

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MU'İDÎ, ŞEM' Ü PERVÂNE
(Metin-İnceleme)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Haksever ÖZGÜL**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU**

**MALATYA
2008**

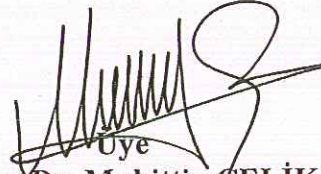
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitümüz Yüksek Lisans öğrencisi Haksever ÖZGÜL tarafından Yrd.Doç.Dr. Sadık ARMUTLU danışmanlığında hazırlanan Mu'idi, Şem'ü Pervâne(Metin - İnceleme) başlıklı bu çalışma, Jürimiz tarafından Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Doç.Dr. Kâzım YOLDAŞ

Üye
Yrd.Doç.Dr. Sadık ARMUTLU

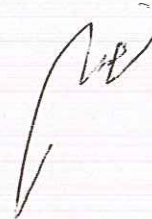

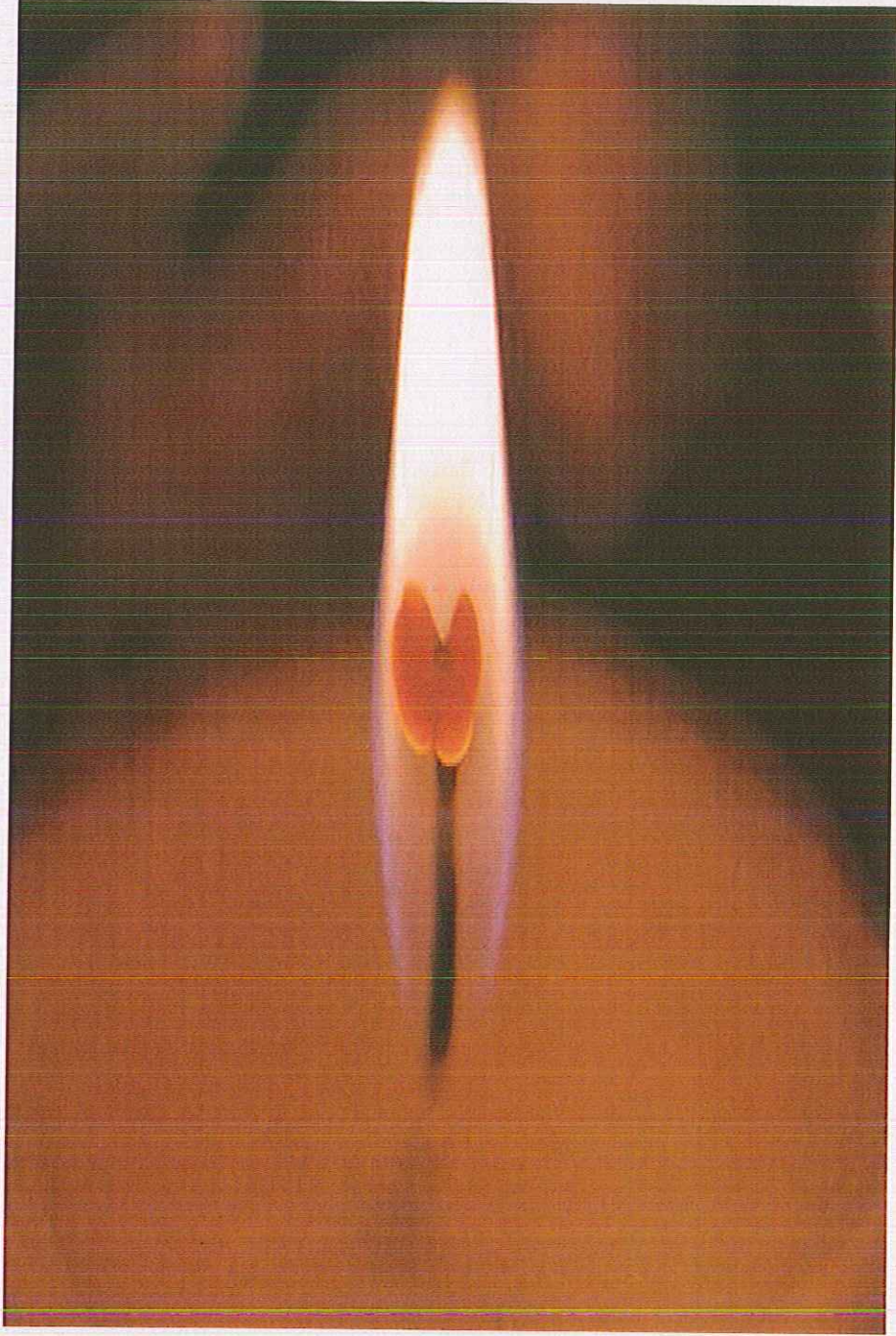
Üye
Yrd.Doç.Dr. Muhittin ÇELİK

ONAY

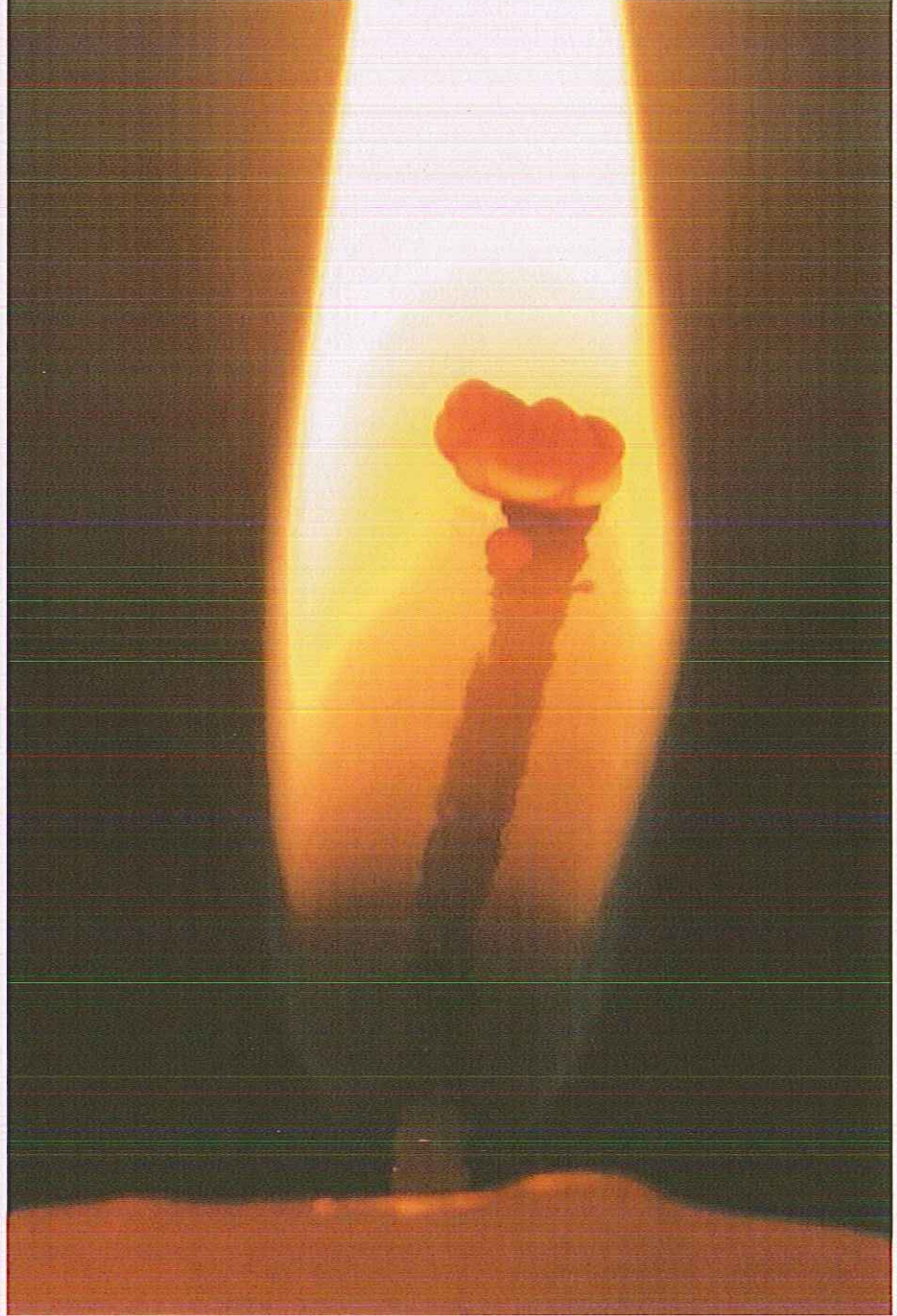
Yukarıdaki imzalanan adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.24.../11...../ 2008
Prof.Dr. Mehmet TİKİCİ
Enstitü Müdürü

Pevânenin kendisini mum alevine attığı an

Pevânenin kendisini mum alevine attığı an

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

İÇİNDEKİLER	III
ÖN SÖZ.....	V
KISALTMALAR.....	VIII

GİRİŞ

1. ŞEM' VE PERVÂNE'İN KELİME ANLAMI, KAYNAĞI VE GELİŞİMİ	2
2. MU'İDÎ.....	4
2.1. Hayatı.....	4
2.2. Sanatı.....	6
2.3. Eserleri	8
2.3.1. Hamse.....	9
2.3.1.1. Şem' ü Pervâne.....	9
2.3.2. Kütüb-i sebâ.....	10
2.3.3. Divân.....	10
2.3.4. Miftâhü't- Teşbih.....	11

I. BÖLÜM

3. ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNİN MUHTEVASI.....	15
3.1. ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNİN BÖLÜMLERİ VE ÖZETİ.....	15
3.1.1. Giriş.....	15
3.1.2. Konunun İşlendiği Bölüm.....	26
3.1.3. Sonuç.....	51
4. ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNDE SEMBOLLER.....	53
4.1. Şem.....	54
4.2. Pervâne.....	54
4.3. Anber.....	55
4.4. Kâfûr.....	58
4.5. Nesîm.....	60
5. ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNİN TEMASI.....	61

6.ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	89
6.1. Nazım Tekniği.....	89
6.1.1.Nazım Şekilleri.....	89
6.1.2.Vezin.....	91
6.1.3.Kafiye.....	98
6.1.4.Redif.....	114
6.2. Dil ve Üslûp.....	117
6.2.1.Fonetik özellikler.....	118
6.2.2.Morfolojik özellikler.....	132
6.2.3.İmlâ.....	142
6.2.4.Üslup.....	143
SONUÇ.....	161
KAYNAKÇA.....	163

II.BÖLÜM

7. KARŞILAŞTIRMALI METİN.....	167
7.1.Nüshaların Tanıtımı.....	167
7.2.Metin Kuruluşu İle İlgili Açıklamalar.....	169
7.3.Transkripsiyon Alfabetesi.....	171
7.4. Metin.....	173
7.5. Ekler.....	364

ÖN SÖZ

Klâsik edebiyatımızda, mesnevî nazım şekli çok çeşitli ve farklı konuların işlenmesinde kullanılmıştır. Bu nazım şekliyle bazen okuyucuya bilgi verilmiş, onu eğitmek ön plana çıkmış , bazen de okuyucunun kahramanlık hislerine hitap edilmiştir. Yine bu nazım şekliyle toplum hayatından kesitler veren ve mahallî unsurların ön plana çıktığı mesnevîlerin yazıldığı bilinmektedir. Bunların yanında sanat yönü öne çıkan okuyucuya edebî zevk tattıran konusu genellikle aşk olan mesnevîler de yazılmıştır.

Muhtevası aşk olan Şem' ü Pervâne mesnevîleri gerek Doğu edebiyatında gerekse Türk edebiyatında ortak olarak işlendiğinden klâsik mesnevî konusu oluştururlar. Dolayısıyla bu mesnevîler diğer mesnevîler arasında farklı bir yere sahiptir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Mu'îdî'nin Şem' ü Pervâne mesnevîsi de her iki edebiyatta ortak işlenen mesnevîlerden birisidir.

Mu'îdî, XVI.yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşamış şairlerdendir. Mu'îdî'nin birçok mesnevîsi, üç ciltten oluşan Türkçe divanı ve Miftâhü't-Teşbih adlı bir eseri vardır. Şairin eserlerinin çoğu günümüze yetişememiştir. Hatta bu eserlerin büyük bir kısmının adları da kaynaklarda yer almamaktadır.

Mu'îdî'nin günümüze kadar gelebilen mesnevîsi Şem' ü Pervâne'dir. Türk mesnevîciliğinin teknik ve muhteva bakımından olgunlaştığı ve klâsikleşme dönemine girdiği bir yüzyıl olan XVI. yüzyılda yazılmıştır. Bu yüzden mesnevî muhtevası kadar taşıdığı özellikleri açısından dolayı dil tarihi bakımından da önem arz eder.

Şem' ü Pervâne, önce Fars edebiyatında ve daha sonra Türk edebiyatında ele alınıp işlenmiştir. Fars edebiyatında yazılan ve tasavvufî bir hava verilmeye çalışılan Şem' ü Pervâne mesnevîsi Türk şairleri tarafından da benimsendiğinden adı ve içeriği aynı olan mesnevîler yazılmıştır. Mu'îdî de eserini tasavvufî unsurlarla bezeyerek eserine tasavvufî bir hava vermeye çalışmıştır.

Bu çalışma giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmuştur. Giriş bölümünde Şem' ve Pervâne kelimelerinin anlamı, kaynağı ve tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi verildi. Daha sonra çalışmamızın konusu olan Şem' ve Pervâne mesnevîsini yazan Mu'îdî'nin hayatı, sanatı ve eserleri incelendi. Şairlerin biyografik hayatları hakkındaki birinci derece kaynaklardan yani tezkirelerden istifade edilerek Mu'îdî'nin

hayatı tesbit edilmeye çalışıldı. Yine şairin eserleri ve diğer kaynaklardan yararlanılarak Mu'îdî hakkında bilgi verildi. Bu bölümün sonunda elde bulunan kaynaklar ve şairin eserleri değerlendirilerek Mu'îdî'nin eserleri hakkında ayrıntılı bilgi verildi.

Birinci bölümde düzenleniş biçimine göre Şem' ü Pervâne mesnevîsinin bölümleri ve olay örgüsü ele alındı. Burada mesnevînin giriş bölümü , konunun işlendiği bölüm ve sonuç bölümüyle birlikte bu bölümlerin alt başlıkları da ayrıntılı olarak incelendi.

Mesnevîde olaylar bazı semboller üzerine kurulmuştur. Mesnevîde yer alan bu semboller ayrı bir başlık altında işlendi ve bu semboller eser içerisinde yer aldığı biçimde ele alınıp haklarında bilgi verildi.

Mesnevîdeki tasavvufî unsurlarsa “Şem' ü Pervâne Mesnevî'sinin Teması” başlığı altında değerlendirildi. Bu değerlendirmede Şem' ü Pervâne mesnevîsinde tasavvufî unsurların nasıl işlendiği üzerinde duruldu.

Klâsik edebiyat içinde mesnevîlerde kullanılması gelenek haline gelen nazım şekillerinin Şem' ü Pervâne mesnevîsinde nasıl kullanıldığından bahsedildikten sonra mesnevîde yer alan gazeller hakkında bilgi verildi. Mesnevînin vezni, kafiye ve redifi üzerinde durularak, şairin bunları nasıl kullandığı örneklerle gösterildi. Daha sonra eserin dili ayrıntılı bir şekilde ele alındı. Dil incelemesinde eserde yer alan Eski Anadolu Türkçesi fonetik ve morfolojik özelliklerinin tesbitine çalışıldı. Eserin imlâsıyla ilgili özellikler de bu bölümde incelendi. Bu bölümün sonunda Şem' ü Pervâne mesnevîsinin üslubu üzerinde duruldu.

İnceleme kısmında kullanılan dipnotlarda eser ve makalelerin tam bir künyesi verildikten sonra , eser ve makale ikinci kez başka sayfalarda geçtiğinde sadece eserin yazarı, adı ve sayfa numarası gösterildi. Eser ve makale adlarının kısaltılarak gösterilmesi sadece aynı sayfada alt alta ikinci kez geçtiğinde yapıldı. Başka yerlerde bu usule uyulmadı.

Çalışmanın ikinci bölümü, Şem' ü Pervâne mesnevîsinin karşılaştırmalı metnini bulundurmaktadır. Tesbit edilen iki nüsha tanıtılıp özellikleri belirtildikten sonra metnin oluşturulmasında esas alınan kurallarla ilgili açıklamalar yapıldı. Bu saha da yapılan çalışmalarda uygulanan teknik gözönüne alınarak, nüshalar karşılaştırıldı ve nüsha farklılıkları dipnotta belirtildi.

Kültür varlıklarımız arasında yer alan bu eseri günümüz Türkçesine kazandırarak Türk edebiyatına az da olsa bir katkıda bulunmak amacıyla yapılan bu çalışmanın sonuç kısmında bütün bu araştırma ve incelemeler neticesinde elde edilenler, ortaya çıkanlar ana çizgileriyle özetlendi. Kaynakçada, giriş blmnde kullanılan ve dipnotlarda zikredilen eserlere yer verildi.

Yapılan tez çalışmasında; şem' ve Pervâne arasındaki ilişkiyi konu alan eserler hakkında bilgi verilen "şem'  Pervânenin Kelime Anlamı, Kaynağı ve Gelişimi" başlıklı bölümün hazırlanmasında, özellikle Farsça ve Arapça eserlerdeki bilgilere ulaşmamda tez danışmanım katkıda bulunmuştur.

Mu'îdî'nin şem'  Pervâne mesnevîsi üzerine hazırladığımız bu tezde, beni yönlendiren ve karşılaştığım güçlükleri yenmemde yardımcı olan , yaptığım tezi baştan sona okuyarak çalışmanın daha sağlıklı yürütülebilmesi için gerekli uyarı ve önerilerde bulunan , ayrıca tez danışmanlığımı kabul etme lftunda bulunan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sadık ARMUTLU'ya teşekkür ederim. Çalışmam sırasında değerli vakitlerini bana ayırarak yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a ve sayın Yrd. Doç. Dr. Nesrin SİS'e teşekkür etmek vazifemdir. Çalışmalarıma desteklerinden dolayı sevgili arkadaşım Meryem KURUMEHMET'e de teşekkür ederim.

Haksever ÖZGÜL
Malatya-2008

KISALTMALAR

AE : Millet Kütüphanesi Ali Emirî Kısmı, Manzum No: 1193

a.g.e. : adı geçen eser

a.g.m. : adı geçen makale

b. : beyit

bkz. : bakınız

c. : cilt

Haz. : Hazırlayan

hş. : hicri şemsi

İÜ : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar No: 2255.

Ktp. : kütüphanesi

Nşr. : Neşreden

ö. : Ölümü

s. : sayfa

str. : satır

Ter. : Tercüme

v. : varak

v.b. : ve benzeri

v.s. : vesaire

GİRİŞ

1.ŞEM' VE PERVÂNENİN KELİME ANLAMI, KAYNAĞI VE GELİŞİMİ

Şem', Arapça bir kelimedir. Bu kelime; mum, balmumu, aydınlanmak için yakılan herşey, چراغ, kandil manalarını taşır.¹ Bununla birlikte değişik kelimelerle tamlama yapılarak kullanıldığında güneş ve ay anlamlarını da taşımaktadır. Örneğin: Şem' -i âsmân kullanıldığı yere göre hem ay hem güneş, şem' -i sipîhr; güneş², şem' -i şeb-efrûz; ay anlamlarında kullanılmaktadır.³

Bu kelime tasavvufî anlamlar da taşımaktadır. Örneğin: şem' -i Hak ve şem' -i Hudâ, tasavvufî olarak Allah'ın nuru, ışığı⁴ ve mürşid-i kamil anlamlarını karşılarken şem' -i hudâ ve şem' -i zafer ilahî nur anlamında kullanılmıştır.⁵ Salikin kalbini yakan ilahî nurun parıltısı, müşâhede ehlinin kalbinde parlayan irfân nuru da şem' kelimesi ile karşılanmaktadır.

Pervâne kelimesiyse; padişah fermanı, berat, havale, izin, icazet, ulak, öncü, asker, hacib, delil, rehber anlamına gelmektedir.⁶ Ancak bu kelime genellikle karanlıkta ortaya çıkarak ışığın etrafında toplanan gece kelebekleri için kullanılan bir kelimedir.⁷

Pervâne kelimesi de tamlama şeklinde kullanıldığında kendinden geçen, karsız ve perîşân bir gönüle sahip, çekinmeden kendini feda eden âşık anlamına gelir. Pervâne-dil, pervâne-meşrep bu tamlamalardandır.⁸

Şem' kelimesi Fars şiirinde güzele teşbihte kullanılmıştır. Güzelin yüzü ve yanağı parlaklık ve aydınlığı itibariyle şem' e teşbih edilmiştir.⁹ Türk şiirindeyse güzelliğin şem' e benzetilmesi, âşık veya gönlü ona yanan pervâne şeklinde tahayyül edilmesindendir.

¹ Muhammed Mu' in, Ferheng-i Farsî, c. II, Tahran 1360 hş., s. 2077; Ali Ekber Dihhudâ, Lugatname, c. XXXI, Tahran 1349 hş., s. 596.

² Hasan-ı Enûşe, Ferhengnâme-i Farsî, c. II, Tahran 1381 hş., s. 912; Rahîm-i Afîfî, Ferhengnâme-i Şi'rî, c. II, Tahran 1372 hş., s. 1601-1608.

³ Rahîm-i Afîfî, a.g.e., c.II, s.1601.

⁴ Rahîm-i Afîfî, a.g.e., c.II, s.1603.

⁵ Rahîm-i Afîfî, a.g.e., c.II, s.1606-1608.

⁶ Muhammed Mu' in, Ferheng-i Farsî, c. I, s. 761.

⁷ Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî (neşr. Ahmed Cevdet), c.I, İstanbul 1317, s. 353.

⁸ Rahîm-i Afîfî, Ferhengnâme-i Şi'rî, c. I, s. 377.

⁹ Rahîm-i Afîfî, a.g.e., c. II, s.1602.

Pervâne kelimesinin, Kur'ân ve hadislerde zikr edilir olmasının etkisi de vardır. Kur'ân'da; " O gün insanlar yayılan pervâneler gibi olacak"¹ ayetinde insanlar pervânelerle benzetilmişlerdir. Yine pervâne kelimesi hadislerde de yer almıştır. " Benim misalim ateş yakan bir adamın misali gibidir. Ateş, etrafını aydınlatınca, pervâneler ve benzeri hayvanlar içine düşmeye başlarlar. Adam onları engellemeye başlarsa da onlar kendisine galebe çalarak ateşe atılırlar. İşte benimle sizin misaliniz budur. Ben ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum: Ateşten uzaklaşın! Ateşten uzaklaşın! diyorum. Siz baskın çıkarak onun içine athyorsunuz."²

Kur'ân ve hadislerde yer alan Pervâne kelimesi ileride yer alacak olan Şem' ü Pervâne mesnevîlerinde sembol olarak kullanılacaktır. Bu semboller mutasavvıf şairler tarafından imanin sembolü olarak kullanılmıştır.

Şem' ile Pervâne'nin aşkı ilk kez Hallâc-ı Mansûr tarafından " Tavasın" adlı mensur eserde işlenmiştir.³ Daha sonra Ahmed -i Gazzâlî(ö. 1126), Aynu'l-Kudât(ö. 1131), Rûzbihân Bahlî (ö. 1207), Feridüddin Attar gibi (ö. 1221) büyük mutasavvıflarlar Hallâc'dan etkilenmişlerdir.

Ahmed-i Gazzâlî, Şem' ile Pervâne arasındaki ilişkiyi geliştirerek hikâyeye aşıkâne bir boyut kazandırmıştır. Ahmed-i Gazzâlî Pervâne'nin ateşin davetiyle kendisini ateşe atıp yakışını anlatır.⁴ Aynu'l- Kudât da "Temhîdât" isimli eserinde hikâyeye irfânî manalar kazandırarak.⁵ Şem' ile Pervâne arasındaki aşkı cihanşumûl olarak yorumlamıştır.

Şem' ile Pervâne arasındaki ilişki daha sonra manzum eserlerde ve bir mesnevî içerisinde ele alınmaya başlanmıştır. Ferîdüddîn Attar'ın "Mantiku't-Tayr"ında Şem' ile Pervâne'nin aşkı mesnevî içinde bir bölüm halinde işlenmiştir.⁶ Attar'ın bu eseri, daha sonra müstakil olarak yazılan Şem' ü Pervâne'lere kaynaklık edecektir.

Şem' ile Pervâne arasındaki ilişkinin şairler tarafından müstakil birer eser olarak ele alınıp işlendiği görülür. Şem' ü Pervâne mesnevîsi ilk müstakil eser olarak Ehlî-i Şîrâzî (ö. 1524) tarafından kaleme alınmıştır.⁷ Daha sonra Fehmî ve Abdullah

¹ Kâria Suresi, ayet 4.

² Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi (Ter. Ahmet Davudoğlu), c.X, İstanbul 1983, s. 6005-6006.

³ el- Hallâc, Kitâb-ı Tawâsin (nşr. Louis Mssingnon), Paris 1913, s.16.

⁴ Ahmed-i Gazzâlî, Sevânihi (Nşr. Helmut Ritter), İstanbul 1942, s. 59.

⁵ Aynu'l-Kudât-ı Hemedânî, Temhîdât (Nşr. Afif Useyrân), Tahran 1341 hş.,s. 144.

⁶ Ferîdüddîn Attâr, Mantiku't-Tayr (Nşr. Seyyîd Sadık-ı Gevherî), Tahran 1348 hş., s. 222.

⁷ Mehmet Kanar, Fehmî ve Şebisterî'den Şem' ve Pervâne, İstanbul 1995, s. 31.

Şebüsterî-i Niyâzî tarafından da Farsça Şem' ü Pervâne mesnevîleri yazılmıştır.¹ Fars edebiyatında yazılan Şem' ü Pervâne mesnevîleri tasavvufî bir hava verilerek yazılmıştır. Burada “nur-ı ilahî” demek olan Şem' le , bu ilahî nurda yok olmak isteyen salik sembolik olarak hikaye edilmiştir.

Bu konu daha sonra Türk şairlerin de dikkatini çekmiş ve Türk şairler tarafından da XVI. yüzyıldan itibaren Türk diliyle de yazılmıştır. Bu şairler de tıpkı Fars edebiyatında olduğu gibi eserlerine tasavvufî bir özellik vermeye çalışmışlardır. Türk edebiyatında kaleme alınan Lâmi'î Çelebi, Mu'îdî ve Feyzî'nin yazmış oldukları Şem' ü Pervâneler yukarıda belirtilen hususlara uygun olarak tasavvufî özellikler taşımaktadır. Ancak Zâtî'nin Şem' ü Pervânesi gerek Türk, gerekse Fars edebiyatında yazılan bu mesnevîlerle sadece aynı adı taşımaktadır. Zâtî mesnevîsinde diğerlerinde olduğu gibi tasavvufî özelliklere ağırlık vermemiş² tamamen beşerî aşkı işlemeyi tercih etmiştir.

2.MU'İDÎ

2.1.Hayatı:

Mu'îdî, XVI. yüzyılda yaşayan şairlerden birisidir. Kaynaklarda Mu'îdî'nin Üsküp yakınlarındaki küçük bir yerleşim yeri olan Kalkandelen(Tetova) kasabasında doğduğu kaydedilmiştir.³ Bazı kaynaklardaysa Mu'îdî'nin Üsküplü olduğu söylenmiştir.⁴ Ancak bunun nedeni Kalkandelen'in Üsküp civârında daha az bilinen bir yer olmasıdır.⁵ Âlî, Mu'îdî'yi Kanûnî Sultan Süleymân döneminde yaşayan şairler arasına kaydetmiştir.⁶ Şairin doğum ve ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi mevcut değildir.

¹ Mehmet Kanar, a.g.e., s. 53- 204.

² Sadık Armutlu,Zâtî'nin Şem ü Pervânesi, İnceleme- Metin(Basılmamış Doktora Tezi),İnönü Üniv. SBE, Malatya 1998, s. 67-164.

³ Süleyman Solmaz, Ahdî ve Gülşen-i Şu' arası,İnceleme-Metin,Ankara 2005,s. 539.; E.J. Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi, Ankara 1999, c. III-IV, s. 121.; Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i “Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri(Haz. Cemâl Kurnaz, Mustafa Tatcı), Ankara 2001,s. 969.; Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1972, s. 222.

⁴ Mustafa İsen, Latîfî Tezkiresi, Ankara 1990, s.323.; Büyük Türk Klâsikleri, İstanbul 2004, c.IV, s.46.

⁵ Büyük Türk Klâsikleri, c.IV, s. 46.

⁶ Halûk İpekten, Şair Tezkireleri, Ankara 2002, s.73.

Kaynaklarda asıl adı Mehmet¹ olan Mu'îdî'nin mahlası hakkında birbirinden farklı görüşler vardır. , Aşık Çelebi Mu'îdî'nin, babası "mu'îd" olduğu için bu mahlası aldığını söyler.²

Lâtîfî, Mu'îdî'nin Müftî 'Alî Çelebi'nin (Zembilli Ali) muîdi (yardımcı/asistan) olduğu için bu mahlası tercih ettiğini söyler.³ Ahdî Gülşen-i Şu'arâ'sında söyledikleri Latîfî'yi destekler niteliktedir. Ahdî Gülşen-i Şu'arâ'sında Mu'îdî hakkında şöyle der;" Üsküb kırbünde Kalkandelen dimekle meşhûr kaşabadandur. Evsâf-ı hamîdesin gûş itdügümüz şu'aradandur. Sâbıkan müftî 'Alî Çelebi Efendi'nüñ mu'îd-i erc-mendi ve tilmîz-i hûş-mendi olmuşlar."⁴

Hasan Çelebi'nin, ilmiye sınıfından bahsettiği ünlü Tezkîresi'nin III. bölümünde şairin babası "Mu'îd-zâde" diye meşhur olduğu için şairin bu mahlası aldığını kaydedilmiştir. Hasan Çelebi, bu bilgileri babasının notlarından naklettiğini söyler. Hasan Çelebi'nin babasının notlarından naklettiğine göre Mu'îdî'nin babası Sultan II. Bayezid devri müderrislerinden olup Hâşiye-i Tecdîd'e haşiye yazmıştır.⁵

Kaynaklarda Mu'îdî'nin ilimle uğraşan bir şair olduğunu kaydedilmiştir. Latîfî, Mu'îdî'nin Müftî Ali Çelebi'nin mu'îdi ve ders veren bilginlerden yararlanıp yararlandırıan bir kişi olduğunu söyler.⁶ Ahdî'nin tezkiresindekiyse Mu'îdî'nin devrinde geçerli ilimleri tertîbli bir şekilde tahsil ettiği ve akranları arasında sıfatları ve kabiliyetiyle öne çıktığına yöneliktir.⁷

Diğer kaynaklarda verilen bilgilerse yukarıdaki bilgilerin tekrarıdır.

Şem' ü Pervâne mesnevîsinde şairin Halep'e gidip bir süre orada yaşadığına dair bilgi vardır. Hacca gitmek çin yola çıkan Mu'îdî, Halep'e uğramış ve Halep'i beğenerek bir süre burada yaşamıştır. Şem' ü Pervâne eserinin de burada kaleme alındığı mesnevîsindeki şu beyitlerden anlaşılmaktadır.

Dahı ne şabr ü ne qarâr itdüm

Sefer-i hacca ihtiyâr itdüm (177 b.)

¹ Büyük Türk Klâsikleri, c.IV, s. 46.

² Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 2005, s.295-296.

³ Mustafa İsen, Latîfî Tezkîresi, s.323.

⁴ Süleyman Solmaz, Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı, İnceleme-Metin, s. 539.

⁵ Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, s.295-296.

⁶ Mustafa İsen, Latîfî Tezkîresi, s.323.

⁷ Süleyman Solmaz, Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı, İnceleme-Metin, s. 539.

Yolum uğrayı geldi çün halebe
Kaldum ol şehri seyr idüp ‘acebe(182 b.)

Begenüp ol diyârı gâyet ben
Niçe gün eyledüm ikâmet ben (189 b.)

Bâri olsun diyü bir eglence
Urdum âhir bu kışşaya pençe(192 b.)

Göz devâtında hûn-ı dil ezdüm
Şem‘ ü pervâne kışşasın yazdum (194 b.)

Şem‘ ü Pervâne mesnevîsinde yer alan iki beyitse şairin eserini sunduğu Mîr Âlî Muhammed Bey’in korumasında olduğunu düşündürmektedir.

Olalıdan veliyy-i ni‘ metümüz
Bende olmakdur aña devletümüz (240 b.)

Gönlüm açıldı feth-i bâbum var
Ki kapusına intisâbum var (242 b.)

Hac ziyâretinden sonra Mısır’a giden ve orada uzun yıllar yaşayan Mu‘îdî’nin Mısır’da beytü’l-mâl katîbi iken vefat ettiği bilinmektedir.¹

2.2. Sanatı:

Mu‘îdî’nin ilmi yönü kaynaklarda övgüyle ifade edilmiştir; fakat şairliği beğenilmemiştir. Bununla ilgili olarak Aşık Çelebi, Mu‘îdî’yi her zaman yazıp söyleyen ve dünyada kendisinden başka kimse yokmuş gibi davranan biri olarak tarif eder.² Latîfî’ye Mu‘îdî’nin eserlerinden bahsederken “ Bunların nazmında çok

¹ Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, s.295-296.

² Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, a.g.e., s.295-296.

dikkat ve hayli san'at harc ü derc itmişdür."der.¹ Bununla birlikte Latîfî Mu'îdî'nin çevresi tarafından başarılı bir şair olarak görülmediğini belirtir. Latîfî şairin sürekli yazdığını; ancak çevresindekilerin bu kadar çok yazacağına derli toplu bir divân ve bir mesnevî yazmasının daha doğru olacağını söylediklerini nakleder.² Latîfî, Mu'îdî'nin nazımının pek o kadar nazik ve renkli olmadığını ve gazelininse hiç makbul ve güzel bulunmadığını söyler.³ Latîfî'ye göre şarin eserleri çok fazla rağbet görmemiş ve beğenilmemiştir. Bununla birlikte Latîfî, Mu'îdî'nin yazdığı üç divân ve yedi mesnevî yerine " sözün en güzeli veciz olanıdır" vecizesi gereği seçkin bir divânla temiz şiirle ifâde edilmiş bir mesnevînin tercih edileceğini söylemiştir.⁴

Ahdî'ye, Mu'îdî'nin şiiri hakkında olumlu eleştirilerde bulunmuştur. Ahdî: "...zihn-i pâki eşnâf-ı şi' re kâdir ve envâ'-ı 'ulûma gereği gibi kâdir ü mâhir ve tarz-ı mu'aşşer ü tesdîsde hûb ve üslûb-ı murabba' ü tahmîsde mergûbdur."diyerek şairin tarzını beğendiğini gösterir.⁵ Mu'îdî'nin şiirlerinde her ne kadar güzellik bulunmadığı ifâde edilmişse de onun mu'aşşer, tesdîs ve murabba yazmadaki başarısının hakkı verilmiştir.⁶

Mu'îdî'nin tezkirelerde yer alan birkaç gazelinden biri aşağıda verilmiştir. Beyânî bu gazelin bestelenerek halk arasında okunduğunu söylemektedir. Gazelin bestelenmesi ve halk arasında yaygın olması bu gazelin devrinde büyük bir beğeniy-le karşılandığını göstermektedir.⁷

Gazel:

Ṭâlî'üm naḥs olduğu çarḥ-ı sitem-gerden midür
Başuma bunca belâ dilden mi dil-berden midür

Defter-i 'uşşâka yazmışsun rakîbi tütalum
Gel sen inşâf eyle andan ol bu defterden midür

¹ Mustafa İsen, Latîfî Tezkiresi, s.323.

² Mustafa İsen, Latîfî Tezkiresi, s.323.

³ Mustafa İsen, a.g.e., s.323.

⁴ Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, s.295-296.

⁵ Süleyman Solmaz, Ahdî ve Gülşen-i Şu' arası, İnceleme-Metin, s. 539.

⁶ Süleyman Solmaz, a.g.e., s. 539.; Büyük Türk Klâsikleri, c.IV, s. 46.

⁷ Beyânî, Tezkiretü'ş-Şuarâ (Haz. İbrahim Kutluk), Ankara 1997, s. 267.

‘İşk midur yâ gül midür bûlbûlleri nâlân iden
Na‘lesi bezm ehlinüñ meyden mi dil-berden midür

Ey mu‘îdî gice gündüz diñmeyüp kan ağlamak
Kendü kendüñden midür yohsa güzellerden midür

Beyânî de Latîfî gibi Mu‘îdî’nin “pür-gûy” olduğunu söyler. Yine Beyânî Mu‘îdî’nin şiiri hakkında: “ nazmı aşıkâne ve sadé ve miyânedür.” demektedir.¹

Gibb’se Mu‘îdî’yi, üzerinde ayrıntılı durmayı hak etmeyen; ancak büsbütün ihmâl edilmemesi gereken birkaç şair arasında zikr eder.² Gibb, Mu‘îdî’nin romantik bir şair olduğunu söyler.³

Bursalı Mehmet Tahir Efendi’de Mu‘îdî’nin şiirlerinde güzellik görülmediğini; ancak kelâmının nazmındaki iktidarın teslim edildiğini söyler.⁴ Tezkirelerde Mu‘îdî’nin şiirlerinde dilin sade ve lirik olduğu üzerinde durulmuştur.⁵

2.3.Eserleri:

Tezkirelerde Mu‘îdî’ye ait olduğu söylenen üç kıt‘a(cüz) Türkçe divânı⁶, kütüb-i sebâsından ve bir Türkçe hamsesinden bahsedilmektedir.⁷ Ayrıca kaynaklarda adı geçmeyen; ancak İsmail E. Erünsal tarafından tesadüfen bulunan ve edebiyat bilgileri veren ilk çalışmalardan biri olan Miftâh’ül- Teşbih adlı bir de eseri vardır.⁸

Bu eserlerden sadece Şem‘ ü Pervâne mesnevîsi, bir divânı ve Miftâh’ül- teşbih günümüze kadar gelmiştir.

¹ Beyânî, Tezkiretü’ş-Şuarâ, s. 267.

² E.J. Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi, c. III-IV, s. 121.

³ E.J. Gibb, a.g.e., c. III-IV, s. 121.

⁴ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, s. 222.

⁵ Büyük Türk Klâsikleri, c.IV, s. 46.

⁶ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, s. 222.

⁷ Mustafa İsen, Latîfî Tezkiresi, s.323.

⁸ Mustafa İsen, Osman Horata, Muhsin Macit, Filzi Kılıç, İ. Hakkı Aksoyak, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara 2005, s.110.

2.3.1.Hamse:

Mu'îdî'nin Nizâmî'ye nazire olarak yazdığı bir hamsesi olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda bu mesnevîlerin Hüsrev ü Şirin, Gül ü Nevruz, Şem ü Pervâne¹ ve Vamık ü Azrâ² olduğu yazılmıştır.

Bu mesnevîlerden sadece Şem' ü Pervâne mesnevîsi elimizde mevcut olup diğer mesnevîler henüz bulunamamıştır. Kaynaklarda bu mesnevîler ve bu mesnevîlerin muhtevaları hakkında malumat verilmemiştir.

2.3.1.1.Şem' ü Pervâne:

Mu'îdî tarafından yazılan mesnevîlerden sadece Şem' ü Pervâne mesnevîsi günümüze kadar gelebilmiştir. Eserin bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan birincisi Millet Kütüphanesi Ali Emirî kısmında, diğeryse İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında bulunmaktadır. Eser Şem' ile Pervâne arasındaki ilişkiyi konu almaktadır. Eser ve konusu dışındaki bilgilerin tamamı Mu'îdî'nin, eserin sebeb-i telif ve hatîme bölümlerinde verdiği bilgilerden ibarettir.

Mu'îdî Şem' ü Pervâne'yi hacca giderken uğrayıp bir süre ikamet ettiği Halep'te yazmıştır.

Gönlüme düşdi ârzû-yı sefer
Ki dimâgum pür oldı bûy-ı sefer (176 b.)

Dağı ne şabr ü ne qarâr itdüm
Sefer-i hacca ihtiyâr itdüm (177 b.)

Eser, şairin Halep'te günleri boşu boşuna geçirdiğini fark etmesi üzerine, can sıkıntısını gidermek için yazılmıştır. Eserin adı olan “ Şem' ü Pervâne ilk kez bu bölümde kullanılmıştır.

Rûzigâr emrine olup tâbî
Gördüm eyyâmımı geçer zâyî (191 b.)

¹ E.J. Gibb, Osmanlı Şiir Tarihi, c. III-IV, s. 121.

² Bursalı Mehmet Tahîr Efendi, Osmanlı Müellifleri, s. 221-222.

Bâri olsun diyü bir eglence
Urdum âhîr bu kışşaya pençe(192 b.)

Göz devâtında hûn-ı dil ezdüm
Şem' ü pervâne kışşasın yazdum (194 b.)

Şair, eserini iki üç haftada tamamladığını söylemektedir.

Ben ki bu nazma ihtimâm itdüm
İki üç haftada tamâm itdüm(195 b.)

Toplam 1625 beyitten oluşan ve arûzun cedîd bahrinin fe'îlâtün / mefâ'ilün / fe'îlün" kalıbıyla yazılan eser hakkındaki diğer bilgiler ilgili kısımlarda ayrıntılı olarak verileceği için bu bölüme alınmamıştır.

2.3.2.Kütüb-i sebâ:

Kaynaklar Mu'îdî'nin hamsesinden başka yedi mesnevîden oluşan kütüb-i sebâsının olduğunu haber vermektedir.¹ Ancak tezkirelerde bu mesnevîlerin isimleri zikredilmemiştir. Mu'îdî'nin Miftâhü't-Teşbih adlı eserde ayrıca 2 mesnevîsinden bahsedilmiştir.² Ancak bu mesnevîlerin kaynaklarda geçen kütüb-i seb'â'ya ait olabileceği gibi bunların dışında Mu'îdî'ye ait 2 eser olarak da düşünülebilir. Miftâhü't-Teşbih'de adı geçen 2 eser Leyla ve Mecnûn ile 'İşk-efzâ'dır.³

2.3.3.Divân:

Mu'îdî'nin üç ciltten oluşan eseri Türkçedir. Erünsal, Bibliothegue Nationale'de, bir Mu'îdî divânı olduğundan söz eder. Bu divânın sayfalarının birbiri-
rine yapışık olduğunu bu nedenle mikrofilmini elde ederek inceleme imkanı bulama-

¹ Mustafa İsen, Latîfî Tezkiresi, s.323.; Bursalı Mehmet Tahîr Efendi, Osmanlı Müellifleri, s. 222.; Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, s.295-296.

² İsmail. E. Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhü't-Teşbih'i", Osmanlı Araştırmaları, Ayrı basım c.VII-VIII, İstanbul 1988. s. 219.

³ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 219.

dığını söyler.¹Erünsal'a göre;² Blochet, bu divânın XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Mu'îdî adlı bir şaire ait olduğunu ve Cem.I. 933'te kopye edildiğini söylemektedir. Yine Blochet'in verdiği bilgiye göre divân, sadece gazellerden oluşturulmuştur. Erünsal, divân incelenemediği için emin olunamamasına rağmen bu divânın Mu'îdî'nin divânının ciltlerinden biri olabileceği görüşündedir.

2.3.4. Miftâhü't- Teşbih:

Tezkirelerde adı geçmeyen bu eser İsmail E. Erünsal tarafından tesadüfen bulunmuştur. Eser nesir türünde yazılmıştır. Eserin bilinen bir tane nüshası vardır. On dokuz sayfadan ibaret olan bu eserin varakları 15×10 cm.dir. Sonundaki bir mühürden bu nüshanın İstanbul'da, Darü'l- hilâfe'de bulunan Müderris Ahmed Ziyaeddin Efendi tarafından bilinmeyen bir yere vakfedildiğini göstermektedir. Eserin telif ve istinsah tarihi yoktur. Ancak eserin sonunda bulunan bir vefat tarihi eserin 1007/ 1598-1599 tarihinden önce yazıldığını göstermektedir.³

Eserde bulunan örneklerin kiminin yanlış olması hatta şairin kendisine ait olduğunu söylediği beyitlerin mısralarının karışmış olması, kendi örnekleri arasında manalandırılmayan eksik mısralar, vezni bozuk olan beyitlerin olması eserin tam olmadığını düşündürmektedir.⁴

Eserin isminin yazmanın 1a sayfasında Miftâhü't- Teşbih olarak geçtiği tesbit edilmiştir. Aynı zamanda Mu'îdî eserine Miftâhü't-Teşbih adını verişini "tamâm olduktan sonra nam-ı şerifin Miftâhü't-Teşbih kodum" şeklinde eserin mukaddimesinde belirtir.⁵ Eserin yazarının kim olduğu da yine bu bölümde yer alan "çeşmi dolu âb u gönlü âteş, yâ'ni Mu'îdî-yi belâ-keş" ibâresinden anlaşılmaktadır.⁶ Eserin hangi Mu'îdî'ye ait olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Miftâhü't-Teşbih'te yer alan bazı bilgiler ışığında yüksek bir olasılıkla Kalkandelenli Mu'îdî'ye ait olduğu düşünülmektedir. Mukaddime bölümünde eserin yazarının aynı zamanda bir divân tamamlamış olduğunu bildirilmesi, Leyla ve Mecnûn'la 'İşk-efzâ adlı iki mesnevîsi olduğunu belirtilmesi eserin Mu'îdî'ye ait olması ihtimalini arttırır. Yine eserde

¹ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 219.

² İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 219.

³ İsmail. E. Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhü'l- Teşbih'i", s. 218.

⁴ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 218.

⁵ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s.218.

⁶ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s.218.

yer alan “ Mu‘îdî-yi belâ-keş ...çün bir müddet ‘ışk-ı mecâzî âleminde iken gice ve gündüz harâbâtî olup nûş-ı câm eyledi” ifâdesi ilmiyye mesleğini terk ettikten sonra geçirdiği başıboşluk hâliyle uyduğu göre , bu eserin de Mu‘îdî’ye ait olma ihtimali yüksektir.¹ Diğer Mu‘îdî’nin hiçbir eserinden kaynaklarda söz edilmemiştir. Bununla birlikte Hasan Çelebi tarafından bahsedilen Mu‘îdî’nin şiirlerinden verilen örneklerin seviyesinin Kalkandelenli Mu‘îdî’nin eseriyle kıyaslanabilecek durumda olmaması², Miftâhü’t-Teşbih’in Kalkandelenli Mu‘îdî’ye ait olması ihtimalini arttırmaktadır.

Miftâhü’t-Teşbih’te adı geçen mesnevîlerinse Mu‘îdî’nin kaynaklarda adı geçmeyen kütüb-i sebâ’ya dahil eserlerden ikisi olduğu düşünülmektedir.³ Eserde benzetmelere örnek olarak verilen beyitlerin bir kısmı şairin Leylâ vü Mecnûn mesnevîsinden alınmıştır.

Miftâhü’t-Teşbih, belagat kitaplarında yer alan teşbih konusunun müstakil olarak islendiği kitaplardan biridir.⁴ Eser bir mukaddime, yirmi bir bab ve bir hatîmeden oluşmaktadır. Mukaddime bölümünde yer alan hamdele ve salve bölümünden sonra, eserin konusu Mu‘îdî tarafından “başdan ayağa sevgilinin a‘zasına ıtlâk olunan elfâz beyân olunmuşdur.” ifadesiyle anlatılmıştır. Şair, eserde sevgilinin başdan ayağa kadar bütün uzuvlarıyla ilgili tesbihleri işlemiştir. Eser Şerefüddin Râmî’nin “Enîsü’l- Uşşâk” adlı eseri örnek alınarak oluşturulmuştur. Bu eser sadece biçim bakımından örnek alınmış olup Miftâhü’t-Teşbih orijinal bir eserdir.⁵

Yirmi bir babdan oluşan kısımda ise şair, kendi eserleri ve başka şairlerden ilgili örnekler vererek teşbih konusunu işlemiştir. Hatîme bölümündeysen teşbihle birlikte tenasübe de dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Mu‘îdî’nin eserin sonuna koyduğu kıt‘ada, eserini iki üç haftada tamamladığı bilgisine yer verilmektedir.⁶

Hamdü li’llâh bu şâhid-i dil-keş

‘Arz-ı dîdâr olum (?) tamâm oldı

¹ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s.219.

² Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, s.298.

³ İsmail. E. Erünsal, “Mu‘îdî’nin Miftâhü’l- Teşbih’i”, s. 220.

⁴ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 215.

⁵ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 221.

⁶ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s. 221.

Dürr-i nükteyle benzeyüp şadefe
Haft-ı reyhân-ı müşk-fâm oldu

Türkî dilde nazîresi yokdur
Gayrı defterlere imâm oldu

Burc-ı fikretde bir meh-i nev iken
Bir iki haftada tamâm oldu¹

¹ İsmail. E. Erünsal, a.g.m., s.254.

I. BÖLÜM

3. ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVİSİNİN MUHTEVASI

3.1.ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVİSİNİN BÖLÜMLERİ VE ÖZETİ:

3.1.1. Giriş:

Bu bölüm 1 ile 283. beyitler arasındadır. Giriş bölümü 8 alt başlıktan oluşur. Bu başlıklar sırasıyla şöyledir.

...

1 ile 27. beyitler arasındaki bu başlığa isim verilmemiştir. Bu başlık;

Olsa bismi'llâh ibtidâ-yı sühan
Dem dem efzûn olur bahâ-yı sühan (1 b.)

beytiyle başlar. İslami gelenekte mesneviler “besmele”yle başlar. Bu kısımda; “besmele”nin erdeminden , her işe onunla başlamak gerektiğinden, “besmele”yi oluşturan harflerin neye delalet ettiğinden bahsedilmiştir. “Besmele” mesnevîye dahil edilmeden ve başlıksız olarak ayrı bir kısımda ele alınmıştır. Aşağıdaki örnek beyitler “ besmele” kısımdan alınmıştır;

Şadef-i ‘ arş ü ferşe gevherdür
Her kitâbuñ başında efserdür(6 b.)

Her elif bir ‘ aşâ-yı mûsâdur
Bil ki miftâh-ı genc-i esmâdur(13 b.)

Hâ ki ser-defteri hidâyetdür
Efser-i hüdhüd-i sa‘ âdetdür(17 b.)

Nûn ki bünyâd-ı kün fe-kân oldur
Gurre-i mâh-ı âsumân oldur(23 b.)

“Tevhîd-i zü'l-celâl ü tâ'bîd-i berâ'at-ı istihlâl”

Bu başlık 28 ile 69. beyitler arasındadır ve

Hamd aña kim vücûdî vâcibdür
Gayrı mağlûb kendü gâlibdür(28 b.)

beytiyle başlar. Allah'ın varlığını birliğini dile getiren manzumelere tevhîd denir. Tevhîdde; Allah'ın esmâ-i hüsnâsı ve sıfatları sayılmıştır. Dünyayı yokdan var eden üstün bir gücün , yani Allah'ın var olması gerektiğine işaret edilmiştir. Âlemin düzeni, O'nun birliğine tanık gösterilmiştir. Allah'ın "kûn fe-yekûn" hitabıyla âlemi yaratmasını Mu'îdî şöyle ifade etmiştir;

Melikü'l-mülk pâdişâh-ı cihân
Oldı bir emr ile kevn ü mekân (35 b.)

Yoğ iken kâinâtı var itdi
'Unşurı birbirine yâr itdi (38 b.)

Aşağıdaki beyitlerdeyse insanın yaratılışından bahsedilmektedir.

Çün yaratdı cem'-i devrânı
Kâmil itdi arada insânı (39 b.)

Çün 'ademden cihânı eyledi var
Âb ü hâk oldı bâd-ı âteş-i nâr (41 b.)

Allah'ın mahlûka tecellisîni gören insanın hayranlığının ve ilahî aşkın anlatıldığı beyitler aşağıda verilmiştir.

Yok nihâyet kemâl-i kudretine
'Aql irişmez rumûz-ı hikmetine(47 b.)

Bir nazar yüzin gördi âb-ı revân
Eriyüp geçdi 'âşık oldı hemân(65 b.)

Bu başlıkta klâsik edebiyatın mecaz ve sembolleri kullanılarak Allah'ın isim ve sıfatlarının mahlûkatda tecellî edişi ve bu tecellînin Allah'ın yarattıklarında kendisini seyr etmek istemesiyle olduğu üzerinde durulmuştur.

Çün murâd üzre düzdi her birini
Dîde câmindan itdi manzarını(44 b.)

Seyr içün tâze güllerüñ yüzini
Açdı kudretle nergisüñ gözini(56 b.)

“Tevâzu‘ ü huşû‘ yüzünden ol zât-ı hüceste-şifâta münâcâtdur”
Bu başlık 70 ile 108. beyitler arasındadır ve

Ey hudâvend-i kişver-i sermed
Şaffetüñ lem-yelid ve lem-yûled (70 b.)

beytiyle başlar. Münâcâtta şair; güçsüzlüğünü ve her konuda Allah'a muhtaç olduğunu ifade etmiştir. İşlediği günahlardan, bu günahları işlemekten kurtulamadığından, buna rağmen Allah'ın bağış kapılarını açık tuttuğundan bahsedilen bu başlıkta Mu‘îdî; amellerinin azlığından ve gereğince ibadet edemeyişinden dolayı hissettiği pişmanlığı dile getirmiştir.

Ne diyem çün bilürsin ahvâlüm
Ne ‘amel var elümde ne mâlum(78 b.)

Ne ‘ibâdet olursa sehv iledür
Secde itsem ha tâ‘ vü sehv iledür(85 b.)

Gerçi başdan ayğa ‘isyânüm
İtdigüm işlere peşimânüm (79 b.)

Şair amel defterinin yanlış olduğundan , isyankar bir kul olduğundan ve dile gelip söylemeyecek şeyler yaptığından bahsedip, kendisi kadar yüzü kara kimse olmadığı ve Allah'ın huzuruna çıkacak yüzü olmadığını söyleyerek Allah'tan af dilemiştir.

Qanı bir ben kadar yüzi qara kul
Ne yüz ile olam kapuñda qabul(80 b.)

İşlerüm var dile gelüp dinmez
Düşmeyince başum yire inmez(83 b.)

Allah'ın isim ve sıfatlarını öven Mu'îdî, Allah'ın kerem denizinin sonu olmadığını söyleyerek Allah'tan bağışlanma diler.

Keremüñ bahrı bî-nihâyetdür
Saña rahmet qadîmî 'âdetdür(77 b.)

Beni yakma rahîm ü rahmânsın
Qul günâhın bağışla sultânsın(88 b.)

Allah'tan Şem' ve Pervâne'nin haletini kendisine vermesini ister.

Mazhar olmağıçün hudâ yanuña
Beni pervâne eyle ta'atuña(92 b.)

Şem' ü pervâne hâletin baña vir
Gam-ı aşkuñ harâretin baña vir(93 b.)

Mezarının üstüne nur inmesi için dua eden şair , mezarının aşk ehlinin ziyaret yeri olması için dua eder. Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine ateşte yakılması için yalvarır.

Hâk-i kabrüm şu resme kıl dil-hâh
Ola ‘aşk ehline ziyâret-gâh(107 b.)

Muştafânûñ yüzi şuyına beni
Âteşe yakma yâ rahîm ü ganî(108 b.)

Bununla birlikte münacat başlığında nazmının mumunun cihanı aydınlatması için Allah’a dua eder.

Şem’ -i nazmum cihân-fürûz eyle
Başdan ayağa derd ü sûz eyle(99 b.)

“Ol risâlet sipihrinüñ mihri na‘ tıdur ki mağrib canibinden mekke evcinde kemâl tıtdı
ve eşrâf-ı envârla maşrıqdan mağribe hüküm itdi”

Bu başlık 109 ile136. beyitler arasındadır ve

Ol muhammed ki fahr-ı ‘âlemdür
Enbiyâ zümresine hâtemdür(109 b.)

beytiyle başlar. Bu başlık altında; Hz. Muhammed övülmüştür. Na’tta; Hz. Muhammed’in enbiya zümresinin sonuncusu olduğu, Hz. Muhammed’in âlemin ruhu ve Allah’ın ayetlerinin tecelli yeri olduğu üzerinde durulmuştur.

Ruḥ ü zülfi duḥân ü sûre-i nûr
Ravzası bûse-gâh-ı zümre-i ḥûr(112 b.)

Allah’ın Hz. Muhammed’i peygamberi olarak seçtiğinin gün gibi açık olduğu ve Hz. Muhammed’in bütün nebi ve resüllerden daha üstün olduğu dile getirilmiştir.

Ger nebîdür vü ger ki mürseldür
Cümlesinden muhammed efzaldür(116 b.)

Devran bile yaratılmadan Hz. Muhammed'in yaratıldığı ve levlâk'ın tacına sahip olduğu için feleklere hükm ettiği söylenmiştir.

Yoğ iken dahı resmî devrânũ
Hâķ yaratmışdı rûhını anũ(117 b.)

Mâlik olmasa tâc-ı levlâķe
Hükm ider miydi taht-ı eflâķe(118 b.)

Daha sonra Hz. Muhammed'in mucizelerinin çokluğundan söz edip bu mucizelerden bir kısmını aktarır.

Âsitânında ķimseye red yok
Mu' cizâtına ğâyet ü had yok(120 b.)

Yil ile hîdmete tutup güneş
Gice bir kıldur ķamer ceysî(119 b.)

Mu' idî, Hz. Muhammed'i Hakk'ın Pervâne'si, yedi iklim halkınınsa Şem'i olarak ifade etmiştir.

Şem' iken meclis-i hidâyetde
Yine pervâne idi tâ' atde(126 b.)

Yidi iklîm olursa bir hâne
Şem' odur ğayrı halk pervâne (128 b.)

“âfitâb-ı evc-i sa' âdetden recâ-yi pertev-i şefâ' atdur”

Bu başlık 137 ile 164. beyitler arasındadır ve

Yâ şeff' ü'l-' aşât fî'l-' araşât
Kün vesîlen ileyye fî'l-ķasenât(137 b.)

deyiyle başlar. Eserde yer alan ikinci na' tdir. Mu'îdî, Hz. Muhammed'den şefaât dilemektedir. Öncelikle Hz. Muhammed'e övgülerde bulunulan bölümde Hz. Muhammed'i öven Şair Hassan bin Sâbit'e telmih yapılmıştır.

Saňa meddâh iken ħudâ-yı kerîm
Kişi çekmez mi medhüñ itmede bîm(141 b.)

Ĥüsn-i nazm ile ger olam ħassân
Medh-i zâtuñda ħalurum ħayrân(142 b.)

Şair, Hz. Muhammed'i diğér peygamberlerle kıyaslayıp , hepsinden üstün görür. Hz. İsâ'nın Hz. Muhammed'in nefesinden hayat bulduğunu söyler. Hz. Musâ'nın asasının Hz. Muhammed'in misk saçan zülfünü görünce kaçtığını söyleyip Hz. Süleymân'ın yüzüğünün gizlenmesini de Hz. Muhammed'in ayan olmasına bağlar. Şair, Hz. Muhammed'den sözünü reddetmeyip kendisine yardım etmesini ister.

Nefesüñden mesîĥ olup zinde
Saňa cân ile olısa bende(145 b.)

Kaçup ol zülf-i 'anber-âsâdan
Bir eşer yok 'aşâ-yı mûsâdan(148 b.)

Tâ 'ayân oldı la'l-i ħandânuñ
Gizlüdür ħâtemi süleymânuñ(149 b.)

Hz. Muhammed'den kendisine rehberlik etmesini, şefkat gösterip haline bakmasını, kurtuluş vesilesi olmasını, derdine çare kılmasını ister.

Çünkü sensin dü-'âleme rehber
Bize luğf eyle toğru yol göster(153 b.)

Sen ki mişkât-i müşkilât olasın
N'ola ger bâ' iş-i necât olasın(155 b.)

En sonunda da Hz. Muhammed'e salat ü selam eder.

Pâk-rûhuñ ki şâd-kâm olsun
Aña her lahza biñ selâm olsun(163 b.)

Dağı eşhâb ü âluña her-bâr
Şalavât ü selâm-ı 'anber-bâr (164 b.)

Ayrıca mesnevîde farklı bölümlerde tekrarlanan şairin mahlası ilk kez bu bölümde kullanılır.

Nâ-tüvândur mu'îdî gâyetde
Hâli yâ rab n'olur kıyâmetde(159 b.)

"Nesîm-i anber-nişâr bahâr aşup mü'ellif-i dil-fiğara terk-i diyâr itdürdigidür"

Bu başlık 165 ile 242. beyitler arasındadır ve

Şol zaman kim bahâr idi 'âlem
Ser-be-ser lâle-zâr idi 'âlem(165 b.)

beytiyle başlar. Başlık, sebep-i telîf bölümünü ihtiva eder. Eserin sebep-i telîf kısmında şair; kendisini bu eseri yazmaya iten sebepler, eserin ne kadar sürede yazıldığı ve eserini kime sunduğuna dair bilgilerden söz etmiştir. Ancak yapılan çalışmada Mu'îdî'nin eserleri bölümünde Şem' ü Pervâne başlığı altında bu bilgiler ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu nedenle ilgili bilgiler bu bölümde tekrarlanmamış sadece bölümün girişindeki bahar tasviri ve Haleb'in tasviri üzerinde durulmuştur.

Bölüm baharın tasvir edilmesiyle başlar.

Yine hoş-cilveler idüp gül-i ter
Virmiş idi cihâna zînet ü fer(166 b.)

Nağme-sâz olmuş idi bülbüller
Anı dinlerdi gûş urup güller (168 b.)

Rûz-ı nev-rûz ‘işret eyyâmı
Dem-i pîrûz ü sebze hengâmı(171 b.)

Bu hali gören Mu‘îdî hüznlenir ve bu halden ibret alır. Bu ruh haliyle Hacc’a gitmeye karar verir. Yolda Haleb’e uğrar. Haleb’i beğenir ve bir süre burada ikamet eder. Aşağıdaki beyitlerde Haleb tasvir edilmiştir;

Yolum uğrayı geldi çün halebe
Kaldum ol şehri seyr idüp ‘acebe (182 b.)

Niçe şehir olsun ol ki cennetdür
Başdan ayağa zîb ü zînetdür (183 b.)

Begenüp ol diyârı gâyet ben
Niçe gün eyledüm ikâmet ben(189 b.)

“Der-ta‘rîf-i memdûh-ı hod”

Bu başlık 243 ile 264. beyitler arasındadır ve

Ey vücûduñ nizâm-ı devlet ü dîn
İşigüñ rif‘at ile ‘arş-ı berîn (243 b.)

beytiyle başlar. Bu başlık sadece AE nüshasında vardır. Medhîyede ; padişah, dîn ve devlet adamları övülür. Mu‘îdî bu başlık altında eserini sunduğu , Defterdar Mîr Muhammed Bey’in dîn ve devlete nizâm verdiğini söyler. Muhammed Bey’i gayet mübalağalı şu sıfatlarla vasıflandırır.

Ne diyem ey meh-i sipihr-i kerem
Ki medh  nde ‘   ir oldu  alem(254 b.)

Ol ki h   id-i  ar -peym  dur
Vaşf-ı ta‘ r  den mu‘ arr  dur(257 b.)

Muhammed Bey’in adaleti ve ilmini öven şair onu “asaf-ı san ” olarak görür.

Niçe med  idem ol yüce  anı
‘A l-ı evveldür   af-ı  anı(223 b.)

On iki fende  o  mah reti var
 add-i ins n degül ker meti var (231 b.)

Muhammed Bey’i fazilet sahiplerinin koruyucusu olarak vasıflandırır.

M  r-i devlet-i d  -ı bezm-i sa  
M  r-i ‘ dil m  ebb -i-fu al  (218 b.)

Muhammed Bey’in cömertliğini de fırsat buldukça dile getirir.

A a be zer güher- in s olmaz
F   at-ı fehmine  ıy s olmaz (228 b.)

Kendisini Muhammed Bey’i vasfetmeye layık görmez.

Gerçi nazm içre olmuşum f y  
Degil m va fu  itmege l y  (255 b.)

Med ine l y   olmayınca bey n
Ey mu‘  d  du‘  ya ba la hem n(258 b.)

Koruyucusu Muhammed Bey'e dua etmeye başlar.

Hil' atin izdiyâd-ı devlet kıl
İl du' âsın tırâz-ı halvet kıl(260 b.)

Anı kim istemezse hurrem ü şâd
Gül ise kara toprağa şala bâd(264 b.)

“Mü'ellif-i şikeste-bâl ü hüceste-hâl bir mûcib-i berâ' at-ı istihlâl kendüye ba' zı
hikmet-âmîz ü naşihat-ı dil-âvîz virdigidür”

Bu başlık 265 ile 283. beyitler arasındadır ve

Ey gönül nûr-ı ' aşk ile tola gör
Bezm-i rûhânilerde şem' ola gör(265 b.)

beytiyle başlar. Şair bu başlık altında kendisine hikmetli nasihatlar verme bahanesiyle aşkın hakikati, dünyanın geçiciliği , ömrün dünya kaygısıyla harcanmaması, altın için kimseye tenezzül edilmemesi, can ve tenden vaz geçmenin kişiyi sevgiliye ulaştıracağı gibi görüşlerini anlatmaktadır. Bu bölümdeki çoğu beyit aynı zamanda özlü söz olma özelliği göstermektedir. Bu beyitlerle ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Zerd-rûy olduñ ise dil-ber için
İbtizâl itme kimseye zer için (269 b.)

Bellü olsun dirseñ ikâmet yirüñ
Şem' -veş rûşen eyle gör hünerüñ (270 b.)

Kimse bilmez nedür hakikat-i ' aşk
İnceden incedür tarikat-i ' aşk (275 b.)

3.1.2.Konunun İşlendiği Bölüm:

Bu bölüm 284 ile 1554. beyitler arasındadır. Konunun işlendiği bölüm 30 alt başlıktan oluşur.

“Arûs-ı efsânenüñ cemâli âfitâbından meşşâte-i beyân eliyle ref'-i niķâb idüp şem'-i
cihânuñ evşâfidur”

Bu başlık 284 ile 328. beyitler arasındadır ve

Şem' olup hâme-i numûne-nümâ

Bezm-i nazma bu resme virdi ziyâ (284 b.)

beytiyle başlar. Bu başlık altında Şem'in vasıfları tasvir edilir. Zamanın birinde anber kokulu saçlı olan bir ay yüzlü vardır. Bu ay yüzlü Şâm'lı bir güzeldir. Siması gümüş gibidir. Boyda serve baş eğmez. Yanağı taze bir gül gibi parlak, kakülüyse halka halka sümbül gibidir. Bu güzelin adı Şem'dir. Ne denilse onu eksiksiz tarif etmek mümkün olmaz. Şem' öyle bir güzeldir ki yüzünü gören sağ kalmaz. Ondaki gelen haber cana neşe verirken, zuhurunda nur çeşmesi akar. Anası babası yoktur. Güzellik sadefinin yetim incisidir. Gün gibi güzelliği yegâne ve benzeri olmayan zamanın güneşi olan Şem'in dudağı zerre kadar bile yokken, meclisde söz söyleyendir.

Büt-i şâmîydi vü gül-i hotanî

Şan dökülmüşdi sîmden bedeni (286 b.)

Hudâ-yı Kerîm onu tek var etmiştir.Teni gümüş, tacı altındandır. Kulağındaki küpe pervîndir. Şem'in zerâfetde bedeli yoktur. Yüzünü açıp meclise ışık verecek olsa geceler gündüz gibi aydınlanır. Bir tek geceyi bile işretsiz geçirmez. Bu güzelin karşısında iki tane hizmetçi durur ve gece gündüz sürekli ona hizmet ederler.

Bu hizmetçilerin birisi Kâfûr , birisi de Anber'dir. Bu güzelin güzellikte cennete benzer bir gül bahçesi vardır. Bahçede sürekli öten bülbüller, her tarafta açmış güller ve sümbüller vardır. Şem'in al renkli otağı bu bahçededir.

“Bir şeb-i pirûzde ki gayret-i hezâr-ı nev-rûz idi şem‘-i bezm-efrûz ü sa‘âdet-endûzuñ
fermân-ı ‘âlî-nişânı mûcibince envâ‘-i zînet ü gûne gûne tertîb virildigidür”

Bu başlık 329 ile 349. beyitler arasındadır ve

Bir gice tahtı üzre yatmış iken

Baş şalup dürlü fikre batmış iken (329 b.)

beytiyle başlar. Bu başlık altında Şem‘in meclisi tasvir edilir. Şem‘, hizmetçileri Kâfûr ve Anber‘den meclisi hazırlamalarını ister. Meclis hazır olunca Şem‘in etrafında güzeller toplanırlar. Ney, kanûn, erganun ve ûd nağmeler söylerken güzeller ellerine kırmızı kadeh alırlar. Meclistekiler kadehin ağzını öperler. Kadeh canandan bûse aldıkça Sürâhî‘nin bağı kanla dolar.

“Peymâne-i pür-şarâb surâhî-i ‘âlî-cenâbuñ hîtâbına cevâb virdigi vü temelluk ü mü-
lâyemet ile birbirinüñ göñlüne girdügidür”

Bu başlık 350 ile 450. beyitler arasındadır ve

Çün şurâhî bu resme oldu hazîn

Didi ol ithâmıñla câma hemîn (350 b.)

beytiyle başlar. Surâhî, mecliste güzellerin Kadeh‘i öpmesinden rahatsız olur. Güzellerden bûse alan Kadeh‘e haddini bilmesini ve sevgilinin dudağına vasil olmanın onun haddi olmadığını söyleyerek onu azarlar.

Görme kendüñ öñinde hâlünü bil

Ki senüñ gibi çok var ağzı kızıl (359 b.)

Kadehe el üstünde yer tutmuşken yüz verdiklerinde başa çıkmamasını, böyle yaparsa sır perdesini yırtacağını söyleyerek uyarır. Küçüğün büyüğe saygısının kal-mamasından şikâyet eder.

Bu sözi diñleyüp kadeh-i miskîn
İncinüp gâyet eyledi nefrîn (372 b.)

Bu sühandan tebessüm itdi kadeh
Döndi böyle tekellüm itdi kadeh (373 b.)

Kâdeh, Sürâhî'nin sözlerinden incinip, Surâhî'den kibirlenmemesini ister. Sonunda Sürâhî'nin de başını eğmek zorunda olduğunu söyler. Sürâhi'yi kendisini ayıplamaması konusunda uyarır. Meclisde kendisi olmadan şevk olmayacağını anlatır.

Ferah iseñ gam-ı nevâle nedür
Gögsüñ açup geh âh ü nâle nedür(384 b.)

Sürâhî'nin söylediklerinden pişman olmasıyla tekrar dost olurlar ve meclis yeniden şenlenir. Şem' şivelerle topluluğu süsler ve içenlerin sabrını yağmalar. Meclisde içilen şarabın etkisiyle Şem'in uykusu gelir. Şem' meclisi dağıtır ve nazla hanesine gider.

Qızarup nâb-ı bâde ile yüzi
Mest idi h'âb-ı nâza vardı gözi (404 b.)

Şem' uyuyunca bir rüya görür. Rüyasında çimenlikte yürür. Şem' gül bahçesini su gibi dolaşırken bahçede nağmeler söyleyen bir bülbül görür. Bu bülbül gül aşkıyla kase kase kan yutmuş ve mihnet dikenini yuva edinmiştir.

Ne kadar gam yükin çekerse maḥal
Dâğ-ı derd ile bile toğmış ezel (418 b.)

Şem' bahçede oturduğunda bu bülbül onun başında dönmeye başlar. Şem', onu görünce şaşırır ve şaşkınlıkla aklı başından gider.

Verhem itmiş iken bu ğamda yüzün
Uyanup uyhusından açdı gözün (423 b.)

Şem' rüyasından uyanıp gözünü açınca nûrunu gökyüzüne verir. Rüyâsı aklı-
na gelince gamlanır ve tâbirinin hayr olmasını ister. Bu fikirle salına salına bağ içine
seyrana gider. Şem' gül bahçesindeyken bahçede yel eser, tozdan yol görünmez olur.
Kasırğa olunca Şem' çadırına döner, tahtına oturur. Böylelikle çadır yeniden aydın-
lanır.

Hoş-ferahlar virüp server-i nağam
Ne elem kaldı can ü dilde ne ğam (447 b.)

Sabah olduğunda piyale devr eder , gam gider ve canlar safâ bulur.Yakıcı
matlalar okuyup sevgili mey ve neyden arzusunu alır ve gününü böyle geçirir.

“Kışsa-i pervânenüñ ibtidâsı ve şem'-i cem'-ârâ ile olan mâ-cerâsıdır”
Bu başlık 451 ile 528. beyitler arasındadır ve

Ğande kim yüz aç bir âfet-i cân
Nice miskin olur aña nigerân (451 b.)

beytiyle başlar. Pervâne, Şam'da bulunan temiz yaradılışlı, rind, mekânı olmayan ve
aşk yolında kemer bağlamış bir dervîştir. Bu dervîş zamânın kahriyle ezilmiş, gam
elinden kırılmıştır. Çâresiz , yalın ayak gezen , yersiz yurtsuz Pervâne kanadını ateşe
yakmıştır.

Bâl ü per yakup oda miñnet ile
Adı pervâne idi şöhret ile(467 b.)

Pervâne'nin cismi belâdır. Keçe giyen , şarhoş, gönlü ayna gibi saf olan birisi-
dir. Halkı cefâyâ meyilli görünce uzlet köşesini mekân tutmuştur. Sürekli bu hal
içinde olan Pervâne geceleri uyuyamaz.

Gördi mâ'îl cefâya halk-ı cihân
Künc-i 'uzletde olmuş idi nihân (472 b.)

Izdırapla ne yapacağını bilmezken onun göz yaşını silecek derdini azaltacak kimse de yoktur. Bu haldeyken çaresiz bir taraflara gider.

Ana kayd oldu çün der ü dîvâr
Turdı 'azm itdi bir yaña nâ-çâr (486 b.)

Gece bu vaziyetde seyr ederken birden karşıdan bir ışık görünür.

Seyr iderken geçeyle ol şeydâ
Oldı bir şu'le karşıdan peydâ (489 b.)

Bu öyle bir ışıktır ki Pervâne'nin gözünde gece aydınlık gündüz görünür. Işık işlemeli güzel bir çadırdan gelmektedir. Bir çok ay yüzünün ortasında Şem' vardır. Şem' i ilk kez gören Pervâne'nin aklı başından gider ve ilk görüşte Şem'e âşık olur.

Oldı bir demde zâr ü ser-gerdân
Yâre meftûn ü kendüye hayrân (509 b.)

Bu hevesle benzi sararan Pervâne feryâd ederek dua eder. Gam ve derdini söyleyerek çadırın etrafında dolaşır. İçeri girmek için bir yol arar; ama bulamaz. Üzüntüyle inleyerek hanesine geri döner. Aşk yüzünden zâfi günden güne artar. Gam bucağında inzivâya çekilir.

"Pervânenüñ nâr-ı şevkle yanup can ü cihândan uşanup gezdigidür"
Bu başlık 529 ile 589. beyitler arasındadır ve

Berü gel ey garîb ü hasta gönül
Seng-i hicrân ile şikeste gönül (529 b.)

beytiyle başlar. Pervâne, Şem‘i gördükten sonra yârin ayrılık ateşi onu perişân eder. Pervâne gönül yarasının çaresi olmadığını görünce evini terk eder. Şem‘i görme umuduyla Şem‘in çadırına doğru seyr eder. Şem‘ e sesini duyurmaya çalışır.

Dil-i pür-gamda inkisârum var
Gerçi âyîneyüm ğubârum var (552 b.)

Şem‘e yalvarıp yakaran Pervâne, Şem‘e kendi halinden haber verir. Bakışlarının kendisini yaktığını, gözlerinin kanlı yaşla dolduğunu, ciğerinin kederden parça parça olduğunu anlatır.

Kimse gelmez yanıma nâlemden
El yudum göz yaşıyla ‘âlemden (562 b.)

Eski dostları, onu terk edip gitmişlerdir. Evi harâb olmuştur. Ancak Pervâne’nin şikâyeti Şem‘in kendisine bakmamasındandır. Pervâne, Şem‘den çâre kılmasını ister. Bir kuru nazar bile kendisine yetecektir.

“Pervânenüñ nâle vü âhı ol mâh ħar-gâhı ħalden âgâh itdügüdür”
Bu başlık 590 ile 610. beyitler arasındadır ve

Ol kadar nâle vü figân itdi
Ki nigâr ol figâm işitdi (590 b.)

beytiyle başlar. Pervâne o kadar âh ü figân eder ki Şem‘ onun sesini duyar. Dışarıya baktığında kimseyi göremez. Anber’e bakar ve âh edenin kim olduğunu, her gün çadırın etrâfına neden geldiğini sorar. Pervâne’ ye edepsizlik etmemesi ve gitmesini söylemesi için Anber’i gönderir.

İşigüm ka‘ bedür tavâf itsün
Çün tavâf eyledi dönüp gitsün (597 b.)

Anber dışarı çıkar ve Pervâne'ye neden gönlü yaralı olduğunu sorar, Pervâne'ye sabırlı olmasını söyler.

“Ol şem‘-i hüceste-cemâl haberin ‘anbere îşâl itdükde pervâne ‘arz-ı cemâl itdügüdür”

Bu başlık 611 ile 663. beyitler arasındadır ve

Çünkü pervâne anı gûş itdi

İçmeden câm-ı bâde cûş itdi (611 b.)

beytiyle başlar. Pervâne güçsüz ve Şem‘den ayrı olmanın acısıyla gamlıdır. Pervâne’nin Anber’den isteği Şem‘in kendisine şefkât ve merhâmet göstermesidir. Anber geri gelip Pervâne’nin halini Şem‘e anlatır. Anber’in anlattıkları Şem‘i mecnûn eder. Cevr etmeyi bırakır ve Pervâne’ye meyl eder.

Gözi yaşın akıtdı seyl itdi

İkdi çevri vefâya meyl itdi (634 b.)

Şevk ateşi yüreğini yakınca hizmetçilerinden çadırın eteğini kaldırmalarını ister. Çadırın eteği kaldırılınca Şem‘in yüzü görünür. Şem‘ dışarıya çıkmıştır; ancak Pervâne bu halden habersizdir. Birdenbire gözünü açan Pervâne, Şem‘in cihânı aydınlattığını görür.

Pür iken sîne zaḥm-ı âfetden

Hâberi yoğ idi bu hâletden(641 b.)

Pervâne bu tecellîden dolayı hayrân olur ve bu tecellîyle yanar. Daha beter ağlar, inler. Aklı başından gider. Aşk şarabını içer, şarhoş olup şaşkın bir şekilde toprağa yığılır. Pervâne, uzun bir zamandan sonra ilk kez o gece uyur. Gönül gemisi hayrete batmıştır.

Çünkü bu câmi eyledi nûş ol
Mest olup hâke düşdi bî-hûş ol (649 b.)

Şem‘, o hale bir hayli takılır ve tekrar otağına döner. Çadırına girdiğinde Şem‘ de Pervâne gibi aşk ateşine esir olmuştur. Şem‘ ateşe düşer. Sevdâ dumanı başına çıkar. Gam ateşi onu ağlatır, ağlayarak yatıp uyur.

Añada ‘aşk odı eşer kıldı
Eski dil derdine haber kıldı (654 b.)

“Bir seher kâfûr pervâne-i mehcûr-peri kapuda bulup hûr u maḥhûr sürdügidür”
Bu başlık 664 ile 701. beyitler arasındadır ve

Ref‘ idüp lutf-ı ḥaḳ şeb-i târî
Çün zuhûr itdi şubḥuñ âşârî (664 b.)

beytiyle başlar. Kâfûr yüzünü yıkayıp dışarıya çıkar. Bâğ içinde gezerken kapıda Pervâne’yi görür. Pervâne’ye edepsizlik etmemesini, haddini bilmesini, söyler. Pervâne ona cevap vermeyince Pervâne’ye sert sözler söyler.

Kımsin aduñ nedür ne yirdensin
Hele âşüfte ḥastalardansın (677 b.)

Pervâne’nin yakasını gam elinin yırttığını anlar, feryadıyla kendisini incittiğini söyler. Pervâne’yi, kapıda yolda görünmemesi için uyarır.

“Pervânenüñ kâfûr ile güftârî ve derd ü ḥasretle âḥ ü zârıdır”
Bu başlık 702 ile 751.beyitler arasındadır ve

Diñledi çün bu sözleri egilüp
Didi pervâne âḥ ü nâle kılup (702 b.)

beytiyle başlar. Pervâne, Kâfûr'a kendisini söyletmemesini, kendisinin ne halde olduğunu bilmediğini sabrının ve mecalinin olmadığını söyler.

Dilde tahtın kuralı şâh-ı belâ
‘İzzet ü câhum oldı çâh-ı belâ (722 b.)

Kâfûr, mâcerâsını dinlediği Pervâne'ye merhâmet göstermez. Pervâne'yi bahçeden men eder.

Zahm irüp mürğ-i zâra süsenden
Göze göz men' olındı gül-şenden (738 b.)

Pervâne gamla inler durur. Ağlayarak hânesine yönelir. Sevgiliden böylelikle yine ayrılmış olur. Derd köşesini kendisine vatan ve ağlamayı da sanat edinmiştir.

“Pervâne-i siyeh-rûzuñ giceye intizârı vü çarha hîtâb idüp”
Bu başlık 751 ile 768. beyitler arasındadır ve

Rûz-ı rûşen gözine perde idi
Gâh taşra gehî içerde idi (751 b.)

beytiyle başlar. Pervâne'nin gözüne güneş perde olmuştur. Pervâne, güneşin batıp ay yüzü yârinin doğmasını gözler durur. Pervâne, feleğe seslenerek zulmünü arttırmamasını ister. Çarhtan hesap sorar. Şem'in cevrinin artmasından şikâyet eder.

“Zârî-i pervâne ez-dûrî şem'-i tâbân ü sıfat-ı şeb ü 'azm-ı pervâne yâ-gûy şem'-i üftân
ü hîzân”

Bu başlık 769 ile 797. beyitler arasındadır ve

Didi ey hayy ü hâlik-i 'âlem
Hîân-ı lutfuyla râzık-ı âdem(769 b.)

beytiyle başlar. Çarhın kendisine cevap vermediğini gören Pervâne gayrılarla sohbet etmeyi keser ve Hudâ'ya yönelir.

Ne diyem ben ki hâle 'âlimsin
Ne dilerseñ elüñde hâkimsin (770 b.)

Allah'a senâda bulunduktan sonra derdini anlatıp dermân vermesini O'ndan umar. Can ve cihân isteğiyle değil, bir kez yâre kavuşma isteğiyle Allah'a yalvarır. Pervâne dua ederken pervîn ve yıldızlar görünür. Pervâne, Hakk'a şükr eder.

Dağı bu sözde iken ol miskîn
Görünü düşdi mâh ile pervîn (791 b.)

Bunun üzerine ne varsa her şeyi bırakıp sevgilinin menziline doğru yola çıkar ve gül bahçesine erişir.

İodı cümle ne var ise kıydı
Şeb-revâne kabâların giydi (796 b.)

“Âşık-ı bî-çârenüñ münâcâtı ve hâlîk-ı perverdigâra 'arz-ı hâcâtı ve şem'-i nâz derdle
dilüñ dâğladuğı ve hayâl-i yâra karşı ağladuğıdur”

Bu başlık 798 ile 849. beyitler arasındadır ve

Bir yana şîvelerle şem' oturup
Yüzün açmış niğâbını götürüp (798 b.)

beytiyle başlar. Şem', örtüsünü kaldırarak yüzünü açar. Yâr ve dostları toplanıp bir meclis kurarlar. Şem' âh üstüne âh çekerken âhından ve göz yaşından ateş ve su içinde kalır.

Ol bu hâliyle zâr iken gamdan
Bil ki bî-zâr cümle 'âlemden (817 b.)

Şem‘, Pervâne’yi hatırlayıp hüzünlenir , inler. Halinden kimsenin haberi olmasını istemez. Keder , Şem‘in can ipliğini yakmış, cismini toprak etmiştir.

“Şem‘le ‘anberüñ tenhâca tekellümi ve şem‘üñ sûzişine ‘anberüñ terahhümidür”

Bu başlık 849 ile 900. beyitler arasındadır ve

Yoğ idi bir kimesne mahrem aña
Ki görüp zahmun ura merhem aña (849 b.)

beytiyle başlar. Şem‘in derdini anlatabileceği kimsesi yoktur. Şem‘ ağlarken Anber onun ızdırap çektiğini görür. Anber, Şem‘e neden gamlı olduğunu sorar.

Dâğ-dâr olma lâle-veş gülsin
Gül gibi gül ki şûh-ı bülbülsin (862 b.)

Anber ısrar edince Şem‘ dayanamaz. Anber’e, halinin tedbîrinin ne olduğunu sorar. Onu göremezse öleceğini söyler. Anber, Şem‘e müjde verir.

Didi ‘anber ki ey güzîde habîb
Müjde olsun ayağa geldi tabîb (878 b.)

Şem‘e, Pervâne’nin canını Şem‘in yoluna fedâ etmek için hazır olduğunu müjdeler. Emir verirse hemen getirip Pervâne’yi gamdan kurtarabileceğini söyleyerek dışarıya çıkar.

Giryeden el çeküp inâbet kıl
Da‘vete gelmişüm icâbet kıl (885 b.)

Niçe da‘vet ki yâr da‘vetidür
Dem-i vahdet visâl şöhetidür (886 b.)

Pervâne'ye, Şem'in davetini haber verir. Şem'in vasfını işittiğini ve kendisine kavuşmak için hayli şevki olduğunu anlatılır.

Bu sözi gûş idince pervâne
Hızır olup irdi âb-ı hayvâna (895 b.)

Pervâne bu sözü duyunca Şem'in yanına gider. Bunun düş mü gerçek mi olduğunu anlayamaz. İçi dışı ferâhla dolar ve Şem'e doğru yollarır. Yolda bir türlü karar kılamaz.

“Pervâne ile şem' üñ mülâkatı ve ol mülâkatda ba' z hâletidür”
Bu başlık 901.-952.beyitler arasındadır ve

Qanı sâkî şarâb-ı meclis-i hâs
Bizi 'âlem gamından eyle hâlâs (901 b.)

beytiyle başlar. Anber'in yardımıyla iki aşık kavuşurlar.

Hoş şafâlar sürüp iki maḥzûn
Yine ḥaşr oldu leylâ vü mecnûn (919 b.)

Şem' ve Pervâne birbirlerine kavuştuklarında sanki Leylâ ile Mecnûn , Vamık ile Azra, Ferhad ile Şîrîn, Vîs ile Ramîn , Yusuf ile Züleyhâ, Hümâyûn ile Hümâ, Varaka ile Gülşâh bir araya gelmiş gibi olur. İki aşık birbirlerine cilve ederler. Pervâne, şevkle can nakdini Şem'e bağışlar. Şem' bu hali görüp ağlar. Bir araya gelince birbirlerine hallerini ağlayarak anlatırlar. Şem' , Pervâne'nin halinden etkilenir.

Hüsn ile şem' iken şeb-istâne
Şem'e kâr itdi sûz-ı pervâne (929 b.)

Şem' , Pervâne'nin hatırını sorar. Gam ve kederinin gittiğini anlatır. Pervâne' Şem'in ayağına düşer. Kucaklaşıp öpüşürler.

Baş urup ayağına düşdi hemân
Görüşüp öpüşüp koçuşdı hemân (935 b.)

Bu şekilde bir zaman kalırlar . Şem‘ , hizmet edenlere Pervâne’ye hizmet etmelerini emreder. Kâfûr’la Anber sohbet düzenlerler. Büyük bir meclis kurulur. Bu gecede ay gümüş tepsi yıldızlarsa meze olur. Gül harmanı orta yere dökülür. Kemânçe meclise gelerek hazîn seslerle inler. Âşıkların gönlüne dokunan şiirler okunur.

“Bir niçe piyâle vü dest ü kâmî-nûş olunup meclisüñ aḫşâmıdur”
Bu başlık 953 ile 996. beyitler arasındadır ve

Oḫuyup çün ḡazel tamam oldı
Şûru şevḳ ile bezm içre ṭoldı (953 b.)

beytiyle başlar. Pervâne ve Şem‘ sarhoş olurlar. Şem‘ , şarâbın göze geldiğini görünce Pervâne’ye soru sormaya başlar.

Kimesneñ var mı ḳandedür vaṭanuñ
Ne içün yok libâs ü pîreḫenuñ (958 b.)

Şem‘ , Pervâne’nin vatanının neresi olduğunu , neden kıyafeti olmadığını, ne yiyip ne içtiğini, bunlardan Pervâne’nin ne kazancı olduğunu , gam çekmekten usanıp usanmadığını sorar. Pervâne, ḡârip ve hasta bir aşık olduğunu menzilinın aşk mekânı ve vefâ şehri olduğunu, yediğinin belâ tohumu, içtiğinin ciger suyu olduğunu, kazancınınsa canına derd olduğunu, gamın insandan uzak olmayacağını söyleyerek sorularını cevaplar.

Aydur uşanmaduñ mı bu ḡamdan
Didi ḡam dūr olur mı âdemden(962 b.)

Şem‘, Pervâne’nin verdiği bütün cevapları beğenir.

Begenüp her cevâbı şem‘-i münîr
Diledi kim ola garîbe zâhîr (967 b.)

Pervâne’nin her söylediğini düşünen Şem‘e Pervâne’nin tutuştuğu ateş sirayet eder. Böylelikle Şem‘in de canı cigeri ateşle yanar. Perîşânlık ve kararsızlıkla Pervâne’ye yâr olur. Şem‘ ve Pervâne o gece sohbet ederler. Sabaha kadar yiyip içip eğlenirler.

Şubhâ dek ‘ıyş ü ‘ışret eylediler
‘Âşık ü yâr vahdet eylediler (973 b.)

Sabahın izleri belli olunca Şem‘ ağabeyinin korkusuyla Pervâne’ye meclise son vermeleri gerektiğini anlatır. Şem‘in ağabeyi sert mizaclı Nesîm’dir. Nesîm’in gelmek üzere olduğunu , ikisini bir arada bulmaması gerektiğini söyler. Pervâne’den akşam gelmesini ister.

Başuma kâsd idüp helâk eyler
Âteşüm bir nefesde hâk eyler (991 b.)

“Hindû-yı şeb tertîb-i meclis itdügi vü pervâne şem‘e gelüp gitedügidür”
Bu başlık 997 ile 1014. beyitler arasındadır ve

Bu sözi gûş idince pervâne
Eşer itdi firâk odı câna (997 b.)

beytiyle başlar. Pervâne, Şem‘in bu sözlerini duyunca ayrılık ateşi canına tesir eder. Âh ü nâle ederek gider. Şem‘ ağlar. Gönlüne dâğ üstüne dâğ vurulur. Yine akşam olur. Feleğin bahçesi şen olur. Görünen yıldızlar ise şebnem gibidir. Hal böyleyken Pervâne, Şem‘in meclisine can atarak gelir. Yine yârine kavusur. Pervâne gündüzleri ayrılıkla gamla yanıp, geceleri sevgilinin mekânında neşelenir. Bunun üstünden ni-

ce zaman geçer, gizli sırları aşikar olmaz; ancak gönlün sırrı örtülmüş olsa da Kâfûr bir şeyler sezmeğe başlamıştır.

Gerçi olmuşdı râz-ı dil mestûr
Sezinürdi anı velî kâfûr (1014 b.)

“Feryâd ü fîğan-ı pervâne-i nâ-tüvân ez- derdî bezm-i şem‘ -i dür-feşân”

Bu başlık 1015.-1041. beyitler arasındadır ve

Kışsa bezmini germ iden sâkî
Böyle nakl itdi hâl-i ‘uşşâkı (1015 b.)

beytiyle başlar. Sabrı ve mecali kalmayan Şem‘ bir köşede oturup, Pervâne’nin adını andıkça ağlar. Şem‘ , hasretten yüzünü toprağa çevirmiş, hilâle dönmüştür.

Yüz urup hâke derd ü miñnet ile
Gün gün eksildi nâr-ı hasret ile (1018 b.)

Şem‘ , Pervâne’den ayrı olmaktan gamlanır. Ancak ayıplanmaktan ve gıybet-ten korktuğu için meclis kurmaya hali kalmaz.

“Pervâne-i pür-sûz ü güdâz hayme-i şem‘ öñinde ‘arz-ı niyâz itdügüdür”

Bu başlık 1042. 1086. beyitler arasındadır ve

Lîk pervâne taşrada gam-nâk
Niçe perde libâsın itmiş çâk (1042 b.)

beytiyle başlar. Pervâne, Şem‘ in çadırının dışında dertten inler. Hüzünlü bir şekilde, bir köşede uzlettedir.

‘Aşk elinden aña ki câm irişür
Kâlb-i kâlbine inhizâm irişür (1045 b.)

...yret denizine batmıştır. Hasta yatarken gece ve gündüzü fark edemeyecek haldedir. İnleyerek yaş döke döke ağlayan Pervâne'nin göz yaşı su gibi çağlar. Sevgilisini karşısında hayal ederek inler durur. Şem'e seslenerek;

Ey benüm şem'-i cem'-i temkînüm
Altun üsküflü serv-i sîmînüm (1054 b.)

kendisinden başka padişahı ve sığınılacak yerinin olmadığını , sabrının gittiğini, amel levhasının gamla dolduğunu, halinin anlatılamayacağını söyler. Perdeden dışarıya kendisine naz ettiği zamandan beri yüzünün aşk arzusuyla sarardığını anlatır. Pervâne, Şem'e gönül verdiğiğine pişman olmuştur. Buna rağmen cefânın eksik olmaması, gamze oklarının eksik edilmemesi için dua eder.

“Pervâne perdeye hitâb idüp şem' içerüden işidüp terahhümidür ”
Bu başlık 1087.-1110 beyitler arasındadır ve

Böyle diyüp iderdi âh ü figân
Hâr-ı miñnetde idi bûlbûl-i cân (1087 b.)

beytiyle başlar. Pervâne ağlayıp inleyerek derdini anlatır. Perde gözüne örtü olduğu için ağlayarak perdeye hitabına devam eder.

Dirdi ey mâni'-i vişâl-i niğâr
Beni sensin iden bu vech ile zâr (1090 b.)

Pervâne'nin inleyişi, işinin perde yüzünden açılmamasındandır. Pervâne perdeye âhından çekinmesini söyler. Sevgiliye sesini duyurmak ümidiyle çadır önünde ağlayıp inlemeye devam eder. Şem' , otağından Pervâne'nin sesini duyar. Şevkle canı dalgalanır ve kanı kadeh gibi coşar.

Buyurup ol meh-i mübârek kâl
Perdeyi kaldırırñ didi fi'l-hâl (1100 b.)

Perdenin açılmasını buyurur. Perde aradan kalkar ve Pervâne içeriye girer. Sevgilinin yüzünün Ka'besini görüp, şükr ederek yüzünü yerlere sürer. Başını mihrâba karşı yere koyarak yüzü yerde yüz defâ secde eder.

“Hitâb-ı pür-‘ itâb-ı kâfûr be ‘anber”

Bu başlık 1111 ile 1147. beyitler arasındadır ve

Şem‘ anı görüp oldu şâd ü ferah
Şundı yüz nâz ile eline kadeh (1111 b.)

beytiyle başlar. Şem‘ Pervâne’yi görünce çok sevinir . Bu iki âşık yine birlikte zevk ve sefâ eylerler. Onlar bu haldelerken Kâfûr ansızın kapıya gelip Şem‘i görmek ister. Anber dışarıya çıkıp; Şem‘in uykusunun olduğunu dinlenmeye çekildiğini , haber verilince tekrar gelmesini söyler. Kâfûr Şem‘le görüşemediği için incinip , huzursuz olur. Anber’e sövüp, onu azarlar. Anber’e hain olduğunu ve Şem‘i yabancılara göstererek suç işlediğini söyler.

Çok sögüp ‘anbere ‘itâb itdi
Döndi bu neva‘yla hitâb itdi (1118 b.)

Şem‘i lâıyık olmayan biriyle yâr ettiği ve bu sebeble Şem‘i ağlattığı için Anber’i azarlar.

Hiç pervâne olmasın aña yâr
Od ile penbenüñ ne oyunu var (1134 b.)

Pervâne’yi Şem‘e layık görmez. Nesîm’in haber alınca Şem‘e sert dayranacağıını merhâmet etmeyeceğini, gözünün yaşına bakmayacağını söyler.

Tünd-bâd ile naıl-i ‘ömri düşer
Derd ü gam kuşları başına üşer (1147 b.)

“Anber kâfûruñ hîâbuñ ü [diñleyüp] vüçûh-ı ma‘kûl ile cevâb virdügidür”
Bu başlık 1148 ile 1168. beyitler arasındadır ve

Çün işitdi bu sözleri ‘anber
Oldı rencîde-hâtır ü muğber (1148 b.)

beytiyle başlar. Kâfûr’un sözlerini duyunca hatırı kırılan Anber, bu ateşle yanarak Kâfûr’a cevap verir. Neyini gördüyse söylemesini ister. Kâfûr’un endişesini yersiz anılır. Şem‘i görüp inleyişini duyacak olsa , onunda elinden geleni yapacağını anlatır. Önce halin ne olduğunu öğrenmesini söyler. Kâfûr’a Pervâne’ yi anlatır.

Çünkü dîdâr-ı yâra kâni‘ olur
Kağı î mânîsuz aña mâni‘ olur (1168 b.)

“Kâfûr-ı serd-tab‘ ü nifâk eşeri bâd-ı nesîme varup bârid haber virdügidür”
Bu başlık 1169 ile 1184. beyitler arasındadır ve

Bu cevâbı çün işitdi kâfûr
Oldı hâmûş ü dir sözüñ ma‘zûr (1169 b.)

beytiyle başlar. Kâfûr, Anber’in cevabından renk alır. Seher vaktinde Nesîm’in yanına gider ve Şem‘ ve Pervâne’nin buluştuklarını, Nesîm’e gizlice haber verir. Şem‘i çadırında mahrem olmayanlarla eğlenirken gördüğünü anlatır. Bu sözleri duyan Nesîm gazapla büyük yeminler eder. Şem‘in rengini al etmeye gider.

“Ameden-i nesîm-i neccâr be-hâne-i şem‘”

Bu başlık altındaki bölüm 1185 ile 1225. beyitler arasındadır ve

Üşte anlar gâzabla gelmekde
Nice gelmek şitâb ü yilmekde (1185 b.)

beytiyle başlar. Onlar gazapla gelirken Anber geldiklerini görür ve talih tersine döner. Şem‘ in yanına varıp düşmanın gelmekte olduğunu haber verir.

İmdi ‘ işret varakların dürelüm
Bir ne icâb ider zamân görelüm (1200 b.)

Anber, Şem‘ i bir köşeye saklar. Nesîm çadıra geldiğinde Şem‘ i bulamayıp kederlenir. Ne tarafa gideceğini bilemez. Bir türlü karar kılamaz. Ah ederek inler, deli gibi çöle gider.

Bakdı çarhuñ anup kavurduğına
Nâdim oldu esip şavurduğına (1207 b.)

Nesîm dertle inleyerek düşe kalka giderken, Şem‘ güneş gibi çadırına perde tutup bir yere gizlenmiştir.

Gonçe-veş bir bucağda sönmiş idi
Korhudan eşk-i çeşmi dökmiş idi (1213 b.)

Şem‘ , gizlice göz yaşı döküp ağlarken Anber, Şem‘ e Allah’ın onu sakladığını düşmanın savulduğunu müjdelar. Şem‘ bu haberle sevinir. Yine meclise gelip yüzünü açar. Meclisi gün gibi aydınlatır.

“Şem‘ -i mâh-rûy-ı zühre-cebîn bir hânkâhda kûşe-nişîn olduğudur”
Bu başlık 1226 ile 1276, beyitler arasındadır ve

Yine çünkim bu sâkı-i devrân
Câm-ı zer-kârın eyledi pinhân (1226 b.)

beytiyle başlar. Şem‘ eline tesbih alıp şarap kadehini bırakır. İnsâfa gelip tövbe eder. Çünkü temiz gönlü zühde meyl eder. Âlemde bekâ olmadığını anlamıştır. Şem‘, şarap ve terânenen vaz geçip, kavuşmanın ferâhına heves eder.

Bildi ‘âlemde kim beğâ yokdur
Ne beğâ zerrece vefâ yokdur (1236 b.)

Yüzünü niyaz kıblesine çevirip sohbettekilerle sözü keser. Bir daha ağzına saf şarap almayıp kabir ehlini tavaf etmeye gider.

Var idi bir ulu ziyâret-gâh
Hâce nûruñ mezârı hâcet-gâh (1247 b.)

Hoca Nur adında birinin mezarına gider. Burası ulu bir ziyâret yeridir. Herkes buraya gelip dua etmektedir. Bu cennet mekana gelen herkes murâdına erer. Şem‘ bu yere gözünden yaşlar akıdarak gelir ve başını yere koyar. İçi dışı ateşle dolunca kıyama gelip dilekde bulunur.

Berk-i nesrîn gibi şararmış idi
Lâle-veş gönli hüd kızarmış idi (1264 b.)

Şem‘, gecelerini sabaha kadar tesbih ve zikirle geçirir. Aşk şeyhi ona halvet buyurur ve Şem‘ bütün âlemde uzlete çekilir. Gerçi halvete karar kılmamıştır; ancak ayrılık elemiyle sürekli ağlar.

Qararup gönli dūd-ı gayret ile
Od yanardı başında fırkat ile (1273 b.)

“Pervânenüñ dem-i fırkatde iştiyâkı ve şem‘ -i cem‘ e arzû-yı telâkkiyidir”
Bu başlık 1277.-1351. beyitler arasındadır ve

‘Âşık-ı derd-mend ü hasta-ı gam
Server-i ‘aşk pâ-y-beste-i gam (1277 b.)

beytiyle başlar. Pervâne; ansızın yârından ayrılınca onun inleyişlerinden kimse uyuyamaz. Gece sabah olunca şaşkın şaşkın dağ ve sahrada gezer.

Sebze-hüsni zevâle varmış idi
Ruḥ-ı pervâne-veş bozarmış idi (1289 b.)

Pervâne âh ve figâna dost olmuştur. Pervâne, bir tarafta ayrılık bir tarafta hararet iki ateş arasında âh dumanına boyanıp ağlar. Bu gamlı âh ederken ansızın gözü güneşe takılır. Bir zaman hayran bir şekilde bakarak güneşe seslenir.

Sen ezel secde-gâh idüñ halka
Gam güninde penâh idüñ halka (1311 b.)

Güneşe hayli iltifât ettikten sonra sevgilinin ay yüzüne benzetir. Pervâne, güneşe sefer edip yârinin yanına gitmesini ve halini yârine haber vermesini ister.

“Şeb-i firḳatde pervânenüñ ıştırâbı ve çarḥ-ı bed-mihre ‘itâbıdur”
Bu başlık 1352 ile 1379. beyitler arasındadır ve

İtdi bu resme niçe âh ü figân
Dolanup âfitâb olunca nihân (1352 b.)

beytiyle başlar. Güneş gidince âlem karalar giyip matem tutar. Pervâne, içi dışı ateşle dolar ayrılık gittikçe tesir eder. Sabrı kalmayıp figân ederek çarha seslenir.

Didi âhır figân idüp ey çarḥ
İşbu bâzâra sen mi virdüñ narḥ (1365 b.)

Çarhın, fitne yolunda giderek kendisine cevır etmesinden şikâyet eder.
Pervâne, felekle söyleşirken ay örtüsünü açar. Pervâne bu defa ayla dertleşir.

“Mâh-ı tâbân ile pervâne-i şikeste-bâl şem‘ -i şeb-istâne haber-irsâl itdügüdür”

Bu başlık 1380 ile 1444. beyitler arasındadır ve

Didi ey adı ile meh- tâbân

Bunca encüm sipâhına sultân (1380 b.)

beytiyle başlar. Aya, âşığa tecellinin ışığı olduğunu söyleyip bir hayli övdükten sonra hareketinden gidişinin yârin meskeninin tavaf için olduğunu belli olduğunu söyler. Ondandır, yârin penceresini bekleyip bir fırsat bulursa bacadan girip sevgilinin ayağına düşmesini ve kendisinin halini bildirmesi ister. Pervâne, ay ve güneşe ağlar. Hiç birinden cevap işitmeyince yakasını çekip parça parça eder. Sabrı kalmaz ve kensine hitap eder.

Didi ey zâr ü hasta vü nâlân

Ey serâsim-ğâl ü ser-gerdân (1411 b.)

Pervâne, can kaydı aradan gitmedikçe murâdına eremeyecektir. Sevgiliye kavuşması için hicap perdesi kalkmalıdır. Aksi takdirde vahdet güneşi nur vermeyecektir.

Bu gam ü guşsa niçe bir şâd ol

Cân virüp kayd-ı tenden âzâd ol (1432 b.)

Olmadın bu hicâb-ı keşret dūr

Vire mi âfitâb-ı vahdet nūr (1434 b.)

“Pervâne aranup şem‘ i bulduğı ve ‘âlem-i vahdete vâsıl olduğıdır”

Bu başlık 1445.-1482. beyitler arasındadır ve

Nâle itdükçe derdi oldı füzûn

Qalmadı zerre deñlü şabr ü sükûn (1445 b.)

beytiyle başlar. Pervâne inledikçe derdi artar. Bu hal ile yola koyulur, sağı solu dolanırken yolun sonunda büyük bir yere gelir. Bu öyle bir çadırdır ki arşla dosttur. Güneş ve ay bu çadırın avlusuna yaygıdır.

Tâk-ber-tâk ü hâne-ber-hâne

Sâye şalmış felekde eyvâna (1449 b.)

Şem' burada ikâmet etmektedir. Şem', parmağının ucuna kına yakmış , gönül ve can mülkünü yağma etmiştir. Pervâne , Şem'i orada görünce Hızır olup hayat suyuna erişir.

Göricek şem'i anda pervâne

Hızır olup irdi âb-ı hayvâne (1455 b.)

Pervâne bir zaman Şem'e bakıp hayretle kendisine söylenir. Ölmeden maksadının gülüne erişmiş olmasına şükr eder. Kavuşmanın rüyâ olmasından korkar. Şem'in kulağına gider. Şem', Pervâne'yi dâvet edip hemen kenara çeker. Pervâne'nin hatırını sorar. Şem'de gam ateşine yanmıştır. Yüz yüze verip ağlarlar. Pervâne bu zevki görünce gönlündeki şevki artar.

Yine nûş itdi câm-ı cân-perver

Şûr-ı şevk ile doldı ser-tâ-ser (1472 b.)

Şem' le kavuşmanın şevkiyle delirip sabr edemez. Yerlere başını koyup yüzünü sürer, Şaşkınlıktan oturacak yer bulamaz. Muhabbet ateşinin arttığını görür. Gözi kararıp hiçbir şey ayıramaz hale gelir. Şem'in üstüne düşerek kanadını yakar. Başını ve canını bu yolda kurban eder.

Düşdi şem‘ üzre yakdı bâl ü perin
İtdi kıurban bu yolda cân ü serin (1477 b.)

Germ olup şevk ile semâ‘ itdi
‘Âkibet cânına vedâ‘ itdi(1478 b.)

“Mâtem-i pervânede şem‘ üñ hayreti ve derd-i hasretle ‘âlemde rihletidür”
Bu başlık 1483.-1522. beyitler arasındadır ve

Hâl-i pervânededen alup ‘ibret
Geldi ol şem‘-i cem‘e çok hayret (1483 b.)

beytiyle başlar. Şem‘ Pervâne’nin halinden ibret alıp hayrete düşer. Canını muhabbetle verdiğini görüp şaşırır. Yaşını akıtarak ağlar. Can ipliği ateşe yanar.

Rişte-i cânı odlara yandı
Dûd-ı âh ile göge boyandı (1486 b.)

Nice büt-hâle dâğ-ı rihlet idi
Tatlu cânında nîş-i hasret idi (1490 b.)

Çün nuhûsetde gördi ahterini
Çıkarup hâke şaldı efserini (1491 b.)

Şem‘, gam köşesinde inleyerek oturur. Gül benzi birdenbire solar. Başına karamalar bağlar.

Bir bir esrâr-ı ‘aşkı fehm itdi
Kaldı hayrân kendüden gitdi (1494 b.)

Kaderin kimseye hürmeti ve şefkâtinin olmamasından yakını. Kendi halinde biri olan Pervâne’nin kendisine ne yaptığını sorar. İki sevgiliyi birbirinden ayıracağı-

na kendi canını da birlikte almasının yeğ olacağını söyler. Âlem gözüne karanlık görünür. Gözünde nur kalmayıp, sabah çirasına döner. Sonunda gözüne perde iner ve durduğu yerde eriyip geçer. Pervâne'yi kendine doğru çekip bir zaman yüzünü yüzüne koyar. Ayağına baş koyup yanağından öper ve Şem' de canını teslim eder .

Eyleyüp qahr eliyle gögsini çâk
Oldı bu vecd ü hâlet içre helâk (1518 b.)

“Pervâne mevlûd-i şem' için mâtem tutduğu ve niçeler bu mâtemde piyâle-i gam-nevâle gibi gam ü derdle kan yutduğudur”

Bu başlık 1523.- 1554. beyitler arasındadır ve

Çâk idüp câmesini müşg-i tatar
İtdi bu guşşa ile terk-i diyâr (1523 b.)

beytiyle başlar. Tatar miski Şem' in ölümünü duyunca sinisini parçalar, kederden bu diyârı terk eder. Taze lal güher eker, cigerini elmas derdiyle deler. Bu haber gül bahçesine erişince menekşe kara yaşlı olur. Gül bahçesi yaprak ve meyvelerini döker. Şem' in yasemin gibi olan kefenini görünce lâle çekip gömleğini yırtar. Anber'in başına kara gün doğar. İki gün dövünür. Sabrı gidip kırılır. Şem' in böyle olmasının sebebinin nazardan mı yoksa kendilerine küsmesinden mi olduğunu bilmez. Şem' den, gözünü açmasını meclise güzelliğiyle ışık saçmasını ister. Bu hale uzun süre âh ü figân eder. Kadın ve erkeklerde gülümseme kalmaz. İkisini bir yere koyarlar. Hoca Nûr'un mezarına karşı birbirinin yanına gömerler. Bu iki âşık yine bir araya gelirler. Seyr edenler onları birbirine layık görürler. Aşk ateşiyle gamlı giden iki sevgilinin , Tanrı yerlerini nûr etsin derler.

Bu maqâmı bilüp ulu'l-el-bâb
Didi tevîvâben lehum vü hasen ü mâ'b (1554 b.)

3.1.3. Sonuç:

Bu bölüm 1555 ile 1625 beyitleri arasındadır. Bu bölüm 2 alt başlık altında işlenmiştir.

“Bu risâle-i muhabbet-nâmenüñ encâmı ve bu derd ü zâr ile itmâmıdır”

Bu başlık 1555.-1575. beyitler arasındadır ve

Hamd-i bî-ḥad ḥudâya şubḥ ile şâm

Ki bu nazm-ı güzîde oldu tamâm(1555 b.)

beytiyle başlar. Hatîme başlığında şair ilk olarak eserini bitirebildiği için Allah’a hamd etmiştir. Şairin hatîme bölümünde eseriyle ilgili verdiği bilgiler bu eserin orijinal bir eser olduğu ve şairin kendi hayal gücüyle bu eseri oluşturduğunu göstermektedir.

Bunca ebyâtı kim kitâb itdüm

Levh-i ḥâtırdan intihâb itdüm(1558 b.)

Ḥacle-i fikr içinde mâşıta-var

İtdi ḥâmum bu ḥâbı nakş u nigâr (1563 b.)

Daha sonra şair eseriyle övünür.

Çeşme-i hıızrdan nişân virdüm

Tâlib-i nazma tâze cân virdüm (1561 b.)

Gerçi bir kân-ı la‘l-i terdür bu

Ne diyem kim ‘aceb hünêrdür bu (1565 b.)

Bu bölümünde yer alan aşağıdaki beyitlerde şair, eserini oluşturmak için nice gün harcadığı anlatır.

Niçe gün ‘ömrüm eyleyüp aña şarf
Oldı kağıd şükûfe mîvesi harf (1557 b.)

“Der-hâtıme-i kitâb”

Bu başlık 1576.- 1625. beyitler arasındadır ve

Ey mu‘îdî bu hâl niçeye dek
Bu kadar kıl ü kâl niçeye dek(1576 b.)

beytiyle başlar. Mu‘îdî daha sonra şairlikteki yeteneklerini över ve kendisini hamse-sini nazîre olarak yazdığı Nizâmî’ye benzetir.

Gelmedi bezm-gâh-ı devrâne
Sen kadar hizmetinde pervâne (1584 b.)

Çanı kim var senün gibi şâ‘ir
Niçe şâ‘ir füsûn-ger ü sâhir (1585 b.)

Dimezem hâtîfî vü câmîsin
Meşnevîde bugün nizâmîsin(1586 b.)

Elün urduñ meger ki beş gence
Saña yok rûm ilinde hem-pençe (1587 b.)

Caize alma ümidiyle Muhammed Bey’e sunulan eserin hatîme bölümünde şa-ir kıymetinin bilinmemesinden ve sözüne gereken değerin verilmemesinden şikayet etmektedir. Bu durum tezkirelerde bahsedilen Mu‘îdî’nin eserlerinin beğenilmediği-ne dair bilgilerle uyusmaktadır.

Hağğa minnet ki yâr eger ağıâr
Beni qalmadı kimse minnet-dâr (1573 b.)

Ne kadar şi‘ rüñ olsa nokşansuz
Kuru taḥsîn iderler iḥsânsuz (1591 b.)

Yukarıdaki bu beyitlerden şairin caize alamadığı veya istediği rağbeti görmediği için yazılmış olabilir. Eserinin sonundaki şu beyitlerse şairin her ne kadar kendini övse de devrinde kendisi için yapılan eleştirileri bildiği ve istemeyerekte olsa bu eleştirileri haklı gördüğünü düşündürmektedir.

Raḫs idersin uşûlüne uymaz
Kimse nazımuñ kulağına koymaz (1590b.)

İñen ey dil güzâf ü lâf itme
Toğrı söyle sözi ḫilâf itme (1596 b.)

Ḳalbüñi sâf idüp gel inşâfa
Ne virürler bu denlü çok lâfa (1597 b.)

Şair beğenilmemenin verdiği gönül kırıklığıyla hislerini şöyle ifade etmiştir.

Sen urursın binâ-yı ḫamseye el
İki gün ‘ömr ü dilde tûl-ı emel(1598 b.)

Añladuñ ‘âlemüñ fenâsını çün
İmdi şıdḳ ile tañrıdan yaña dön (1609 b.)

4.ŞEM‘ Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNDE SEMBOLLER:

Mu‘îdî’nin Şem‘ ü Pervâne’si beşerî aşkı konu almakla birlikte kendisiyle aynı konuyu tasavvufî açıdan işleyen diğer Şem‘ ü Pervâne’lerde olduğu gibi semboller üzerine kurulmuştur. Mu‘îdî’nin Şem‘ ü Pervâne’sinde bu semboller tam anlamıyla tasavvufî anlam taşımamaktadır. Şair diğer mesnevîlerle uyum sağlamak amacıyla tasavvufî unsurları kullandığı için bu çalışmada olayın kuruluşunda yer

alan bu unsurlar tarafımızdan Şem‘ ü Pervâne mesnevîlerinin ruhuna uygun bir şekilde sembol ve semboller olarak benimsenmiştir.

Mu‘îdî, eseri oluştururken beşerî aşkı işleyen eserini aynı konuyu tasavvufî açıdan işleyen diğer Şem‘ ü Pervâne’lerde olduğu gibi tasavvufî unsurlar üzerine kurmaya çalışmıştır. Bu sembollerle neyin kasdedildiğini bilemiyoruz. Şem‘ ve Pervâne’nin dışındaki isimlerle/ sembollerle ilgili , mesnevîde bu hususta bilgi verilmemiştir. Bu semboller, mesnevîde oynadıkları roller açısından değerlendirilmiştir.

4.1.Şem:

Pervâne’nin uğrunda her şeyi feda ettiği Şam’lı güzeldir.

Ger şorarsañ yirin vilâyet-i şâm
Ol vilâyetde tutmuş idi makâm(292 b.)

Gül bahçesinde ikamet eden Şem‘ meclisi aydınlatan nurdur. İşret ehline yol gösterendir. Anası babası olmayan Şem‘ in, Bâd-ı Nesîm adında bir ağabeyi vardır.

Yüz açup virse bezme nûr ile fer
Rûşen olurdı gün gibi giceler (306 b.)

‘ İşret ehline reh-nümâ idi ol
Kande kim olsa muhtedâ idi ol (308 b.)

Gerçi kılca bahânesi yoğ idi
Lâkin atası anası yoğ idi(296 b.)

4.2.Pervâne:

Şem‘ için her şeyi gözden çıkaran âşıktır. Kimsesiz bir dervîş olan Pervâne, Şem‘ uğruna vatanından ayrılmış, uzlet köşesini mekan tutmuştur. Daha Şem‘ i görmeden, ondan haber almadan Şem‘ e vurulmuştur.

Var idi şâm içinde bir dervîş
Pâk-meşreb velî muhabbet-kîş(462 b.)

Hidmet eylerdi ‘ aşka tırmaz idi
Oda gir dirse yüz çevirmez idi(469 b.)

Müştariib kaldı nidesin bilmez
Kimesne eşk-i dîdesin silmez(485 b.)

Göricek ol cemâli pervâne
Yile vardı mecâl-i pervâne(503 b.)

Mühr idüp sînesinde mihr ü gamun
Aña dil viridi bir nazarda hemîn (506 b.)

Dağı ne yâr ü ne haber peydâ
Oldı göñlünde şûr ü şer peydâ(507 b.)

Gördi yok çâre dilde yaresine
Hânımân terkin urdı çâresi ne(542 b.)

Pervâne cânını bile hiçe saymış ve Şem‘ için kendini fedâ etmiştir.Pervâne
Şem‘ in ateşine kendisini atarak kendini yok etmiştir.

Düşdi şem‘ üzre yakdı bâl ü perin
İtdi kırbân bu yolda cân ü serin(1477 b.)

4.3.Anber:

Anber Şem‘ in hizmetçisidir. Habeşlidir. Anber, Şem‘ in anası atası yerine
koyduğu ve derdini paylaştığı dostudur.

Yalıñuz ağlar iken ol dil-ber
Nâ-gehân geldi üstüne ‘anber (851 b.)

Nice gül şevkı bülbül itdi seni
Yâ ne âteş yağup kül itdi seni(861 b.)

Sen benüm atam ile anamsın
Ki yanumda güzîn-i ‘âlemsin(866 b.)

Pervâne’nin derdini sabırla dinleyip ona öğütler veren Anber’dır.

Gerçi biñ yaş döker gözün bir dem
N’oldı şabr idemez misin bir dem(608 b.)

Şem‘ e Pervâne’den bahseden böylelikle Şem‘ in çadırın eteğini kaldırtmasını
sağlayan kişidir.

Geldi ‘anber bu mâ-cerâyı didi
Bir bir ağvâl-i mübtelâyı didi (630 b.)

‘Anber ol deñlü okıdı efsûn
Ki bu leylâyı eyledi mecnûn (631 b.)

Şem‘ in dertli olduğunu görüp onu dinleyen böylelikle Pervâne’ye âşık oldu-
đunu anlayan ve Pervâne’in kapının önünde olduğunu Şem‘ e müjdeleyen de
Anber’dır.

Derdüñi rûşen eyle bir göreyin
Dem ola kim devâyâ irgüreyin(863 b.)

‘Anbere bir bir eyleyüp takrîr
Didi hâlüm budur gerek tedbîr(873 b.)

Didi ‘anber ki ey güzîde habîb
Müjde olsun ayağa geldi t̤abîb(878 b.)

Ayrıca Şem‘ in isteği üzerine Pervâne’ye Şem‘ in davetini getirip Pervâne’yi
Şem‘ in huzûruna götüren de yine Anber’dir.

Emr iderseñ hemân t̤urup varayın
Ėam elinden Ėarîbi kırtarayın (881 b.)

Giryeden el çeküp inâbet kııl
Da‘ vete gelmişüm icâbet kııl(885 b.)

Sevin ey oñmaduk levend-i belâ
Oñup işüñ çözüldi bend-i belâ(887 b.)

Geldi ya‘ ni ki da‘ vete ‘anber
Şundi mañmûra câm-ı cân-perver (917 b.)

Bezm-i şem‘ e getürdi anı da
Ber-murâd itdi tañrı anı da(918 b.)

Kâfûr’la Nesîm’in çadıra geldiklerini haber verip, Şem‘ i saklayarak Şem‘ ve
Pervâne’yi, Nesîm’in hışmından korumuştur.

Neye uğraduğın bilüp miskîn
Oldı bu vaz‘ a vâlih ü Ėam-Ėîn(1188 b.)

Gerçi kim oyalanup gülersin sen
Ėâfil olma kemindedür düşman (1193 b.)

Bu sözi söyleyüp figân kıldı
Şem‘ i bir kûşede nihân kıldı (1203 b.)

4.4.Kâfûr:

Şem‘ in hizmetçisidir. Rum ilindedir. Kâfûr Pervâne‘ye karşı çok sert davranır. Pervâne‘yi Şem‘ in kapısından kovar. Şem‘ in kapısının önünde durursa bu haberin duyulacağı konusunda Pervâne‘yi uyarır. Kâfûr Pervâne‘nin Şem‘ e layık olmadığını düşündüğü için Pervâne‘nin Şem‘ in çadırının önüne gelmesini yasaklayan kişidir.

Kîne-cû serd-ğûy idi kâfûr
Didi ol nâ-tüvâna ey rencûr(673 b.)

Didi ey bî-hayâ adın bilmez
Kendü haddin bilüp ‘amel kılmaz (676 b.)

El-hâzer sâki bir kazâ irişür
Şahne-i şehre bu peyâm irişür(699 b.)

Señi artuğ bu yirde görmeyeyin
Çapuda reh-güzerde görmeyeyin (701 b.)

Merhamet kılmayup velî kâfûr
Gûş-mâl itdi nîtekim tanbûr (735 b.)

Hayli verhemler eyleyüp sövüñdi
Çaşıyup gâh sövüñdi geh döñdi (736 b.)

Acı dil virüp ol dil-figâra
Urdı yüz yirde bağına yâra (737 b.)

Pervâne ve Şem‘ in görüştüklerini anlayan Kâfûr, iki âşığın görüşmesine engel olmadığı için Anber‘i azarlar. Ona kırııcı sözler söyler.

Gerçi olmuşdı râz-ı dil mestûr
Sezinürdi anı velî kâfûr (1014 b.)

Nâ-gehân kapuya gelüp kâfûr
İstedi şem‘ e görmeye destûr(1114 b.)

Çok sögüp ‘anbere ‘itâb itdi
Döndi bu neva‘yla hitâb itdi (1118 b.)

Ey siyeh-rû fesâd ma‘denisin
Kendüñi yüce tutma kim danîsin (1119 b.)

Yanına düşüp ol perî-rûnuñ
Aña öğretdüñ ola mı hûyuñ

Hod bilürsin nedür nesîm-i seher
İrişirse kulağına bu haber(1140 b.)

Şem‘ in ağabeyi Nesîm‘e Pervâne‘yle Şem‘ in görüştüklerini haber veren de Kâfûr‘dur.

Kuşanup mekr içün biline kemer
Geldi bâd-ı nesîme virdi haber (1170 b.)

Reng alup ‘anberüñ cevâbından
Niçe fitne uyardı h‘âbından(1171 b.)

Gitdü ammâ zarâfet ile seher
Gizlü varup nesîme virdi haber(1173 b.)

Gördüm ol genc-i hüsn ü sîmîn-ber
Haymesi içre ‘ıyş ü nûş eyler(1180 b.)

Oturup kendü gül gibi hurrem
Var idi meclisinde nâ-mahrem (1182 b.)

4.5.Nesîm:

Şem‘in ağabeyidir. Nesîm sert mizaçlı ve soğuk yaratılışlıdır. Öyleki Şem‘in çadırına gelecek olsa Şem‘ titremeye başlar. Hikâyede Şem‘ ağabeyini şöyle tasvir eder,

Biz isek mest ü vaqt ise fârdur
Ki benüm bir atabegüm vardur (978 b.)

Yağalar külleri kaçan köz olur
Tünd-ğudur ki mürde yavuz olur(986 b.)

Dirler anuñ adına bâd-ı nesîm
Çekerüm gördüğümce guşsa vü bîm(987 b.)

Bir dem uğrayu gelse gül-şenime
Bîd-veş lerzeler düşer tenime(988 b.)

Baňa gerçi anuñ ‘adâveti yok
Key şovuk depretür letâfeti yok(989 b.)

Başuma kâsd idüp helâk eyler
Âteşin bir nefesde hâk eyler (991 b.)

Katı gayretlü kîne-cûy erdür
Söz götürmez yegâne serverdür (1142 b.)

Merhâmet kılmayup gözi yaşına
Serzenişlerle od yakar yaşına(1144 b.)

Tâç-ı zerrînini başından alup
Kaşd-ı cân eyler anı hâke şalup (1145 b.)

Nesîm, Anber tarafından saklanan Şem‘i bulamayınca kendini bilmez halde
dağ taş demeden eser.

Tünd olup işbu sözler ile nesîm
Ğazabından yemînler itdi ‘azîm (1183 b.)

Haymeye geldüğünde bâd-ı nesîm
Bulmayup şem‘i çekdi guşşa vü bîm (1204 b.)

Ne yîre gitdüğünü bilmedi
Ğazabından qarâr kılmadı (1205 b.)

Âh idüp oldu zâr ü âvâre
Düşdi dîvâne gibi küh-sâra(1206 b.)

Ğâh olur tağda ğâh taşda idi
Gice gündüz kırudâ yaşda idi(1210 b.)

5. ŞEM‘ Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNİN TEMASI:

Mu‘îdî tarafından yazılan Şem ü Pervâne mesnevîsi, Şem ile Pervâne arasındaki ilişkinin konu edildiği mesnevîlerden birisidir. Bu konuda Fars edebiyatında H‘acû-yı Kirmânî, Fehmî, Ehl-i Şîrâzî, Şeyh Abdullah-ı Şebbüsterî-i Niyâzî , Zamîrî-i Hemedânî, Vâsîf-ı Îrânî, Hayrânî-i Hemedânî, Emir Eminüddin Nezlebânî, Mevlânâ Rûhî-i Horâsânî, Mevlânâ Hâkî-i Belhî, Kemâleddin Taşkendî, Akilhân-ı Râzî müstakil birer mesnevî yazmışlardır. Türk edebiyatındaysa bu konuda Mu‘îdî’nin yanı

sıra Zâtî, Lâmi'î Çelebi ve Feyzî Çelebi'nin de müstakil birer mesnevî yazdıkları bilinmektedir.¹ Bunların içinden sadece Zâtî'nin Şem' ü Pervânesi beşeri konuludur. Mu'îdî'nin Şem ü Pervânesi'nde ise diğerlerinde olduğu gibi ilahî aşk konusu işlenmiştir.

Bilindiği gibi Allah, kendi güzelliğini seyretmek için bu âlemi ve âlemin içindekileri yaratmıştır. Bu yaratılışın temeli bir kudsi hadise dayandırılmaktadır. Bu kudsi hadiste: “ Ben bir gizli hazineydim, bilinmek istedim, bilineyim diye âlemi yarattım” ifadesi yer alır.² Mu'îdî, bu gerçeği şu şekilde ifade etmiştir.

Âşikâr ola diyü genç-i nihân
Yaradur bir söz ile iki cihân (36 b.)

Yine bilindiği gibi Allah'ın çok sayıda isim ve sıfatları vardır. Kemâl halinde olan bu isim ve sıfatlar a' yân-ı sâbitede mevcûtturlar. Allah kendi varlığını kendinde bilir; ancak sıfatların “zuhûr talebiyle” tecellî ederek âlem aynasında kendisini izlemek istemiştir.³ Başka bir şekilde ifade edilecek olursa Allah kendisini mahlûkta görmeyi istemiştir. Daha önce zikredilen kudsi hadiste de belirtildiği gibi Allah'ın bilinme arzusu yaratılışın sebebidir. Mu'îdî bunu şöyle dile getirir.

Çün murâd üzre düzdi her birini
Dîde câmindan itdi manzarını (44 b.)

Seyr içün tâze güllerüñ yüzini
Açdı kudretle nergisüñ gözünü (56 b.)

Bu yaratılış mertebeler halinde gerçekleşmiş olup mertebelerden oluşan bu yaratılışa “nüzü'l” adı verilir.⁴

Nüzûl mertebelerinin ilki “lâ-taayyün” mertebesidir. Bu mertebe daha önceki bir taayyünsüzlükten çıkmıştır. Bu konuda Sadreddin Konevî: “ Hak taayyün eden

1 Sadık Armutlu, Zâtî'nin Şem ü Pervânesi, İnceleme- Metin(Basılmamış Doktora Tezi), s. 62-66.

2 Aclûnî, İsmail Bin Muhammed, Keşfü'l-Hafâ, Beyrut 1988, c.II, s.132.

3 Ekrem Demirli, Sadreddin Konevî'de Bilgi ve Varlık, İstanbul 2005, s. 231.

4 İbrahim Düzen, Aziz Neseffî'ye Göre Allah- Kâinat- İnsan, İstanbul 2000, s.148.

her şeyden taayyünsüzdür.” şeklinde ifade eder.¹ Bu mertebede henüz hiçbir şey yaratılmamıştır. İsim, sıfat ve mümkün Allah’ın ilminde mevcûttur ; ancak varlık ve rilmemiştir ve bir bütün halindedir.

“Taayyün-i evvel ” yaratılan ilk şeydir ve mümkün bir bütün halindedir. Bu mertebeye, Zât’ın uluhhiyyet mertebesine tenezzülüdür. Allah’ın kendisindeki isim ve sıfatları bildiği mertebedir.² “Taayyün-i sâni ” ise birlikteliğin devam ettiği ancak varlıkların hepsinin bu birliktelik içerisinde farklarının olduğu mertebedir.³ Diğer bütün mertebeler bu mertebelerden yaratılmıştır.

Dördüncü mertebeye “Ervâh” mertebesi olup ruhlar bir bütün halinde yaratılmıştır; ancak bu birliktelik içinde yaratılan her şeyin ruhu diğer ruhlardan ayrıdır. Ayrıca bu mertebeye Allah’ın yardımını cisimlere ulaştıran bir ara varlık (berzah)tır.⁴ Ancak bu ayrılık şehâdet mertebesi ve insan-i kâmil mertebesindeki gibi değildir. Bu mertebedeki ayrılık deniz içindeki damlanın ayrılığı gibidir.

Beşinci mertebeye “misâl” mertebesidir. Yaratılan her şeyin cismi bu mertebede yaratılmıştır. Cisimler ruhlar mertebesinde olduğu gibi hem bir birliktelik içindedirler hem de birbirlerinde ayrılırlar. Bu mertebeye misâl âlemi denilmesinin nedeni ruhların cisimler âleminde kazanacakları sûrete benzer sûretlerin bu âlemde meydana gelmesidir.⁵

Altıncı mertebeye “şehâdet” mertebesidir. Şehâdet mertebesi “Zât’ın hariçte cisim sûretiyle zuhûrudur.” Aynı zamanda varlığın oluşum mertebelerindeki farklılaşma nedeniyle çokluğun olduğu ve birbirinden farklı özelliklerde varlıkların yaratıldığı mertebedir. Şehâdet mertebesindeki mevcût varlıklar elle tutulup gözle görülebilirler. Bu mertebedeki bütün varlıkların rûhları vardır. Bu mertebedeki unsurlar birbirlerinden şekil bakımından ayrıdır. Ancak bu ayrılık nisbîdir.⁶

Mertebelerin en sonuncusu “insân-ı kâmil” mertebesidir. Elle tutulup gözle görülebilen varlıklar bu mertebededir. İnsan-ı kâmil mertebesi aynı zamanda bütün

1 Ekrem Demirli, Sadreddin Konevî’de Bilgi ve Varlık, s. 249.

2 Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 2004, s.223.

3 Ekrem Demirli, Sadreddin Konevî’de Bilgi ve Varlık, s.224.

4 Ekrem Demirli, a.g.e. , s.253.

5 Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, s. 232.

6 Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar ,s.233.

mertebelerin özelliklerini taşıyan “büyük âlemin” ¹ özü olan “küçük âlem”dir.² Bu merteye “rûh-ı Muhammedî” mertebesi olduğu için urûcun da son mertebesidir.³ Bununla birlikte Allah’ın bilinmesiyle yaratılışında gayesi gerçekleşmiş olur. Çünkü insan-ı kâmil aynı zamanda varlığın cilâlı aynasıdır. Nüzûl sonucunda âlem yaratılmıştır:

Yoğ iken kâinâtı var itdi
‘Unşurı birbirine yâr itdi (38 b.)

Çün yaratdı cem‘-i devrânı
Kâmil itdi arada insânı (39 b.)

Yaradılış “Kün” emrinin sonucudur. “Kün” yani “Ol” emriyle Allah’ın istediği her şey oluvermiştir. Bu emre tasavvufta kelimetü’l-hazret veya kelime-i tekvîn de denilmektedir.⁴

İrişince hitâb-ı kün fe-yekûn
Rağşa girdi sipihr-i bûkalemûn (37 b.)

Nûn ki bünyâd-ı kün fe-kân oldur
Ğurre-i mâh-ı âsumân oldur (23 b.)

Kâr-dândur ki yapıdî kâşr-ı beden
Anda gösterdi niçe şûn‘ ile fen (42 b.)

Mutasavvıflara göre insan ruhu, ruhlar âleminde bulunduğu sırada kendini yaratanı perdesiz olarak görmüş “ elestü bi-rabbiküm” hitabıyla da mest olmuştur. Ruh daha sonra yeryüzüne inerken “70 bin nuranî 70 bin zülmanî perdeyle” asıl vatanın-

1 Büyük âlem: Bütün âlem büyük bir insândır. Âlemin ruhu da insan türünden insan-ı kâmidir. İnsan-ı kâmil yardım etme ve dilemenin aracıdır. (Suad El-Hakîm, İbnü’l- Arabî Sözlüğü, İstanbul 2005, s.127.)

2 Küçük âlem: Cismi, âlemin cisminde küçük olsa bile insan büyük âlemin hakikatlerini kendinde toplar. Allah, onu bütün âlemin hakikatlerini kendinde toplayan varlık olarak yaratmış, halifesi yapmış, âlemdeki her sûretin gücünü ona vermiştir. (Suad El-Hakîm, a.g.e., s. 128.)

3 Kaplan Üstüner, Divan Şiirinde Tasavvuf, Ankara 2007, s.409.

4 Kaplan Üstüner, a.g.e., s.73.

dan ayrılmıştır.¹ Bu ayrılık üzerinden geçen uzun bir geçmişle derinleşmiştir. Ruh araya giren perdeler nedeniyle Allah'tan uzaklaştıkça izlediği güzellikle yabancılaşmış ve sonunda geldiği yeri unutmuştur.

İniş nedeniyle oluşan uzaklık ve yabancılaşmaya rağmen ruhun asıl vatanına kavuşması mümkündür. Kavuşma istemeye ve özlemeye yani "aşk"²a bağlıdır. Yani ruhun yeniden yükselmesi için aşk gereklidir. Aşk ise Allah'ın istemesiyle yarattığı ruhu yani kulunu özlemesiyle olur.

Allah'ın kulunu özlemesi ve istemesi kul için asıl vatana dönmesi için bir çağrıdır. Bu çağrı gönülde iman nurunun parlamasıdır.³ Ancak bu nur her gönülde parlamaz. İman nuru temizlenmiş, dünya pasından ve kirinden arındırılmış gönüllerde parlar. Bu nur: " Allah dilediği kimseyi nuruna iletir." ayetinde kastedilen nurdur.⁴ Kul, bu çağrı üzerine asıl vatana kavuşmak için zorlu bir yolculuğa çıkar.

Şem' ü Pervâne mesnevîsinde ilişkili anlatılanlar buraya kadar anlatılanlarla uyum içindedir.

Pervâne de bu daveti yüreğinde hissetmiş ayrılık derdinden gönlü parça parça olmuştur. Gözleri yaşla dolan Pervâne'nin sevgilinin huzûruna çıkacak yüzü yoktur. Bu nedenle Pervâne gönül aynasının saf olmadığını söyleyerek özür diler. Pervâne "tevbe" makamını yaşamaktadır.⁵

Döndi mahrûm geldi hânesine
Vâlih idi geçen fesânesine(515 b.)

Dil-i pür-gamda inkisârım var
Gerçi âyîneyüm gubârım var (552 b.)

1 Ahmet Avni Konuk , Füsûsu'l- Hikem Tercüme ve Şerhi (Haz. Mustafa Tahralı- Selçuk Eraydın),c.I, İstanbul 1987,s. 163.

2 Aşk(Hub): Hub ilahî bir makamdır. Hak kendisini onunla nitelemiş ve vedûd diye isimlendirmiştir. Bu makamın dört adı vardır: hûb,vüd, aşk ve hevâ. (Suad El-Hakîm, İbnü'l- Arabî Sözlüğü, s.302.)

3 Mehmet Ali Ayni,Tasavvuf Tarihi, İstanbul 1994,s. 283.

4 Nur: 24/ 35.

5 Tevbe: Günahdan rücû edip Hakk'a yönelmektir.(H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 2004,s. 162.)

Tevbe eden Pervâne davet üzerine aşk yolunda yanmak için “kemer bağlayan” bir dervîştir. Böylelikle Pervâne hizmete bel bağlamıştır.¹

Yakmağa ‘aşk odına cân ü ciger
‘Aşk yolında bağlamışdı kemer (464 b.)

Ayrılık acısıyla yüreği yanan Pervâne aşk yolunda ateşe gir dense itiraz etmeden girecek kadar âşıktır. Pervâne’nin gönlü aşk derdiyle yanmış ve aşk ateşinin etkisiyle gönül aynası temizlenip saflaşmıştır. Kalbin temizlenmesinden gaye; iman nurlarının orada hasıl olmasıdır, yani marifet nurunun parlamasıdır.²

Bende-i şâh-ı ‘aşk olup cândan
Cânına geçmiş idi hicrândan (468 b.)

Hidmet eylerdi ‘aşka tırmaz idi
Oda gir dirse yüz çevirmez idi (469 b.)

Bir nemed-pûş ü mest-i lâ-ya‘kıl
Lâkin âyîne gibi şâfi-dil(471 b.)

Allah aşkıyla kendinden geçen Pervâne, âlemden habersiz uzlet köşesine çekilmiştir. Sâlikin dünyadan vazgeçmesi ve masivâdan temizlenebilmesi için “uzlet”e çekilmesi ve gayrıyla irtibatı kesmesi gerekir.³

Gördi mâ’îl cefâya halk-ı cihân
Künc-i ‘uzletde olmuş idi nihân (472 b.)

Gördi yok cârê dilde yaresine
Hânumân terkin urdı çâresi ne (542 b.)

¹ Kaplan Üstüner, Divan Şiirinde Tasavvuf , s.355.

² İmâm Gazâlî, İhyâ-i Ulûmid-Dîn(Ter. Ali Arslan), İstanbul 1926, c.VI, s. 45.

³ Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul 2005, s.364

Mest ü lâ-ya' kıl idi zâr ü hâzîn
Rind ü 'uzlet-güzîn [ü] kûşe-nişîn (1044 b.)

Pervâne daha fazla bu hale dayanamaz, evini barkını terk edip yola koyulur.

Bir gice âh ü nâle eyledi çok
Ėam-ı 'âşık gibi nihâyeti yok (481 b.)

Ana kayd oldu çün der ü dîvâr
Turdı 'azm itdi bir yaña nâ-çâr (486 b.)

Şem' in dîyârına geldiğinde uzlet köşesini mekân tutan, yolun başındaki temiz yaradılışlı bir dervîş olan Pervâne "sülûk" yolunu tutmuştur. Sülûk; kötü ahlaktan kurtulup iyi ahlak sahibi olmak demektir. Hakikat erbabına göre sülûk; nefy, yokluk demektir. Bu yolu tutan "sâlik" ise kendini yok edip Allah'ı isbat eden kimsedir.¹

Var idi şâm içinde bir dervîş
Pâk-meşreb velî muhabbet-kîş (462 b.)

Onun aşk yolunda yolculuğu bir ışık görmesiyle ilk menziline ulaşır. Pervâne "yakaza" halini yaşar.² Yakaza haliyle Pervâne uyanır. Böylelikle sülûkun ilk mertebesini yaşar. Yakaza halini yaşayan Pervâne, aşk yolunda daha birçok hal yaşayacaktır. Pervâne'nin Şem' in çadırından sızan ışığı görmesi aslında Pervâne'nin girmiş olduğu yolda ilerlediğini göstermektedir. Şem' in çadırından sızan ışık tasavvufta "tecellî"yi simgelemektedir.³ Pervâne'nin bir perdeden tecellî eden ışığı görmesi "nur müşâhadesi"dir.⁴

1 İbrahim Düzen, Aziz Neseî'ye Göre Allah- Kâinat- İnsan, s.162.

2 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul 2005, s. 708.

3 Tecellî: Âşikâr olmak, acığa çıkmak, görünmek, zuhur etmek. Gaybden gelen ve kalpte zahir olan nurlar. Görünmeyenin kalplerde görünür hale gelmesi(Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.346.)

⁴ Muhammed Nuri Şemseddin-i Nakşibendî, Miftâhü'l-Kulûb(Ter. Abdulkadir Akçiçek), İstanbul 1982,s. 222.

Seyr iderken giceyle ol şeydâ
Oldı bir şu‘le qarşudan peydâ (489 b.)

Lîkin ortada var idi bir mâh
‘Aklı giderdi görenüñ nâ-gâh (495 b.)

Pervâne’nin gördüğü ışık ve bu ışığın kaynağı olan güzel, bir bakışta Pervâne’nin aklını başından alır. Böylelikle Pervâne’nin gönlünde Şem‘e karşı bir düşkünlük oluşur. Gördüğü ışığın etkisiyle Pervâne bu ışığın kaynağına “meyl” eder.¹

Göricek ol cemâli pervâne
Yile vardı mecâl-i pervâne (503 b.)

Mühr idüp sînesinde mihr ü gamun
Aña dil virdi bir nazarda hemîn (506 b.)

Pervâne, yakaza halini yaşayarak gaflet uykusundan uyandıktan sonra aşk yolunda merhale almaya başlar. Bunun etkisiyle Pervâne’nin üzerinde âşıklık alâmetleri belirir. Pervâne’nin benzi sararır, inler. Âhının dumanı siyâha boyanır. Yakazanın ardından âşık, kendi isteğiyle yâra doğru yönelir. Pervâne “irâde” makamındadır.² İrade; sülûkun başlangıcı olup, kalbin Hakk’ı aramaya kalkmasıdır.³

Vardı pervâne şu‘leden yaña çün
Rûz-ı rûşen görindi gözine dün (490 b.)

Göremezsüñ cemâl-i dil-dârı
Yüri var kapusın tolan bârî (531 b.)

¹ Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.249.

² Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.316.

³ Süleyman Ateş, İslam Tasavvufu, İstanbul 1992, s. 167.

Gün yüzinden görem diyü lem'a
Cân atup gitdi hayme-i şem'e (544 b.)

Bu yönelişte Pervâne her şeyden vazgeçip herkesten uzaklaşır. Böylelikle “tecrîd” halini yaşar.¹ Bu süreçte sadece Şem'i düşünmeye , onu hayâl etmeye başlar. Aklında fikrinde sadece Şem' vardır. Pervâne “tefekkür” halini yaşamaktadır.²

Za' fı günden güne kavî oldu
Gam bucağında münzevî oldu (521 b.)

Olup âzürde hem-civârum olan
Kodı gitdi kadîmi yârüm olan (564 b.)

Menzilüm gerçi kûşe-i gamdur
Gice gündüz hayâli hem-demdür (706 b.)

Mecâli kalmayınca yerini yurdunu “terk” eder.³ Şem'in çadırına gitmeye karar verir. Tasavvufta sevgiliye kavuşmak için çaba göstermeye karar vermeye “kasd” denir.⁴

Göremezsün cemâl-i dil-dârı
Yüri var çapusın tolan bârî (531 b.)

Yüri illerle bekle reh-güzerin
Bir gün ola ki alasın haberin (532 b.)

1 Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.347.

2 Tefekkür: Salik için hakikatleri idrak etmenin bir yoludur. Bu mertebede bulunan sûfî, kâinat kitabında yazılı olanlar üzerinde tefekküre dalmalı,gönlünü aydınlatarak Hakk'a ve hakikate yol bulmalıdır. (Erhan Yetik,İsmail-i Ankaravî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri, İstanbul 1992,s. 187.)

3 Kaplan Üstüner, Divan Şiirinde Tasavvuf , s.199.

4 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.353.

Pervâne, Şem‘i görmek kararıyla Şem‘in çadırına doğru yola çıkar. Pervâne’nin sevgiliye kavuşmak için çaba göstermesi ve sevgiliye ulaşmak için yola çıkması onun “azm” halini yaşadığını gösterir.¹

Gördi yok çâre dilde yaresine
Hânumân terkin urdı çâresi ne (542 b.)

Gün yüzinden görem diyü lem‘ a
Cân atup gitdi hayme-i şem‘ e (544 b.)

Pervâne’nin gönlü kederle doludur. Şem‘ in kapısının önüne gelir ve inler. Sûfiler yaptıkları kötü işlere, girdikleri günâhlara, içinde bulundukları belâ ve musibetlere , ahde vefâ edemeyişlerine , firkat ve hicrân haline , âhiret hesâbına ağlarlar. Bu hale “bükâ” denir.²Pervâne’nin gönül aynasının temiz olmamasından dolayı ağlayıp inlemesi bu hale uygundur.

Sepelerdi odına âb-ı revân
Dil ü cânıdan ururdu âh ü figan (661 b.)

Kendü hâlümde deng ü hayrânım
İtdüğüm işlere peşîmânım (720 b.)

Şem‘ e sesini duyurmaya çalışır. Şem‘ e cefâ etmemesi için yalvarır. Ayrılığın son bulmasını ister. Pervâne’nin yaşadığı hal “tazarru”dur.³

Hâşılum bâde vardı anuñiçün
Bir gedâyum esirge cânuñiçün (554 b.)

1Şeyh İsmail Ankaravî, Nisâbü’l- Mevlevî, İstanbul 2007, s.152.

2 Şeyh İsmail Ankaravî, a.g.e., s.106.

3 Şeyh İsmail Ankaravî, a.g.e., s.106-107.

Çok cefâ kılma cânâ bekcegizüm
Kıyma ben nâ-tüvâna bekcegizüm (576 b.)

Pervâne Şem‘in bir kuru temeşâsıyla bile yetinecektir. Pervâne’nin içerisinde bulunduğu hal “kanaat”tir.¹ Şem‘den kendisine çok cefâ etmemesini ister. İnsâf etmesini yüzünü göstermesini diler. Ayrılık derdinin dermânı olan vuslat için Şem‘e yalvarır.

Dimezem kim kocal bu şeydâya
Kâyilem bir kuru temâşâya (573 b.)

Pervâne’nin bu sözlerini duyan Şem‘, Pervâne’nin inleyişlerine aldırılmaz. Şem‘, Pervâne’yi haddini bilmemekle suçlar ve kişinin isteğinin kendi elinde olduğunu söyleyerek Pervâne’nin aşkında sebât göstermesi gerektiğini söyler ve Anber’i, Pervâne’yi uzaklaştırması için dışarıya gönderir. Şem‘in Pervâne’yi haddini bilmemekle suçlamasının nedeni Pervâne’nin Şem‘e ulaşmak için yeterince çaba sarf etmemesidir. Bu hal Pervâne’nin âşıklıkta eksikleri olduğunu gösterir.

Ne sebebdan şebâtı yok işinüñ
‘Arzı kendü elündedür kişinüñ (600 b.)

Diğer taraftan Anber dışarıya çıktığında Pervâne’ye yüzünü temizlemesini öğütler. Bunun sebebi Pervâne’nin sevgiliyi görme isteğidir. Ancak tasavvufa göre kulun Allah’ı gönül gözüyle görebilmesi için gönül aynasını temizlemesi gerekir. Anber’in, Pervâne’ye yardım etmek için söylediği bu söz sülûkla elde edilmek istenen netice için bir araçtır.

Hoşluğuñ yok yüzüñ gözüñ argar
Yohsa okun yidüñ mi yâr-ı süvâr(?) (606 b.)

¹ Şeyh İsmail Ankaravî, Nisâbü’l- Mevlevî, s. 137.

Pervâne'nin gönül pasını temizleyebilmesi için sabr etmesi gerekmektedir. Bunun için Anber, Pervâne'ye "sabr" etmesini söyler. Sabr; elem, sıkıntı ve belâlara sızlamayı terketmek demektir.¹

N'ola ger mübtelâ iseñ şabr it
Şabr idüp câna bir nefes hayr it (609 b.)

Ancak Şem' i gören Pervâne'nin sabrı yele varmıştır.

Zâr olup yile vardı şabr ü qarâr
Düşüp âteş içine ağıladı zâr (655 b.)

Her ne kadar Şem' Pervâne'ye yüz vermemiş, Pervâne'yi kovması için Anber'i göndermişse de, Anber, Pervâne'ye yardımcı olacak bazı nasihatlar da bulunmuştur. Bu durum Pervâne'nin doğru yolda olduğunu göstermektedir.

Kâfûr, Pervâne'yi sabah vakti dışarda bulur. Pervâne aşk derdinden hilâle dönmüştür. Kâfûr, kara talihindan dolayı gönlü kararan Pervâne'nin yüzündeki ölüm alâmetini fark eder. Pervâne'nin derdinin hiçbir derde benzemediğini söyleyerek bu hevesden vazgeçmesini ister, Kâfûr'un Pervâne'nin yüzünde gördüğü ölüm alâmeti nefsin biraz daha zayıfladığının göstergesidir. Aşk sırları Pervâne'yi vecde getirmiştir. Kâfûr, Pervâne'ye yere "yüz suyu"nu² dökmemesini, yerini bilmesini söyler.

Bir yanar oddur aña olma yakın
Yire dökme yüzün şuyunu şakın (696 b.)

Sabah Pervâne'nin karşısına çıkan Kâfûr aslında Pervâne'nin "nefsi"³ ve "mâsivâ"ya (Allah'tan başkası/ Siva)¹ bağlılığıdır. Yani Pervâne'nin Şem' i görme-

1 H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 2004, s.172.

2 İlham: Feyz-i ilahî tarihiyle kalbe ilkâ edilen sırlar ve hakikatlerdir. (Şeyh İsmail Ankaravî, Nisâbü'l-Mevlevî, s.168.)

3 Nefs: Bir şeyin varlığı/ kendisi, kişi, can, ruh, bir şeyin bütünü/ gerçeği, beden...vb. yanında tasavvufî olarak kulun kötü özellikleriyle yerilen huy, fiil ve davranışlar. (Kaplan Üstüner, Divan Şiirinde Tasavvuf, s.209.)

sine engel olan yine kendisinin mâsivâyla olan ilgisidir. Hatta Kâfûr Pervâne'ye bu hevesten vazgeçmesini söylerken Şem'e kavuşmanın Pervâne'nin haddi olmadığını söyler. Çünkü Pervâne'nin Şem'e kavuşabilmesi için her türlü maddî bağdan arınmış olması gerekmektedir. Kâfûr Pervâne'yi Şem'e layık görmemektedir. Bu nedenle Pervâne'yi edepsizlik etmekle suçlar.

Tur edepsüzlük itme saña dirin
Kişi yegdür ki bile kendü yirin (674 b.)

Kâfûr'un Pervâne'yi azarlamasının sebebi amel yönünden eksik gördüğü Pervâne'nin Şem'e layık olmadığını düşünmesidir. Bu nedenle Pervâne'yi haddini bilmemekle suçlar.

Didi ey bî-hayâ adın bilmez
Kendü haddin bilüp 'amel kılmaz (676 b.)

Pervâne bu nedenle cihândan şikâyetcidir. Dünya "zindân"²ında tutsak olmak ve yâra kavuşamamak onun deliliğinin sebebidir. Öte taraftan Pervâne, sevgiliye kavuşma yolunu tercih etmiş, aşk yolunda ilerleme kararı almıştır. Pervâne " ihtiyâr" halini yaşamaktadır.³

Delürüp terk-i 'âr kılmışsın
Bir nemed ihtiyâr kılmışsın (685 b.)

Öyle bir fettâna âşık olmuştur ki , bu aşk onu derd ve gamın mübtelâsı etmiştir. Şem'in aşkı Pervâne'nin bedenini yakan bir ateştir. Aşk derdiyle ağlamaktan göz yaşı kan rengine boyanmıştır. Gül bahçesinden uzak kalan bülbül gibi ağlayıp inle-

1 Siva: Sûfiler, Allah'ın dışındaki yaratıkları sivâ diye isimlendirmede derece derecedir.Rab- Allah'ın karşısında her merbub siva ve başkadır.(Suad El-Hakîm, İbnü'l- Arabî Sözlüğü ,s.64.)

2 Zindan: Mümin için dünya bir zindan gibidir.Hakk'ı gözleyen gönüller, bu zindanda fazla kalmak istemezler. (Kaplan Üstüner, Divan Şiirinde Tasavvuf , s.219.)

3 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.300.

mektedir. Kâfûr'a göre Pervâne'nin kapıldığı "heves" yakıcıdır. ¹Bu hevese kim kapılırsa kapılsın yanar. Heves; nefsin tabiatın gereğine meyletmesi, suflî cihete yönelip ülvî cihetten yüz çevirmektir. Kâfûr'un sözleri Pervâne'de hala mâsivâyâ karşı ilginin olduğunu göstermektedir. Pervâne bu ilgiden kurtulmadan Şem'î görmesi mümkün olmayacaktır.

Niye geldüñ buraya bilemedüm
Niçün uyduñ hevâyâ bilemedüm (694 b.)

Bu hevâ özgedür heves kılma
Gam odından yaşuñ eres kılma (695 b.)

Pervâne'nin ulaşmak istediği menzile ulaşması hiç kolay değildir. Kâfûr'un uyarısı buna yöneliktir. Çünkü sülûk taşlı bir yoldur. Bu yolda bir çok tehlike ve zorluk söz konusudur.

Kâfûr, Pervâne'ye Şem'î'nin kapısından uzak durmasını söyler. Kâfûr, Pervâne'yi Şem'î'nin çadırının önüne gelmekten men eder. Çünkü Kâfûr, Pervâne'yi Şem'î'ye layık görmez. Bundan dolayı Pervâne'yle Şem'î'nin bir araya gelmelerini istemez. Durumu Nesîm'e haber verir. Kâfûr'un durumu Nesîm'e haber vermesi üzerine Nesîm, Şem'î'nin çadırına gelir. Ancak Anber vaziyeti önceden öğrenip Şem'î'yi saklar.

Hürde-dândur bu nükteyi tıydu
Fıkr kılduğca göñlüne koydu(1187 b.)

Bu sözi söyleyüp figân kıldı
Şem'î'yi bir kûşede nihân kıldı(1203 b.)

¹ Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 165.

Nesîm'in "engel"¹ olması üzerine Pervâne yine Şem'e kavuşamaz. Kâfûr ve Nesîm'in çabaları sonucunda Pervâne yana yakıla meskenine döner. Pervâne'nin yaşadığı hal "fasl"dır.²

Zahm irüp mürğ-i zâra süsünden
Göze göz men' olındı gül-şenden (738 b.)

Yine cânânedden cüdâ düşdi
Yine zâr oldı mübtelâ düşdi (742 b.)

Olup âşüfte bu içâle ile
Gitdi pervâne âh ü nâle ile (999b.)

Nesîm ve Kâfûr'un Pervâne'yi Şem'den ayırmaları Pervâne için tahammülü güç bir belâdır. Bu ayrılık "araf" ının başlangıcıdır.³ Araf makamında ruh bekletilir. Böylelikle aşğın maşûğa muhabbeti ve hasreti artar. Pervâne, ruhâniyet nurlarını , gönül gözünde müşâhade etmeye başlar. Pervâne gönlünün göğünde yıldızlar, ay ve güneşi temaşa eder. Pervâne ayrılık acısından dağ taş dolaşmaya başlamışken gözü gökteki güneşe takılır. Güneşte sevgilisinin tecellîsini görür.

Beñzer ol meh-likâya dîdâruñ
Dîdemi rûşen itdi envâruñ (1319 b.)

Ol dil-ârâma sensin âyîne
Yüzi mihrine alnı ayına (1320 b.)

Şem'e haber iletmek amacıyla güneş, ay ve feleklerle konuşur. Halini sevgiliye haber vermelerini ister. Pervâne, onlara ayrılıktan şikâyet eder.

1 Engel: Bakanın ötesini görmesine mâni olan hicâb.(William Chittick, Tasavvuf, İstanbul 2006, s.280.)

2 Fasl: Ayrılma, kopma demektir.Âşğın sevgiliden umduğu şeyi elden kaçırmayı, ayrı düşmesidir. Tasavvufta , vaslın hazzı faslın elemiyle , ermenin zevki ayrılmanın acısıyla karışık olarak bulunur. Vasılsız fasl, fasılsız vasl olmaz.(Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.133.)

3 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.59.

Didi âhir figân idüp ey çarh
İşbu bâzâra sen mi virdüñ narh (1365 b.)

Didi ey adı ile meh- tâbân
Bunca encüm sipâhına sultân (1380 b.)

Di ki bir hâsta nâ-tüvânuñ var
Bülbül-i miñnet-âşiyânuñ var (1392 b.)

Zerrece firkatüñde şıñhâti yok
Hîş ü bî-gâne ile ülfeti yok (1394 b.)

Pervâne ayla sevgiliye haber gönderirken sevgiliye kendi halinden bahseder. Pervâne mâsivâdan vazgeçmiş dünya kaydından kurtulmuştur. Tatlı canından Şem‘ için vazgeçmiştir.

Rahm idüp ger şorarsañ ahvâlin
Yakmış âh odına per ü bâlin (1402 b.)

Artık onda varlıktan eser kalmamıştır. Pervâne “mahv” halini yaşamaktadır.¹

El yumış gerçi tatlu cânından
Düşmez ammâ aduñ zebânından (1404 b.)

Diğer taraftan güneş, ay ve felekten cevap alamayınca dönüp kendisine seslenen Pervâne, sevgilinin vefâsızlığından derd yanar. Pervâne “cefâ” halini yaşamaktadır.¹

¹ Kulun aklından gaib olması sebebiyle , âdete ait vasıfların ortadan kalkmasıdır.İçki içipte sarhoş olan kişiden meydana gelen söz ve işlerde , kulun aklının katkısı yoktur.Bir de ceme ait mahv vardır. Bu, hakikî mahv olup , çokun tekteki aynının silinmesidir. Bu varlığın ayana olan izâfesinin kaldırılmasıdır. Kulun fiillerinin Hakk’ın fiillerinde fanî olması.(Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.408.)

Şabr ü ârâm-ı dil gidüp âhir
Kendüzine hîfâb idüp âhir (1410 b.)

Sevdügün meh-likâ vefâ bilmez
Yâda mihr eyler âşinâ bilmez (1414 b.)

Bu hevânuñ nihâyeti yok mı
Bu ğamuñ zevk ü râhatı yok mı (1425 b.)

Sevgiliye kavuşma hasretiyle sabrı tükenen Pervâne, geceye seslenir. Gelme-yişine sitem eder. Gönül ateşini bildiğini söyleyerek, merhamet etmesini ister. Gece-den cevap alamaz. Çarha seslenir. Çarh da Pervâne'ye cevap vermez.

Gördi gerdûnı virmez aña cevâb
Bu belâ odına saçılmadı âb (767 b.)

Şem'e kavuşamama ve kendisine bahş edilen hallerden ayrı kalma korkusu Pervâne'nin "hâvf" halini yaşamasına neden olur.² Şem'den ayrı kalmak istemeyen Pervâne, Şem'e ulaşmak için sürekli yolda ilerlemeye çalışır.

Ey dirîğâ ki bî-nihâyetdür
Ġam-ı âşık gibi zamân-ı firâk (588 b.)

Diğer taraftan Pervâne'nin içine kavuşma ümidi vardır. Bir gün Şem'e ka-vuşabileceği düşüncesiyle sürekli aşk ateşini körükler durur. Âşığın ümidini kesme-mesi "recâ" halidir.³ Pervâne, Şem'e kavuşamamaktan korkmasına rağmen Şem'e kavuşma ümidi de her zaman içinde yaşamıştır.

1 Tasavvufta cefâ; dervîşin kalbini Allah'tan gaflette bırakmasıdır. Yani, kulun Allah tefekküründen uzak oluş hâlidir. (Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.120.)

2 Süleyman Ateş, İslam Tasavvufu, s. 404.

3 H. Kamil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler, s.212.

Eger olsa belâ vü ğam bâkî
Añma n'olurdı hâl-i 'uşşâkı (533 b.)

Her kazâ kim görindi bir yüzi var
Şeb-i târuñ şonuñda gündüzi var (535 b.)

Dîde yumduñsa zîr ü belâdan
Kesme ümrîdi haq teâ' ladan (913 b.)

Bu durum bekâ halini yaşayıcaya kadar devam eder. Vahdete kavuşan âşıkta hâvf ve recâ arasındaki gidip gelmeler sona erer. Bu mertebede varlık ve mâsivâyâ olan sevgi tamamen yok olur. Ancak Pervâne'nin bu hale ulaşması için geçmesi gereken başka mertebelerde vardır.

Geceden ve çarhdan cevap alamayan Pervâne, yüzünü Hudâ'ya çevirir. Pervâne Allah'a muhtaç olduğunun "fark"ına varmıştır.¹

Çodı anı hudâyâ tıtdı yüzin
Kesdi ğayrı kimesnelerle sözün (768 b.)

Baňa hergiz ne cân gerek ne cihân
Bir kez ırgür vişâl-i yâra hemân (790 b.)

Pervâne daha sözünü söylerken duâsı kabul olur. Gökte ay ve pervin görünür. Pervâne "lutf"² makamını yaşamaktadır. Gökte yıldızlar belirir. Pervâne onları izler. Pervâne "mükâşefe" halini yaşar.³

Dağı bu sözde iken ol miskîn
Görünü düşdi mâh ile pervîn (791 b.)

1 Fark: Kulluğu müşahede etmek. (Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.132.)

2 Lutf: Kulu Hakk'ın tââtına yaklaştıran ve günâhlardan uzaklaştıran her şey. Neşenin kalıcı, temâşânın sürekli, hâlin kararlı olması için Hakk'ın yardımında bulunması demektir. (Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.231.

3 Mükâşefe: Mukâşefe; beden ve his perdesinin kalkması, rûh âleminin seyredilmesidir. (H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, s.224.)

Çözölüp halka halka tarra-i şeb
Oldı her halkadan ‘ayân kevkeb (792 b.)

Bunun üzerine Pervâne Hakk’a şükr eder. Gökte yıldızların ve pervinin görünmesini bir işaret olarak alır. Yol kıyâfetlerini giyer ve Şem‘in çadırına doğru yola koyulur.

Çodı cümle ne var ise kıydı
Şeb-revâne kabâların giydi (796 b.)

Pervâne’nin gece kıyâfetlerini giyiniş yola koyulduğu bu bölümde olduğu gibi mesnevîde bir çok yerde Pervâne’nin giysileri üzerinde durulduğu görülmektedir. Pervâne’nin kemer bağlaması , sof giyen bir dervîş olması, yolculuğa çıkarken kıyâfet değiştirmesi, Şem‘in huzûrına geldiğinde üzerinde gömleğinin olmaması önemlidir. Giyilen her kıyâfet ve kıyâfetten soyunmak tasavvufî dünyadan el etek çekmeyi, ihtiyacını karşılayacak kadarla yetinmeyi ve beden derdinden soyunmayı temsil eder.

Kimesneñ var mı kandedür vağanuñ
Ne içün yok libâs ü pîrehenüñ (958 b.)

Diğer taraftan Pervâne’nin derece derece yükseldiği, halden hale geçtiği görülmektedir. Tasavvufa göre halden hale girmek “telvîn” kavramıyla karşılanır. Telvîn; renkten renge girmek, bir halden bir diğer hale veya bir makamdan diğer bir makama geçmek anlamında kullanılır.¹

Dönüp ol hasta hâlden hâle
Gâh gırye iderdi geñ nâle (482 b.)

1 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.649.

Zıkr içün halka bağlayup hale
Düşdi zevk ehli hâlden hâle (1230 b.)

Pervâne'nin yaşadığı haller ve hallerdeki değişimlerinse mesnevîde renklerle ifade edilmesine sıkça rastlanır. Tasavvufta, renk ve renksizlik kavramları da sıkça kullanılmaktadır. Nefsin emmare, levvame, mülhime, mutmainne, raziye ve kâmile halleri sırasıyla; ezrak, asfer, ahmer, esvet, ahdar, ebyaz, bilâlevn(mavi, sarı, kırmızı, kara, yeşil, ak, renksizlik)¹ renkleriyle karşılanır. Pervâne'nin mücâdelenin zorluğuna göre renkten renge girmesi, yüzünün sararması, gönlünün kararması veya gönlünün içtiği aşk şarâbının etkisiyle kırmızı renge boyanması, gözünden akan yaşın kan rengini alması, göğe yükselen ahının dumanı siyâh renkli olması buna örnek olarak verilebilir.

Kapuya karşı tırdı vâlih ü deng
Gönlü mir' âtı guşşadan tolu reng (545 b.)

Yanup önünde sûz ü derd-mend
Şem'-veş söyle rûy-ı zerd-mend (1327 b.)

Hûn-ı sürh oldu yaşı gözlerümüñ
Demidür ey saçı siyâhum gel (1040 b.)

Pervâne'nin Huda'ya yalvarmasından sonra gökte yıldızlar belirmiş ve Pervâne bu işâret üzerine Şem'in çadırına doğru yol almaya başlamıştır.

Cân atup geldi kûy-ı dil-dâra
Hasta bülbül irişdi gül-zâra (797 b.)

Pervâne, doğru yoldadır. Bütün engelleri aşmış, makamlar geçmiş ve halleri yaşamıştır. Pervâne'nin vuslata ermesi için sadece tek engel kalmıştır. Bu da Şem'in çadırının perdesidir. Pervâne, Şem' için hem canından hem de dünyadan vazgeçmiştir. Artık onda mâsivâyı ilgi kalmamıştır. Pervâne tamamen sevgilisine yönelmiştir.

1 Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.294.

Bakmayup dirhem ile dînâra
Şatmış iki cihânı bir yâra (1165 b.)

Bezm-i vaşluña bende yokdur ümîd
Kande nef' ide bu meh-rûz saķit (1076 b.)

Pervâne, varlık kaydından kurtulduğu her basamakta mahvın mertebelerden birine erişmektedir. Pervâne’de ikinci mertebe gerçekleşir. Üçüncü mertebeye Pervâne’nin kanadını aşk oduna yakıp Şem’de mahv olacağı mertebedir.

Olmadın bu hicâb-ı keşret dūr
Vire mi âfitâb-ı vahdet nūr (1434 b.)

Pervâne kendi kendine konuşurken birden bir menzile geldiğini fark eder. Artık Pervâne’nin sabrının sona erdiği noktada, hayretle gezerken birden gözü bir tarafa takılır. O gece sağı solu dolaşırken sonunda bir yere ulaşmıştır. Bu yer arşla dosttur. Öyle bir yerdir ki ay ve güneş bu yerin tavanıdır. Burası Şem’in meskenidir.

Pervâne, perdeye seslenir. Onu Şem’i görmesine engel olmakla suçlar . Âhının ateşinden kaçınmasını söyler.

Zulmet olma ol âb-ı hayvâne
Hakka eriş vaktidür şu sür câna (1096 b.)

Cân virem gibi derd-i hicr ile ben
Perdesin çünkü çeşm-i ‘âşıka sen (1097 b.)

Şem Pervâne’in sesini duyar ve Pervâne’yi görmeyi arzular. Bunun üzerine Pervâne’yi huzûra getirmesi için Anber’i gönderir. Şem’ “perde”nin kaldırılmasını emreder. ¹ Böylelikle Pervâne ve Şem’ arasındaki bütün engeller kalkmış olur.

1 Perde: Hicap, örtü demektir. Hak ile kulu arasındaki engel; âşığı maşukundan ayıran hususlar. Hak ile kul arasında kimi zülmetten kimi nurdan binlerce perde vardır. Madde , menfaat, mal, mülk, nefis ve

Buyurup ol meh-i mübârek kâl
Perdeyi kaldırıñ didi fi'l-hâl (1100 b.)

Gitdi çün perde ref' olup hâ'il
İçerü girdi 'âşık-ı mâ'il (1101 b.)

Anber, Pervâne'yi alıp gelirken perde kaldırılmıştır. Ancak Pervâne, çadırın eteği açıldığında “gaflet”¹ halindedir. Sevgili yüzünü göstermiştir. Ancak Pervâne henüz bunun farkında değildir. Pervâne, Allah tarafından dilediği zamanda sâliğe bahşedilen “hâl”lerden birini yaşamıştır;² ancak bu halden habersizdir.

Gerçi yüz açmış idi cânâne
Taşradan gâfil idi pervâne (640 b.)

Pür iken sîne zaḥm-ı âfetden
Ḥaberi yoğ idi bu ḥâletden (641 b.)

Tasavvufa göre her sâlik her halden haberdar değildir. Hatta bazı sûfiler hale mazhar olduklarının bile farkında değildirler. Makamsa halden farklıdır. Tasavvufa göre “makâm”³ çalışarak yani “ibâdet”⁴ ve “tâât”⁵ gösterilerek elde edilir. Halse Allah'ın lutfudur.

Bu tecellîden habersiz olan Pervâne gözünü açınca âlemin aydınlandığını görür. Pervâne “vârid” halini yaşamaktadır. Vârid yani vird; her ilahî isimden kulun kalbine gelip, bir ilim verdikten sonra ayrılan şey demektir.⁶

şehvet zulmani perdeler olup Hakk'ı görmeye ve ona ermeye engeldir. Hakk'ın tecellileri ise nurânî perdelerdir. (Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.285.)

1 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.222.

2 Tâât: Bir emre isteyerek muvafakat etmektir. Sülemî tââtın nedenini cehennem korkusu, cennet ümidi ve Allah'ın rızasına bağlar. (Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 618.)

3 Selçuk Eraydın, Tasavvuf ve Tarikatlar, s.152-156.

4 İbâdet: Allah'ın rızasına yönelik her türlü hareket ve davranış. (H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, s.158.)

5 Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.340.

6 Suad El-Hakîm, İbnü'l- Arabî Sözlüğü (Haz. Ekrem Demirli), s.667.

Cilve seyr itdi hüsn-i mevl dan
Kaldı dem-beste bu tecell dan (645 b.)

Perdesi ref  olunca  ar-g hu n
Mihr-i hüsni göründi ol m hu n (637 b.)

Perv ne,  em  in gönderdiği Anber in vasıtasıyla huz ra çıkmıştır. Tasavvufa göre  em tarafından Perv ne ye gönderilen Anber, sembolik olarak Allah ın “himmet”ini karşılamaktadır.¹

Giryeden el çeküp in bet kıl
Da  vete gelmişüm ic bet kıl (885 b.)

Niçe da  vet ki y r da  vetidür
Dem-i vahdet vis l  o betid r (886 b.)

Va fu  işitmiş ol nig r senün
Va lu a  ayli  ev i var senün (888 b.)

T lib olmasa bezm-i vu latu a
Beni göndermez idi  idmet  ne (890 b.)

Birdenbire  em  i gören Perv ne “m   ade” makamını yaşamaktadır.²

 em  kılmış i  met ol yirde
Meh-i t b n gibi feleklerde (1451 b.)

1 Bir kem l halini veya diğer bir şeyi elde etmek için bütün ruh ni g  leriyle birlikte kalbin Hakk a yönelmesi demektir. Emiş kişilerin maksadı hasıl eden ,i  bitiren ve dilediklerini yerine getiren mane-vi g  lerine de himmet denir.(Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.170.)

2 Hakk ın gönülde hazır olması demektir. Z t  tecell , e y yı tevhid delili ile görmek de demektir. M   ade man   leminde görülen h llerdir.(Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s. 457.)

Bir zamân bakup ol perî yüzine
Dirdi bu hayret ile kendüzine (1458 b.)

Bu tecellî nedeniyle Pervâne'nin soluğu kesilir. Aşk şarâbını içen Pervâne sarhoşlukla düşer bayılır. Pervâne “sekr” halini yaşamaktadır. Sekr; güçlü bir vârid nedeniyle kendinden geçmektir. Sekr meretebe meretebedir. Kalbe gelen tecellînin etkisine göre sekrin derecesi artar. Birbirini takip eden üç sekr meretbesi vardır.¹ Şem' i karşısında gören Pervâne halden hale girer. Önceki halinden daha beter bir halde inler durur. Bir zaman öyle kalır. “Hayret”e düşer.²

Çünkü bu câmı eyledi nûş ol
Mest olup hâke düşdi bî-hûş ol (649 b.)

Oldı pervâne zâr dağı beter
Vâlih ü dil-figâr dağı beter (647 b.)

Pervâne giderek artan kavuşma arzusıyla yanıp tutuşur. Pervâne “şevk” hali- ni yaşamaktadır.³

Şem'e kavuşma arzusıyla çıktığı yolda çeşitli tecellîlerle karşılaşan Pervâne bu tecellîlerin etkisiyle tattığı lezzeti kanmayıp sürekli bu lezzete susuzluk hisseder. Bu susuzluk hali tasavvufta “ataş” kavramıyla ifade edilir. Bu konuda Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri “Muhabbeti kâse kâse içtiğim halde ne şarap tükendi, ne de ben kandım”⁴ demiştir.. Âşık, aşk şarâbını tattıkça sevgilinin cemâlini izledikçe bu halin devâmını ister .

Ser-be-ser garğ olursa nûra kişi
Toymağ olmaz begüm huzûra kişi (975 b.)

1 Suad El-Hakîm, İbnü'l- Arabî Sözlüğü(Haz. Ekrem Demirli), s.667.

2 Hayret: Allah hakkında hırslı olmakla, ümitsiz olmak arasındaki bir duraktır.Aynı şekilde korku ve rızâ, tevekkül ve recâ arasında bir duraktır.Hayret, derin düşünce ve Allah huzurunda , hakikat ehlinin âriflerin kalplerine gelen bir hâldir.(Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü , s.259-260.)

3 Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.333.

4 Şeyh İsmail Ankaravî, Nisâbü'l- Mevlevî, s.177.

Bil ki vardukça hırşî gâlib olur
Dil ü cânıyla dağı fâlib olur (976 b.)

Anber'in yardımıyla Şem'in huzûruna giden Pervâne'de Şem'e kavuşma arzusu iyice artmıştır. Pervâne, Hızır'ın ab-ı hayvâna kavuşması gibi Şem'e kavuşmak arzusuyla acele eder. Pervâne "rağbet" halini yaşamaktadır.¹

Bu sözi gûş idince pervâne
Hızır olup irdi âb-ı hayvâna (895 b.)

Anber'in yardımı ve Şem'in davetiyle nihâyet Pervâne Şem'in huzûruna çıkabilmiş ve Şem'e kavuşmuştur. Pervâne'nin yaşadığı hal "vuslat"tır.²

Hoş-şafâlar sürüp iki mahzûn
Yine haşr oldu leylâ vü mecnûn(919 b.)

Baş urup ayağına düşdi hemân
Görüşüp öpüşüp koçuşdı hemân (935 b.)

Şem' ve Pervâne bir araya gelirler ve Pervâne "vahdet"e erişir.³ Pervâne "fenâ fi'llah" makamını yaşamaktadır.⁴ Şem'le bir araya gelmek Pervâne'yi o kadar sevindirir ki olanların düş mü gerçek mi olduğunu ayırt edemez.

Didi yâ rab düşüm midür ya hayâl
Hele ferhündedür bugün yine fâl (897 b.)

1 Rağbet: sevilen bir şeye meyl ve teveccüh etmek, alâka göstermektir. (Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.289.)

2 Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.703.

3 Vahdet: Kesret ehlinin bilemeyeceği Allah ile olunan yüce bir makamdır. (Kaplan Ustüner, Divan Şiirinde Tasavvuf , s.68.)

4 Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.134.

Yolda bir dem qarâr kılmaz idi
Kim gelürse öñine bilmez idi (899 b.)

Pervâne Şem'e kavuşmuştur. Çekilen sıkıntılar sonunda gönlü "ferâh"¹ er-
miş, "neşeyle"² dolmuştur.

Ğama şabr eyle şâdumân olasin
Geç bedenden ki pâk-i cân olasin (906 b.)

Mârsuz kimse genç bulduğı yok
İtmedin gırye hurrem olduğı yok (907 b.)

Kişi irmez huzûra miñnetsüz
Dünyâda nûr olur mı zûlmetsüz (910 b.)

Pervâne sevgilinin yüzünü görme sevinciyle "şükr"³ eder. Yüzünü yere serip
mihraba karşı secde eder.

Ka'be-i rûy-ı yârı kim gördi
Şükr idüp yirlere yüzün sürdi (1102 b.)

Qodı mihrâba qarşu yüz yirde
Baş urup secde itdi yüz yirde (1103 b.)

Bir zaman Şem'in yüzüne baka kalır. Şem' Pervâne'nin hamdedişini duyar
ve Pervâne'yi davet edip kenâra çeker. Pervâne bu sevinçle ne yapacağını bilemez.

1 Ferâh: Sevgiliye yakın olma halinin kalbe verdiği haz, manevi neşe.(Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.135.)

2 Sürûr: Kulun bedebini ve rûhunu kapsayan , her türlü hüzünden arınmış neşe hâli demektir.(Süleyman Uludağ, a.g.e., s. 325.)

3 Şükr:Allah'ın nimetini dile getirme, bu nimeti ibâdetle ve sevap kazandıran işlerde kullanma.(Süleyman Uludağ, a.g.e., s.338.)

Oturacak yer bulamaz. Elini ayağını nereye koyacağını bilemez. Pervâne Şem‘i görmenin etkisiyle “mest” olmuştur.¹

Ferahından delürdi şabr idemez
Kayd-ı bend oldu bir yana gidemez (1473 b.)

Havf ve recâ arasında tutduğu yolda ilerleyen Pervâne’nin gönül kadehi bu ilerleyiş neticesinde mest edeci tecellîyle dolar.

Geldi ya‘ni ki da‘vete ‘anber
Şundi maḥmûra câm-ı cân-perver (917 b.)

Bezm-i şem‘e getürdi anı da
Ber-murâd itdi tañrı anı da (918 b.)

Baş urup ayağına düşdi hemân
Görüşüp öpüşüp koçuşdı hemân (935 b.)

Pervâne’nin gece Şem‘i görmesi, Pervâne’nin “vecde” gelmesine ve gönlünün kararmasına sebep olmuştur.²

Yanup odlara dūd-ı âhından
Tîre-dil tâlî‘ -i siyâhından (671 b.)

İdüp ol âsitâneye secde
Gelmiş esrâr-ı ‘aşk ile vecde (672 b.)

Pervâne’yle Şem‘ arasındaki resmîlik kalkmıştır. Pervâne, sevenle sevilen arasında resmîyetin kalmadığı hal olan “üns”ü yaşamaktadır.¹

1 Mest: Aşkın, âşığın varlığına âdeta iliklerine işlercesine hâkim olması ve müridin sunduğu ilahî aşk şarabıyla kendinden geçen Hak sarhoşu.(Kaplan Ustüner, Divan Şiirinde Tasavvuf , s.253.)

2 Vecd:Hakk’dan gelen tecellîlerle gerçekleşen hüznü gerektiren; aşk ve istiyak şarhoşluğu içinde kendinden geçmek, yüksek heyecan.(H. Kâmil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar,s. 205.)

Şalup etrâfa gamzelerle aķın
Şem‘ pervâneye oturdı yakın (954 b.)

Ol gice şöhet eyleyüp iki yâr
Birbirine güherler itdi nişâr (971 b.)

Yüz süzüp gâh izine bu anuñ
Gâh elüñ ol öperdi cânanuñ (972 b.)

Pervâne’nin muhabbeti artınca gözü kararır. Ayrılığı bırakır ve Şem‘ in üstüne düşer. Cânını kurban eder. Kanadını aşk ateşine yakar ve sonunda canını feda eder. Pervâne cân vererek zâtını zât-ı ilahîde mahv eder ve isteğine kavuşarak “murâd” halini yaşar.² Pervâne’nin kendini fedâ etmesi sonucunda Pervâne’de varlığa ait herşey yok olur.

Düşdi şem‘ üzre yakdı bâl ü perin
İtdi kurban bu yolda cân ü serin (1477 b.)

Kulun kendisinde bulunan sıfat ve niteliklerden sıyrılıp bunların yerine Allah’ın sıfat ve nitelikleriyle süslenmesi “bekâ”³dır. Pervâne’de varlık kaydından kurtulup kendisini Şem‘ in ateşinde yok etmekle “bekâ bi’llâh”⁴a erişir.

Şu‘le-i mihr-i hüsn irüp cânê
Hâr ü has gibi yandı pervâne (1479 b.)

Derd ile bir nefesde cân virdi
Cân virüp hoş murâdına irdi (1480 b.)

1 Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s.368.

2 Süleyman Uludağ, a.g.e., s.256.

3 Süleyman Uludağ, a.g.e., s.70.

4 Süleyman Uludağ, a.g.e. , s.70.

Pervâne çıktığı yolda tövbe edip , herşeyi terk ederek, nefsini tezkiye edip , riâyazet ehli olarak sürekli Allah'ı zikr edip onun rızâsını kazanmak için nefsinin çel-diriciliğine kapılmadan yoluna devam eder. Bunun sonucunda zamanla kendisine bazı tecellîler gösterilir, gönül kadehi aşk şarâbıyla doldurulur ve bu şarâbın etkisiyle sarhoş olan pervâne kendisinden geçer. Zaman zaman kendisine gelen Pervâne ayrılık anlarında sürekli kendisine yaşatılan zevk ve şevk hallerini özler.

Sonuç olarak kendisini yakıp kavuran aşk ateşiyle gönül aynasını tamamen kir ve pastan arındırmasıyla başladığı yolculuğun sonunda kendisindeki varlığı mahv ederek hedefine ulaşmayı başarır. Pervâne, çektiği eziyetlerin neticesinde safâya kavuşup bekâyâ erişir.

6.ŞEM' Ü PERVÂNE MESNEVÎSİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

6.1. Nazım Tekniği:

6.1.1.Nazım Şekilleri:

Türk edebiyatında mesnevîlerde klâsik edebiyatın diğer nazım türlerine de yer verilir. Genellikle mesnevîlerde giriş kısmındaki bölümler kaside ve diğer türlerden oluşturulur. Şem' ü Pervâne mesnevîndeysen giriş kısmındaki beyitler mesnevî nazım türüne uygun olarak her beyitin mısraları kendi aralarında kafiyelele oluşturulmuştur. Yani Mu' idî eserinin giriş kısmında kasîde türünde şiir söylememeyi tercih etmiştir. Bununla birlikte mesnevîde gazel türü dışında farklı bir türde şiir bulunmamaktadır.

Mesnevîde 10 adet gazele yer verilmiştir. Bu gazeller konunun işlendiği bölümünde esere canlılık katmak için kullanılmıştır. Gazeller olay kahramanlarının o anki hallerini ve psikolojik durumlarını yansıtacak şekilde oluşturulmuşlardır. Mesnevîde yer alan gazeller şu şekilde sıralanabilirler.

1.“hezâr derd ile pervâne-i yegâne şi'r-i 'âşık-âne okuyup terâne itdügidür”başlığını taşıyan gazel; müctes bahrinin “ mefâ' ilün / fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 524 ile 528. beyitler arasındaki gazel 5 beyitten oluşmaktadır. Gazel Pervâne dilinden söylenmiştir ve Pervâne'nin aşk derdinden çektiği ızdırap işlenmiştir.

2. “pervâne müsâhîr-i hicr ile bağrın yakup ve hâlete münâsib gazel okuduğudur” başlığını taşıyan gazel; cedîd bahrinin “fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 584 ile 589. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Pervâne dilinden söylenen gazel Şem‘den ayrı olmanın Pervâne’ye verdiği acı işlenmiştir.

3. “ol derd-mend-i ‘âşık hâline muvâfık şi‘r okıdığudur” başlığını taşıyan gazel remel bahrinin “fe‘ilâtün / fe‘ilâ tün / fe‘ilâtün / fe‘ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 746 ile 750. beyitler arasındaki 5 beyitten oluşmaktadır. Pervâne dilinden söylenen gazelde Kâfûr’un, Pervâne’yi Şem‘den uzak tutmamasının Pervâne üzerindeki etkisi rindâne bir edayla işlemiştir.

4. “gazel-i dil-keş ü pür-sûz ez-zebân-ı şem‘-i dil-efrûz-ı dil-rûz” başlığını taşıyan muzari‘ bahrinin “mef‘ûlü / fâ‘ilâtü / mefâ‘îlü / fâ‘ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 843 ile 848. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Şem‘ dilinden söylenen gazelde Pervâne’den ayrı olmanın verdiği ızdırap işlenmiştir.

5. “gazel ez-zebân-ı kâl ki münâsib-hâl-bûd” başlığını taşıyan gazel; remel bahrinin “fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 947 ile 952. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Gazeli kimin söylediği belli değildir. Gazelde Pervâne’yle Şem’in mecliste bir arada olmalarının verdiği neşe işlenmiştir.

6. Başlık olarak sadece “gazel” denilmiştir. Remel bahrinin “fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 1030 ile 1035. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Gazeli kimin söylediği belli değildir. Gazelde Şem‘ ve Pervâne’nin ayrılmasını Pervâne’ye verdiği ızdırap konu edilmiştir. Bu gazel sadece AE nüshasında vardır.

7. “gazel-i dil-cûy ez-zebân-ı mutrib-i dil-cûy” başlığını taşıyan gazel; cedîd bahrinin “fe‘ilâtün / mefâ‘ilün / fe‘ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur, 1036 ile 1041. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Mutrib dilinden söylenen bu gazel bir önceki gazelle aynı konuyu işler. Bu gazel sadece İÜ nüshasında vardır.

8. Başlık olarak sadece “gazel”denilmiştir. Gazel; hezec bahrinin “mefâ‘ilün / mefâ‘ilün / fe‘ûlün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 1105 ile 1110. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Pervâne dilinden söylenen bu gazel Pervâne’nin Şem’e ümidle yalvarışını işlemiştir. Bu gazel sadece AE nüshasında vardır.

9. “gazel-i ‘âşık-âne ez-zebân-ı pervâne” başlığını taşıyan gazel; remel bahrinin “ fe‘ ilâtün / fe‘ ilâtün / fe‘ ilâtün / fe‘ ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 1346 ile 1351. beyitler arasındaki gazel 6 beyitten oluşmuştur. Pervâne dilinden söylenen bu gazel Pervâne’nin Şem‘e aşkını konu almaktadır.

10. “gazel-i derd-mendâne ez-zebân-ı pervâne” başlığını taşıyan gazel; remel bahrinin “ fâ‘ ilâtün / fâ‘ ilâtün / f’ âilâtün / fâ‘ ilün” kalıbıyla oluşturulmuştur. 1438 ile 1444. beyitler arasındaki gazel 7 beyitten oluşmuştur. Pervâne dilinden söylenen gazel Pervâne’nin Şem‘ uğruna canını fadâ etmesini konu alır.

Gazellerin 3 tanesi mesnevîyle aynı vezinde yazılmıştır. Diğer gazellerin vezinlerinin farklı olması mesnevînin ahengine canlılık katmıştır. Gazellerin çoğu Pervâne dilinden söylenmiştir. Hiçbir gazelde mahlas kullanılmamıştır.

6.1.2. Vezin:

Şem ü Pervâne aruz vezninin cedîd bahrinin “ fe‘ ilâtün / mefâ‘ ilün / fe‘ ilün” kalıbıyla yazılmış bir mesnevîdir. XV. yüzyılda şairlerin Türkçenin yapısına uymayan aruzu kullanırken zorlandıkları, karşılaştıkları güçlükler nedeniyle Türkçe’nin şiir yazmaya elverişli olmadığını söyleyerek şikayet ettikleri bilinmektedir.¹ XVI. yüzyıdaysa, Türk dilinde aruz veznini kullanarak şiir yazan şairlerin karşılaştıkları sıkıntıların önceki yüzyıllarda edinilen tecrübeler yardımıyla aşıldığı görülmektedir. Bu yüzyılda vezin en iyi şekilde kullanılmaya başlanmıştır.²

XVI. yüzyılda yazılan Muîdî’nin Şem‘ ü Pervâne’si incelendiğinden, Muîdî’nin kullandığı dille vezin arasında doğrudan bir bağlantı olduğu görülmektedir. Türkçe kelimelerin daha fazla kullanıldığı beyitlerde vezin kusurları daha fazladır ve bu kusurların çoğu Türkçe kelimeleri vezne uydurmak için yapılan imâlelerden oluşmaktadır. Çünkü aruz vezninde yanyana en fazla üç kapalı hece bulunabilir. Açık hece sayısı ise ikiden fazla olamaz. Ancak Türkçe kelimelerin ve eklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı beyitlerde peşpeşe ikiden fazla açık hecenin sıralandığı görülmektedir. Bu kusurun giderilmesi için aruz kusurlarının devreye sokulması gerekmektedir. Mesnevîde bu duruma sıkça rastlanmaktadır.

¹ Halûk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul, 1994, s. 159.

² Mustafa İsen, Osman Horata, Muhsin Macit, Filiz Kılıç, I. Hakkı Aksoyak, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, s.92.

Olayın hikâye edildiği bölümden örnekler:

İçi taşı gam ü elemle tolup
Reh ü bî-reh giderdi vâlih olup(488 b.)

Giyüp üstüne saru dibâlar
Ayağına yakındı hınnâlar (801 b.)

Baňa hasret kılıcı kaçumdur
Şu koyan ocağuma yaşumdur(837 b.)

Yukarıdaki beyitlerde koyu renkle gösterilen kısımlar arûz hatalarını göstermektedir.

Olayın anlatıldığı bölümde giriş bölümüne oranla daha fazla aruz hatası yapılmıştır. Şair, bu bölümde konuyu tahkiye ettiği için anlaşılabilirliği ön plana almıştır. Yani asıl gâye sanat değil konunun açık bir şekilde ifade edilmesidir. Buna bağlı olarak daha fazla Türkçe kelime ve ek kullanılmış ve bu durum vezin kusurlarının artmasına sebep olmuştur. Bahsedilen sebeplerle meydana gelen vezin kusurları şu şekilde sıralanabilir:

İmâle:

Vezin zoruyla kısa ünlülerin uzatılarak okunmasına imâle denir. Eserde en çok karşılaşılan aruz kusuru imâledir. İmâlenin en fazla karşılaşıldığı beyitler Türkçe kelimelerin çok olduğu beyitlerdir.

N'ola cân içre ola biri anuñ
Hergiz erkânda yok nazîri anuñ (238 b.)

Açılup çifte çifte tolular
Öpüşür yok dimezdi meh-rûlar (396 b.)

Didi bilür misin ki bu kimdür
Bu siyâh-kâr kaygılı kimdür(592 b.)

Derd ü gam kûşesin vaţan kıldı
Kendüye ağlamağı fen kıldı(743 b.)

Gösterüp hîdmetüñde isti' câl
Alup anı getüreyin fi'l-hâl(882 b.)

Bezm-i şem'e getürdi anıda
Ber-murâd itdi tañrı anıda(918 b.)

Şem' anı görüp oldu şâd ü ferah
Sundı yüz nâz ile eline kadeh(1111 b.)

Gözedüp dem-be-dem netîcesini
Şayar idi gün ile gicesini (1189 b.)

Medd (Med):

Mesnevîde karşılan vezin kusurlarında biri de meddir. Ancak med her zaman aruz kusuru sayılmaz. Ahengi güzelleştirdiğı ölçüde şairler tarafından sanat yapmak için de kasıtlı olarak med yapılabilir. Med; Arapça veya Farsça kelimelerde bir uzun heceyi, ya da sonu iki sessiz harfle veya "hemze" ile biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece olarak okumak demektir.

Hânelü kâr-gîr dükkânlar
Çarha peyveste tâk ü eyvânlar(184 b.)

Okınup sûz-nâk-maţla' lar
Yine çağrıldı çâr-mışra' lar(449 b.)

Delürüp terk-i ‘âr kılmışsın
Bir nemed ihtiyâr kılmışsın (685 b.)

Ėam görüp mâh mihr-bânından
Sâye gibi oturdu yanında (855 b.)

Arapça ve Farsça kelimelerde yapılan med ahengi arttırırken Türkçe kelime-
lerde yapılan med bir vezin kusuru sayılmıştır. Eserde Türkçe kelimelerde yapılan
mede sıkça rastlanmıştır.

Bahtiyâr oldu çün felek-yâver
Öpdi ağzın gözlerün sâgar(347 b.)

Beni şâd eylese mi gül-gün
Derd ü gamdan gözün olur pür-hûn(357 b.)

Ėatı yil esdi sebze de nâ-gâh
Hiç görünmez oldu tozdan râh (436 b.)

Tünd-bâd oldu çün ‘ayn ü yâr
Nâz ile ‘azm-ı çâder itdi nigâr(441 b.)

Dil ü cândan olup hû-dârı
Sana te‘şîr iderdi gam-ı nârı (1156 b.)

Uyur iken buñaldum nâ-gâh
Hergiz ol hâli virmesün allâh(1177 b.)

Vasl:

Mesnevîde sıkça karşılaşılan vezin kusurlarından biri de vasldır. Vasl aslında
Türkçe ‘ye uygundur. Vasl da medd gibi tam anlamıyla kusur sayılmaz. Eskiler daha
çok vaslı kullanıldığı yere ve beyite kattığı ahenge göre değerlendirmişlerdir. Vasl;

ünsüz harfle biten bir heceden sonra ünlü harfle başlayan bir hece geldiğinde, son-
ki ünsüzü, ikinci kelimenin ünlüsüne bağlayarak birlikte okunmasıdır. Mesnevîde
vasla bir çok beyitte rastlanır.

Olmuş iken cemâl-i nûr-efşân
Kühn-i zâtında nâtıkâ hayrân (30 b.)

Düşdi gönlüme bir ‘aceb teşvîş
Oldum anuñla hasta vü dil-rîş (203 b.)

Dinle benden naşîhat isterseñ
Bâl açup şayd-ı himmet isterseñ (209 b.)

Bu sühandan tebessüm itdi kıadeh
Döndi böyle tekellüm itdi kıadeh (373 b.)

Vaşfuñ işitmiş ol nigâr senüñ
Vaşluña hayli şevki var şenüñ (888 b.)

Zihâf:

Mesnevîde en az karşılaşılan vezin kusuru zihâftır. İki tür zihâf vardır. Birin-
cisi; uzun okunması gereken hecenin vezne uydurulabilmesi için kısa okunmasıdır. .
Yani bu tür zihâfın yapıldığı hece normalden daha kısa okunur.

Hoş beyâza çeküp müsveddeden
Mülk-i rûma getürdi müşg-i hotan (196 b.)

Ma‘deletde ‘ömer şehâda ‘âlî
Genc-i gevher-feşân olupdur eli (232 b.)

Gûşî üzre dürr-i girân-mâye
Güneşe olmuş idi himâye (303 b.)

Sağar aldukça bûse cânândan
Bağrı tolu şurâhînüñ kandan (349 b.)

Ne ki didüñse cümlesi hağdur
Kaddüme göre kaderüm alçağdur (387 b.)

Allâh allâh ne hâle düşmişsin
Nice bâtıl hayâle düşmişsin (681 b.)

Ne fesâd oldu kutb ü miñverde
Münhalinde kimi şöyle bir yirde (758 b.)

Arturup ol cem' içinde hâlâtı
Okıdı şevk ile bu ebyâtı (1104 b.)

Birinci türdeki zihâfa en çok sonu uzun ünlüyle biten kelimelerde veya sonu ünlüyle biten kelimelerin terkipli okunduğu beyitlerde rastlanmaktadır.

Birisi rûmî birisi habesî
Gözedürdi nigâr-ı mağdûmı (312 b.)

Bûse alsa kadeh zarâfetle
Kân yudardı şurâhî gayretle (348 b.)

Didi rind-âne ey şurâhî-i zer
Dil uzatma ki kana döndi ciger (374 b.)

İkincisiyse; imâle-i memdûde (medd) yapılacak yerde yapmamak ve böylece kelimenin ahengini bozarak veznin akışını sekteye uğratmaktır. Ancak bu tür zihâfa eserlerde sıkça rastlanır ve kusurdañ sayılmayarak hoş görülür. Mesnevîde bu tür zihâf örneklerine de rastlanmaktadır.

Ḳanı ol deñlü ser-firâz ü kerîm
Anda var tab‘-ı pâk vezîn-i selîm (212 b.)

İtdi bârân meger ki davî‘-i cûd
Deminden bulutlaruñ yağar od (249 b.)

Bi’llâh inşâf idene lâıyıkdur
‘Ayn-ı şefkatle baḳ ki yazıkdur (368 b.)

Bütün bu vezin hatalarının yanında eserde Türkçe kelimelerde görülen hece düşmelerine de sıkça rastlanır. Hece düşmesiyle şair kelimeyi vezne uydurmayı başa-rır. Hece düşmesi; ünlüyle biten bir kelimedden sonra ünlüyle başlayan bir kelime gelmesi halinde bu seslerden birisinin düşmesidir.

N’ola cân içre ola biri anuñ
Hergiz erkânda yok nazîri anuñ (239 b.)

N’ola meyl itse baña il ‘âlem
‘İşret engüştüne benüm hâtem (381 b.)

Eger olsa belâ vü ğam bâḳî
Añma n’olurdı hâl-i ‘uşşâkı (533 b.)

Baña zaḥm urma ta‘n okıyla iñen
N’itsin olsun mı yâ cihândasun (728 b.)

Eserde beyiti vezne uydurmak için şairin kelimeye hece eklediği bir beyite rastlandığı gibi iki beyitte de “ol” kelimesindeki ünsüzün vezin kaygısıyla düşürül-düğü görülmüştür.

Hem-dem-i cânı dost kaygusıdur
Anı bir görmenüñ olmalusıdur (1167 b.)

Dûr olalı o serv-i dil-cûdan
Kırî şâh olmış idi kaygudan (853 b.)

Aşağıdaki beyitteyse “ol” kelimesindeki ünsüzün düşürülmüş olması imâle yapılmasına neden olmuştur.

Ser ü cânuñ idüp yoluñda fedâ
İşte hâzırdur o şikeste-gedâ (879 b.)

Mesnevîde sayısı çok fazla olmamakla birlikte bazı mısralarda vezin bozuktur. Aşağıdaki koyu renkle gösterilen mısralar bunlara örnektir.

Nice gül nice sünbül nice âteş ü dîd
Gül [ü] reyhâna virmez idi vücûd (293 b.)

Kerem-kân ü lûtf-ı ma‘dendür
Cûda genc-i ‘ itâya fâhrındur (233 b.)

Bu beyitlerin dışında veznin başarıyla kullanıldığı söylenebilir. Ancak şairin özellikle Türkçe kelimelerin hakim olduğu beyitlerde sık sık vezin kusurlarına başvurduğu görülmektedir.

6.1.3.Kafiye:

Kafiye; en az iki mısra sonundaki ses tekrarıdır. Divan edebiyatında her nazım türünün kalıplaşmış bir kafiyeleşimi vardır. Mesnevî türünün kafiyeleşimi; mısraların kendi aralarında kafiyeleşmesi şeklindedir. Bu türde mısraların kendi aralarında kafiyeleşmesi Mu‘îdî’ye büyük bir kolaylık sağlar.

Mu‘îdî, Arapça kelimelerle Farsça kelimeleri kafiyeli olarak kullandığı gibi Türkçe kelimeleri de Arapça-Farsça kelimelerle kafiyeli olarak kullanmıştır. Bu şekilde kafiyelerin sık aralıklarla tekrarlanması önlenmiştir.

Muîdî, Şem‘ü Pervâne’de en çok mureddef , mücerred, mukayyed ve müesses kafiye türlerini kullanmıştır. Eserde bunların içinden en sık kullanılan kafiye türü mureddef kafiye türüdür.

‘ Arz-ı cândur maqâl-ı bismi’llâh
‘ Aqla sığmaz celâl-i bismi’llâh (2 b.)

Mâlik olmaşa tâc-ı levlâke
Hükm ider miydi taht-ı eflâke (118 b.)

Mâh-rûyî siyâh-külâle idi
Hûblar çevresinde hâle idi (496 b.)

Gerçi tutmuşdı halvet içre qarâr
Lâkin âlâm-ı hicr ile katı zâr (1267 b.)

Yukarıda verilen birinci beyitte yer alan “maqâl/ celâl”, ikinci beyitteki “levlâke/ eflâke”, üçüncü beyitteki “külâle/hâle”, dördüncü beyitteki “qarâr/zâr” kafiyeli kelimelerdeki revî harfinden önce gelen “elîf”ler bu beyitlerdeki kafiye harfini oluştururlar. Bu harfle yapılan kafiye türüne “kafiye-yi mureddefe/ mürdefe” denir.

İrişince hitâb-ı kün fe-yekûn
Rağsa girdi sipîhr-i bûkalemûn (37 b.)

Muḥbirinden irerdi câna sürûr
Maḥzarından aḳardı çeşme-i nûr (294 b.)

Yukarıdaki beyitlerdeki “yekûn/ bûkalemûn”, “sürûr/ nûr” kafiye türü revî harfinden önce zammeli bir “vav”la meydana getirilen mureddef kafiye türüne örnektir.

Şâh-râh-ı ‘ ademde şâm-ı ricîl
Nûr-ı tevfiķuñ eyle câna delîl (105 b.)

Şadef-i hüsñ içinde dürr-i yetîm
Zihn-i gâyetde pâk ü tab‘ ı selîm (297 b.)

Bu sözi diñleyüp kadeh-i miskîn
İncinüp gâyet eyledi nefrîn (373 b.)

Yukarıdaki örneklerde yer alan “ricîl/ delîl”, “yetîm /selîm”, “miskîn/ nefrîn” kafiye kelimelerdeki revî harfinden önce kesreli bir sakin “yâ” bulunmaktadır. Bu beyitlerdeki kafiyeelerde redif harfi sakin “yâ” olan müreddef kafiyeeye örnektir.

Muîdî’nin mesnevîde sıkça kullandığı kafiye türlerinden biri de “mücerred kafiye”dir. Mücerred kafiye; tek ses benzerliğine dayanır. Yani sadece revî harfiyle yapılan kafiye türüdür. Aşağıdaki beyitlerde yer alan “mûsâdur/ esmâdur”, “beden/ fen”, “pür-gam/ dem” kafiyesindeki “â”, “n”, “m” harfleri mücerred kafiyeedir.

Her elif bir ‘ aşâ-yı mûsâdur
Bil ki miftâh-ı genc-i esmâdur (13 b.)

Kâr-dândur ki yapıdî kaçır-ı beden
Anda gösterdi niçe şûn‘ ile fen (42 b.)

Şâhid isterseñ ey dil-i pür-gam
Diñle pervâne kışşasın bir dem (914 b.)

Aşağıdaki beyitlerdeki “dest/ pest”, “deng/ reng”, “çarh/ narh” kelimelerindeki revî harfinden önce gelen “sin/s; nun/n ve ra/r” harfleri kayd harfidir. Revî harfinden önce kayd harfinin tekrarlandığı kafiyeelereyse “kafiye-yi mukayyed” denir.

Sâkî-i gül-ruḥ ursa boynuma dest
Ayağ altında sen ḳalürsın pest (356 b.)

Ḳapuya ḳarşu ṭırdı vâlih ü deng
Göñlü mir‘ âtı guşşadan ṭolu reng (545 b.)

Didi âḫir fiğân idüp ey çarḥ
İşbu bâzâra sen mi virdüñ narḥ (1365 b.)

Mesnevîde şair tarafından mukayyed ve müreddef kafiyeler gibi sıklıkla kullanılan kafiye türlerinden bir tanesinde “müesses kafiye”dir. Aşağıdaki beyitlerde “ḥâ‘il/ mâ‘il”, “inâbet/ icâbet”, “hidâyet/ sa‘âdet” ve ‘âlem/ âdem” kelimelerindeki “elif/ â”ler kafiye harflerinden “te’sis”dir. Bu şekilde meydana gelen kafiye “ka-fiye-yi müesses”denir.

Vaşl-yâra olur diyü ḥâ‘il
Dâr ü diyâra olmaduñ mâ‘il (154 b.)

Giryeden el çeküp inâbet ḳıl
Da‘ vete gelmişüm icâbet ḳıl (885 b.)

Hâ ki ser-defteri hidâyetdür
Efser-i hüdhüd-i sa‘ âdetdür (17 b.)

Ey nigeḥ-dâr-i cümle-i ‘âlem
Bûy-ı luṭfuñla zîndedür âdem (71 b.)

Revi ve te’sis harfleri arasında yer alan harfe “dahil” denilmektedir. İlk iki beyitte bulunan müesses kafiye örneklerinde revi ve te’sis harfleri arasında yer alan dahil harflerinin yani “ayın/ ve be/ b” harflerinin de beyitlerin her iki mısrasında tekrarlandığı görülmektedir. Bu şekilde dahil harflerinin tekrarlanması kafiye’nin ahengini arttırmaktadır.

Diğer taraftan “ hâletin/ harâretin”, “ ‘isyânum/ peşimânum”, “ tâcuñ/ ihtiyâcuñ” kelimelerinde revî harfinden sonra gelen “ nun/n; mim/m ve kef/ ñ” harfleri tekrarlanmaktadır. Bu harfler vasıl harfleridir. Revî harfinden sonra vasl harfinin kullanıldığı kafiyelelere de “kafiye-i mevsule” denir. Eserde bu tür kafiyelelere de sıkça rastlanmaktadır.

Şem‘ ü pervâne hâletin baña vir
Ğam-ı ‘uşşakuñ harâretin baña vir (93 b.)

Gerçi başdan ayağa ‘isyânum
İtdigüm işlere peşimânum (79 b.)

Şâh sensin ki taht ü tâcuñ yok
Hakka var gayra ihtiyâcuñ yok (138 b.)

Mesnevîde nadiren karşılaşılmasına rağmen bazı beyitlerde birden fazla kelimelerin birbirleriyle kafiyeleşmiş oldukları da görülmektedir. Bu tür beyitler ahenk bakımından daha kuvvetlidir.

Bâri yabanda cüst ü cûy itme
Ara kendüñde güft ü gûy itme (1428 b.)

Olmadım bu hicâb-ı keşret dûr
Vire mi âfitâb-ı vahdet nûr (1434 b.)

Yanup öñünde sûz ü derd-mend
Şem‘ veş söyle rûy-ı zerd-mend (1327 b.)

Mesnevînin kafiyeleşmesiyle ilgili önemli diğer bir hususta mesnevîde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin nasıl kafiyeleştiğidir.

Muîdî'nin mesnevîde Türkçe kelimelerle yapılan kafiyelere sıkça yer verdiği görülmektedir. Türkçe kelimelerle yapılan kafiyelerde isimlerle isimler , fiillerle fiiller kafiyeleşir. Aşağıdaki örnekler Türkçe isimlerden kurulan kafiyelere örnektir.

Seyr için tâze güllerüñ yüzini
Açdı kudretle nergisüñ gözini (56 b.)

Görmedüm şîve-kâr sencileyin
Olmasun kimse zâr bencileyin (567 b.)

Gördi kim yakdı şevk odı yüregın
Kaldıruñ didi çâdurıñ etegin (636 b.)

Ârzûsı şapuñdan özge degül
Secde-gâhı şapuñdan özge degül (891 b.)

Yoluña öldüğüm büyük suç imiş
Kimse dil virmesün saña güç imiş (1077 b.)

Türkçe isimler kadar Türkçe fiillerle de kafiye oluşturulmuştur. Aşağıdaki beyitlerin kafiyeleri Türkçe fiillerden kurulmuştur.

Mîvesi yaz eger kış eksilmez
Gül-şeni yâd-ı dey nedür bilmez (187 b.)

Emr iderseñ hemân şurup varayın
Ğam elinden ğarîbi kırtarayın (881 b.)

Ola mı terk idem olunca sini
Ne belâ çekmişüm bulunca sini (995 b.)

Beni âhıyla gül yüzüñ ki alur
Cânum egse bilüñi kılca kalur (1062 b.)

Bu kadar nâz ü cevre ne virilür
Bu nice âfetlerle kim dirilür (1071 b.)

Şimdi bedr olduñ ise unuttuñ
Beni koyup raķibe yüz tuttuñ (1073 b.)

Ka' be-i rûy-ı yârı kim gördi
Şükr idüp yirlere yüzün sürdi (1102 b.)

Mesnevide nadiren karşılaşılmamasına rağmen isim ve fiil cinsinden kelimelerin birbirleriyle kafiyeleendiği görülmektedir.

Çeşm-i cândur ki hû yüzün gözler
Ki mişâlini göremez gözler (18 b.)

Rûze-dâr-ı firâķ-ı dil-ber idi
Giceyi anuñiçün ister idi (754 b.)

Türkçe kelimelerin kafiyeleendiği beyitler yanında Arapça ve Farsça kelimelerin aynı dildeki kelimelerle kafiyeleendikleri beyitler de mevcuttur.

Arapça kelimelerle kurulan kafiyeler:

Sen ki mişkât-i müşkilât olasın
N'ola ger bâ' iş-i necât olasın (155 b.)

Bî-bedel murtaẓı' -ı maķâm-ı şerîf
Soldı cân-fezâ hevâ-yı latîf (186 b.)

Ṭutsa şöhret ‘acemîdür ismi
Bir muşavver belâ idi cismi(470 b.)

Aydur andan saña nedür hâşıl
Didi cânıma derd olur vâşıl (961 b.)

Begenüp her cevâbı şem‘ -i münîr
Diledi kim ola ğarîbe zâhîr (967 b.)

Şubha dek ‘ıyş ü ‘ışret eylediler
‘Âşık ü yâr vahdet eylediler (973 b.)

Baňa gerçi anuñ ‘adâveti yok
Key şovuk depretür letâfeti yok (989 b.)

Başuma kâsd idüp helâk eyler
Âteşin bir nefesde hâk eyler (991 b.)

Eline saz alup niçe muṭrib
Nağmeler ṭoldı maşrık ü mağrib (1028 b.)

Dil-berin qarşuda taḥayyül idüp
Böyle dirdi fiğân ü ğulğul idüp (1052 b.)

Farsça kelimelerle kurulan kafiyeler:

Nefesüñden mesîh olup zinde
Saña cân ile olısa bende (145 b.)

Çok cefâ kılma cânâ bekcegizüm
Kıyma ben nâ-tüvâna bekcegizüm(576 b.)

Her ne söylerse ol cefâ-pîşe
Şem‘ bir bir iderdi endîşe (968 b.)

Olıcak şubh eşerleri peydâ
Didi ‘özü’ ile ol kamer-sîmâ (974 b.)

Yine çün şâhid-i sipihr-i dü-tâh
Gitdi yüz nâz ile kabâ-yı siyâh (1003 b.)

Felegüñ bûstânı hurrem idi
Görünen kevkeb anda şeb-nem idi (1007 b.)

Ruḥ-ı dil-dâra her gice nigerân
Seher amma ki bir buçakda nihân (1009 b.)

Mesnevîde aynı dile ait kelimelerle kafiye oluşturulmasına dikkat edilmesine rağmen iki farklı dilden kelimelerin birlikte kullanılmasıyla oluşturulan kafiye örneklerine de rastlanmaktadır.

Türkçe-Arapça kelimelerden kurulan kafiyeler:

Ḳanı anuñ gibi güzîde-resûl
Ḥamd allâha ki olmışuz aña ḳul (132 b.)

Sâyesin şalmaz idi yir üzre
Otururdu geçüp serîr üzre (309 b.)

Ben muṭi‘üm ne ise tedbîrûñ
Ḳuluñum başum üzredür yirüñ (389 b.)

Çeke tut böyle mübtelâlanma
Mürğ-i bismil gibi yuvalanma (610 b.)

Türkçe- Farsça kelimelerle kurulan kafiyele:

Bil ki mülk-i felekdedür çeşme
Çeşmedür mîm-i vâ-yı dü-kevn eşme (12 b.)

Gözüm ol nûrdan ki yağa çerâğ
Müjemi kıl fitil ü yaşımı yağ (97 b.)

Kim ki andan bu güne yakarsa çerâğ
Nûr-ı îmân ile gider yüzi ağ (127 b.)

İtdi bârân meger ki davî'-i cûd
Deminden bulutların yağar od (249 b.)

Lâle-veş kırsa bâğ içinde otağ
Gül-i terden yakardı hüsni çerâğ (327 b.)

Bir nefes ayru olma yanımdan
Leblerün çekmesün dehânumdan (391 b.)

Señi artuk bu yirde görmeyeyin
Kıpıda reh-güzerde görmeyeyin (701 b.)

Arapça- Farsça kelimelerle kurulan kafiyele:

Pâk-rûhuñ ki şâd-kâm olsun
Aña her lahzâ biñ selâm olsun (163 b.)

Gelicek şûrete bu şûh-nigâr
Aña hat zülf ü kâgaz oldu ' izâr (198 b.)

Gerçi kapuñda bir pür-sitârum
Beni ma‘ zûr tut ki nâ-çârum (996 b.)

Getürüp ortaya şafaķ mey- i nâb
Zer-feşân olmuş idi dest-i şihâb (1005 b.)

Bunuñ üstine geçdi nice zamân
Âşikâr olmadı bu râz-ı nihân (1013 b.)

‘Aşk elinden aña ki câm irişür
Ėalb-i Ėalbine inhizâm irişür (1045 b.)

Türkçe-Farsça ve Türkçe-Arapça kelimelere yapılan kafiyelerden büyük bir kısmı tek ses benzerliğine dayalı olarak kurulmuştur. Ancak bu tür kafiyeleniş klasik kafiye anlayışına göre hatalıdır.

Yoğurup âb-ı ‘aşķ ile gilümüz
Ėüsne ol mâ’il itdi bu dilümüz (51 b.)

Ėanı bir ben Ėadar yüzi Ėara Ėul
Ne yüz ile olam Ėapuñda Ėabul (80 b.)

Nâle-i erĖanûn ü nağme-i ‘ûd
Şaldı ol bezm-gâhuñ içine od(343 b.)

Ne ki didüñse cümlesi ĖaĖdur
Ėaddüme göre Ėaderüm alĖaĖdur (387 b.)

Yine çok fazla örneği olmamasına rağmen mesnevîde yer alan diğer bir kafiye türünde cinâslı kafiye dir. Yazılışları aynı anlamları farklı kelimelerle kurulan bu kafiye türünün örnekleri aşığıda verilmiştir.

Çeşm-i cândur ki hû yüzün gözler
Ki mişâlini göremez gözler (18 b.)

Baňa çün ‘aķıbet dimezdüñ gül
Niye ‘arz eyledüñ yüzüñ ey gül (577 b.)

Olup âteş gibi hevâ-yı ıssı
Bir yaňa hicr ü bir yaňa ıssı (1306 b.)

Mesnevîde genel olarak kafiye başarılı bir şekilde kullanılmış olmasına rağmen kafiye hatalarına da rastlanmaktadır. Mesnevîde karşılaşılan kafiye hataları aşağıda örnekleriyle birlikte verilmiştir.

Mesnevîde revî harfinden önceki harflerin harekelerinin farklı olmasına... kaynaklanan kafiye kusurları yapılmıştır. Bu tür kafiye kusuruna “ikvâ” denir. İkvâ türü kafiye kusuru hazv ve tevcîh harekelerinin farklı olmasından kaynaklanır. Te’sis harfinin bulunmadığı kafiyeelerde revî harfinden önceki harfin yani “tevcih” harfinin harekesinin farklı olmasından kaynaklanan kafiye kusurları yapılmıştır.¹ Bu tür kafiye kusurlarına aşağıdaki beyitler örnek verilebilir.

Pür olup nâmı ile mülk ü mel(i)k
Hâmdur en‘âmı ile pest-i fel(e)k (34 b.)

N’ola tutsa benefşe-ķaddin h(a)m
Ki ider hâķķa secde her d(e)m (58 b.)

Âsitânında kimseye r(e)d yok
Mu‘cizâtına ğâyet ü h(a)d yok (120 b.)

Evc-i rif‘atde mâh-ı şeh-manz(a)r
Şadr-ı garetde şâh-ı meh-peyk(e)r (219 b.)

¹ Kafiye kusurlarıyla ilgili bütün kafiye kelimelerinde hareke farkları parantez içinde gösterilmiştir.

Gün gibi devre başlayınca kad(e)h
Ehl-i bezme irişdi zevk ü fer(a)h (342 b.)

Tagıdup şem‘ -i ser-keş ol b(e)zmi
Hâneye itdi nâz ile ‘(a)zmi (403 b.)

Son beyitte görülen mukayyed kafiye türüdeyse hazv harfinin harekesinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. “Hazv” kayd harfinden önce gelen harftir. Harfin harekesi aynı olmamasına rağmen seslerin birbirlerine yakın olması (a/e) beyitin kafiyelenişini hata olmaktan kurtarır. Kayd harfinden önceki hazvın farklı olması kusur sayılmaz; ancak harekenin aynı olması tercih edilmektedir. Mesnevîde kafiye kelimesinde harekesi farklı olan hazv harfine yalnızca bir beyitte rastlanmıştır.

Gerçi lâıyk ‘ibâd(e)tüm yokdur
Qahrûn odına tâk(a)tüm yokdur (87 b.)

Saña şakın bu hûy ‘âd(e)t olur
Soñı amma büyük fazâh(a)t olur (698 b.)

Didi ey bir nazarda ‘âş(ı)k olan
Ehl-i diller içinde fâ‘(i)k olan (824 b.)

Te’sis harfi bulunan kafiyelenişlerdeyse reviden önceki harfin harekesinin farklı olması kusur olarak görülmez. Ancak kafiye harekelerin aynı olması kafiyenin ahengini kuvvetlendirir.

Mesnevîde bir çok beyitte kelimelerle eklerin kafiyelendikleri de görülmektedir. Kelimelerle eklerin kafiyelenmesi klâsik edebiyatın kafiye yapısına uygun değildir.

Sini râh-ı selâm ider kader
Münkir olanlar ehl-i zındîkadur (9 b.)

Ref^c olup ortadan tekellûf ü şerüm
Bir ‘aceb meclis idi germ-â-germ(397 b.)

Boyanup göge dūd-ı nâleleri
Oldı ney-veş delik delik cigeri (512 b.)

Bunun yanında bazı beyitlerde hem ek ve kelimeler kafiyeleşmiş hem de bu kafiyeleşen sözcüklerin harekelenişine dikkat edilmemiştir.

Pertevin görmeseydi leylâda
Yine mecnûn olurdı üftâde (75 b.)

Virmese nûr-ı şem^c -i sûzâna
Üstüne düşmez idi pervâne (76 b.)

Büt-i şâmî idi vü gül-i hotanî
Şan dökülmişdi sîmden bedeni (286 b.)

Birisi rûmî birisi hâbeşî
Gözedürdi nigâr-ı maḥdûmı (312 b.)

Gün yüzinden görem diyü lem^c a
Cân atup gitdi ḥayme-i şem^c e (544 b.)

Mesnevide görülen kusurlardan bir tanesi de kelimeleri kafiyeğe uygun hale getirmek için kelimeler üzerinde işlem yapılmasından kaynaklanır. Aşağıdaki beyitlerde yer alan “şala, saña ve kıara” kelimelerinin sonundaki elifler imlâ harfiyken med harfi yerine geçmiştir.

Serv-i gül-ruhların cefâsı için
Yüzi âlî gözi kıarası için (784 b.)

Aydur ölmekden aşşı var mı saña
Didi oldur bu derd-i ‘ aşka devâ (966 b.)

Bezm-i vaşluñdur aña zevk ü şafâ
Hâk-i râhuñ gözine kuhl şala (1341 b.)

Mesnevîde bulunan kafiye kusurlarından bir tanesi de reviden önceki kafiye harflerinden bir tanesinin harekeli diğerrinin harekesiz olmasıdır. Aşağıdaki beyitler bahsi geçen kafiye kusuruna örnektir.

Kimyâdur meger ki ‘ âlem-(i) ‘ aşk
Zer ider toprak iken âdem(i) ‘ aşk (60 b.)

Göricek ol cemâl(i) pervâne
Yile vardı mecâl-(i) pervâne(503 b.)

Yakdı yandurdu oda cân(i) firâk
Ne dil ile idem beyân-(i) firâk (584 b.)

Çâk idüp sînesini yir yir ‘ aşk
Başdan ayağa dek muşavver-(i) ‘ aşk (603 b.)

Bütün bu kafiye hatalarının dışında mesnevîde karşılaşılan kafiye hatalarından biri de anlamları ve yazılışları aynı olan kelimelerin kafiye olarak değerlendirilmesidir. Oysa ki bir beyitin sonundaki seslerin kafiye olabilmeleri için en azından anlamları veya kelimenin yazılışının birbirinden farklı olması şarttır. Bu nedenle bu tür beyitler kafiyesiz kabul edilir.

Ne ‘ibâdet olursa sevh iledür
Secde itsem haţâ‘ vü sevh iledür (85 b.)

Seni hurrem iderse ol eyler
Gamdan azâd iderse ol eyler (214 b.)

Bezm-i şem‘e getürdi anıda
Ber-murâd itdi tañrı anıda (918 b.)

Gelüp ol şem‘-i cem‘e verhem ider
Niçe verhem işini verhem ider (1143 b.)

Dil ü cândur meger ki cân ü belâ
Geldi yük çözdü kârbân-ı belâ (1368 b.)

Bunun yanında ahengin rediflerle sağlandığı beyitlerde yer almaktadır. Bu tür beyitlerde kafiyesiz kabul edilir.

Bir zamân kaldı çün bu hâl ile
Didi hâdimlere işâret ile (936 b.)

Tenime lerze düşdi hayretden
Taşra çıkdum bu havf ü haşînden (1179 b.)

Kafiye kusurlarından biri de boğumlanışları yakın olan seslerin kafiye yerine kullanılmasıdır ki yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi bu tür beyitlerde kafiyesiz kabul edilir.

Bâri olsun diyü bir eglence
Urdum âhîr bu kıssaya pençe (192 b.)

Elüñ urduñ meger ki beş gence
Saña yok rûm ilinde hem-pençe (1587 b.)

Eyleyüp dürlü dürlü işkence
Bir gün urur saña dağı pençe (1608 b.)

6.1.4.Redif:

Mesnevîde ahengin sağlanmasında önemli yeri olan hususlardan biride rediftir. Redif; reviden sonra gelen anlam ve yazılışları aynı olan ek veya kelimelerdir. Mesnevîde rediflerin çoğu genellikle Türkçedir.¹

Rind-derviş ü lâ-mekân idi ol
Zâr ü dil-rîş nâ-tüvân idi ol (463 b.)

Yine cânâneden cüdâ düşdi
Yine zâr oldı mübtelâ düşdi (742 b.)

Yeter âzâruñ ile zâr eyle
Ne elüñden gelürse var eyle (1153 b.)

Qahr-ı dehr ile münfa‘il görünür
Mürdedür gerçi zinde-dil görünür (1160 b.)

Bir adı gerçi bâd-ı şurta idi
Dimek olmaz ki özge varta idi (1218 b.)

Mesnevîde redifin tek bir harften ibâret olan örnekleri vardır.

Gözedür tolana diyü güneşi
Ki tülû‘ ide yâr-ı mâh-veşi (753 b.)

Nev-âman bil vişâl-i hicrânı
Ka‘be yolında gör muğaylânı (912 b.)

¹ Redifler koyu ve altı çizili olarak gösterilmiştir.

Eklerden oluşan redifler ise en çok yapılan rediflerdir.

Qanı yildür ki açılan güller
Qarşusunda oqurdı bül**üller** (627 b.)

İdüp âşüfte-ca‘ d-ı gîs**ûñı**
Yine çîn eylemişsin ebr**ûñı** (858 b.)

Niçesin hoş mısın şafâ**ca mısın**
Dahı derdümle mübtelâ**ca mısın** (932 b.)

Hâl egerçi ruhuñda zînet**dür**
Baña şor kim ne dâğ-ı hasret**dür** (1070 b)

Tek bir kelimedenden oluşan rediflerde vardır.

Tâç-ı zerrîn başında zînet içün
Câm-ı la‘ lin elinde ‘ işret içün (305 b.)

Hûb-rûlarda çün vefâ yokdur
Bildüm âhir baña devâ yokdur (1074 b.)

Terahhüm vaqtidür cevri yeter kıl
Quluñum ‘ ayn-ı şefkatle nazâr kıl (1105 b.)

Birden fazla kelime ve ekle kurulan rediflere de sıkça rastlanır. Redifler; Türkçe, Türkçe-Arapça, Türkçe-Farsça veya Arapça-Farsça olmak üzere farklı dillerden kelime ve eklerle meydana getirilmişlerdir.

‘ İşret ehline reh-nümâ idi ol
Qande kim olsa muqtedâ idi ol (308 b.)

Bu sühandan tebessüm itdi kadeh
Döndi böyle tekellüm itdi kadeh (373 b.)

Gögsüni germe nâzlanma iñen
Bendesin ser-firâzlanma iñen (375 b.)

Gice yâr olup âh ü zâr ile dil
Şoĥbet eyler ĥayâl-i yâr ile dil (478 b.)

Tolaşaldan berü kemendüñe dil
Göz karasıyla düşdi bendüñe dil (557 b.)

Gerçi biñ yaş döker gözüñ bir dem
N'oldı şabr idemez misin bir dem (608 .)

Pür-cefâsın vefâya meylüñ yok
Derdi çok mübtelâya meylüñ yok (623 b.)

Bu cihânuñ beĥâsı yok hergiz
Kîne-cûdur vefâsı yok hergiz (629 b.)

Dimege sırr-ı ' aşkı hem-demi yok
Ėanlu yaşından özge hem-demi yok (744 b.)

Sen ezel secde-gâh idüñ ĥalka
Ėam güninde penâh idüñ ĥalka (1311 b.)

Bazı beyitlerin redifleriyse sadece Arapça veya Farsça'dır. Ancak bu tür beyitlerin sayısı çok azdır.

Arapça redifli beyitlere örnekler:

Olsa bismi'llâh ibtidâ-yı sühân

Dem dem efzûn olur bahâ-yı sühân (1 b.)

Ne vaţan var ne hânumân-ı miskîn

Cem' idüp 'aqluñı utân miskîn (1430 b.)

Sözüñe söz vireli gam-ı 'aşk

Oldı nazmuñ nizâm-ı 'âlem-i 'aşk (1588 b.)

Farsça redifli beyitlere örnekler:

Olmayup 'ıyş ü nûşı kem hergiz

Görmesün 'âlem içre gam hergiz (263 b.)

Şem'-i cem' idi ol cefâ-pîşe

'Iyş aña fendi vü şafâ-pîşe (502 b.)

Göricek ol cemâli pervâne

Yile vardı mecâl-i pervâne (503 b.)

6.2. Dil ve Üslûp:

XVI. yüzyıl, Klâsik Türk edebiyatının kendine has bir kimlik kazandığı dönemdir. Bu dönemde Türk şairleri orijinal ve kaliteli eserleri birbiri ardına meydana getirmişlerdir. Bunun yanında Klâsik Türk edebiyatının eserlerini meydana getirmek için kullandığı dilde büyük bir gelişme görülmektedir.

Şem ü Pervâne mesnevîsi XVI. yüzyılda Türkçe yazılan eserlerden biridir. Eser “XV. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak XVI. yüzyılda da devam eden geçiş dönemi”¹ nin izlerini taşıdığı söylenebilir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde yazı dili yeni yeni oluşmaya başlarken bir sonraki dönem olan Osmanlı Türkçesi döneminde dilin standart bir yapı kazanmaya başladığı görülür. Eski Anadolu Türkçesinde yazılan aynı eserde bile aynı zaman ve kip ekinin farklı eklerle karşılandığı görülmektedir.² Geçiş dönemi sonunda bu özelliklerde nisbeten kurallaşmış bir yazımın kullanılması XVI. yüzyılın sonlarını bulmuştur.

Şem ü Pervâne mesnevisinde de Eski Anadolu Türkçesine ait unsurların yer aldığı görülmektedir. XVI. yüzyılda yazılan eserin dili fonetik ve morfolojik bakımdan iki başlık altında incelenebilir.

6.2.1.Fonetik Özellikler:

Şem ü Pervâne adlı eserde dönemin diğer eserlerinde olduğu gibi geçiş dönemini yansıtan fonetik özellikler mevcuttur. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir.

Ünlülerle ilgili özellikler:

e~ i meselesi:

Bu mesele günümüzde “e” ünlüsünü taşıyan kelimelerin Eski Türkçede “i” ünlüsüyle karşılanmasıyla ilgilidir. Günümüzde “e” ünlüsü taşıyan kelimelerin metinde “i” ünlüsüyle yazıldıkları görülmektedir.

yidi “yedi” : yidi iklîm (128 b.)

yini “yeni”: yini gûş itdüm (215 b.)

yir “yer”: kıpdı yiryirine (339 b.)

yil “yel”: yile virdi (439 b.)

bil “bel” : iki bükdi bilin (520 b.)

yig “yeg”: kişi yigdür (674 b.)

yiter “yeter”: aña şâhit yiter (834 b.)

irgür- “eriştir-” : devâya irgüreyin (863 b.)

girü “geri”: meger girü gelesin (1116 b.)

¹ Ahmet B. Ercilasun, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili, Ankara 2005,s. 461.

² Gürer Gülsevin- Erdoğan Boz, Eski Anadolu Türkçesi, Ankara 2004,s.54.

yil- “ es-”: şitâb ü yilmekde (1185 b.)
iriş- “ eriş-”: irişmişdi temmûz (1288 b.)
giy- “ gey-”: zülfi giyerse karalar (1350 b.)
il “ el,yabancı” bağlayup il gözin (1356 b.)
gice “gece”: gam gicesinde (1439 b.)
ir- “ er-”: irdi bir buğ‘ aya (1447 b.)
di- “ de-”: didi kim nicesin belâlar ile (1467 b.)
vir- “ ver-”: yile virdüñ (1503 b.)
irtesi “ertesi” : irtesi dūr olup (1571 b.)

Uzun ünlüler:

Dönemin eserlerinde Türkçe kelimelerin yazımında belli kurallar olmaması nedeniyle asli uzunlukların tesbit edilmesi güçtür.

Yapılan incelemeler sonucunda Türkçenin şivelerinde uzun ünlülerin varlığı tesbit edilmiştir. Uygur , Mani ve Run yazısındaki örneklerde uzun ünlülerin ünlü harfin çift yazılışıyla gösterildiği tesbit edilmiştir.¹Köktürk, Uygur ve Run alfabele-riyle yazılan eserlerdekine benzer bir yazım Şem ü Pervâne mesnevîsinde de kullanılmıştır. Bu durum Şem ü Pervâne’de bulunan ünlülerde asli uzunluğun söz konusu olabileceğini düşündürür. Eserde Türkçe kelimelerin bazılarının özellikle mecazî elif (ĩ) ile yazıldığı görülmektedir.

ayağ.....(25 b.)	at-(26 b.)	ağla-.....(656 b.)
ad.....(677 b.)	al-.....(805 b.)	aç-.....(1214 b.)

Damak uyumu:

Metinde damak uyumuna aykırı Türkçe kelime bulunmamaktadır. Ancak ince ünlülü eklerden –iken ekinin kalın ünlülü şekli olmadığı için eklendiği kalın sıradan kelimelerle uyumsuzluk içindedir.

harf iken (4 b.)	rif‘ atde (13 b.)	yoğ iken (38 b.)
kaddin (58 b.)	‘aşğ iledür (61 b.)	efzaldür (116 b.)
tâ‘ atde (126 b.)	bugün (129 b.)	ol idi (136 b.)
luğf ile (169 b.)	hakîkate (277 b.)	

¹ A. Von Gabain, Eski Türkçenin Grameri, Ankara 2007.

Dudak uyumu:

Türkçe’de ünlülerin dizilişinde düzlük-yuvarlaklık bakımından bir uyum söz konusudur. Bir kelime ilk heceden başlayarak devam eden ve ekleri de kendisine uyduran bir ses uyumu vardır.¹ Ancak Eski Türkçede düzlük-yuvarlaklık uyumunun sağlam olmaması, bazı eklerin sürekli düz veya sürekli yuvarlak yazılması² ve aşağıda belirtilecek diğer nedenlerden dolayı metinde sağlam bir düzlük-yuvarlaklık uyumundan söz edilemez.

Kelime sonlarındaki bazı ünsüzlerin düşmesinin bu ünsüzlerin önündeki ünlünün yuvarlaklaşmasına sebep olması bunlardan biridir.

ayru < adrığ(572 b.) kapu < kapığ (5 94 b.) saru < sarığ (801 b.)

Yuvarlaklaşmanın nedenlerinden biri de kelime yer alan dudak ünsüzlerinin kelimenin bünyesindeki ünlüyü yuvarlaklaştırmasıdır.

şamu (33 b.) kapu (531 b.)

Diğer nedenlerinden biri de bazı eklerin bünyelerindeki yuvarlak ünlüyü muhafaza etmelerinden kaynaklanır.

artuk (598 b.) artur- (729 b.) eksük (1083 b.)

Bunun yanında bazı kelimelerin neden yuvarlak ünlü taşıdığı izah edilememektedir. Mesnevîde yer alan bu özelliğe sahip kelimelere aşağıdaki kelimeler örnek verilebilir.

şarşu (310 b.)	işün (377 b.)	berü (557 b.)
delü (710 b.)	şapu (891 b.)	ayru (1581 b.)

Eski Türkçede sürekli yuvarlak yazılan kelimelerin yanında daha önceden de bahsedildiği gibi bazı eklerin sadece yuvarlak ünlülü şekilleri vardır.

Teklik 1. ve 2. şahıs ve çokluk 1. şahıs iyelik ekleri: +um, +üm; +uñ, +üñ; +ümüz, +umuz

¹ Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, Ankara 2007.s.78.

² Faruk K. Timurtaş, Osmanlı Türkçesi Grameri-III, İstanbul 1997, s.326.

mâh+um (1036 b.), yir+üm (1176 b.); bakış+uñ (558 b.), sen+üñ (578 b.);
gil+ümüz (51 b.), haqq+umuz (1194 b.)

İlgi hal eki: +uñ, + üñ; +nuñ +nüñ

kitâb+uñ (6 b.), ‘ âlem+ üñ varı(7 b.); an+uñ (1258 b.), lâle+nüñ (1297 b.)

Görülen geçmiş zaman teklik 1. ve 2. şahıs ekleri: -dum, -düm; -duñ, -düñ

bilme-düm (1182 b.), ur-dum (1560 b.); gör-düñ (1150 b.), al-duñ (1582 b.)

Öğrenilen geçmiş zaman teklik 3. şahıs eki: -updur, -üpdür

tut-updur (217 b.), eyle-y-üpdür (55 b.)

Geniş zaman eki: -ur, -ür

ol-ur (1 b.), vir-ür (1597 b.)

Teklik 1. şahıs emir kip eki:-alum, -elüm

tut-alum (353 b.), dür-elüm (1200 b.)

Teklik 2. şahıs emir kip eki: -sun, -sün

ol-sun (102 b.), düşme-sün (1035 b.)

İsimden isim yapma ekleri: +lu, +lü; +suz, +süz

giz+lü (1173 b.), tat+lu (1490 b.); ‘ illet+süz (307 b.), merhâba+suz (369 b.)

Sıfat fiil eki: -du, -dü

oñma-du (1133 b.)

Zarf fiil ekleri: -u, -ü; -up, -üp

aqla-y-u (734 b.), di-y-ü (1338 b.); sevin-üp (1220 b.), alma-y-up (1514 b.)

Fiilden fiil yapma ekleri: -u; -dur, -dür; -gür; -ur, -ür

art-uk (877 b.); çek-dür (1367 b.) , tol-dur (493 b.); dir-gür (89 b.); düş-ür (1139 b.), şav-ur (1207 b.)

Eski Türkçede bazı kelimelerin sürekli düz ünlülerle yazıldığı görülmektedir.

okı (1351 b.), kırı (853 b.), toğrı (578 b.),

Eski Türkçede sadece düz ünlü taşıyan ekler de mevcuttur. Bunlar:

Teklik 3. şahıs iyelik eki: +sın, +sin
âdem+sin (1595 b.), mennân+sin (1615 b.)

Yükleme eki: -ı, - i
perde-y-i (1100 b.), îmân-ı (1622 b.)

Birliktelik eki: +ıla, +ile
nûr ile (1514 b.),

Soru eki: +mı, + mi
olmasun mı (459 b.), hâke mi (1543 b.)

Görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıs eki: -dı, -di
götürür-di (8 b.), ko-dı (1484 b.)

Öğrenilen geçmiş zaman eki: -mış, -miş
kıl-mış (1451 b.), eyle-miş (1453 b.)

Fiil çekiminde teklik 1. şahıs ekleri: -am , -em
yumaz-am(84 b.), ol-am(142 b.)

Fiil çekiminde teklik 2. şahıs ekleri: -sın, -sin
bilür-sın (78 b.), dirilmeye-sin (351 b.)

Zarf fiil ekleri: -ınce, -ince; -ıcak , -icek

iriş-ince (37 b.), aňladuğ-ınca (49 b.); gör-icek (172 b.)

Fiilden isim yapma ekleri: -ıcı,-ici, -ıl,-il; -ın,-in

id-ici (772 b.); şar-ıl (1373 b.), vir-il-(1069 b.); çal-ın- (944 b.), dök-in- (1369 b.)

Ünlü düşmesi:

Kelimenin ek alması nedeniyle orta hecedeki dar ünlünün düşmesine sıkça rastlanır.

ağzı < ağızı (67 b.)

birbirine < biribirine (38 b.)

göñlüme < göñülüne (176 b.)

oğul < oğlanı (247 b.)

bağrı < bağır (348 b.)

uyhu < uyuhu (1383 b.)

üzre < üzere (1606 b.)

Bunun yanında kelime başındaki ünlü düşmesine de mesnevîde daha çok arkaik örneklerde rastlanmaktadır.

şol< uş + ol (165 b.)

şimdi < uş +imdi (237 b.)

şöyle< uş + öyle (758 b.)

Ayrıca “i-” fiili, “ile” ve “içün” edatlarındaki ilk ünlülerin kelimeye eklendiklerinde düştükleri örnekler de sıkça görülmektedir.

idi < virmezdi (21 b.), bulımazdı (1476 b.)

ise < ölürse (1374 b.), şorarsañ (1402 b.)

iken < iderken (489 b.), söyleşürken (1378 b.)

ile < yağıyla (850 b.), birbiriyle (1551 b.)

olduğıçün < olduğıçün (8 b.) , bulduğıçün (24 b.)

Ünlü birleşmesi:

Ünlülerle ilgili mesnevîde bulunan ses olaylarından biri de ünlü birleşmesidir. Ünlüyle biten bir kelimeden sonra ünlüyle başlayan bir başka kelimenin gelmesi durumunda bu ses olayı meydana gelir. Bu durumda iki ünlünün birleştiği görülür.

n'ola < ne + ola (11 b.)

degül < tağ ol (95 b.)

idemez < ide umaz (518 b.)

kendüzi < kendü + özi (642 b.)

niçün < ne + içün (694 b.)

n'it < ne + it (728 b.)

n'eyle < ne + eyle (748 b.)

neylesün < ne + eylesün (1047 b.)

böyle < bu ile (1087 b.)

ancağ < ança oğ (1606 b.)

neydügin < ne idügin (1611 b.)

Ünsüzlerle ilgili özellikler:

Eski Türkçedeki “ñ”(nazal g) ünsüzünü bulunması, iki heceli fiillerin sonundaki “k” ünsüzünden sonra ünlüyle başlayan ek alması durumunda “k” sesinin ötümlüleşmesi (k / >ğ /), #t > #d; #k < # g ünsüz değişimleri gibi özelliklerin eserde mevcûd olduğu söylenebilir.¹ Ayrıca Türkiye Türkçesi ağızlarında bulunan, yazı dilinde bulunmayan sızıcı gırtlak sesi olan ħ (خ) ünsüzünde metinde bulunduğu görülmektedir.

Metinde bulunan ve yukarıda bahsi geçen özellikler ve ünsüzlerle ilgili diğer ses olayları şu şekilde sıralanabilir.

Ünsüz uyumu:

Metinde ünsüz uyumu bulunmamaktadır. Bunun nedeni dönemin klasik imlâ özellikleri olabilir.² Osmanlı Türkçesinde eklerin kalıplaşmış şekilleri vardır. Kelime ötümsüz bir sesle bitse bile ek ötümlü şekliyle kullanılmıştır.

¹ Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Eski Anadolu Türkçesi, s. 97-98.

² Faruk K. Timurtaş, Osmanlı Türkçesi Grameri-III, s. 329.

baş+da (3 b.), evc-i rif'at+de (20 b.)
hâk+dan (1075 b.), şehâdet+den (1623 b.)
yığlat-dı (1489 b.), hayr it-di (1610 b.)
olup+ dur (1386 b.), hasret+dür (1435 b.)

Ünsüz değişimleri:

Metinde yer alan ünsüz değişimleri şu şekilde sıralanabilir.

Ötümlüleşme:

k >g değişimi:

Ötümlüleşmeye dayalı olarak Eski Türkçedeki “k”ler Batı Türkçesinde “g”ye dönüşmüştür.

götür- (8 b.)	gör- (18 b.)	gök (40 b.)	gel- (45 b.)
gider- (48 b.)	gün (82 b.)	gibi (115 b.)	güneş(119 b.)
gizli (149 b.)	getür- (197 b.)	gündüz (210 b.)	gözle-(247 b.)
gönül (265 b.)	güzel (315 b.)	gerek (333 b.)	gögsi (376 b.)
gey- (443 b.)	geçür- (450 b.)	gören (495 b.)	geçen (515 b.)
görin- (535 b.)	görün- (791 b.)	görüş- (935 b.)	gümüş (941 b.)
gelegen(992 b.)	görme-(1034b.)	güç (1077 b.)	gizle-(1150 b.)
gül- (1193 b.)	gir- (1388 b.)	göyünlü(1442b.)	göz (1520 b.)
git- (1537 b.)	gerek (1599 b.)	geç-(1612 b.)	

Ancak az sayıda olmasına rağmen bazı kelimelerde bu değişme görülmemektedir. Bu kelimelerin günümüz Türkçesinde de değişmedikleri gözlemlenmektedir. Eserde geçen ve #k ünsüzü taşıyan kelimelerin başlıcaları şunlardır.

kendü (28 b.)	kaş (53 b.)	kıl- (68 b.)	kapu (80 b.)
kanı (80 b.)	ko (84 b.)	kişi (122 b.)	kızır-(250 b.)
kiçi (367 b.)	koy- (370 b.)	kankı (379 b.)	katı (436 b.)
karar- (485)	kalma- (541 b.)	kağı- (736 b.)	kes- (768 b.)
kanlu (744 b.)	kimse (776 b.)	kurı (853 b.)	kol(1108 b.)

kim (1137 b.) kılma-(1144 b.) kan (1506 b.) kal-(1582 b.)

Ayrıca kelime içindeki “k” ünsüzleri de “k” ünsüzünün ünlüyle başlayan ek almasıyla “g”ye dönüşmektedir. Bu ses olayı hem ince hem de kalın ünlülü kelimelerde görülür.

-k- >-ğ- değişmesi(Kalın ünlülü kelimelerde):

bulmağa (10 b.)	olmağıçün (92 b.)	yanmağa (94 b.)
toprağa (264 b.)	ocağuma (587 b.)	toymağ olmaz (975 b.)
bırağup (1263 b.)	bakmağa (1325 b.)	yatağı (1396 b.)
barmağı (1453 b.)	ayağın (1466 b.)	bucağı (1489 b.)
yañağında (1517 b.)	yoğ idi (1570 b.)	kuğına (1590 b.)

-k->-g- değişmesi(İnce ünlülü kelimelerde):

esdüğünce (169 b.)	işigi (227 b.)	yidigüm (1574 b.)
diledüğüm (1569 b.)	bildigümi (1602 b.)	neydügin (1611 b.)
itdügim (1620 b.)		

ţ >d değişimi:

Ötümlüleşmeye dayalı bir ses olayı olan ţ-> d- değişmesi de eserde yaygın olarak görülmektedir. Mesnevîde kalın sıradan ünlülerle yazılan kelimelerin ţ- ince sıradan ünlülerle yazılanlarınsa d- ünsüzüyle yazıldığı tesbit edilmiştir.

ţ- ünsüzüyle başlayan kalın sıradan kelimeler:

toğuz (4 b.)	tutmış (292 b.)	tolu (409 b.)
tağ (487 b.)	takılup (652 b.)	tolana (753 b.)
taşra (883 b.)	tağıldı (884 b.)	toymağ (975 b.)
turur (1020 b.)	tonlu (1041 b.)	tuyurduñ (1139 b.)
tutdı (1301 b.)	toprağın (1344 b.)	tolıcak (1360 b.)
tinmaz (1395 b.)	taşda (1424 b.)	tolanurken (1447 b.)
tuşuşup (1487 b.)		

d- ünsüzüyle başlayan ince sıradan kelimeler:

depretür (989 b.)	döngi (947 b.)	dönmiş (1050 b.)
dir (1064 b.)	degül (1191 b.)	diñlenürdi (1209 b.)
dimezüm (1209 b.)	dek (1265 b.)	depesinden (1272 b.)
dere (1294 b.)	düşünüp (1343 b.)	döşendi (1358 b.)
dilüñce (1374 b.)	dökersin (1418 b.)	düşdi (1477 b.)
dögünüp (1524 b.)	degdi (1540 b.)	diyem (1565 b.)
dürlü (1608 b.)	dön(1609 b.)	dimezem (1617 b.)

Bu özellik eserde kalınlık incelik uyumuna göre böyle bir kullanımın tercih edildiğini göstermektedir. Genelde ince ve kalın sıradan kelimelerde t-ve d- ünsüzlerinin kullanımı mesnevîde belli bir kurala göre oturtulmuştur. Ancak çok az sayıda kalın sıradan ünlülerle yazılmış kelime bahsedilen tercihin aksine “d” ünsüzü kelime başında kullanılmıştır. Her iki nüshada da karşılaşılan bu kullanımın beş tane kelime kullanıldığı tesbit edilmiştir.

dolanup (1352 b.)
dutuşup (870 b.)
doğardı (474 b.)
doğru (408 b.)
doldı (541 b.)

Ayrıca zaman zaman aynı kelimenin iki ayrı nüshada birbirinden farklı olmak üzere t ve d ünsüzlerinin her ikisiyle yazıldığı görülmektedir. Örnekleri aşağıda belirtilmiştir.

tutmuş: dutmuş İÜ (323 b.)
tutlum: dutalum İÜ (354 b.)
turmaz: durmaz AE(514 b.)
tutuşup: dutuşup İÜ (632 b.)
tutup: dutup İÜ (915 b.)
turduğu : durduğu AE (1515 b.)

ç > c değişimi

Ötümlüleşmeye dayalı ses olaylarından biri olan kelime başındaki “ç” ünsüzünün “c”ye dönüşmesi olayına mesnevîde rastlanmamıştır. Kelime içindeki “ç” ünsüzünün ünlüyle başlayan bir ek aldığı zaman “c” ye dönüştüğü örneklerse mesnevîde bulunmaktadır. Ancak mesnevîde imlâyla ilgili olarak nüshalarda ç(چ) ve c (ج) harflerinin kullanımında özensiz davranılmış olması bu değişimlerin sağlıklı bir şekilde tesbitini zorlaştırmaktadır. Her iki nüshada da zaman zaman ç harfinin yerine c ünsüzünün kullanıldığı tesbit edilmiştir.

Buna rağmen mesnevîde kelime içindeki ç ünsüzünün c’ye dönüştüğünün tesbit edildiği örnekler aşağıda gösterilmiştir.

nice (1182 b.)

ucundan (1579 b.)

gice (1583 b.)

-p-> - b- değişmesi:

Ötümlüleşmeye dayalı bir ses olayı olan -p-> - b- değişmesine eserde yalnızca eski bir örnek olan kipi > gibi (115 b.) kelimesinde rastlanmıştır.

Ötümsüzleşme:

t/ > d/ değişmesi:

Ötümsüzleşmeye dayalı bir ses olayı olan d/> t/ değişmesine eserde yalnızca işid > işit (139 b.) kelimesinde rastlanmıştır.

Sızıcılışma:

Kelime başı ve içindeki ünsüz seslerin benzetmeye dayanan bir ses olayı sonucu değişmesine sızıcılışma denir.¹⁵⁸

#b> #v değişmesi:

Eserde, kelime başındaki “b” ünsüzünün “ v” ünsüzüne dönüşmesiyle ilgili örneklerle rastlanmıştır.

¹⁵⁸ Nesrin Sis, Nev’i, Hasb-i hâl, Dil incelemesi-Metin- Söz dizini, Malatya 2008, s.74.

var > bar: yiri var (3 b.)

var-> bar-: ھاٛb-ı nâza vardı gözi (404 b.)

ber- > vir-:ne virürler (1597 b.)

Aşağıdaki örnekteyse “b” ünsüzü önce “v”ye dönüşmüş sonra kaybolmuştur.

bol- > vol- > ol- (1619 b.)

b/ > v/ değişmesi:

seb- > sev- (134 b.)

yabız > yavuz (986 b.)

eb> ev (1604 b.)

d/ > y/ değişmesi:

ked- > gey- (443 b.)

bodag > boya (512 b.)

adağ > ayak (752 b.)

kod- > koy- (1517 b.)

- k- > -ğ- değişmesi:

tağı > dağı (49 b.)

korğu > korğu (291 b.)

uyku > uyğu (668 b.)

yogısa > yoğsa (692 b.)

ağşam > ağışam (752 b.)

g> v değişmesi:

Kelime ve hece sonuyla, kelime ortasında ve hece başındaki “g”ler inkişaf ederek “y” ve “v” seslerine dönüşürler.Aşağıdaki örnekler mesnevîde yer alan “g” ünsüzünün “y”(yumuşak ğ) sesine dönüştüğü kelimelerden bazılarıdır.

degül: tañ degül (95 b.)

beg: atabegüm vardır (978 b.)

dögün- : dögünüp taşlar ile (1524 b.)

deg- : bir nażar mı degdi saña (1540 b.)

ğ > v değişmesi:

Mesnevide “ğ” ünsüzünün “v” ye dönüştüğü bir tane örneğe rastlanmıştır.

şovuk (989 b.)

Erime:

Kelime içinde bir ünlünün yanında bulunan Eski Türkçedeki ötümlü patlayıcı g ünsüzünün sızıcılaştıktan sonra yanındaki ünlüyü uzatmak suretiyle kaybolması şeklinde ortaya çıkan bir ses olayıdır.¹⁵⁹ Eserde şu örneklere rastlanmıştır.

kapıg > kapu (80 b.)

türlüg > dürlü (324 b.)

adıg > ayru (391 b.)

katıg > katı (436 b.)

acıg > acı (737 b.)

asıg > aşşı (966 b.)

ıssı (1304 b.)

tatıglıg > tatlu (1404 b.)

Yutulma:

kergek > gerek (333 b.)

kulgak > kulağına (429 b.)

İkizleşme:

aşşı < asıg (966 b.)

ıssı < ısıg (1304 b.)

¹⁵⁹ Nesrin Sis, Nev’î, Hasb-i hâl, Dil incelemesi-Metin- Söz dizini, s.75.

Tekleşme:

Birbirinin aynı veya benzeri olan seslerden birinin kaybolmasına tekleşme denir. Tekleşmeye daha çok yabancı kökenli kelimelerde rastlanır. Mesnevîde yer alan şu kelimeler tekleşmeye örnek olarak verilebilir. Tekleşmeye ait örnekler mesnevîde daha çok Arapça kelimelerde görülür.

kad < kadd (52 b.)

sır < sırr (363 b.)

şer < şerr (507 b.)

dür < dürr (1390 b.)

Hece düşmesi:

Mesnevîde karşılaşılan ses olaylarından biride hece düşmesidir. Hece düşmesi sonucunda kelimedeki hece sayısı azalır.

el > elig (193 b.)

çık- > taşık- (362 b.)

tatlu > tatılgı (1404 b.)

Hece tekleşmesi (+dur < +durur < +turur):

ejdehâdur (14 b.)

libâsıdur (200 b.)

yokdur (1497 b.)

olupdur (1594 b.)

Mesnevîde bütün bu fonetik özelliklerin yanında Eski Türkçedeki “ol” kelimesinin sonundaki ünsüzün düştüğü de görülmektedir. Bu fonetik olaya iki beyitte rastlanır.

Dûr olalı o serv-i dil-cûdan

Qurı şâh olmuş idi kaygudan (853 b.)

Ser ü cânûñ idüp yoluñda fedâ

İşte hâzırdur o şikeste-gedâ (879 b.)

6.2.2.Morfolojik Özellikler:

Yapım ekleri:

İsimden isim yapım ekleri:

+ak,+ek: kucak (410 b.), yañağında (1517 b.)

+cak, +cek: tolıcak (1360 b.),ölice (1443 b.)

+ düz: gündüz (1330 b.)

+lık, +lik, +luk, +lük: edebsüzlük(595 b.), şûrîdelik(686 b.), fettânluğ(707b.),
zârlılığ (998 b.), limanlık (1460 b.)

+lı, + li, + lu, + lü: deñlü (1445 b.), tatlu (1490 b.), kapulu (1604 b.)

+rak, +rek: ağlayurağ (662 b.), süzerek (868 b.)

+suz, +süz: 'illetsüz (307 b.), merhabâsuz (369 b.)

+ge: özge (14 b.)

+ca, +ce: kıldıkca(167 b.), eglence (192 b.), nice (1544 b.)

+di : imdi (45 b.)

+ra,+ re: içre (3 b.), taşra (601 b.)

+sı: olmalısı(1167 b.)

İsimden fiil yapım ekleri:

+la-: aıla(1611 b.), eyle(1623 b.)

+a-, + e-: yaşa(1599 b.)

+et-: öğret-(1123 b.) işid-(1522 b.)

+ı, + i- : kaç- (736 b.)

+te-: iste- (209 b.)

+(a)r-: bozar-(1289 b.), karar- (1476 b.)

+al-, +el-: çoğal- (1295 b.)

+lan-, +len- : yuvalan- (1471 b.) bağlan- (1493 b.)

Fiilden isim yapan ekler:

Masdar ekleri:

-mak, -mek: olmağ (596 b.), ölmek (996 b.), gelmek (1185 b.)

-ma, -me: olma(1495 b.), yime (1510 b.)

-ış,-iş,-uş,-üş: iniş (911 b.)

Sıfat fiil ekleri:

- an, -en: viren(7 b.), oturan (1027 b.), diyen (1625 b.)
- ar,-er: a ar (294 b.), g ler (1492 b.), umar (1621 b.)
- maz,-mez: ‘a la sı maz (2 b.),  almaz idi (309 b.) g r nmez oldu (1533 b.)
- duk, -d k: itd ğine (115 b.),  avurdu ına (1207 b.), ya du  (1343 b.)
- mı ,-mi : a ılmı  (318 b.), del rmi  (1393 b.)
- acak,-ecek:oturaca  (1475 b.),

Zarf fiil ekleri:

- arak,-erek:   zerek (868 b.), s zerek (868 b.)
- ıca , -ice : g rice  (172 b.), olıca  (974 b.),  olıca  (1360 b.)
- ıcı,-ici: idici (772 b.)
- ınca, -ince: iri ince (37 b.),  olınca (1437 b.)
- duk a, -d k e:ya du  a (836 b.), geld k e (473 b.)
- dukda, -d kde: itd kde (795 b.)
- maden, meden: urmadan (147 b.), itmeden (456 b.)
- madın, -medin:  ekmedin (908 b.), eglenmedin (977 b.)
- u,- : diy  (1043 b.)
- up, - p: eyley p (1485 b.), olup (1571 b.)
- du ınca: a ladu ınca: (49 b.),a durdu ınca (1324 b.)
- alı,-eli: olalı (147 b.), vireli (1124 b.)
- ken: s yle  rken (1378 b.),  olanurken (1447 b.)

Fiilden fiil yapan ekler:

- ar,-er-:  ı ar-(1299 b.),
- dur-, -d r-: oldur-(493 b.),  ld r- (1505 b.)
- t-:yı lat- (1489 b.)
- gur-, -g r-: dirgür- (89 b.),irgür- (771 b.)
- ıl-, -il-, -ul-, - l-: oğul- (161 b.),bulu ıl-(1116 b.),  arıl- (1373 b.), b k l- (1575 b.)
- ın-, -in-, -un-, - n-: sevin-(394 b.), sakın- (1138 b.), d g n- (1536 b.)

-ış-, -iş-, -u-, -üş-: buluş- (928 b.), öpüş- (935 b.), koçuş- (935 b.), iriş-(1527 b.),

Diğer fiilden isim yapan ekler:

-g: dileg (614 b.)

-a: tola (265 b.)

Çekim ekleri:

İsim çekim ekleri:

Çokluk ekleri: -lar, -ler

olanlar (9 b.),giceler (1583 b.)

İyelik ekleri:

1.tekil şahıs iyelik eki :-um, -üm

hayâlüm (1463 b.),murâdum (1571 b.)

2.tekil şahıs iyelik eki:-uñ,-üñ

rahmânüñ (25 b.),cemâlüñ (96 b.)

3.tekil şahıs iyelik eki: -ı,-i,-sı,-si

yiri (3 b.), başı(6 b.) , şânı(11 b.), binâsı (1606 b.)

1. çokluk şahıs iyelik eki: -umuz, -ümüz

gilümüz (51 b.),devletümüz(240 b.), intizârumuz (1548 b.)

3. çokluk şahıs iyelik eki:-ları(n),-leri(n)

feleklerin (24 b.), kabâların (796 b.), kuşları (1147 b.), gönülleri(1317 b.)

İsmin hal ekleri:

Yalın hal:—

İlgi hal eki: -(n)uñ , -(n)üñ

kitâbuñ(6.b) , virenlerüñ (7 b.),kefenüñ (1530 b.)

Belirtme hal eki :- (y)ı, -(y)i

kâinâtı (38 b.), îmânı (1622 b.)

Belirtme hal eki: -ı, -i

ejdehâ+sın-ı (16 b.), manzarım-ı (44 b.)

Belirteme hal eki iyelikten sonra sadece -ı, -i şeklindedir

Yönelme hal eki: -(y)a, -(y)e

çamuya (33 b.), hamseye (1598

Bulunma hal eki: -da, -de

arada (39 b.), dilde (1623 b.)

Bulunma hal ekinin metinde ayrılma hal eki ve yönelme hal eki yerine kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır.

Ayrılma hal eki yerine: anda (1621 b.)

Bulunma hal eki yerine: tarafda (336 b.)

Ayrılma hal eki: -dan, -den

ibtidâdan (1560 b.), dâdelerden (1535 b.)

Vasıta hal eki: -(y)ıla, -(y)ile

ile: şeb ü rûz ile (1607 b.), dil ile (1612 b.)

Eşitlik hal eki: -ca, -ce

ılca (296 b.), zerrece (1361 b.) gitdügince (1363 b.)

Fîil çekim ekleri:

Bildirme kipleri:

Görülen geçmiş zaman eki: -dı, -di

çekdi (1409 b.), şoldı (1543 b.),

Öğrenilen geçmiş zaman eki: -mış,-miş
kılmış (1451 b.), eylemiş (1453 b.)

Öğrenilen geçmiş zaman eki:-pdur, -pdür
eyleyüpdür (55 b.), tıttıpdur (217 b.)

Geniş zaman eki: -r-; -ar,-er,-ur, -ür
virür (15 b.), urur (25 b.),gelür (50 b.), ider (58 b.),

Geniş zamanın olumsuzu:-maz, -mez
komazam (84 b.), göremez (18 b.)

Şimdiki zaman eki:-yor
öldürüyor (586 b.), n'oluyor(1364 b.)

Eserde şimdiki zaman ekinin yer alması önemli bir özelliktir. Eski Anadolu Türkçesindeki , süreklilik bildiren yoru- tasvir fiilinin geniş zaman çekiminden hece yutumu ile ortaya çıkan¹⁶⁰ bu ekin metinde –yor şekli kullanılmıştır.

Tasarlama kipleri:

Teklik 1. şahıs emir eki:-ayın,-eyin: görmeyeyin (701 b.)kurtarayın (881 b.),
getüreyin (882 b.)

Teklik 3. şahıs emir eki:-sun,-sün: olsun (102 b.), kılsun (599 b.), düşmesün (1035 b.)

Çokluk 1. şahıs emir eki:-alum,-elüm
tıtalum (353 b.),dâğhıyalum (949 b.), dürelüm (1200 b.)

Çokluk 2.şahıs emir eki: -uñ,-üñ

¹⁶⁰ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri “ Şekil Bilgisi”, Ankara 2007,s. 611.

kaldiruñ (1100 b.)

Şart eki:-sa,-se: virse (22 b.), olursa (1242 b.), varsa (1256 b.), bildünse (1602 b.),

İstek eki:

-(y)a,-(y)e : gele(598 b.),bula (990 b.) bula- (1507 b.), nede- (1605 b.)ola (1625 b.)

Sonuç olarak eserin hem Erken dönem, hem de Klâsik dönem fonetik ve morfolojik özellikleri bünyesinde barındırdığı tesbit edilmiştir. Eserde ünlü ve ünsüz seslerde meydana gelen değişiklikler çok sayıda örnekle tesbit edilmiştir. Bununla birlikte Eski Türkçenin karakteristik özelliklerini taşıyan –van,-ven; –uban,-üben;- ubanı,-übeni; -ubanın,-übenin; gıl,-gil eklerin metinde bulunmaması dikkat çekicidir.

Metnin imlâsının genel olarak tutarlılığı, Eski Türkçeye ait ve dönemin dil özellikleri yansıtan eklerin çoğunun bulunmaması, özellikle fonetik özelliklerle ilgili olarak tesbit edilen hususların ünlü ve ünsüzlerin kalıplaşmış Osmanlıca imlâ özelliklerine uygun kullanımlardan kaynaklanması; metnin daha çok Klâsik dönem özelliklerine sahip olduğunu göstermektedir.

Ötümlüleşme , sızıcılaşma, erime, yutulma, ikizleşme, yuvarlaklaşma gibi fonetik değişikliklerin varlığı , eserin iki dönem arasındaki(Eski Anadolu Türkçesi- Osmalı Türkçesi) geçiş döneminin izlerini taşıdığını düşündürür.

Eserde kullanılan eklerde düzlük-yuvarlaklık uyumu ve ünsüz uyumu bulunmaması da eserin dil özelliklerindendir. Ancak eserde ötümlüleşme , sızıcılaşma kelime başında , kelime içinde ve eklerde görülen iki şekilli kullanım eserin yazıldığı dönemde genel olarak rastlanan özelliklerdendir. Bu özellikler dilin değişimini yansıtmaktadır.

Deyimler:

Yazarın eserde çok sayıda deyim kullanması da eserin diliyle ilgili özelliklerden biridir. Kullanılan çok sayıda deyim çeşitlilik bakımından da zengindir. Şair kullandığı deyimlerle eserin ifade gücünü zenginleştirmiş , aynı zamanda halkın or-

tak düşünce yapısını yansıtan deyimleri kullanarak metnin anlaşılabilirliğini arttırmıştır. Aşağıdaki deyimler eserde geçen deyimlerden bazılarıdır.

yüz tut-(210 b.), kemâle er-(223 b.), gönlü açıl-(242 b.), kan yut-(248 b.), eline al-(252 b.), cigerüñ yak-(268 b.), şurete bak-(277 b.), baş eg-(287 b.), makam tut-(292 b.), yüz aç-(309 b.), sâyesin şal-(309 b.), hizmet kıl- (313 b.), hicâb it-(316 b.), ‘işret eyle-(325 b.), baş şal-(329 b.), kıyâmetler kop-(339 b.), od şal-(343 b.), rakşa gir-(345 b.), ağzın gözin öp-(347 b.), kanla bağı tol-(349 b.), haddüñ bil-(351 b.), baş ko-(353 b.), gûş ol-(355 b.), boynuna dest ur-(356 b.), ayak altında kal- (356 b.), gönlüne gir-(361 b.), el üzre tut-(362 b.), şükr it-(202 b.), leke ir- (1124 b.), yilden şakın-(1138 b.), kendü kanuña diş bile-(1172 b.), fitne uyar-(1171 b.), ağzına hayret engüştin al-(1225 b.)

Kelam-ı Kibâr:

Mesnevîde düşünce ve duyguların güzel bir ifadeyle dile getirildiği kelâm-ı kibarlara da sıkça rastlanmaktadır. Bu tür beyitler daha çok şairin olaylara müdahale ederek duygu ve düşüncelerini açıkladığı bölümlerde, eserin yazılış sebebinin açıklandığı sebep-i telîf bölümünde ve eserin hatime bölümünde kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitler mesnevîde yer alan kelâm-ı kibar niteliği taşıyan beyitlerden bazılarıdır.

Olsa bismi’llâh ibtidâ-yı şühan
Dem dem efzûn olur bahâ-yı şühan (1 b.)

Kimyâdur meger ki ‘âlem-i ‘aşk
Zer ider toprak iken âdemi ‘aşk (60 b.)

Ola gör hizmetüñde pervâne
Ki elüñ ire bezm-i cânâne (267 b.)

Zerd-rûy olduñ ise dil-ber için
İbtizâl itme kimseye zer için (269 b.)

Mihr umarsañ zamâne mâhından
Dûr olam dime ‘aşk râhından (273 b.)

Dimezem ey gönül ki şûrete bak
Anı ço şâhid-i haqîkate bak (277 b.)

N’ola el üzre tutduñ ise vañan
Yüz virürlerse başa çıkma iñen (362 b.)

Bâğ içinde açılmadın güller
Zâr ü nâlân olur mı bûlbüller (453 b.)

Gerçi gam baħrine kenâr olmaz
Ĥamdli’llâh ki ber-ķarâr olmaz (534 b.)

Her ķazâ kim görindi bir yüzi var
Şeb-i târuñ soñuñda gündüzi var (535 b.)

Devr-i ‘âlem nedür fenâr-i ĥayâl
Gösterür bir nazarda biñ eşkâl (536 b.)

Ne sebebden şebâtı yok işinüñ
‘Arzı kendü elündedür kişinüñ (600 b.)

N’ola ger mübtelâ iseñ şabr it
Şabr idüp câna bir nefes ĥayr it (609 b.)

Vehm idüp alma nâle vü âhum
İ‘timâd itme ĥüsnüñe şâhum (625 b.)

Şanma pâyende çarĥ-ı nev-tâķı
Bu mekânuñ mekîni yok bâķî (626 b.)

Özgedür ‘aşk içinde vecd ile hâl
Ana irmez hesâb-ı fikr ü hayâl (651 b.)

Kesme ben derd-mende râh şağın
Yerde qalmaz hadeng-i âh şağın (766 b.)

Gönlümün gerçi yüz melâleti var
Şükr aña kim gamun nihâyeti var (904 b.)

Derd yokdur cihânda dermânsuz
Hâq yaratmazdı nesne pâyânsuz (905 b.)

Ğama şabr eyle şâdumân olasın
Geç bedenden ki pâk-i cân olasın (906 b.)

Mârsuz kimse genç bulduğı yok
İtmedin girye hurrem olduğı yok (907 b.)

Qan eger yutmasaydı peymâne
Qande irerdi la‘l-i cânâne (909 b.)

Kişi irmez huzûra miñnetsüz
Dünyâda nûr olur mı zulmetsüz (910 b.)

Dîde yumduñsa zîr ü belâdan
Kesme ümmîdi hâq teâ‘lâdan (913 b.)

Bildi ‘âlemde kim bekâ yokdur
Ne bekâ zerrece vefâ yokdur (1236 b.)

Çünkü ‘ömr âfitâbı zâ’îl olur
Mezra‘ -ı dünyâdan ne hâşıl olur (1241 b.)

Yârdan dîr idünce bir yârı
Bile öldürmelü idüñ bârî (1505 b.)

N’ola olsuñ sühânda güher-bâr
Halk-ı bî-zer gören olur bî-zâr (1592 b.)

Ger ma‘ ârifde zerreden kimsin
Zer ü sîmüñ çoğ ise âdemsin (1595 b.)

Sen gerek bir yaşa gerek biñ yıl
Soñı ölmek olunca ne hâşıl (1599 b.)

Tutalum ‘ömrüñ ola dîr ü dırâz
Olur ölseñ görünür azdan az (1600 b.)

Nağşına dîr-i çarhuñ aldanma
Pür-cefâdur vefâsı var şanma (1603 b.)

Heves itme şaķın zer ü sîme
Kime hayr itdi sîm ü zer kime (1610 b.)

Toğruya meyl idüp yalandan geç
Geçme dilden dil ile cândan geç (1612 b.)

Şûret-i dehre hâlüñ âynâdur
Ehl-i hâle maķâlüñ âynâdur (1613 b.)

6.2.3.İmlâ:

Mesnevîde kelimeler ve eklerin yazımı genel olarak uyum içerisinde. Eserin tamamında imlâ birliği görülmektedir. Ancak birkaç kelimenin imlâsında farklılıklar tesbit edilmiştir. Bunların içinde en fazla tekrarlanan ve farklılık göstereni “halka” kelimesidir. İÜ nüshası ve AE nüshasında genellikle halka “حلقه” şeklinde yazılan kelimenin bazı beyitlerde halka “خلقه” şeklinde yazıldığı görülmüştür. İÜ nüshası v.110^b,str.1 ve AE nüshasıv. 1^b,str.14’de kelime “h” harfiyle yazılmıştır. AE nüshasında gonçe “غنچه” kelimesinin gonçe“غنخه” olarak yazılışına da rastlanmaktadır. Kelimenin “gonçe” olarak yazıldığı beyitler v.9^a, str. 3, v.11^b, str. 11 ve v. 27^a,str. 11’de bulunmaktadır. Beyitlerde birbirinden farklı şekillerde yazılan “toğrı” kelimesi üç farklı imlayla yazılmıştır. Bunlardan toğru “طوغرو” şeklindeki yazılış AE nüshasında v.11^a,str.6’da, toğrı “طوغري” şeklindeki yazılış yine aynı nüshada v.8^b,str. 4’de bulunmaktadır. Aynı kelime İÜ nüshasıdaysa v.84^a,str.17’deyse doğru “دوغرى” şeklinde yazılmıştır.

Mesnevînin imlâsıyla ilgili olarak değinilmesi gereken diğer bir özellikse AE nüshasında bir çok kelimede noktalı harflerin noktalarının yazılmamış olmasıdır. AE nüshası v.12^b,str.19; v.32^b,14; v.40^a, str.14’teki beyitler bu duruma örnek olarak gösterilmiştir. Eserde bir çok beyitte görülen bu yazılış bu hususun hatadan ziyâde yazarın yazım stiliyle ilgili olduğunu düşündürür.

Eserin her iki nüshası da harekesizdir. Her iki nüshada da müstensihlerin birbiriyle karışması muhtemel kelimeleri ayırmak için, çift ünsüzü bulunan kelimeleri göstermek için, terkipleri belirtmek için ve uzun ünlüleri göstermek için hareke kullanıldıkları tesbit edilmiştir. Metinde yer alan nefis “نفس” (v.79^b,str. 11), nüh “نُه” (79^b, str.1), seng “سنگ” (v. 81^b, str. 6), geh “كه” (v.81^b,str. 7), silmez “سلمز” (v. 89^b,str. 3), ney “نئ” (v. 98^b,str. 1), açup “اچوب” (v.110^a, str. 1); umma “اوممه” (v.24^a,str. 7),guşşa “غصه” (v.37^a, str. 19),gonçe “غنچه” (v. 11^a, str.7) kelimeleri örnek olarak gösterilebilir.

Ayrıca İÜ nüshasında iki beyitin tamamının harekeli olduğu tesbit edilmiştir.

N’ola nâz ile itse ‘ arz-ı cemâl

Oldı i‘râb ü noktalar hat ü hâl (199 b.)

Sen şafâlarda ben cefâda olam
Merhabâsuz harîf-i bâde olam (369 b.)

AE nüshasıyla ilgili olarak “م” ve “ا” harflerinin beyitteki sıralanışları yanlış olan kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi gerektiğini göstermek amacıyla kelimelerin üzerine yazıldıkları tesbit edilmiştir. Bu işaretleme metinde v.6^b,str. 1; v.7^a,str.10; v.3^a,str. 1; v.15^a,str. 13,v.27^a,str.10; v.32^b,str.1; v.36^a,str.19 ‘da bulunmaktadır.

6.2.4.Üslup:

Osmanlı kültür ve medeniyetiyle birlikte, Türk sanatı ve edebiyatının hızla geliştiği bu dönem Arap ve Fars edebiyatıyla boy ölçüşebilecek bir hale gelmiştir. Bu yüzyılda Osmanlı edebiyatı gittikçe daha fazla Türk karakteri taşıyan bir edebiyat olma özelliği kazanmıştır. Bu dönemde asırlardan beri İranlı şairleri örnek alan Türk şairleri, kendi bünyelerinde örnek alabilecekleri şairler yetiştirmişlerdir.¹⁶¹

Bu dönemde şiirin gelişmesi ve güzelleşmesinde, şiir ölçüsü olarak benimsenen aruzun en iyi biçimde kullanılmaya başlanmasının da büyük etkisi olmuştur.¹⁶² Bunun yanında XVI. yüzyıl şiirinde meydana gelen önemli bir değişiklik daha vardır. Bu dönemde İslam medeniyet ve edebiyatına ait bir takım kelime ve terkipler, Türkçenin tabîî kelimeleri gibi kullanılır olmuştur.¹⁶³ Ancak Osmanlı Türkçesi, bünyesine katılan yabancı kelimelerin etkisiyle daha ağır bir hal almıştır.

Bu dönemde her ne kadar ağır ve sanatlı bir dil kullanılmışsa da bazı şairler sade ve açık bir üslup kullanmayı tercih etmişlerdir. Şem ü Pervâne mesnevîsini Türk edebiyatına kazandıran Mu‘îdî de bu şairlerden biridir.

Mu‘îdî tarafından yazılan Şem ü Pervâne mesnevîsi 1625 beyitten oluşan çift kahramanlı bir mesnevîdir. Şem‘ ü Pervâne de diğer eserlerde olduğu gibi hem geleneğin hem de kendisini ortaya koyan şairin yaşadığı dönemin izlerini taşır. Gelecek, kültür ve bununla birlikte kendisini oluşturan şairin yetenek ve kişiliğinin etkisi esere şekil vermiştir.

¹⁶¹ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1998,c.I,s. 561.

¹⁶² Mustafa Isen, Osman Horata, Muhsin Macit, Filiz Kılıç, I. Hakkı Aksoyak, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, s.92.

¹⁶³ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.I,s.561.

Bilindiği gibi bir yazarın veya şairin duygu, düşünce ve fikirlilerini açıklamak için dili kullanım şekli, o yazar veya şairin üslubunu oluşturur. Yazar veya şair eserini oluştururken farklı anlatım tarzlarıyla karşımıza çıkabilir. Yazarın veya şairin farklı tarzlar kullanması eserin çeşitli yerlerinde farklı duygu, düşünce ve olayların farklı şekillerde ifade edilmesini sağlar.

Şem' ü Pervâne mesnevîsinde de giriş, konunun işlendiği bölüm ve sonuç bölümlerinde farklı üslubların kullanıldığı görülmektedir. Bu farklılık giriş bölümünde şairin işlediği konuyla, konunun işlendiği bölüm ve sonuç bölümlerindeki konu ve olayların farklılığından kaynaklanır. Bununla birlikte şairin mesnevînin başından sonuna kadar aynı üslubu kullanması eserin sıkıcı bir hal almasına neden olabilirdi. Şair bu üç bölümde de dili birbirinden farklı tarzlarda kullanmıştır. Bu nedenle giriş, konunun işlendiği bölüm ve sonuç bölümlerinin üslupları ayrı ayrı işlenecektir. Sonuç bölümünün üslubu konunun işlendiği bölümle aynı özelliklere sahip olduğu için sonuç bölümü, konunun işlendiği bölüm içerisinde ele alınacaktır.

Giriş Bölümü:

Mu'îdî'nin, Şem ü Pervâne'de Türkçe kelimeleri yabancı kelimelerden daha fazla kullandığı görülür. Ancak giriş bölümünde yabancı kökenli kelimelerin eserin geneline göre daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Şair giriş bölümünde geleneğe uyarak şairlikteki yeteneklerini sergilemek amacıyla eserin geneline göre daha ağır ve özenli bir dil kullanmıştır.

Giriş bölümünde dilin daha ağır ve yabancı kelimelerin daha fazla kullanılmasının nedenlerinden birisi de işlenen konularla ilgilidir. Giriş bölümü besmele, tevhîd, münâcât, na't, sebep-i telîf ve medhiye başlıkları yer almaktadır. Bu başlıklarda işlenen konular, İslamî gelenekte çoğunlukla standart bir şekilde ifade edilirler. Geleneğe bağlı olarak belli mecazî kalıplar ve mazmunlar adı geçen bölümlerde daha yoğundur. Buna bağlı olarak giriş bölümünde şairler daha fazla yabancı kelime ve bu kelimelerden kurulan terkipleri kullanırlar. Bu nedenle giriş bölümünün dili ağırlaşır. Sanatlı bir anlatım ortaya çıkar.

Şem' ü Pervâne'de de giriş bölümünde kullanılan mazmunlar nedeniyle dil daha ağır bir hal almıştır. Giriş kısmında yer alan ilk yirmi yedi beyitten oluşan ilk kısım "besmele"dir. Besmelenin erdeminden ve besmeleyi oluşturan harflerin neye

delalalet ettiğinden bahsedilen bu başlıkta kullanılan kelimeler genellikle Arapça ve Farsça'dır. Mesnevîde dilin en ağır ve özenli kullanıldığı beyitler besmele kısmındadır.

Olsa bismi'llâh ibtidâ-yı sühan
Dem dem efzûn olur bahâ-yı sühan (1 b.)

'Arz-ı cândur mağâl-ı bismi'llâh
'Aqla sığmaz celâl-i bismi'llâh (2b.)

Hâ ki ser-defteri hidâyetdür
Efser-i hüdhüd-i sa'âdetdür (17 b.)

Nûn ki bünyâd-ı kün fe-kân oldur
Gurre-i mâh-ı âsumân oldur (23 b.)

Edebi sanatların daha yoğun kullanıldığı bu beyitlerde tasavvufî ile ilgili mazmunların kullanıldığı görülmektedir. Giriş bölümünde yer alan tevhîd, münâcat ve na't bölümleri de bu bakımdan ilk yirmi yedi beyitlik bölümü takip eder. Bunun yanında ard arda sıralanan terkipler ve yabancı kelimeler, giriş bölümünde daha kapalı bir anlatıma neden olmuştur. Bu nedenle giriş bölümündeki beyitlerde düşünceyi takip etmek konunun işlendiği bölüme göre daha zordur.

Vâcib oldur ki bûy-ı imkân yok
Kulzüm-i rahmetine pâyân yok (29 b.)

Bahrî el-ţâfî bî-girândur anuñ
Her habâbı nüh-âsumândur anuñ (31 b.)

Yok nihâyet kemâl-i kudretine
'Aql irişmez rumûz-ı hikmetine (47 b.)

Ruḥ ü zülfi duḥân ü sûre-i nûr

Ravzası bûse-gâh-ı zümre-i hûr (112 b.)

Nokta-ı nûr üzre hâl-i hoş-bûsı
Râ-yı rahmet hamîde-ebrûsı (131 b.)

Eserde âyet ve dualardan oluşan Arapça beyit ve mısralara da rastlanmaktadır. Bu tür beyitlerin sayısı çok azdır.

Ey hudâvend-i kişver-i sermed
Şaffetûñ lem-yelid ve lem-yûled (70 b.)

Yâ şefî'ü'l-'aşât fi'l-'araşât
Kün vesîlen ileyye fi'l-ḥasenât 137 b.)

Sebeb-i telîf bölümündeki bazı beyitler ve medhiye bölümünde şair eserini sunacağı kişiye övgülerde bulunmuştur. Şairin eserini sunacağı kişiyi en güzel vasıflarla anlatma çabası da sanatlı bir dil kullanılmasına neden olmuştur.

Âsumân-hüner muḥammed beg
Faḥr-ı nev'-i beşer muḥammed beg (222 b.)

Niçe medḥ idem ol yüce şânı
'Aḳl-ı evveldür âşaf-ı şâni (223 b.)

Bülbül-i gül-şen-i ma'ârifdür
Ki rumûz-ı'ulûma vâkıfdur (224 b.)

Aña beñzer güher-şinâs olmaz
Füşat-ı fehmine kıyâs olmaz (228 b.)

Ma' deletde 'ömer seḥâda 'âlî
Genc-i gevher-feşân olupdur eli (232 b.)

Giriş bölümündeki beyitlerin dili mesnevînin geneline göre daha özenli ve sanatlıdır. Diğer taraftan giriş bölümündeki bir çok beyitte de Türkçe kelimelerin ağırlığı hissedilir. Bu özellik en çok sebeb-i telîf bölümüne yansımıştır. Çünkü şair sebeb-i telîf bölümünde sanat yapma kaygısı taşımaz.

Yolum uğrayı geldi çün hâlebe
Kaldum ol şehri seyr idüp ‘acebe (182 b.)

Begenüp ol diyârı gâyet ben
Niçe gün eyledüm ikâmet ben (189 b.)

Bir gezend irmesün diyü elden
Nîl çekmiş yüzine cedvelden (201 b.)

Her gedâ kim önünde âh kılar
Virür ol deñlü zer ki şâh kılar (238 b.)

Mesnevîde eserin dilinin ağırlaşmasına sebep olan terkiplere özellikle giriş bölümünde sıkça rastlanmaktadır.

Melikü’l-mülk pâdişâh-ı cihân
Oldı bir emr ile kevn ü mekân (35 b.)

Nûrû’ş-şems hüsn-i rûyuñdur
Müşg ve’l-leyl çîn-i mûyuñdur (144 b.)

Sen ki mişkât-i müşkilât olasın
N’ola ger bâ‘ iş-i necât olasın (155 b.)

Terkipli beyitlerin dilinin daha ağır ve sanatlı olduğu gör÷lmektedir. Ancak Şem ü Pervâne mesnevîsinin dönemine göre çok sade bir üslupla meydâna getirilmiş olması eserin yazıldığı dönemin özelliklerinden ayrılan yönüdür.

Giriş bölümünün üslubuyla ilgili diğerk bir özellikse, giriş kısmında yer alan tevhîd, münâcat, na‘t bölümlerinin mesnevî şeklinde kafiyeleşmiş olmasıdır.

Olmış iken cemâl-i nûr-efşân
Kühn-i zâtında nâtıka hayrân (30 b.)

Kühn-i zâtında nâtıka hayrân
Perdedür nûr-ı vaşluña imkân (72 b.)

Ruğ ü zülfî duğân ü sûre-i nûr
Ravzası bûse-gâh-ı zümre-i hûr (112 b.)

Niçe medh eylesün seni insân
Vasfûñ işitse cân olur hayrân (139 b.)

Nağme-sâz olmuş idi bülbüller
Anı dinlerdi gûş urup güller (168 b.)

Konunun İşlendiğı Bölümü:

Konunun işlendiğı bölümde, giriş bölümüne ve dönemin diline göre daha sade bir dil kullanılmıştır. Adı geçen bölümde dilin sade ve açık oluşu tahkiyeye dayalı olan eserde konunun anlatılmasını kolaylaştırır. Yine aynı bölümde şairin, sanatlı ve süslü bir söyleyişten uzak durarak, konuyu güzel ve anlaşılır bir şekilde ifade etmeyi tercih ettiğı düşünülebilir. Ancak bu durum Türkçe kelimelerin fazla olduğı beyitlerde vezin kusurlarının daha fazla görülmesine neden olmuştur. Türkçe beyitlerin ifade gücü ve kelimeler arası uyumun giriş bölümündeki sanatlı üslupla oluşturulan beyitlerden daha kuvvetli olduğı söylenebilir. Eserde yer alan bir çok Türkçe beyitte duygu ve düşünceler açık ve güzel bir anlatım tarzıyla oluşturulmuştur.

Gitdi yolsuz ne tağ dirdi ne taş
Gözlerinden akardı kanlu yaş (487 b.)

Kimsin aduñ nedür ne yirdensin
Hele âşüfte hastalardansın (677 b.)

Ay olur gün yüzini göremezem
Yüzüm izi tozına süremezem (719 b.)

Utanu kızaru gözin süzerek
Kara zülfi girihlerin çözerek (868 b.)

Niçesin hoş mısın şafâca mısın
Dağı derdümle mübtelâca mısın (932 b.)

Bu bölümde yer alan gazellerin dili ve tasvirlerden bazılarının dilinin de giriş kısmında olduğu gibi kullanılan Arapça-Farsça kelimeler ve terkiplerden dolayı ağır ve sanatlı bir dille yazıldığı görülmektedir. Şem ve Pervâne' nin tasvir edildiği kısımlardan alınan bölümler söz konusu beyitlere örnektir.

Şem'in tasvîr edildiği bölümden örnekler:

Sihr iderdi düşünde şimşâdı
Yüzi pür-nûr ü şem' idi adı (289 b.)

Şadef-i hüsn içinde dürr-i yetîm
Zihn-i gâyetde pâk ü tab' -ı selîm (297 b.)

Tâç-ı zerrîn başında zînet için
Câm-ı la'lin elinde 'işret için (305 b.)

Pervâne'nin tasvîr edildiği bölümden örnekler:

Var idi şâm içinde bir dervîş
Pâk-meşreb velî muhabbet-kîş (462 b.)

Rind-dervîş ü lâ-mekân idi ol
Zâr ü dil-rîş nâ-tüvân idi ol (463 b.)

Canr-ı dehr ile pâyimâl olmuş
Gam elinden şikeşte-hâl olmuş (465 b.)

Bir nemed-pûş ü mest-i lâ-ya' kıl
Lâkin âyîne gibi şâfi dil (471 b.)

Mesnevîde yer alan tasvirlerinde mesnevî kahramanlarının hissyatı yansıtılmıştır. Aşağıdaki beyitler Pervâne'nin Şem'den ayrı kaldığı dönemde yaşadığı ızdırabın anlatıldığı bölümden alınmıştır.

Ya'ni pervâne-i perîşân-dil
Bezm-i hasretde mest-i lâ-ya' kıl (1283 b.)

Meger ol gün irişmişdi temmûz
Pür idi her taraf harâret ü sûz (1288 b.)

Sebze-ñüsni zevâle varmış idi
Ruñ-ı pervâne-veş bozarmış idi (1289 b.)

Konunun işlendiğı bölüm ve sonuç bölümlerinde gerek şairin kendi ağzından gerekse Pervâne ve Şem'in ağzından yapılan dualar vardır. Bu dualarda ağır ve süslü ifadeler taşıyan beyitler kadar sade ve samimi tarzda yazılan beyitler de görölmektedir.

Saña tıtdum yüzimi red itme
Yüz kırasın yolumda sed itme (786 b.)

Eserde cansız varlıklar olan Surâhî ve Kadeh'in kişileştirilerek konuşturulması eserin monotonlaşmasına engel olan ve esere canlılık katan unsurlardandır. Bu bölümde âşîğın sevgiliyi rakiplerden kıskanması, büyüklenme, kibir, tevâzu, çeke-memezlik gibi duygular Surâhî ve Kadeh'in ağzından verilmiştir. Surâhî ve Kadeh'in ağzından dökülen sözler aslında şairin kendi duygu ve düşüncelerini bu kişilerin ağ-zından yansıtmışından ibarettir.

Sâkî-i gül-ruh ursa boynuma dest
Ayağ altında sen kalursın pest (356 b.)

Beni seyr it ki serv-i refîârüm
Mîr-i gerdem-firâz ü serdârüm (365 b.)

N'ola gavğa tölarsa bezmüñ içi
Uluya hürmet itmez oldu kiçi (367 b.)

Gögsüñi germe nâzlanma iñen
Bendesin ser-firâzlanma iñen (375 b.)

Baş egersin baña çü âhir-i kâr
Ne içündür bu denlü važ' -ı vağâr (377 b.)

Mesnevîdeki gazeller sanatlı ve özenli bir üslupla yazılmıştır. Pervâne ve Şem' tarafından söylenen gazeller yanında, mutrib ve kimin tarafından söylenildiği belli olmayan gazellerin canlı ve sanatlı bir üslupla yazılmış olması dikkat çekicidir. Bu gazeller tasvîrlerde olduğu gibi olayların konunun işlenişinde mesnevî kahraman-larının psikolojik durumlarını yansıtmış bakımından önemlidir. Pervâne'nin hissi-yatını anlattığı "ol derd-mend-i 'âşîk hâline muvâfîk şi'r okıduğıdur " başlıklı gazel konunun işlendiği bölümdeki sanatlı üsluba örnek olarak verilebilir.

Nûş idüp 'aşk meyın mest ü humârüm kime ne
Çam-ı cânâne ile cânâ kıyârüm kime ne (746 b.)

Müdde' iler ne ki dirse o disün haımıza
Cümleden fârigüm ü yâr ile yârüm kime ne (747 b.)

Pend idüp n'eyler ola zâhid-i şad-sâle baña
Ki eger deyre eger mescide varum kime ne (748 b.)

Hâlet-i nez'e gelürsem de 'ilâc istemezem
'Âşık-ı hasta-dil ü zâr ü nizârüm kime ne (749 b.)

Kimse a'n eylesün âh ü figân itdügüme
'Andelib-i çemen kûy-ı nigârüm kime ne (750 b.)

Pervâne ve Şem'in birbirlerinden ayrı olmaktan duydukları dayanılmaz ızdırabın anlatıldığı bölümlerde, Pervâne'nin ölümünden Şem'in duyduğu üzüntünün anlatıldığı bölümde, olay kişilerin hislerini yansıtan gazellerde hisler, lirik bir şekilde ifade edilmiştir. Eserin sonunda Şem ve Pervâne'nin ölümünden duyulan üzüntünün Anber, Müşk, Sümbül, Süsen, Benefşe, Gül, Semen ve Gül bahçesinde yaşayan diğer halkın kederinin tasviri de mesnevîye canlılık katmıştır.

İrişüp şahn-ı gül-şene bu haber
ara yaşlu idi benefşe-i ter (1527 b.)

Berk ü bârın bile virüp gül-şen
Urdı ançerle kendüzin süsen (1528 b.)

Yoğ idi gülde atre-i şeb-nem
Olda aqlardı yaş döküp her-dem (1529 b.)

Görüp anuñ semen gibi kefenüñ
Çekdi çâk itdi lâle pirehenüñ (1530 b.)

Yoldı sünbül saçın giyüp kara şâl
Tîre-baht oldu vü perîşân-hâl (1531 b.)

Eserde şairin Kâfûr'la Anber'e, Pervâne şerefine meclis kurdurduğu bir bölüm vardır. Ancak bu bölümden hemen sonraki bölümlerde Kâfûr'un durumdan haberdar olmadığı şüphelenerek araştırması sonucunda Pervâne'yle Şem'in buluştuğunu öğrendiği anlatılmaktadır. Bu durum olay kurguyla ilgili bir hatadır. Aşağıdaki beyitler Kâfûr'la Anber'in, Şem'in emriyle Pervâne'nin şerifine meclis düzenleyişlerini anlatılmaktadır.

Ne tûrursuz bu özge mihmândur
Nice mihmân ki cismime cândur (937 b.)

Böyle diyince ol perî-peyker
Tûrdı kâfûr ü geldi hem 'anber (938 b.)

Yine tertîb-i şoḥbet eylediler
Ayağ üstünde ḥidmet eylediler (939 b.)

Şem ve Pervâne'nin buluşmalarından Kâfûr'un şüphelendiği beyitler aşağıda verilmiştir.

Reng alup 'anberüñ cevâbından
Niçe fitne uyardı ḥ'âbından (1171 b.)

Gitdü ammâ zarâfet ile seḥer
Gizlü varup nesîme virdi ḥaber (1173 b.)

Olay kahramanlarının birbirleriyle konuştuğu kısımlarda dil sade ve açıktır. Ancak konuşmaların aktarıldığı, his ve duyguların ifade edildiği bölümler çok uzun tutulmuştur. Olay kişilerinden biri tamamen konuşmasını bitirdikten sonra diğeri ona cevap vermektedir. Ancak bu özellik mesnevî türüyle ilgili olup şairin tasarrufunun

bunda çok fazla etkisi yoktur. Bu durum diyalogları takip etmeyi zorlaştırırken eserin monotonlaşmasına da sebep olmuştur. Bahsedilen özelliğe uymayan tek karşılıklı konuşma Şem'in Pervâne'ye soru yönelterek Pervâne'yi sınıdığı bölümdeyir.

Şem' gördi ki bâde geldi göze
Dönüp ol mübtelâyı çekdi söze (956 b.)

Pes itdi ki ey belâ-dîde
Dürlü dürlü gam ile rencîde (957 b.)

Kimesneñ var mı kandedür vañanuñ
Ne içün yok libâs ü pîreñenüñ (958 b.)

Didi bir 'âşıkum ğarib ü gedâ
Menzilüm kuy-ı 'aşk ü şehr-i vefâ (959 b.)

Aydur ol yirde var mı âb ü şemer
Didi toñm-ı belâ vü hûn-ı ciger (960 b.)

Olayın geçtiğı mekanlar ,olay kişileri veya olay kişilerinin durumlarının tasviredildiğı bölümlerde geleneğe bağılı olarak kalıplaşmış ifadeler kullanılmıştır. Şairin en güzel ifadeleri de tasvir bölümlerinde görülür. Şem'in meclisinin tasvir edildiğı bölüm bunlardan bir tanesidir.

Kopdı yiririne kıyâmetler
Geldi refîara serv-kâmetler (339 b.)

N'ola rakş ursa döne döne kebâb
Mâh-rûlar şunardı câm-ı şarâb (340 b.)

Sîm-i sâ'id bir iki cânâne
Eline aldı la'l-peymâne (341 b.)

Gün gibi devre başlayınca kadeh
Ehl-i bezme irişdi zevk ü ferağ (342 b.)

Nâle-i erganûn ü nağme-i ‘ûd
Şaldı ol bezm-gâhuñ içine od (343 b.)

Mekanla ilgili diğer bir özellikse mekanların genellikle aynı oluşudur. Bu bakımdan eserde olayların hep aynı yerde geçtiği izlenimi oluşmaktadır.

Bunların yanında mesnevînin geneline yayılmış ve her bölüm için geçerli özelliklerde mevcuttur. Aşağıdaki bölümde bu özellikler üzerinde durulacaktır.

Ortak Özellikler:

Giriş bölümünde olduğu gibi konunun anlatıldığı bölüm ve hatîme bölümünde terkipli beyitler görülmektedir. Mesnevîde kullanılan terkiplerin en yaygını tamlayan ve tamlanandan oluşan ikili terkiplerdir.

Ref' idüp luğf-ı hağ şeb-i târ
Çün zuhûr itdi şubhuñ âşârı (664 b.)

Şûret-i dehre hâlûñ âynâdur
Ehl-i hâle mağâlûñ âynâdur (1613 b.)

İkili terkiplerin yanında az sayıda olmasına rağmen üçlü terkiplere de rastlanmaktadır.

Her elif bir ‘aşâ-yı mûsâdur
Bil ki miftâh-ı genc-i esmâdur (13 b.)

Şon ucı pâk-niyet eyle beni
Sâkin-i künc-i ‘uzlet eyle beni (98 b.)

Gül-i bûstân-ı şer' i şolmaz anuñ
Mu' cizâtına gâyet olmaz anuñ (124 b.)

Ey hudâvend-i âsumân ü zemîn
Ki kapuñdur penâh-ı ehl-i yakîn (1614 b.)

Mesnevîde hiç terkip yapılmamış beyitler de vardır. Mesnevîde terkip yapılmamış beyitler üçlü terkip taşıyan beyitlerden daha fazladır.

Yoğ iken kâinâtı var itdi
Unşuru birbirine yâr itdi (32 b.)

Çün murâd üzre düzdi her birini
Dîde câmindan itdi manzarını (44 b.)

Ol sebebden qarârı yok bir dem
Nâleden ihtiyârı yok bir dem (66 b.)

Qanı bir ben kadar yüzi qara kul
Ne yüz ile olam kapuñda kabul (80 b.)

Kurala uymamakla birlikte eserde nadiren de olsa Türkçe kelimeyle yabancı bir kelimeden yapılan terkipler de tesbit edilmiştir.

Qat-i pâke penâh-ı ehl-i hüner
İşigi secde-gâh-ı nev-i beşer (227 b.)

Her taraf sitemde olsun tağ-ı hûn-alûd ile
Ölcek hâk-i mezârüm lâle-zâr itsem gerek (1443 b.)

Mesnevîde şair çok sayıda deyim kullanmıştır. Kullanılan deyimlerin çeşitliliği ifade zenginliğini sağlarken, bir çok beyitte deyim kullanılması anlatımı kuvvetlendirmiştir.

Hağ resûl itdüğine ol zâtı
Gün gibi rûşen idi âyâtı (115 b.)

Nâleme incinüp yüzüñ dürme
Sende derd üzre derdüm arturma (729 b.)

Nedür ey bî-hayâ bu itdüğüñ iş
Biledüñ yine kendü şanuña dış (1122 b.)

Şakınurken ben ol güli yilden
Ne haberler işitmişüm ilden (1138 b.)

Hayret-engüştin aldı ağzına ney
Kıp kızıl oldu şermden ruğ-ı mey (1225 b.)

Anlatıma zenginlik katan unsurlardan biri de eserde çok sayıda kelâm-ı kibâr (özlü ifade) kullanılmasıdır. Bunların çoğu şairin konuyla ilgili düşünce ve hislerini yansıtır. Bu tür beyitler çoğunlukla sebep-i telîf bölümünde ve hatîme bölümlerinde kullanılmıştır.

Baňa çün ‘aķıbet dimezdüñ gül
Niye ‘arz eyledüñ yüzüñ ey gül (577 b.)

Hiç dîvânesüz perî olmaz
‘Aşk ‘âlemde serserî olmaz (455 b.)

Bi’llâh inşâf idene lâyıkdur
‘Ayn-ı şefkatle bak ki yazıkdur (368 b.)

Var ise çekmesine ikdâmuñ
Pehlevân-ı cihân olur nâmuñ (27 b.)

Eger olsa belâ vü ğam bâķî
Añma n' olurdı hâl-i ' uşşâķı (533 b.)

Eserdeki beyitlerin büyük çoğunluğunda kafiye kusuru yoktur. Kafiye kusuru olan beyitlerdeyse; birbirine yakın seslerin veya boğumlanma noktaları yakın seslerin kafiyelenmesi, revî harfinden önceki harekenin uyuşmamaması ve eklerle kelime köklerinin kafiyelenmesi gibi kafiye kusurlarına rastlanmıştır. Bazı beyitlerse kafiyesizdir.

Âsitânında kimseye red yok
Mu' cizâtına ğâyet ü had yok (120 b.)

Ref' olup ortadan tekellûf ü şerüm
Bir ' aceb meclis idi germ-â-germ(397 b.)

Birisi rûmî birisi ħabeşî
Gözedürdi nigâr-ı maĥdûmı (312 b.)

Aydur ölmekden aşşı var mı saña
Didi oldur bu derd-i ' aşķa devâ (966 b.)

Seni ħurrem iderse ol eyler
Ġamdan azâd iderse ol eyler (214 b.)

Mesnevî de Türkçe kelimelerin fazlalığı, daha önce de belirtildiği üzere vezin kusurlarının artmasına neden olmuştur. En fazla karşılaşılan vezin kusuru imâledir. Bunun yanında Türkçe kelimedede med yapılan beyitler de tesbit edilmiştir.

Türkçe kelimelerde med kullanılmasından oluşan vezin kusuruna az sayıda beyitte rastlanmıştır. Mesnevîde çok az sayıda beyitin vezne uymadığı görülmüştür.

Bil ki mülk-i felekdedür çeşme
Çeşmedür mîm-i vâ-yı dü-kevn eşme (12 b.)

Katı yil esdi sebze de nâ-gâh
Hiç görünmez oldu tozdan râh (436 b.)

Bezm-i vaşluña bende yokdur ümîd
Kande nef' ide bu meh-rûz saķit (1076 b.)

Bununla birlikte vezin uyumunu sağlamak amacıyla “ol” kelimesinin sonundaki ünsüzün düşürülerek “o” şeklinde kullanıldığı iki beyit tesbit edilmiştir.

Dûr olalı o serv-i dil-cûdan
Kurı şâh olmuş idi kaygudan (853 b.)

Şer ü cânıñ idüp yoluñda fedâ
İşte hâzırdur o şikeste-gedâ (879 b.)

Hikâye etmeye dayalı olan mesnevîde genellikle geçmiş zaman ekleri kullanılmıştır.

Zıkr için halka bağlayup hâle
Düşdi zevk ehli hâlden hâle (1230 b.)

Böyle diyüp dem-â-dem ağlar idi
Tutup ol hasta mâtem ağlar idi (1436 b.)

N'ola yıldız şayarsa dîdeleri
Tîre-şâm idi 'ömrinüñ seheri (540 b.)

Eserin genelinde samimi bir ifade tarzı kullanılmıştır. Özellikle tevhîd, münâcat, na‘t ve sebep-i telîf kısmında şairin meşrebinden de kaynaklanan bir samimilik göze çarpar. Mu‘îdî’nin kendi ifadesinden şairin tasavvuf yolunu tutmuş bir dervîş olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak iki üç hafta gibi kısa bir süre de kaleme alınan eserin dilinin XVI. yüzyıla göre daha sade ve açık olduğu, mesnevînin farklı bölümlerinde gelenek ve konuya bağlı olarak dilin kullanımında farklı tarzda ifadelerin tercih edildiği, eserin giriş bölümünde ağır , sanatlı ve süslü bir üslup kullanılırken konunun işlendiği bölüm ve sonuç bölümlerinde dilin sade ve açık bir şekilde ifade edildiği söylenebilir. Eserin giriş kısmını oluşturan bölümlerden tevhîd, münâcat ve na‘t bölümlerinde sanat, konunun işlendiği bölüm ve hatîme bölümlerindeyse olayları açık bir şekilde anlatma kaygısının ön planda olduğu tesbit edilmiştir.

SONUÇ

Mu'îdî ve Şem' ü Pervâne mesnevîsinin inceleme ve karşılaştırmalı metnini ihtiva eden bu çalışma sonunda şu sonuçlara varılmıştır:

Mu'îdî Klâsik Türk edebiyatının en parlak dönemi olarak kabul edilen XVI. yüzyılda yaşamıştır. Kaynaklarda hayatı, sanatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bununla birlikte Mu'îdî'nin şairlik yönünün de çevresi tarafından pek beğenilmediği söylenmektedir. Kaynaklarda verilen bilgilere göre yazdığı eserlere büyük emek harcaması ve nazmının düzenliliği taktir edilmiştir. Şem' ü Pervâne mesnevîsi, Türkçe divanının bir cüzü ve Miftâhü't-Teşbih adlı eserinin dışında günümüze kadar gelen başka bir eseri henüz bulunamamıştır.

Klâsik Türk edebiyatında bir gelenek halini alan mesnevî içinde gazel v.b. şiirlere yer verme Şem' ü Pervâne'de de görülmektedir. Tevhîd, münâcât, na't, sebab-i telîf ve medhiyeye klâsik edebiyatın geleneklerine uygun olarak eserin giriş bölümünde yer verilmiştir. Ancak şair bu başlıklar altındaki beyitleri kendi aralarında kafiyelendirmeyi tercih etmiştir. Olayların işlendiği bölümdeyse sadece gazel türüne yer verilmiştir. Eserde geçen gazeller ve tasvirler mesnevîde gelişen olaylar ve olay kişilerinin o anki ruh halleriyle ilişkilidir.

Şem' ile Pervâne arasındaki ilişkinin konu edildiği mesnevî önce İran edebiyatı ve daha sonra Klâsik Türk edebiyatında birçok şair tarafından işlenmiştir. Eser beşerî aşkı konu almakla birlikte Mu'îdî eserinde tasavvufi unsurları kullanarak aynı adı taşıyan diğer mesnevîlerde olduğu gibi eserine tasavvufî bir hava vermeye çalışmıştır. Bu bakımdan eserin giriş, konunun işlendiği bölüm ve sonuç bölümlerinde kullanılan tasavvufî unsurlar eserde kullanılış biçimlerine göre incelenmiştir.

Eserde kafiye ve veznin tamamen hatasız kullanıldığı söylenemez. Ancak eserin geneli değerlendirildiğinde vezin ve kafiye hatalarının çok fazla olmadığı görülür. Bu bakımdan şairin başarılı olduğu söylenebilir. Kaynaklar, yazarın ince hayaller ve nazik ifadeler söylemede başarılı olmadığını söylerken, şairin eserlerinin nazmına gösterdiği özen üzerinde de durmuşlardır. Şem' ü Pervâne mesnevîsinin nazmı da bu söylenenleri destekler niteliktedir.

Şem' ü Pervâne mesnevîsine de bu özellik yansımıştır. Eserde Eski Türkçeye ait arkaik kelimeler ve bazı özellikler tesbit edilmiştir. Ancak bu özelliklerin çok

fazla olmadığı görülmektedir. Eserde, Eski Anadolu Türkçesi fonetik ve morfolojik özelliklerinin olduğu görülmüştür. Eserde harfler, ekler ve kelimeler genellikle tek tip yazılmıştır. Bu özelliklerin eserin yazıldığı dönemle ilgili olduğu söylenebilir.

Eserde çok sayıda deyim ve özlü söz niteliğinde beyitler kullanılmıştır. Sade bir üslup kullanan şair bu ifadelerle eserin anlatımını güzelleştirmiştir. Eserde kullanılan deyimler sayı ve çeşitlilik bakımından zengindir. Şairin olay akışına müdahale edip kendi fikirlerini esere kattığı beyitler, giriş bölümünde şairin kendisine hikmetli nasihatlar verdiği başlık altındaki beyitler ve sonuç kısmındaki çoğu beyit özlü söz olma niteliği taşımaktadır.

Mu'îdî'nin dili devrine göre oldukça sadedir. Eser sade bir üslupla kaleme alınmıştır. Eserin giriş kısmına daha fazla özen gösterilmiştir. Olayların tahkiye edildiği bölümün diliyse daha basit bir üslupla yazılmıştır. Fakat araya yerleştirilen gazeller ve çeşitli tasvirlerle mesnevîdeki canlılık korunmaya çalışılmıştır.

Şem' ü Pervâne mesnevîsi üzerine yapılan bu çalışmada eserin bilinen iki nüshası karşılaştırılarak tenkitli metni ilk kez ortaya konmuştur. Elde edilen metin şekil ve muhteva bakımından incelenmiştir. Böylelikle XVI. yüzyılda meydana getirilen eserlerden biri daha gün ışığına çıkartılmış ve Türk edebiyatının hizmetine sunulmuştur.

KAYNAKÇA:

- ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, Keşfü'l-Hafâ, c.II, Beyrut 1988.
- Ahmed-i Gazzâlî, Sevânih (Nsr. Helmut Ritter), İstanbul 1942.
- Aynu'l-Kudât-ı Hemedânî, Temhîdât(Nşr. Afif Useyrân), Tahran 1341 hş.
- ARMUTLU, Sadık, Zâtî'nin Şem ü Pervânesi, İnceleme- Metin(Basılmamış Doktora Tezi),İnönü Üniv. SBE, Malatya 1998.
- ATEŞ, Süleyman, İslam Tasavvufu, İstanbul 1992.
- AYNÎ, Mehmet Ali,Tasavvuf Tarihi, İstanbul 1994.
- BANARLI, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1998.
- BANGUOĞLU, Tahsin, Türkçenin Grameri, Ankara 2007.
- Büyük Türk Klâsikleri(Ötüken Yayınları), İstanbul 2004.
- Beyânî, Tezkiretü's-Şuarâ (Haz. İbrahim Kutluk), Ankara 1997.
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1972.
- CEBECİOĞLU, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, İstanbul 2005.
- CHITTICK, William, Tasavvuf, İstanbul 2006.
- DEMİRLİ, Ekrem, Sadreddin Konevî'de Bilgi ve Varlık, İstanbul 2005.
- DİHHUDÂ, Ali Ekber, Lugatname, c. XXXI, Tahran 1349 hş.
- DÜZEN, İbrahim, Aziz Neseffî'ye Göre Allah- Kâinat- İnsan, İstanbul 2000.
- Ebû Tâlib el- Mekkî, Kûtu'l- Kulûb (Ter. Muharrem Tan), c.I, İstanbul 1999.
- el- Hallâc, Kitâb-ı Tawâsin (Nşr. Louis Mssingnon), Paris 1913.
- ERAYDIN, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, İstanbul 2004.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili, Ankara 2005.
- ERÜNSAL, İsmail. E., "Mu'îdî'nin Miftâhü'l- Teşbih'i", Osmanlı Araştırmaları,

- Ayrı basım c.VII-VIII, İstanbul 1988.
- TİMURTAŞ, Faruk K., Osmanlı Türkçesi Grameri-III, İstanbul 1997.
- Ferîdüddîn Attâr, Mantiku't-Tayr(Nşr. Seyyîd Sadık-ı Gevherîn), Tahran 1348 hş.
- GABAİN, A, Von, Eski Türkçenin Grameri, Ankara 2007.
- GİBB, E.J.M, Osmanlı Şiir Tarihi, c. III-IV, Ankara 1999.
- GÜLSEVİN Gürer, BOZ Erdoğan , Eski Anadolu Türkçesi, Ankara 2004.
- Hasan-ı Enûşe, Ferhengnâme-i Farsî, c. II, Tahran 1381.
- İmâm Gazâlî, İhyâ-i Ulûmid-Dîn(Ter. Ali Arslan), , c.VI, İstanbul 1976.
- _____, Mişkâtü'l- Envâr(Ter. Süleyman Ateş), İstanbul 1994.
- İPEKTEN, Halûk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul 1994.
- _____, Şair Tezkireleri, Ankara 2002.
- _____, Divan Edebiyatında Edebi Muhitler, İstanbul 1996.
- İSEN, Mustafa, Latîfî Tezkiresi, Ankara 1990.
- _____, Horata Osman, Macit Muhsin, Kılıç Filiz, Aksoyak İ. Hakkı, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara 2005.
- KANAR, Mehmet, Fehmî ve Şebisterî'den Şem' ve Pervâne, İstanbul 1995.
- KORKMAZ, Zeynep, Türkiye Türkçesi Grameri “ Şekil Bilgisi”; Ankara 2007.
- KONUK, Ahmet Avni, Füsûsu'l- Hikem Tercüme ve Şerhi (Haz. TAHRALI Mustafa, ERAYDIN Selçuk),c.I, İstanbul 1987.
- Muhammed Mu' in, Ferheng-i Farsî, c. II, Tahran 1360 hş.
- Muhammed Nuri Şemseddin-i Nakşibendî, Miftâhü'l-Kulûb(Ter. Abdulkadir AKÇİÇEK), İstanbul 1982.
- Rahîm-i Afîfî, Ferrhengnâme-i Şi'rî, c. II, Tahran 1372 hş.
- Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi(Ter. Ahmet DAVUDOĞLU), c.X, İstanbul

1983.

SİS, Nesrin, Nev’i, Hasb-i hâl, Dil incelemesi-Metin- Söz dizini, Malatya 2008.

SOLMAZ, Süleyman, Ahdî ve Gülşen-i Şu‘ arası, İnceleme-Metin, Ankara 2005.

Suad El-Hakîm, İbnü’l- Arabî Sözlüğü, İstanbul 2005.

Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî (Nşr. Ahmed Cevdet),c.I, İst. 1317.

ŞENTÜRK Ahmet Atillâ, KARTAL Ahmet, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul
2005.

Şeyh İsmail Ankaravî, Nisâbü’l- Mevlevî, İstanbul 2007.

TUMAN, Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri(Haz.

KURNAZ Cemâl, TATCI Mustafa), Ankara 2001.

ULUDAĞ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul 2005.

ÜSTÜNER, Kaplan, Divan Şiirinde Tasavvuf, Ankara 2007.

YETİK, Erhan, İsmail-i Ankaravî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri, İstanbul

1992.

YILMAZ, H. Kâmil, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarîkatlar, İstanbul 2004.

II. BÖLÜM

7. KARŞILAŞTIRMALI METİN

7.1.Nüshaların Tanıtımı:

Ali Emirî Nüshası: AE

Kitabın Adı : Şem' ü Pervâne

Yazarı : Mu'îdî

Ktp. Adı : Millet, Ali Emirî Kısmı

Ktp.No : 1193

Varak : 41

Ölçü : 20,3×11,3

Satır : Her varağın a ve b yüzünde 19 satır vardır.

Cilt : Sırtı meşin kağıt kaplı

Yazı : Talik Kırmızı

Tezhip : Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış ayrıca yıldızla cedvellenmiştir.

Baş : Olsa bismi'llâh ibtidâ-yı sühan
Dem dem efzûn olur bahâ-yı sühan

Son : Beni kurtar belâ-yı 'âlemden
Diyen âmîn emîn ola gamdan

İstanbul Üniversitesi Nüshası: İÜ

Kitabın Adı : Şem' ü Pervâne

Yazarı : Mu'îdî

Ktp. Adı : İstanbul Üniversitesi, Türkçe Yazmalar Bölümü

Ktp.No : 2255

Varak : 42 varağa ilâveten 1 sayfa (78b-121b)

Ölçü : 20,5×13,5

Satır : Her varağın a ve b yüzünde 17 satır vardır.

Cilt : Deri ciltli. Cilt koyu kahverenkli ve cildin üzerine ebru yapıştırılmış

Yazı : Rik'a

Tezhip : Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Baş : Olsa bismi'llâh ibtidâ-yı sühan
Dem dem efzûn olur bahâ-yı sühan

Son : Beni kurtar belâ-yı 'âlemde
Diyen âmîn emîn ola ğamdan

Nüshaların Değerlendirilmesi:

Şem' ü Pervâne mesnevîsi bilinen iki nüshanın karşılaştırılmasıyla meydana getirilmiştir. Bu nüshalardan AE nüshası beyit sayısı daha fazla olduğu için asıl nüsha olarak kabul edilmiştir.

AE nüshasının istinsah tarihi ve müstensihî bilinmemektedir.. Bu nüshada 1496 beyit vardır. Nüsha cildinin iç tarafında Şem' ü Pervâne ve Mu'îdî yazıları tesbit edilmiştir. Yazıların yanında okunamayan bir mühürde vardır. Cildin iç tarafındaki yazıların bir kısmı silinmiş olduğu için okunamamıştır. Ayrıca bahsi geçen yazılar eserde kullanılan yazı tarzından farklıdır. Bu nedenle bu yazıların sonradan yazılmış olduğu düşünülebilir. Nüshanın başlıkları kırmızı mürekkeble yazılmıştır. Nüsha yıldızla cetvelenmiştir.

AE nüshasındaki medhiye bölümü, iki gazel ve bazı beyitler İÜ nüshasında yoktur. AE nüshası harekesizdir. Bazı kelimeler harekelenmiştir. Talik kırmasıyla yazılan metinde müstensihî kelime sonlarına çektiği çizgiler harflerin okunmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yanında müstensih bazı kelimelerde harflerin noktalarını yazmamıştır. Bu kelimeler ancak diğer nüshayla karşılaştırılarak okunabilmiştir. Müstensih metnin birkaç yerinde tamlamaları hatalı yazmış ve bu hataların üzerine yazdığı “م” ve “ا” harfleriyle kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bütün bu nedenlerden dolayı nüsha güçlükle okunabilmiştir. AE nüshasının bölüm başlıkları Farsça'dır. Başlıkların bir kısmı beyit şeklinde yazılmıştır. İÜ nüshasının da istinsah tarihi ve müstensihî belli değildir. Bu nüshada 1418 beyit vardır. Nüshanın son sayfasında sayfanın ters tarafına not düşülmüştür. Not nüshanın derlenip tolanmasıyla ilgilidir. Nüshanın başlıkları kırmızı mürekkeble yazılmıştır.

İÜ nüshasındaki bir gazel ve bazı beyitler AE nüshasında yoktur. Nüsha harekesizdir. Bazı kelimelerde AE nüshasında olduğu gibi hareke kullanılmıştır. Düzen bir rik 'ayla yazılmıştır. Rahatlıkla okunabilmektedir.

7.2. Metin Kuruluşu İle İlgili Açıklamalar:

Mu'îdî'nin karşılaştırmalı metni hazırlanırken şu yazım kurallarına uyulmuştur.

a) Farkların dipnotta gösterilmesinde uyulan metod:

1. Nüshalardan her hangi birinde bulunmayan beyit metinde dipnotta gösterilmiştir. Nüshayı gösteren kısalmanın başına “—” işareti konulmuştur. Örneğin metinde 5 no'lu beytin nüshalardan birinde olmadığını göstermek için: Bu beyit—İÜ'de. kısaltmaları kullanılmıştır.

2. Nüsha farkları dipnotta gösterilirken önce metne alınan şekil yazılmış, karıştırmayla diğer nüshadaki şekli alınmış ve farkın hangi nüshada olduğunu belirtilmiştir. Bu fark birinci mısradan a, ikinci mısradan b harfleriyle gösterilmiştir.

Örneğin: 321 b lâleler: lâleler ile AE.

3. Bir beytin mısralarından her hangi birinde birden fazla fark tesbit edilmişse farklar arasına “/” işareti konulmuştur.

Örneğin: 537 b bezm: câm İÜ / zevk-i nağam: hâne-i cem İÜ.

4. Karşılaştırmalı metin oluşturulurken nüshalardan birini esas alıp diğer nüshadaki farkı dipnotta gösterilmesi yolu tercih edilmiştir. İki nüsha mukabele edilerek nüshaların farklılık gösterdikleri yerlerde vezin, kafiye, mana ve kelime ilişkilerini dikkate alarak en uygun kelimeleri seçmeye özen gösterilmiştir.

5. Metnin nüshaları arasında beyitlerin sıralanışında büyük farklılıklar görülmüştür. Bu nedenle tezi daha sonra inceleyecek kişilere kolaylık olması düşüncesiyle esas alınan nüshadaki sıralamaya uyulmuş, diğer nüshadaki beytin nüshanın hangi v.82^a, s.11'de yer aldığı dipnotta belirtilmiştir. Eğer beyitler arasında fark gösterilmesi gerekiyorsa önce fark gösterilmiş daha sonra beytin nüshadaki yeri ilave edilmiştir.

Örneğin: 80 Bu beyit İÜ nüshasında v.82^a, s.11'de yer alır.

gayetde az: az velî İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.82^a, s.10'da yer alır.

b) Çeviri yazıda (transkripsiyon) Arapça, Farsça harf ve kelimelerin yazılışında uyulan metod:

1. Bu tür bilimsel çalışmalarda uygulanan genel transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.(bkz. Transcription Alfabeti)

2. Arapça ve Farsçadaki uzun ünlülerin okunuşunda “~” işareti kullanılmıştır.

3. Farsça “vâv-ı ma‘ dule”, “ ~ ” biçiminde gösterilmiştir.

Örneğin: h~âb

4. Farsça edatlar, ön ek ve son ekler, eklendikleri kelimelerden “-” ile ayrı yazılmıştır.

Örneğin: bî-mâr, lâle-veş

5. Farsçada ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek ve edatlar “-” arasına yazılmıştır.

Örneğin: ser-â-ser, dem-be-dem

6. Farsça birleşik isimler, kelimeler arasına “-” konularak yazılmıştır.

Örneğin: mey-hâne

7. Arapçada “ Allah” kelimesi muzafunileyh olduğu durumlarda “lam”lar işaretlerle ayrılmıştır.

Örneğin; bismi’llâh, hamdi’llâh

8. Bölüm başlıklarının her iki nüshada farklı olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili daha açıklayıcı ifadeler taşıdığı için metinde İÜ nüshasındaki başlıklar kullanılmış, AE nüshasındaki başlıklarsa dipnotta gösterilmiştir.

9. Aslı Farsça’da “âsmân”, “ âşyân” olan bu kelimeler ve aynı özellikteki diğer kelimeler Türkçe söylenişe uygun olarak yazılmıştır.

Örneğin: âsumân (222 b.), âşiyân(210 b.)

7.3. Transkripsiyon Alfabeti:

آ	Â, â
ا	A a E e
ب	B b
پ	P p
ت	T t
ث	S s
ج	c C
چ	ç Ç
ح	H h
خ	H h
د	d D
ذ	Z z
ر	r R
ز	z Z
ژ	j J
س	s S
ش	ş Ş
ص	Ş ş
ض	Ž ž
ط	T t
ظ	Z z
ع	‘
غ	Ğ ğ
ف	f F
ق	K k
ك	K k ñ
ل	l L
م	m M
ن	N n
و	V v (u, û)
ه, ه	H h (a, e)
ی	Y y (ı, i, î)

METİN

ŞEM' Ü PERVÂNE

Fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün

- 1 Olsa bismi'llâh ibtidâ-yı sühan AE1b /İÜ78b
Dem dem efzûn olur bahâ-yı sühan
- 2 'Arz-ı cândur maqâl-ı bismi'llâh
'Aqla sığmaz celâl-i bismi'llâh
- 3 On sekiz harf olup heşâb içre
Yiri var başda her kitâb içre
- 4 On toköz harf iken bu 'ıkd-ı lâl
On sekiz biñ cihâna virdi cemâl
- 5 Başka her harfi zarf-ı gevherdür
On sekiz biñ cihâna zîverdür
- 6 Şadef-i 'arş ü ferşe gevherdür
Her kitâbuñ başında efserdür
- 7 Yâ nedür iki 'âlemüñ varı
Bir diyüp cân virenlerüñ yârı
- 8 Olduğıcün dü-kevn ile hem-ser

*Başlık— AE'de.

2 a. makal: hurûf İÜ.

3 Bu beyit — İÜ'de.

4 Bu beyit —AE'de.

5 Bu beyit — İÜ'de.

6 Bu beyit —AE'de.

8 a olduğıcün dü: oldıgum(metnin bu kısmı silik olduğı için okunamamıştır) İÜ.

8 b götürürdi baş üzre: götürür başda cümle AE.

Götürürdi baş üzre peygamber

9 Sini râh-ı selâm ider kader
Münkir olanlar ehl-i zındıkadur

10 Eylesün şehri i 'ilme bulmağa yol
Sin ü bâ-nüktesinden itme zühûl

11 N'ola mîmün bülend ise şanı
Oldı ser-halğa-ı müselmânı

12 Bil ki mülk-i felekdedür çeşme
Çeşmedür mîm ü ay ü gün aşma

13 Her elif bir 'aşâ-yı mûsâdur
Bil ki miftâh-ı genc-i esmâdur

14 Ne 'aşâ özge ejdehâdur bu İÜ79a
Nefs-i fir'avn için belâdur bu

15 Âh içinden cemâl açup iki lâm
Egilüp virür ehl-i 'aşka selâm

16 Niçe lâm iki halğa halğa kemend

9 a râh: (metnin bu kısmı silik olduğu için okunamamıştır) İÜ.

9 b münkir olanlar: bilmeyen anı AE.

10 a eylesün şehri: dilese her İÜ.

10 b sin ü bâ-nüktesinden: sin ü nâ-nüktesinden İÜ.

12 a İÜ'de mısranın ilk kısmı silinmiş olduğundan okunamamıştır. AE''deki mısra tamdır.

13 a her elif bir: (metnin bu kısmı silik olduğu için okunamamıştır) İÜ.

13 b bil ki: rast İÜ.

14 a ejdehâdur: ejderhâdur AE.

15 a içinden: içinde AE.

16 a niçe: nice İÜ.

16 b ger: ki AE.

Ger ider nefsüñ ejdehâsını bend

17 Hâ ki ser-defteri hidâyetdür
Efser-i hüdhüd-i sa‘ âdetdür

18 Çeşm-i cândur ki hû yüzün gözler AE2a
Ki mişâlini göremez gözler

19 Râ ki tâc-ı rahîm ü rahmândur
İki ebrû-yı ‘anber-efşândur

20 N’ola tâķ olsa evc-i rif‘atde
Hâcib oldur cebîn-i rahmetde

21 Hâlar olmasa müntehâ-yı fütûh
Böyle virmezdi bûy-ı râhat- ı rûh

22 N’ola virse behişt-i heşte sürûr
Oldı çüñkim şerefde efser-i hûr

23 Nûn ki bünyâd-ı kün fe-kân oldur
Ğurre-i mâh-ı âsumân oldur

24 Bulduğıçün şerefde fażl ü kemâl
Oldı rahmet feleklerinde hilâl

25 Dileyüp cürmin ehl-i ‘işyânuñ

17 b hüdhüd: hüdhüdi İÜ.

18 a çeşm:‘ayn AE/ ki : –AE.

20 a n’ola tâķ olsa evc-i ni‘metde: niçe tâķ olmasun sa‘ âdetdeAE.

22 a n’ola virse behişt-i heşte sürûr: ravza-ı hüsne virmesün mi AE.

23 b mâh: mâh ü AE.

25 b dâmenine: ayagına İÜ.

Yüz urur dâmenine rahmânũ

26 Halka-ı yâ nedür hamîde-kemân
Tîr atarsa ider uķûlı nişân

27 Var ise çekmesine ikdâmuñ
Pehlevân-ı cihân olur nâmuñ

Tevhîd-i zü'l-celâl ü tâ'bîd-i berâ'at-ı istihlâl

28 Hamd aña kim vücûdı vâcibdür
Ėayrı mağlûb kendü Ėâlibdür

29 Vâcib oldur ki bûy-ı imkân yok
Ėulzüm-i rahmetine pâyân yok

30 Olmuş iken cemâl-i nûr-efşân
Kühn-i zâtında nâtıķa hayrân

31 Bahrı elţâfı bî-girândur anuñ İÜ79b
Her Ėabâbı nüh-âsumândur anuñ

32 Ėudreti ile kim ider peydâ
Ėâreden la'î ü Ėârdan Ėurmâ

33 Ne ki var pây-ı pîl eger yed-i mûr

26 kemân: kenân İÜ.

* AE'de "der-tevhîd-i bârî-te'âlâ 'azze ismi celle ve alle".

28 b mağlûb: mağlûb ü AE / kendü: kendi AE.

29 Bu beyit — İÜ'de.

30 Bu beyit — AE'de.

31 a bî-girândur: bî-girân-dâr AE.

31 b her: ki İÜ.

Viren oldur amuya za' f ile zûr

34 Pür olup nâmı ile mülk ü melik
amdur en'âmı ile pest-i felek

35 Melikü'l-mülk pâdişâh-ı cihân
Oldı bir emr ile kevn ü mekân

36 Âşikâr ola diyü genc-i nihân
Yaradur bir söz ile iki cihân

37 İrişince itâb-ı kün fe-yekûn
Raşa girdi sipihr-i bûalemûn

38 Yoğ iken kâinâtı var itdi AE2b
'Unşurı birbirine yâr itdi

39 Çün yaratdı cem'-i devrânı
Kâmil itdi arada insânı

40 Rûşen olmağa gök şeb-istânı
Şem'-dân itdi mâh-ı tâbânı

41 Çün 'ademden cihânı eyledi var
Âb ü âk oldı bâd-ı âteş-i nâr

34 a pür olup nâmı ile mülk ü: zindedür nâmı ile çok AE.

34 b amdur: ame ü: —AE / pest: pest ü İÜ.

35 Bu beyit — İÜ'de. Beyit vezne uygun değıl.

36 Bu beyit —AE'de.

37 b raşa girdi sipihr: âşikâr oldı çar AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.79^b,s.5'te yer alır.

38 Bu beyit — İÜ'de.

39 Bu beyit — İÜ'de.

40 Bu beyit —AE'de.

41 Bu beyit —AE'de.

- 42 Kâr-dândur ki yapıdı kaçır-ı beden
Anda gösterdi niçe şûn' ile fen
- 43 Nerdübân itdi üstüh'ândan aña
Virdi zînet cemâl-i cândan aña
- 44 Çün murâd üzre düzdi her birini
Dîde câmindan itdi manzarını
- 45 Gözüñ açup gel imdi şun'ına bak
Mûy-ı ebrûdan itdi anlara tâk
- 46 İki tâk eyleyince ebrûdan
Sâye-bânlar yâdı gîsûdan
- 47 Yok nihâyet kemâl-i kudretine
'Aql irişmez rumûz-ı hikmetine
- 48 Giderüp halka-ı halîk-i ümîd
Cennetüñ itdi ni'etin câvîd
- 49 Yapdı bir hâne dağı adı cahîm
Gelür aňladuğınca âdeme bîm
- 50 Kimi cennetde hurrem ü handân
Kimi dûzahda pür-gam ü nâlân

42 Bu beyit İÜ nüshasında v. 79^b,s.9'da yer alır.
43 a itdi: idüp AE. Bu beyit İÜ nüshasında v. 79^b,s.10'da yer alır.
44 Bu beyit İÜ nüshasında v.79^b,s.11'de yer alır.
45 Bu beyit — İÜ'de.
46 Bu beyit — AE'de.
47 Bu beyit İÜ nüshasında v.80^b,s.8'de yer alır.
48 Bu beyit — İÜ'de.
49 Bu beyit — İÜ'de.
50 Bu beyit — İÜ'de.

- 51 Yoğurup âb-ı ‘aşk ile gilümüz
Hüsne ol mâ’îl itdi bu dilümüz
- 52 Dil-rubâlar yaratdı âfet-i cân
Serv-kad gül-‘izâr ü gönçe-dehân
- 53 Yaradup şûh-ı mâh-pâreleri
Gözleri ela kaşı kareleri
- 54 Ehl-i hâlûñ sirişkin âl eyler
Dest-i şevkiyle pâyimâl eyler
- 55 Şuda halk eyleyüpdür sır-âb
Sünbülûñ zülfin ol ider pür-tâb
- 56 Seyr içün tâze güllerûñ yüzini
Açdı kudretle nergisûñ gözini
- 57 Ögredür bize câmindâ müdâm
Gül ile ‘ar‘ ara ku‘ûd ü kıyâm
- 58 N’ola tutsa benefşe-kaddin ham
Ki ider hakka secde her dem
- 59 Gönçe açup şenâ vü şükre dehân

51 b hüsne ol: hüsne yol AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.79^b, s.16’da yer alır.

52 Bu beyit İÜ nüshasında v. 79^b, s.13’te yer alır.

53 a şûh: şûh u AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.79^b, s.14’te yer alır.

54 b şevkiyle: mihr ile AE.

55 Bu beyit — İÜ’de.

56 Bu beyit — İÜ’de.

57 Bu beyit — İÜ’de.

58 Bu beyit — İÜ’de.

59 Bu beyit — İÜ’de.

Başdan ayağa sus oldu zebân

- 60 Kimyâdur meger ki ‘âlem-i ‘aşk
Zer ider toprak iken âdemi ‘aşk
- 61 İki ‘âlem şafâsı ‘aşk iledür İÜ80a
Âdem adem libâs-ı ‘aşk iledür
- 62 Arasan kûşe kûşe her maḥlûḳ
‘Âşık-ı ḥastadur ḥudâ-yı ma‘ şûḳ
- 63 Kendü ma‘ şûḳ kendü ‘âşık hem
‘Ayn ‘âşık olsa bil ki lâyıḳ hem
- 64 Koparup her yañada yüz feryâd
Nice ḥüsrevleri ider feryâd
- 65 Bir naẓar yüzün gördi âb-ı revân AE3a
Eriyüp geçdi ‘âşık oldu hemân
- 66 Ol sebebdan ḳarârı yok bir dem
Nâleden ihtiyârı yok bir dem
- 67 Zıkr içün her nefesde allâhı
Dildür ağızında beççe-i mâhı

60 Bu beyit — AE’de.

61 Bu beyit — AE’de.

62 Bu beyit — AE’de.

63 Bu beyit — AE’de.

64 Bu beyit — AE’de.

65 a yüzün gördi: gördi anı İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.80^a, s.9’da yer alır.

66 Bu beyit — İÜ’de.

67 a zıkr: ḥamd AE / nefesde: dem añup AE.

68 Dem urur dem anuñ şenâsından
Ne kılam ‘acizüm edâsından

69 İşidür kullaruñ münâcâtın
Ger kabul itse n’ola hâcâtın

Tevâzu‘ ü huşû‘ yüzünden ol zât-ı huçeste-şîfâta münâcâtdur

70 Ey hudâvend-i kişver-i sermed
Şaffetüñ lem-yelid ve lem-yûled

71 Ey nigeş-dâr-ı cümle-i ‘âlem
Bûy-ı luţfuñla zindedür âdem

72 Kûnh-i zâtuñda nâţıka hayrân
Perdedür nûr-ı vaşluña imkân

73 Pâdişâhsın velî vezirüñ yok
İki ‘âlemde bir nazîrüñ yok

74 Bu cihân içre hâr eger güldür
Ne ki var bâğ-ı ‘aşka bûlbûldür

75 Pertevin görmeseydi leylâda
Yine mecnûn olurdu üftâde

76 Virmese nûr-ı şem‘ -i sûzâna

68 b ne kılam ‘acizüm: ‘acizüm olmasa ger AE.

* AE’de “ der-‘arz-ı münâcât kâdi-l-hâcât el-hâcât” .

70 Bu beyit —AE’de.

72 Bu beyit — İÜ’de.

74 b bâğ-ı ‘aşka: şevkme AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.80^a, s.7’de yer alır.

75 a pertevin: pertevüñ AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.80^a, s.6’da yer alır.

76 a virmese: virmesüñ AE /sûzâna: tâbâna AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.80^b, s.5’te yer alır.

Üstüne düşmez idi pervâne

77 Keremüñ bahrı bî-nihâyetdür
Saña rahmet kadîmî ‘âdetdür

78 Ne diyem çün bilürsin ahvâlüm İÜ80b
Ne ‘amel var elümde ne mâlum

79 Gerçi başdan ayağa ‘isyânüm
İtdigüm işlere peşimânüm

80 Xanı bir ben kadar yüzi kara kul
Ne yüz ile olam kapuñda kabul

81 Dâmen-i devlete irerdi elüm
Yañlış olmasa defter-i ‘amelüm

82 ‘Amelüm az velî günâhum çok
Şeb-i hayretde her gün âhum çok

83 İşlerüm var dile gelüp dinmez
Düşmeyince başum yire inmez

84 Bir dem elden ayağı çün komazam
Ehl-i fışkum namâza yüz yumazam

78 b ne ‘amel var elümde ne mâlum: müdbir oldum ki yokdur içbâlüm AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.80^b, s.1’de yer alır.

79 Bu beyit — İÜ’de.

80 Bu beyit İÜ nüshasında v.82^a, s.11’de yer alır.

81 Bu beyit — İÜ’de.

82 a az velî: gayet az AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.82^a, s.10’da yer alır.

84 Bu beyit— AE’de.

- 85 Ne ‘ibâdet olursa sehv iledür AE3b
Secde itsem haḫâ‘ vü sehv iledür
- 86 Kûh-ı cürm oldı sedd-i râh baña
Sen meded kılmaz iseñ âh baña
- 87 Gerçi lâıyk ‘ibâdetüm yoḫdur
Ḳahruñ odına ṭâkatüm yoḫdur
- 88 Beni yakma raḫîm ü raḫmânsın
Ḳul günâhın bağışla sulṭânsın
- 89 Pür olup dil şafâ-yı ‘aşḳuñ ile
Beni dirgür belâ-yı ‘aşḳuñ ile
- 90 Rûşen olmağa sırr-ı celî-vefâ
‘Ayn-ı ‘ilmüm pür eyle nûr ü ziyâ
- 91 Perde-i leyli ref‘ idüp aradan
Nûr-baḫş ol her aḡ ile ḳaradan
- 92 Maḫhar olmağıçün ḥudâ yanuña
Beni pervâne eyle ṭa‘atuña
- 93 Şem‘ ü pervâne ḫâletın baña vir
Ġam-ı ‘aşḳuñ ḫarâretin baña vir

85 Bu beyit — İÜ’de.

89 Bu beyit — İÜ’de.

90 Bu beyit — İÜ’de.

91 Bu beyit — İÜ’de.

92 Bu beyit— AE’de. Bu beyit İÜ nüshasında v.80^b,s.7’de yer alır.

93 Bu beyit— AE’de.

- 94 Ben eger ki var eger ki ma' dümüm
Âteş-i 'aşka yanmağa mûmüm
- 95 Micmer-âsâ ki yanmadur hevesüm
'Anberîn olsa tañ degül nefesüm
- 96 Germ idüp dilde 'aşk bâzârın
Câna göster cemâlün envârın
- 97 Gözüm ol nûrdan ki yağa çerâğ
Müjemi kıl fitîl ü yaşımı yağ
- 98 Şon ucı pâk-niyet eyle beni
Sâkin-i künc-i 'uzlet eyle beni
- 99 Şem'-i nazmum cihân-fürûz eyle
Başdan ayağa derd ü sîz eyle
- 100 Gözümi nûruñ ile bînâ kıl
Dilümi zikrûñ ile gûyâ kıl
- 101 Demidür derdüme devâ eyle
Koma bî-gâne âşinâ eyle
- 102 Berķ urup cân-ı dilde envârûñ
Zâhir olsun hemîşe esrârûñ

94 Bu beyit— AE'de.

95 Bu beyit— AE'de.

96 Bu beyit— AE'de.

97 Bu beyit— AE'de.

98 Bu beyit— AE'de.

99 Bu beyit— AE'de.

101 Bu beyit — İÜ'de.

102 Bu beyit — İÜ'de.

103 Nûr-ı tâ' atle zeyn idüp cânım
Şakla her şûr-ı şerden î mânım

104 Giceler şem'-i rûşen âhum ola
Şem'-i âhum delîl-i râhum ola

105 Şâh-râh-ı 'ademde şâm-ı ricîl
Nûr-ı tevfiķuñ eyle câna delîl

106 Berk urup ħâküm üzre dem dem nûr İÜ81a
Yüzüm ağ eyle nitekim kâfûr

107 Ĥâk-i ħabrüm şu resme ħıl dil-ĥ'âh
Ola 'aşķ ehline ziyâret-gâh

108 Muştafânuñ yüzi şuyına beni
Âteşe yakma yâ raĥîm ü ģanî

Ol risâlet sipihrinüñ mihri na' tıdur ki maġrib cânibinden mekke evcinde
kemâl tutdı ve eşrâf-ı envârla maşrıķdan maġribe ħükm itdi

109 Ol muĥammed ki faĥr-ı 'âlemdür
Enbiyâ zümresine ħâtemdür

110 Dil ü cân kişverinde şâh-ı rüsül
Felek-işţifâde mâh-ı rüsül

103 Bu beyit — İÜ'de.

104 Bu beyit— AE'de.

105 Bu beyit— AE'de.

106 Bu beyit— AE'de.

107 Bu beyit— AE'de.

108 b yâ: ey AE.

* AE'de “ der-na't-ı seyyidü'l-mürselîn ü ħâtemü'l-nebiyyin 'aleyhi efzâlü's-şalavat ü ekmelü't-taĥiyyât”.

- 111 ‘Âlem-i rûh bir ceng-i kameri
Li-me’allâhdur ceng güheri
- 112 Ruḥ ü zülfi duḥân ü sûre-i nûr
Ravzası bûse-gâh-ı zümre-i ḥûr
- 113 Pâdişâh-ı kamer-külâh oldur
Şadr-ı ‘izzetde pâdişâh oldur
- 114 Leyletü’l-ḳadre ḳadri pirâyeye
Mihr ger döne bedr-i ser-mâyeye
- 115 Ḥaḳ resûl itdüğine ol zâtı AE4a
Gün gibi rûşen idi âyâtı
- 116 Ger nebîdür vü ger ki mürseldür
Cümlesinden muḥammed efzaldür
- 117 Yoḡ iken daḫı resmi devrânun
Ḥaḳ yaratmışdı rûḫını anuñ
- 118 Mâlik olmasa tâc-ı levlâke
Ḥükm ider miydi taḫt-ı eflâke
- 119 Yıl ile ḫidmete tutup güneşi

112 a duḥân ü: duḥân İÜ.

112 b zümre: zühre İÜ.

115 Bu beyit İÜ nüshasında v.81^a, s.13’te yer alır.

116 Bu beyit İÜ nüshasında v.81^a, s.12’de yer alır.

117 a daḫı resmi: resmi vü ismi İÜ.

117 b rûḫını: nûrını AE.

118 Bu beyit — İÜ’de.

119 Bu beyit — İÜ’de.

Gice bir kıldur kamer ceyşî

120 Âsitânında kimseye red yok
Mu' cizâtına gâyet ü had yok

121 İtmiş idi şerefde şâh iken ol
Hüsn-i halk ile halkı kendüne kul

122 Gelmemişdür nazîri hem gelmez
Adın ağan kişiye gam gelmez

123 Râ-yı rahmet hilâl-ebrûsını
Dâl-ı devlet şikenci gîsûsını

124 Gül-i bûstân-ı şer' i şolmaz anuñ İÜ81b
Mu' cizâtına gâyet olmaz anuñ

125 Bir fer ü zinde şem' -i kâfûrî
İki şak itdi mâh-ı pür-nûrî

126 Şem' iken meclis-i hidâyetde
Yine pervâne idi tât atde

127 Kim ki andan bu güne yakarsa çerâğ
Nûr-ı îmân ile gider yüzi ağ

128 Yidi iklîm olursa bir hâne

120 Bu beyit — İÜ'de.

121 Bu beyit— AE'de.

122 Bu beyit— AE'de.

123 Bu beyit— AE'de.

124 Bu beyit— AE'de.

125 Bu beyit— AE'de.

126 Bu beyit— AE'de.

127 Bu beyit— AE'de.

Şem^c odur gayrı halk pervâne

129 Seng-i rîze virüp elinde şadâ
Didi sensin bugün resûl-i hudâ

130 Berķ urup nûr-ı haķ cebîninden
Oldı rûşen zamâne dîninden

131 Nokta nûr üzre hâl-i hoş-bûsı
Râ-yı rahmet hamîde-ebrûsı

132 Kânı anuñ gibi güzîde-resûl
Hamdû lillâh ki olmışuz aña kûl

133 Biz ki dilden resûli haķ bilirüz
Nev^c -i ta^c zîm-i mâ-şadaķ bilirüz

134 Meskenet olduğıçün âyîni
Cânı gibi severdi miskîni

135 Nûr-ı dîde server-i sîne idi
Yiri geh mekke geh medîne idi

136 Ger ol idi cemâl-i zînet-i cem^c
İhtiyâc olmaz idi yakmağa şem^c

128 Bu beyit— AE'de.

130 Bu beyit — İÜ'de.

131 Bu beyit — İÜ'de.

132 Bu beyit — İÜ'de.

133 Bu beyit — İÜ'de.

134 Bu beyit — İÜ'de.

135 b mekke: ka'be AE.

136 Bu beyit— AE'de.

Âfitâb-ı evc-i sa‘ âdetden recâ-yi pertev-i şefâ‘ atdur

137 Yâ şeff‘ü’l-‘aşât fî’l-‘araşât
Kün vesîlen ileyye fî’l-ḥasenât

138 Şâh sensin ki taḥt ü tâcuñ yok
Ḥaḳḳa var ğayra ihtiyâcuñ yok

139 Nice medḥ eylesüñ seni insân
Vasfuñ işitse cân olur ḥayrân

140 Zâtuñ olunca mu‘ciz-i ‘âlem
Ne disün midḥatuñda bir âdem

141 Saña meddâh iken ḥudâ-yı kerîm
Kişi çekmez mi medhüñ itmede bîm

142 Ḥüsn-i nazm ile ger olam ḥassân
Medh-i zâtuñda ḳalurum ḥayrân

143 Yine senden olur olursa meded
Ki sözüm ḥazretüñde olmaya red

144 Nûrû’ş-şems ḥüsn-i rûyuñdur
Müşğ ve’l-leyl çîn-i mûyuñdur

145 Nefesüñden mesîḥ olup zinde

* AE’de “ der-recâ-i şefâ‘ at ez-cenâb-ı risâlet-penâh”.

137 b fî’l: bi’l AE.

139 Bu beyit — İÜ’de.

140 Bu beyit— AE’de.

141 Bu beyit— AE’de.

142 Bu beyit— AE’de.

143 Bu beyit— AE’de.

Saňa cân ile olısa bende

146 Eger ilyâs eger ki hıızr-ı zamân AE4b / İÜ82a
Her biri hıdmetüñde peyk-i revân

147 Olalı nûr-ı tal‘atüñ peydâ
Kaldı berķ urmadan yed-i beyzâ

148 Kaçup ol zülf-i ‘anber-âsâdan
Bir eşer yok ‘aşâ-yı mûsâdan

149 Tâ ‘ayân oldı la‘l-i handânuñ
Gizlûdür hâtemi süleymânuñ

150 Mu‘cizüñ bâğı kim tolu güldür
Şeb-i mi‘râcuñ anda sünbüldür

151 Merkebüñ geh burâķ geh refref
Derinince ferîşteler şaf şaf

152 Perdedür diyü haķķa cân ü cihân
Hergiz olmaduñ onlara nigerân

153 Çünkü sensin dü-‘âleme rehber
Bize lûtf eyle toğru yol göster

154 Vaşl-ı yâra olur diyü hâ’il

146 a eger ki: eger İÜ.

147 b kaldı berk urmadan: unudıldı kâlib-ı AE.

149 b gizlûdür: nâmı yok İÜ.

151 a geh: __AE.

152 Bu beyit — İÜ’de.

153 Bu beyit — İÜ’de.

154 Bu beyit— AE’de.

Dâr ü diyâra olmaduñ mâ 'il

155 Sen ki mişkât-i müşkilât olasın
N'ola ger bâ' iş-i necât olasın

156 Beni yiter firâkuñ odına yak
Kuluñum şefkat ile hâlûme bak

157 Yüzüme urma itdigüm işi
Pâdişâhum esirge dervîşi

158 Beni bir gün bu derd alur nâ-gâh
Çâre kıl baña yâ nebîyu'llâh

159 Nâ-tüvândur mu'îdî gâyetde
Hâli yâ rab n'olur kıyâmetde

160 Demidür derdüme devâ eyle
Kamu bî-gâne âşinâ eyle

161 Hiç oñulmayı kaldı derdüm âh
Çâre kıl baña yâ resûlu'llâh

162 Şem'-i nûruñla ref' idüp zulümât
Teşneyüm n'ola şunsañ âb-ı hayât

156 Bu beyit — İÜ'de.

157 Bu beyit İÜ nüshasında v.82^a, s.13'te yer alır.

158 Bu beyit İÜ nüshasında v.82^a, s.14'te yer alır.

159 a mu'îdî: melûli İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 82^a, s.9'da yer alır.

159 b yâ rab n'olur: n'ola yâ rab AE.

160 Bu beyit— ÂE'de. Bu beyit İÜ nüshasında v. 82^a, s.12'de yer alır.

161 Bu beyit — İÜ'de.

162 a şem'-i nûruñla: nûr-ı bâkuñla AE.

162 b teşneyüm n'ola şunsañ: teşne cânuma göster AE.

163 Pâk-rûhuñ ki şâd-kâm olsun
Aña her lahza biñ selâm olsun

164 Dağı eşhâb ü âluña her-bâr
Şalavât ü selâm-ı ‘anber-bâr

Nesîm-i anber-nişâr bahâr aşup mü’ellif-i dil-fiğara terk-i diyâr
itdürdigidür

165 Şol zaman kim bahâr idi ‘âlem İÜ82b
Ser-be-ser lâle-zâr idi ‘âlem

166 Yine hoş-cilveler idüp gül-i ter
Virmiş idi cihâna zînet ü fer

167 Girye kıldıkça ebr-i müşg-âsâ AE5a
Hande eylerdi yüz gül-i zîbâ

168 Nağme-sâz olmuş idi bülbüller
Anı dinlerdi gûş urup güller

169 Luţf ile esdügünce bâd-ı şabâ
Bedene cân virürdi cânâ şafâ

170 Cânlanup serv iderdi hoş-reftâr
Gözin açmışdı nergis-i bîmâr

163 b aña her lahza biñ: leb-i şıdk ile yüz İÜ.

164 a her-bâr: yüz nûr AE.

164 b ü selâm-ı ‘anber-bâr: ola gice vü gündüz AE.

* AE’de “sebeb-i te’lif in-risâle ve mûcib-i tasfîr-i in-mağâle ve şıfat-ı bahâr-ı pür- ezhâr”.

165 a şol: bir İÜ.

167 b gül-i zîbâ: gül-i ra’ nâ AE.

169 b bedene cân: cisme cânlar AE.

- 171 Rûz-ı nev-rûz ‘işret eyyâmı
Dem-i pîrûz ü sebze hengâmı
- 172 Göricek ben bu hâli zâr oldum
Dîde giryân ü dil-figâr oldum
- 173 ‘İbret alup şikeste-hâlümden
Odlara yandum infi‘âlümden
- 174 Seyr ide varduğumca gül-zâre
Dağı beter olur dem-âvâre
- 175 Dinle imdi nedür ser-encâmum
Bilesün tâ bu derd ü âlâmum
- 176 Göñlüme düşdi ârzû-yı sefer
Ki dimâğum pür oldı bûy-ı sefer
- 177 Dağı ne şabr ü ne qarâr itdüm
Sefer-i hacca ihtiyâr itdüm
- 178 Ben ki ‘azm eyledüm bu niyyet ile
Bu yaña gitdüm onca miñnet ile
- 179 Ğam ü derd ile bir zamân gitdüm

171 b pîrûz ü: pîrûz AE.
172 b dîde giryân ü: katı mecrûh AE.
174 Bu beyit — İÜ’de.
175 b derd ü: derd AE.
176 Bu beyit — İÜ’de.
177 Bu beyit — İÜ’de.
178 Bu beyit — İÜ’de.
179 Bu beyit — İÜ’de.

Niçe gün zâr ü nâ-tüvân gitdüm

180 Gâh şahrâ yüzinde nite ki bâd
Bî-çarâr idüm eyleyüp feryâd

181 Gâh tağlar başında bî-dil ü cân
Qara bulut misâli girye-künân

182 Yolum uğrayı geldi çün halebe
Qaldum ol şehri seyr idüp ‘acebe

183 Niçe şehir olsun ol ki cennetdür
Başdan ayağa zîb ü zînetdür

184 Hânelü kâr-gîr dükkânlar
Çarha peyveste tâk ü eyvânlar

185 Çâk idüp hâ-yı ‘aql-ı çâlâkî
‘Âlemüñ yüzi şuyıdur hâkî

186 Bî-bedel murtazi‘ -mağâm-ı şerîf AE5b
Şoldı cân-fezâ hevâ-yı latîf

187 Mîvesi yaz eger kış eksilmez
Gül-şeni yâd-ı dey nedür bilmez

188 Tolu her kûşe dil-rübâlar ile

180 Bu beyit — İÜ’de.

181 Bu beyit — İÜ’de.

182 Bu beyit — İÜ’de.

183 Bu beyit — İÜ’de.

184 Bu beyit — İÜ’de.

185 Bu beyit — İÜ’de.

186 Bu beyit — İÜ’de.

187 Bu beyit — İÜ’de.

Hûr-peyker perî-liqâlar ile

- 189 Begenüp ol diyârı gâyet ben
Niçe gün eyledüm iķâmet ben
- 190 Tutdum ol yirde ben kimine kimin
Şem‘ -veş dâğ-dâr ü kûşe-nişîn
- 191 Rûzigâr emrine olup tâbi‘
Gördüm eyyâmımı geçer zâyî‘
- 192 Bâri olsun diyü bir eglence
Urdum âhîr bu kışşaya pençe
- 193 Ele alup devât ile hâme
Eyledüm harf-i ‘ aşkı ser-nâme
- 194 Göz devâtında hûn-ı dil ezdüm
Şem‘ ü pervâne kışşasın yazdum
- 195 Ben ki bu nazma ihtimâm itdüm
İki üç haftada tamâm itdüm
- 196 Hoş beyâza çeküp müsveddeden
Mülk-i rûma getürdi müşg-i hotan

188 Bu beyit — İÜ’de.

189 Bu beyit — İÜ’de.

190 Bu beyit — İÜ’de.

194 a hûn: h‘ûn İÜ.

194 b şem‘ ü : şem‘ İÜ.

195 Bu beyit — İÜ’de.

196 a çeküp: çıkup İÜ.

197 Ebr içinde nihân iken ol mâh
Halka yüz açdı nâz ile nâ-gâh

198 Gelicek şûrete bu şûh-nigâr
Aña hat zülû ü kâgaz oldu ‘izâr

199 N’ola nâz ile itse ‘arz-ı cemâl İÜ83a
Oldı i‘râb ü noktalar hat ü hâl

200 Tâze gül-bün gibi olup mevzûn
Lafz-ı rengîn libâsıdur gül-gûn

201 Bir gezend irmesün diyü elden
Nîl çekmiş yüzine cedvelden

202 ‘İyd- ı vaşlında ben ki şâd oldum
Şükr idüp hâkka ber-murâd oldum

203 Düşdi gönlüme bir ‘aceb teşvîş
Oldum anuñla hasta vü dil-rîş

204 Ki bu meh-pâreyi nedem ne kılam
Ben isem bir garîb ü hasta-dilüm

205 Oldı gerçi bu defterüm rengîn AE6a
Kime şunam ki eyleye taḥsîn

197 Bu beyit — İÜ’de.

199 Bu beyit İÜ de ardarda iki kez yazılmış.

200 Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a, s.13’te yer alır.

201 b yüzine: daḥline AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a, s.14’te yer alır.

202 a ‘İyd-ı vaşlında ben ki: göricek gayetle AE. Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^a, s.15’de yer alır.

203 a gönlüme bir ‘aceb: amma ki baña pür AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a, s.8’de yer alır.

204 a meh-pâreyi: meh-pâre İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a, s.9’da yer alır.

204 b ü: __İÜ.

205 a oldu: ola İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a, s.10’da yer alır.

- 206 Dem-be-dem derd ile çeküp nâle
Mütehayyir тұrurken ol hâle
- 207 Câna hâtifden irdi bir âvâz
Didi ey şâh-bâz-ı hoş-pervâz
- 208 Niçe şâh-bâz mürğ-i bî-per ü bâl
Ki mekânundur âşiyân-ı melâl
- 209 Dinle benden naşîhat isterseñ
Bâl açup şayd-ı himmet isterseñ
- 210 Bu ulu âşiyâna tut yüzüñi
‘Iyd ü qadr it giceyle gündüzüñi
- 211 Yine şükrdan alup elinde qalem
Meşk-i tâbıyla nâmın eyler raqam
- 212 Qanı ol deñlü ser-firâz ü kerîm
Anda var tab‘-ı pâk vezîn-i selîm
- 213 Nâ-gehân el virürse pâ-bûsı
Baş eger saña sidre-tâvûsı

206 a dem-be-dem derdle çeküp nâle: câme-veş gizlüce idüp nâle İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a,s.11’de yer alır.

207 Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^a,s.2’de yer alır.

208 a ki mekânundur âşiyân-ı melâl: hâli vü bahtı qana nite ki hâl AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a,s.2’de yer alır.

210 a bu ulu âşiyâna tut yüzüñi: di ki bakma cihâna aç gözünü İÜ.

210 b ‘Iyd ü qadr it giceyle gündüzüñi: bir ulu âşiyâna tut yüzüñi İÜ.

211 a alup elinde: elinde var İÜ . Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a,s.5’te yer alır.

212 a qanı: yokdur AE / ser-firâz ü: ser-efrâz AE.

212 b vezîn: zihn İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a,s.6’da yer alır.

213 b sidre: sedr ü İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a,s.7’de yer alır.

- 214 Seni hurrem iderse ol eyler
Gamdan azâd iderse ol eyler
- 215 Çün ki hâtif söz yini gûş itdüm
Gâh çûş ü gehi hurûş itdüm
- 216 Didüm ol pîr-i nükte-dân kimdür
Ol ser-efrâz ü kâm-rân kimdür
- 217 Didi bilmez misin kerem-kânı
Ki cihânı tutupdur ihsânı
- 218 Mühr-i devlet-i dâğ-ı bezm-i saḡâ
Mîr-i ‘âdil mürebbî-i-fuḡalâ
- 219 Evc-i rif’ atde mâh-ı şeh-manzar
Şadr-ı ğaretde şâh-ı meh-peyker
- 220 Dürr-i şeh-vâre dürc-i devletde
Necm-i seyyâre burc-ı rif’ atde
- 221 Mîr ‘âlî cenâb-ı defter-dâr
Ka‘be-veş kûy-ı maṭla‘-ı envâr
- 222 Âsumân-hüner muḡammed beg

214 a hurrem iderse: dil-şâd eylerse AE.

214 b gamdan azâd iderse: zûlmüne dâd eylerse AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^a, s.16’da yer alır.

215 Bu beyit — İÜ’de.

216 Bu beyit — İÜ’de.

217 Bu beyit — İÜ’de.

218 Bu beyit — İÜ’de.

219 Bu beyit — İÜ’de.

220 Bu beyit — İÜ’de.

221 Bu beyit — İÜ’de.

222 Bu beyit — İÜ’de.

Faḥr-ı nev' -i beşer muḥammed beg

223 Niçe medḥ idem ol yüce şânı
‘Aḳl-ı evveldür âşaf-ı şâni

224 Bülbul-i gül-şen-i ma‘ârifdür AE6b
Ki rumûz-ı‘ulûma vâkıfdur

225 Tâḳı mânend-i bûy-ı aḥlâḳı
Pür idüpdür dimâḡı âfâḳı

226 Mâl-ı mîrîye gerçi kim sâi‘
Faḳr iline râzı vü dâi‘

227 Zât-i pâke penâh-ı ehl-i hüner
İşigi secde-gâh-ı nev-i beşer

228 Aña beñzer güher-şinâs olmaz
Füşat-ı fehmine kıyâs olmaz

229 Tevsen-i tâ‘b-ı ger kıla cevelân
Şaymaya heft-çarḥı bir meydân

230 Âdemîdür velî ferîşte-ḥışâl
Andan irdi kemâle faẓl ü kemâl

231 On iki fende ḥoş mahâreti var

223 Bu beyit — İÜ’de.

224 Bu beyit — İÜ’de.

225 Bu beyit — İÜ’de.

226 Bu beyit — İÜ’de.

227 Bu beyit — İÜ’de.

228 Bu beyit — İÜ’de.

229 Bu beyit — İÜ’de.

230 Bu beyit — İÜ’de.

Hadd-i insân degül kerâmeti var

232 Ma‘ deletde ‘ömer seḥâda ‘âlî
Genc-i gevher-feşân olupdur eli

233 Kerem-kân ü luṭf-ı ma‘ dendür
Cûda genc-i ‘iṭâya faḥrındur

234 Bezme otursa akçeye ne şümâr
Ter-şükûfe mişâli vaḳt-i reyâr

235 Râygândur zer âşikâr ü nihân
Nitekim bâḡ içinde berg-i ḥazân

236 Ebr-i cûd ile tâzeletse çemen
Lâleler la‘l ü sîm olurdı semen

237 Şimdi ‘âlemde ḥâtem-i ṭaydur
Bil ki ḥâtem yanında lâ-şeydür

238 Her gedâ kim öñünde âh kıılır
Virür ol deñlü zer ki şâh kıılır

239 N’ola cân içre ola biri anuñ
Hergiz erkânda yok nazîri anuñ

231 Bu beyit — iÜ’de.
232 Bu beyit — iÜ’de.
233 Bu beyit — iÜ’de.
234 Bu beyit — iÜ’de.
235 Bu beyit — iÜ’de.
236 Bu beyit — iÜ’de.
237 Bu beyit — iÜ’de.
238 Bu beyit — iÜ’de.
239 Bu beyit — iÜ’de.

240 Olalıdan veliyy-i ni' metümüz
Bende olmağdur aña devletümüz

241 Nâ-ümîdüm egerçi devrândan
Şükrüm olur ki qavlim cândan

242 Göñlüm açıldı feth-i bâbum var
Ki qapusına intisâbum var

Der-ta' rif-i memdûh-ı hõd

243 Ey vücûduñ nizâm-ı devlet ü dîn AE7a
İşigüñ rif' at ile 'arş-ı berîn

244 Ayagüñ tozı genc-i hikmetdür
Nazaruñ kimyâ-yı devletdür

245 Qubbe-i çizgiñe felek çenber
Qabza-ı tîrûñe kamer ahter

246 Bir sehî âfitâb-ı nûr-efşân
Âsitânuñda zerûñle derbân

247 Gözle bezmüñde şem'-i tâbânı
Altun üsküflü bir iç oğlanı

240 Bu beyit — İÜ'de.

241 Bu beyit — İÜ'de.

242 Bu beyit — İÜ'de.

* Başlık — İÜ 'de.

243 Bu beyit — İÜ'de.

244 Bu beyit — İÜ'de.

245 Bu beyit — İÜ'de.

246 Bu beyit — İÜ'de.

247 Bu beyit — İÜ'de.

- 248 Eşk idüp dest-i cûduña kanlar
Hayret ü derd ile yuşar şanlar
- 249 İtdi bârân meger ki davî‘ -i cûd
Deminden bulutlaruñ yağar od
- 250 Hâk-i pâyuñ olalı cân-ı server
Kızarur şerm idüp leb-i dil-ber
- 251 İmdi şükr ana sana devletüñüñ
Eyle bahşın ziyâde hem mihmânuñ
- 252 Eline şâh-bâz-ı himmetüñ al
Anı geh řaęuña gâh şolu şal
- 253 Ki hümâ-yı felek şikâruñ ola
Bařt-ı yâver-zamâne yâruñ ola
- 254 Ne diyem ey meh-i sipihr-i kerem
Ki medhüñde ‘ âhır oldu kalem
- 255 Gerçi nazm içre olmuşum fâyık
Degilüm vařfuñ itmege lâyıķ
- 256 Medhümden idersin istignâ
Meşşâte istemez ruş-ı zîbâ

248 Bu beyit — İÜ’de.
249 Bu beyit — İÜ’de.
250 Bu beyit — İÜ’de.
251 Bu beyit — İÜ’de.
252 Bu beyit — İÜ’de.
253 Bu beyit — İÜ’de.
254 Bu beyit — İÜ’de. Beyit vezne uygun değil.
255 Bu beyit — İÜ’de.
256 Bu beyit — İÜ’de.

- 257 Ol ki hûrşid-i çarh-peymâdur
Vaşf-ı ta' rîfden mu' arrâdur
- 258 Medhîne lâıyık olmayınca beyân
Ey mu' idî du' âya başla hemân
- 259 Anı yâdet hemîşe var eyle
'Ömr-i bünyâdun üstüvâr eyle
- 260 Hil' atin izdiyâd-ı devlet kıl
İl du' âsın tırâz-ı halvet kıl
- 261 Ehl-i diller olup aña bende AE7b
Şem' -i iqbâlin eyle pâyende
- 262 Devlet ü 'ömri câvidan olsun
'Iyş ü nûş ile kâm-rân olsun
- 263 Olmayup 'ıyş ü nûşı kem hergiz
Görmesün 'âlem içre gam hergiz
- 264 Anı kim istemezse hurrem ü şâd
Gül ise kara toprağa şala bâd

Mü'ellif-i şikeste-bâl ü hüceste-hâl bir mûcib-i berâ'at-ı istihlâl kendüye
ba' zı hikmet-âmîz ü naşihat-ı dil-âvîz virdigidür

257 Bu beyit — İÜ'de.
258 Bu beyit — İÜ'de.
259 Bu beyit — İÜ'de.
260 Bu beyit — İÜ'de.
261 Bu beyit — İÜ'de.
262 Bu beyit — İÜ'de.
263 Bu beyit — İÜ'de.
264 Bu beyit — İÜ'de.

- 265 Ey göñül nûr-ı ‘aşk ile tola gör İÜ83b
Bezm-i rûhânilerde şem‘ ola gör
- 266 Sure-i nûrı ezber eyle yine
‘Aşk bezmin münevver eyle yine
- 267 Ola gör hîdmetüñde pervâne
Ki elüñ ire bezm-i cânâne
- 268 Cigerüñ yakmasaydı sûz-ı nihân
Olmaz idüñ bu resme cerb-i zebân
- 269 Zerd-rûy olduñ ise dil-ber içün
İbtizâl itme kimseye zer içün
- 270 Bellü olsun dirseñ iķâmet yirüñ
Şem‘ -veş rûşen eyle gör hünerüñ
- 271 Yoğ ise gıll ü gışş dimâğuñda
Görünür nûr-ı hâķ çerâğuñda
- 272 Ten-i bî-mâyeden geçüp er iseñ
Meclis-i câna iresin er iseñ
- 273 Mihr umarsañ zamâne mâhından

* AE’de “ ibtidâ-yı kışsa-ı şem‘ ü pervâne”.

269 Bu beyit — İÜ’de.

270 Bu beyit — İÜ’de.

271 b görünür nûr-ı hâķ: nûr-ı hâķ berķ urur İÜ.

272 b meclis: menzil AE .

273 Bu beyit — İÜ’de

Dür olam dime ‘aşk râhından

274 Vâkıf olduñsa ‘aşk sûzından
Dil uzadup söz aç rumûzından

275 Kimse bilmez nedür hakîkat-i ‘aşk
İnceden incedür tarîkat-i ‘aşk

276 Olduğıçün tarîk-i hak anca
Kimse varmaz bu yola hakkınca

277 Dimezem ey gönül ki şûrete bak
Anı ko şâhid-i hakîkate bak

278 İki zülfü nedür cemâl ü celâl
Bilüp añlar bu hâli şâhib-i hâl

279 Bize ne tîr ü ne kemân göster
‘Âşık-ı yâr iseñ nişân göster

280 Mey-i şevkiyle yine cûş eyle AE8a
Rağm-ı devrâna ‘ıyş ü nûş eyle

281 Yine pervâne-veş per ü bâl aç
Ele al ‘aşk muşafuñ fâl aç

274 Bu beyit— AE’de.

275 Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^b,s.14’te yer alır.

276 Bu beyit İÜ nüshasında v.83^b,s.17’de yer alır.

277 b şâhid: şâhidi İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^b,s.15’te yer alır.

278 a cemâl ü: cemâl AE. Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^b,s.16’da yer alır.

279 Bu beyit İÜ nüshasında v.83^b,s.12’de yer alır.

280 a mey-i şevkiyle: câm-ı ‘aşk ile AE. Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^b,s.9’da yer alır.

280 b rağm: rağm ü AE.

281 a yine pervâne-veş: fâir-i sidresin AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.83^b,s.13’te yer alır.

282 Bilirüz derd ü sûzuñ ağlatma hiç
Rişte gibi zebânuñ eyleme hiç

283 Ehl-i hâl içre kesb-i hâlet kıl
Şem' ü pervânenen rivâyet kıl

Arûs-ı efsânenüñ cemâli âfitâbından meşşâte-i beyân eliyle ref' -i niķâb
idüp şem' -i cihânuñ evşâfidur

284 Şem' olup hâme-i numûne-nümâ
Bezîm-i nazma bu resme viridi ziyâ

285 Var idi bir zamânda bir meh-rû
Mâh-ruh-sâr ü 'anberîn-gîsû

286 Büt-i şâmîydi vü gül-i hotanî
Şan dökülmişdi sîmden bedeni

287 Sîm-i nâb idi gerçi simâda
Serve baş egmez idi bâlâda

288 Ruḥ-ı pür-tâbı tâze bir gül idi
Kâkülü ḥalka ḥalka sünbül idi

289 Sihr iderdi düşünde şimşâdı
Yüzi pür-nûr ü şem' idi adı

282 Bu beyit— AE'de. Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^b,s.10'da yer alır.

283 b şem' ü : şem' AE. Bu beyit İÜ nüshasında v. 83^b,s.11'de yer alır.

* AE'de "evşâf-ı şem' -i pür-ziyâ."

285 b ruh-sâr ü: ruh-sâr İÜ.

286 Bu beyit— AE'de.

288 a ruḥ-ı pür-tâbı: pertev-i ḥüsni AE.

289 Bu beyit — İÜ'de.

- 290 Ne diyem ne yazam ki bî-kem[ü]kâst
Çemen-i encümende serv idi râst
- 291 Görse âdem yüzini kılmaya şağ
Tağa korhuluh kıla tağıla tağ
- 292 Ger şorarsañ yirin vilâyet-i şâm
Ol vilâyetde tutmış idi maķâm
- 293 Nice gül nice sünbül nice âteş ü dûd
Gül [ü] reyhâna virmez idi vücûd
- 294 Muğbirinden irerdi câna sürûr
Mağzarından aķardı çeşme-i nûr
- 295 Şûh-sîmin bir idi mûy-ı miyân
Serv-i nevîn-‘ izâr ü gonçe-dehân
- 296 Gerçi kılcı bahânesi yoğ idi
Lîkin aşası anası yoğ idi
- 297 Şâdef-i hüsn içinde dürr-i yetîm
Zîhn-i ğâyetde pâk ü tab‘ -i selîm
- 298 Gün gibi hüsn ile yegâne idi

290 Bu beyit — İÜ’de.

291 Bu beyit — İÜ’de.

292 a ger şorarsañ yirin vilâyet-i şâm: ol gül endâma şem‘ -i hüsn idi nâm İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.84^a ,s.8’de yer alır.

292 b ol vilâyetde tutmış idi maķâm: şorar iseñ yirin vilâyet-i şâm İÜ.

293 Bu beyit— AE’de. Vezne uynuyor. Bu beyit İÜ nüshasında v.84^a ,s.7’de yer alır.

294 b mağzarından: çehresinden AE.

295 Bu beyit — İÜ’de.

296 Bu beyit — İÜ’de.

297 Bu beyit — İÜ’de.

Mişli yok âfitâb-ı zamâne idi

299 Yoğ idi zerre deñlü gerçi dehân
Bezme içinde olurdı zarb-ı zebân

300 Gül-i bî-hâr iken leîâfetde
Tâze serv idi kad ü kâmetde

301 Anı yektâ idüp hudâ-yı kerîm
Şadef-i hüsne bir dür idi yetîm

302 Teni sîmin ü efseri zerrîn
Gûş-vâr idi gûşuna pervîn

303 Gûşî üzre dürr-i girân-mâye
Güneşe olmuş idi himâyê

304 Bedeli yoğ idi zarâfetde AE8b
Gül-i ra' nâ idi leîâfetde

305 Tâç-ı zerrîn başında zînet için
Câm-ı la' lin elinde 'îşret için

306 Yüz açup virse bezme nûr ile fer
Rûşen olurdı gün gibi giceler

298 Bu beyit — İÜ'de.

299 Bu beyit— AE'de.

300 Bu beyit— AE'de.

301 Bu beyit— AE'de.

302 a efseri: halka AE.

302 b gûşuna: hûşe AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.84^a, s.14'te yer alır.

304 Bu beyit — İÜ'de.

305 a tâç-ı zerrîn: tâç-ı devlet AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.84^a, s.13'te yer alır.

305 b câm-ı la' lin elinde: elde la' lin piyâle AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.84^a, s.16'da yer alır.

306 a nûr ile :nûrla AE.

- 307 Ȧođrı yâr idi gerçi ‘ illetsüz
Bir gice olmaz idi ‘ işretsüz
- 308 ‘ İşret ehline reh-nümâ idi ol İÜ84b
Ȧande kim olsa muĸtedâ idi ol
- 309 Sâyesin şalmaz idi yir üzre
Otururdu geçüp serîr üzre
- 310 Ȧarřusında Ȧurup iki ĸâdim
Ĥizmet eylerdi rûz ü şeb dâ’im
- 311 Rûz [ü] şeb gibi şem’e ĸâker idi
Biri kâfûr biri ‘ anber idi
- 312 Birisi rûmî birisi ĸabeřî
Gözedürdi nigâr-ı maĸdûmı
- 313 şem’e ĸidmet ĸılup müdâm gibi
Maĸrem olmışdı şubh ü şâm gibi
- 314 Bege yokdur diyü cihânda nazîr
Germ olup ‘ ıyş iderdi şem’ -i münîr

307 a Ȧođrı: doğrı İÜ.

307 b ‘ işretsüz: řoĸbetsüz İÜ.

309 b serîr: serir AE.

310 b rûz ü şeb: aña her AE.

311 a rûz [ü] şeb gibi şem’e ĸâker: biri kâfûr biri ‘ anber İÜ. Bu beyit İÜ nüşhasında v.84^b ,s.4’te yer alır.

311 b biri kâfûr biri ‘ anber: iki nâzik ĸarîf ü hem-ser İÜ.

312 a birisi rûmî birisi ĸabeřî: gerçi bu hindi idi ol rûmî İÜ. Bu beyit İÜ nüşhasında v.84^b ,s.5’te yer alır.

312 b gözedürdi nigâr-ı maĸdûmı: gözedürlerdi ol yüzi güneşi AE.

313 Bu beyit— AE’de.

314 Bu beyit— AE’de.

- 315 Var idi bir güzel gül-istânı
Zîb ü zînetde cennet şânı
- 316 Bil ki cennet hicâb idüp andan
Oldı pûşîde çeşm-i insândan
- 317 Gülleri yaz ü kış teressümde
Bülbülü rûz ü şeb terennümde
- 318 Şaçılup deste deste sünbüller
Hoş açılmış taraf taraf güller
- 319 Semeni tâze servi âzâde
Hod nihâyet yoğ idi şimşâde
- 320 Çevre yanı laîf ahar şular
Şu kenârında serv-i dil-cûlar
- 321 Her taraf dâne dâne şeb-nem-i ter
Hakka lâleler pür idi kuh-sâr
- 322 Şâh nev-bâdeler alupdur hem
Nev-bahâr idi her taraf hurrem
- 323 Bûy-ı reyhân ki bâğı tutmış idi

315 b zîb ü: zîb AE.
317 a gülleri yaz ü kış teressümde: yaz ü kış gülleri tebessümde AE.
317 b rûz ü: rûz AE.
318 a saçılup: saçılur AE.
319 a servi: serv İÜ.
321 b lâleler: lâleler ile AE.
323 a tutmuş: dutmuş İÜ.
323 b şemmesi: şemdi AE / tutmuş: dutmuş İÜ .

Şemmesi her dimâğı tutmuş idi

324 Dürlü dürlü şükûfe açılmış İÜ85a
Dökülüp sîm-i nâb saçılmış

325 Kırdurup şem‘ haymesin anda
‘İşret eylerdi ol gül-istânda

326 Dem-be-dem anda kırdurup çâder AE9a
‘İyş iderdi bu hûr-i meh-peyker

327 Lâle-veş kırsa bâğ içinde otağ
Gül-i terden yakardı hüsni çerâğ

328 Sebze şahnında bâğ içinde idi
Gonçe-veş âl otağ içinde idi

Bir şeb-i pirûzde ki gayret-i hezâr-ı nev-rûz idi şem‘-i bezm-efrûz ü
sa‘ âdet-endûzuñ fermâñ-ı ‘âlî-nişânı mûcibince envâ‘-i zînet ü gûne gûne
tertîb virildigidür

329 Bir gice tahtı üzre yatmış iken
Baş şalup dürlü fikre batmış iken

330 Diledi kim ayıddı meclis-i mey
Aña hâlet dir idi nağme-i ney

325 Bu beyit— AE’de.

326 Bu beyit — İÜ’de.

327 Bu beyit — İÜ’de .

* AE’de “ meclis-ârâsten-i şem‘-i dil-firûz”.

330 a meclis: şöhet AE.

330 b nağme: nâle AE.

- 331 Karşusunda tururdu hâdemeler
Dün ü gün hizmete mülâzımlar
- 332 Didi kâfûr ‘anbere fî’l-hâl
Demidür devr ide piyâle-i âl
- 333 Göñlüm aňlamaz oldu bâde gerek
Kişi geh zevk ü geh şafâda gerek
- 334 Râm olup emre ol iki bende
Bezm-i ‘âlî kuruldı gül-şende
- 335 Rûşen olmağıçün şeb-i deycûr
Şem‘ler yakdı câ-be-câ kâfûr
- 336 Geldi bu hâli gördi çün ‘anber
Aşdı her bir tarafda yüz micmer
- 337 Mîr-i meclis ki anda şem‘ oldu
Hûblar çevresinde cem‘ oldu
- 338 Nâle idince nây ile kânûn
Rağsa girdi piyâle-i gül-gûn
- 339 Kopardı yiririne kıyâmetler
Geldi reftâra serv-kâmetler

331 b dün ü: dün AE.

333 b zevk ü: zevk AE.

334 a iki: ikisinde AE.

337 b çevresinde: çevresine İÜ.

338 b rağsa girdi piyâle: ortaya geldi bâde AE.

339 Bu beyit— AE’de.

- 340 N'ola rakş ursa döne döne kebâb
Mâh-rûlar şunardı câm-ı şarâb
- 341 Sîm-i sâ' id bir iki cânâne
Eline aldı la' l-peymâne
- 342 Gün gibi devre başlayınca kadeh İÜ85b
Ehl-i bezme irişdi zevk ü ferah
- 343 Nâle-i erganûn ü nağme-i 'ûd
Şaldı ol bezm-gâhuñ içine od
- 344 Dil-i 'âşıklar olmağa ber-bâd
Çalınup çeng iderdi ney feryâd
- 345 Rakş urup niçe şûh meh-rûlar
Halka halka çözüldi gîsûlar
- 346 Cennet ol bezm-i hâş ü şem' idi hûr AE9b
Devr iden bâdeler şarâb-ı tahûr
- 347 Bahtiyâr oldu çün felek-yâver
Öpdi ağzın gözlerüñ sâgar
- 348 Bûse alsa kadeh zarâfetle
Kân yudardı şurâhî gayretle

340 Bu beyit— AE'de.
341 a bir iki: hezâr AE.
342 a gün gibi devre başlayınca : arada bir iki dönünce AE.
344 a dil-i 'âşıklar: cân-ı bî-diller AE.
346 b bâdeler: câm-ı zer İÜ.
348 Bu beyit — AE'de.

349 Saġar alduķça bûse cânândan
Baġrı olu řurâhînüñ andan

Peymâne-i pür-şarâb surâhî-i ‘ âlf-cenâbuñ hîşâbına cevâb virdigi vü
temelluķ ü mülâyemet ile birbirinüñ göñlüne girdügidür

350 Çün şurâhî bu resme oldu ģazîn
Didi ol ithâmuñla câma hemîn

351 Vaz’ -ı ģaddüñ neden ki bilmiyesin
Ĥasta dillerle ģoř dirilmeyesin

352 Nice sâġar gerekse câm-ı cem ol
Saña düşmez leb-i nigâra vuşul

353 ıtalum ģâküñ ola ģâliye-fâm
Baş omaz mısın ayaġumda mûdâm

354 Meskenüñ gerçi şahn-ı gül-şendür
Dil ü dîdeñ benümle rûşendür

355 Germ olup didüğümce nûş-â-nûş
Başdan ayaġa sen olursın ģuř

356 Sâķî-i gül-ruĥ ursa boynuma dest

349 Bu beyit— İÜ’de.

* AE’de “ münâzara-ı surâhî vü kadeh”.

351 a vaz’ : vaz’ ü AE.

351 b ģasta dillerle ģoř: ehl-i bezm ile öķüş AE.

353 a ıtalum: dutalum İÜ /ola: oldu AE.

355 b olursın: alursın İÜ.

356 b ayaġ: ayak AE.

Ayağ altında sen kalırsın pest

357 Beni şâd eylese mi gül-gûn
Derd ü gamdan gözüñ olur pür-ğûn

358 Böyledür çünki hâl ara yerde
Ne işüñ var ki la‘l-i dil-berde

359 Görme kendüñ öñinde hâlünü bil
Ki senüñ gibi çok var ağız kızıl

360 Neden oldı saña bu hürmetler İÜ86a
Bu nice iqbâl bu nice rif‘atler

361 Yâr gönline hîle ile girüp
Söyleşürsin ağız ağıza virüp

362 N’ola el üzre tutduñ ise vatan
Yüz virürlerse başa çıkma iñen

363 Âl ile yüz kızarup ikide bir
Çâk idersin hemîşe perde-i sır

364 Anuñiçündür î‘tibârüñ yok
Zâr ü ser-geştesin qarârüñ yok

357 b der ü: derd İÜ / gözüñ olur: olur gözüñ AE.

358 b var ki: var İÜ.

359 a görme kendüñ öñinde hâlünü: bi’llahi ey câmi bâde haddünü İÜ.

359 b çok var: var çok İÜ.

360 a hürmetler: devletler AE.

360 b iqbâl: ta‘zîm ü AE / rif‘atler: hürmetler AE.

363 Bu beyit — İÜ’de.

- 365 Beni seyr it ki serv-i reftârum AE10a
Mîr-i gerden-firâz ü serdârum
- 366 Yine benden kızip utanmazsın
H'âb-ı ğafletdesin uyanmazsın
- 367 N'ola ğavġa tölarsa bezmüñ içi
Uluya hürmet itmez oldı kiçi
- 368 Bi'llâh inşâf idene lâyıkdur
'Ayn-ı şefkatle baġ ki yazıkdur
- 369 Sen şafâlarda ben cefâda olam
Merhabâsuz harîf-i bâde olam
- 370 Söz öküş koyalum anı bunı
Delükanlu harâmiysen h'ânı
- 371 İşlerüñ çokdurur cihânda senüñ
Kuluyuz kendü haddin bilenüñ
- 372 Bu sözi diñleyüp kadeh-i miskîn
İncinüp ġâyet eyledi nefrîn
- 373 Bu sühandan tebessüm itdi kadeh
Döndi böyle tekellüm itdi kadeh

365 b mîr gerdân-firâz: nice gerden-firâz İÜ.

368 a bi'llâh: güle İÜ.

369 a cefâda: cefâlarda İÜ. Bu beyit İÜ'de iki defa ard arda yazılmış.

371 Bu beyit — İÜ'de.

372 Bu beyit — İÜ'de.

373 Bu beyit— AE'de.

- 374 Didi rind-âne ey şurâhî-i zer
Dil uzatma ki kıana döndi ciger
- 375 Gögsüñi germe nâzlanma iñen
Bendesin ser-firâzlanma iñen
- 376 Ğarrasın gerçi ser-firâzlanup
Germe gögsüñ öñinde nâzlanup
- 377 Baş egersin baña çü âhîr-i kâr
Ne içündür bu denlü vaz' -ı vağâr
- 378 Ben ğam okını men' ider siperüm İÜ86b
'Iyş ü 'ışret sipihrine kıamerüm
- 379 Baña tanz ile söyleme sen söz
Kankı meclisde şevk olur bensüz
- 380 Kim ki benümle bir dem ħurrem olur
Ne kıadar pür-ğam ise ħurrem olur
- 381 N'ola meyl itse baña il 'âlem
'İşret engüştüne benüm ħâtem
- 382 Gül-şen-i bezme hey'etüm güldür

374 a rind-âne: derd ile AE.

375 Bu beyit — İÜ'de.

376 Bu beyit— AE'de.

377 a çü: çün AE.

377 b ne içündür bu denlü vaz' ü vağâr: ğarra olmandur bu nağş-ı nigâr AE.

378 b 'ıyş ü: 'ıyş AE.

380 a benümle bir dem ħurrem: bir dem benümle hem-dem AE.

380 b ħurrem: hem-dem İÜ.

381 b 'ışret: tarab İÜ / ħâtem: ħânım İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 86^b,s.5'te yer alır.

382 a hey'etüm: hey'âtum AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.86^b,s.4'te yer alır.

Baňa kim hem-dem olsa bñlbñldñr

383 Dem-be-dem şa' n oşını atarsın
Bize bñlñlñguñ ne şatarsın

384 Feraħ iseñ gam-ı nevñle nedñr
Gögsññ açup geh âh ü nñle nedñr

385 Çñn řurâhñye irdi kışşa-ı cām AE10b
Didi ey sâğar-ı nikû-fer-cām

386 Yine ey hıızr-ı çeşme-i zñlmât
Kelimâtuñda buldum âb-ı hayât

387 Ne ki didññse cñmlesi ĥağdur
Řaddñme göre řaderñm alçağdur

388 Mñlzem itdññ beni cevâbum yoğ
Sana bir vech ile ĥitâbum yoğ

389 Ben muři'ñm ne ise tedbñrññ
Řuluñum başum üzredñr yirññ

390 Dimezem kim şikeste-bñlbñlñññm
Ĥalğadur gñř kem-terñn řuluñum

391 Bir nefes ayrı olma yanumdan

384 b gögsññ açup: geçirñp gögsññ AE.

386 Bu beyit İÜ nüshasında v.86^b, s.10'da yer alır.

387 Bu beyit İÜ nüshasında v.86^b, s.9'da yer alır.

389 a muti'ñm: muti' AE.

Leblerüñ çekmesün dehânumdan

392 Yine hem-râz ü hem-nişîn olalum
Rind-i ter-dest-i hürde-bîn olalum

393 Birbirine temelluğ itdi yine
Dil-i cândan ta'alluğ itdi yine

394 Oturanlar sevindi bî-gam olup
Gönçe gibi açıldı hurrem olup

395 Yine germ oldu meclis-i bâde IU87a
İrdi maşşûda niçe üftâde

396 Açılup çifte çifte tolular
Öpüşür yok dimezdi meh-rûlar

397 Ref' olup ortadan tekellüf ü şerüm
Bir 'aceb meclis idi germ-â-germ

398 Her yaña râygân idi bûsı
Şöyle kim cân-feşân idi bûsı

399 Şem' olup şîvelerle cem'-ârâ

392 a yine hem-râz ü hem-nişîn olalum: nice bir hicr ile hâzîn olalum İÜ.

392 b rind-i ter-dest-i hürde-bîn olalum: yine hem-râz ü hem-nişîn olalum İÜ.

393 a dil-i cândan ta'alluğ itdi: arada kibr ü kîne gitdi AE.

398 a her yaña râygân idi bûsı: gerçi kim cân-efşân idi bûsı İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.87^a „s.4'te yer alır.

398 b şöyle kim cân-feşân idi bûsı: haddi yok râygân idi bûsı İÜ.

399 a cem-ârâ: bezm-ârâ AE.

399 b itdi şabrın içenlerüñ: ürpündürdi efser-dâra İÜ.

İtdi şabrın içenlerüñ yağma

400 Bir nażar kime baksa mest-âne
‘Aqlın alup iderdi divâne

401 Başa çıkup göze gelince şarâb
Geldi yol kesdi anda reh-zeni h̃âb

402 Ehl-i meclis ki mey-perest oldı
Turamaz ayag üzre mest oldı

403 Tağıdup şem‘-i ser-keş ol bezmi AE11a
Hâneye itdi nâz ile ‘azmi

404 Kızarup nâb-ı bâde ile yüzi
Mest idi h̃âb-ı nâza vardı gözi

405 Gözleri gerçi h̃âba varmış idi
Göñlüñ ol h̃âb-ı nâz uyarmış idi

406 Ki yaturken bir özge h̃âb görür
Seyr idüp ‘arşa-ı çemende yürür

407 Bir gül-istân ki ‘ibret-i cennet
Sebzeler haţţ-ı âyet-i rahmet

401 b anda: halka İÜ.

403 a tağıdup şem‘-i ser-keş ol bezmi: tağılunca o bezm-i dil-keş ü cem‘ İÜ.

403 b hâneye itdi nâz ile ‘azmi: ‘azm ider menziline mey gibi şem‘ İÜ.

405 a gözleri: gamzesi AE.

405 b h̃âb-ı nâz: hevâ ile AE.

406 a h̃âb: hâl İÜ.

407 a ‘ibret : her yiri AE.

- 408 Hâlet-engîz ü dil-keş çemeni
Reh-i hizmetde toğru nârunı
- 409 Kaatre-i şeb-nem ile gonçe-i gül
Câm-ı yâkût-fâm idi tolu mül
- 410 Deste deste benefşeler hâzır
Tâze sünbül kucak kucak vâfir
- 411 Ruğ-ı cânâne gibi gülleri ter
Şevk ile her tarafda bülbül öter
- 412 Dem dem âh itdügince bâd-ı şimâl İÜ87b
Nâz ile şalınurdı tâze nihâl
- 413 Begenüp şem‘ol arayî yârı
Tolanurken şü gibi gül-zârı
- 414 Gördi bir ‘andelîb-i nağme-serâ
Taşı hâkister içi nâr-ı hevâ
- 415 Bir güle virüp iki dünyâyı
Şatun almış başına Ėavgâyı
- 416 Lâle-veş kâse kâse kanı yutmuş
Hâr-ı miğnetde âşiyân tutmuş

408 b toğru : doğrı İÜ.

409 b yâkût-fâm idi: yir idi içi AE/ tolu: tola İÜ

411 a ruğ-ı cânâne gibi gülleri ter: bâğ-ı nev-reste idi pür-gül ü ter İÜ.

411 b şevk ile her tarafda: her tarafda hezâr İÜ.

412 a itdügince: itdügünçe AE.

413 Bu beyit — İÜ‘de.

414 b taşı: teni İÜ.

416 a lâle-veş kâse kâse kanı yutmuş: Ėam-ı Ėurrem serveri unutmuş AE.

- 417 Giceler şubh olunca iñler idi
Gûş açup güller anı diñler idi
- 418 Ne kadar gam yükin çekerse maḥal
Dâğ-ı derd ile bile toğmış ezel
- 419 Zâr ü bîmâr ü za‘ fî gâyetde
Kimseler görmemiş selâmetde
- 420 Bu nigâruñ görince ruḥsârın
Daḥı arturdı nâle vü zârın
- 421 Şem‘ her ḳande varup oturdı AE11b
Başı üstünde çegzinüp ṭurdı
- 422 Göricek şem‘ anı te‘ accub ider
Bu te‘ accübde ‘aḳl ü şabrı gider
- 423 Verhem itmiş iken bu gamda yüzin
Uyanup uyḥusından açdı gözin
- 424 Yine âfâka virdi pertev-i nûr
Yine bezm içi ṭoldı zevḳ ü sürûr
- 425 Gice gündüz olup cemâlinden

418 a gam yükin çekerse: ḥûn-ı dil yudarsa İÜ.

419 a zâr ü bîmâr ü za‘ fî: za‘ fî irüp za‘ fî ḡuşsa İÜ.

421 a ḳande varup: ḳaḡı yirdeAE.

421 b ṭurdı: durdı AE.

422 b bu te‘ accübde ‘aḳl ü şabrı: kendüzinden bu ḥayret ile AE.

423 a itmiş iken: itmiş ki AE.

424 a pertev: şu‘ le-i nûr İÜ.

424 b zevḳ: şevḳ İÜ.

425 b ḥaṭṭ: zülf İÜ.

Fitneler kopdı haţţ ü hâlinden

- 426 Yâdına geldügince rüyâsı
Ġâlib olurdı sûrına yâsı
- 427 Neyki ta‘ bîri hayr ola dir idi
Def‘-i şer eyleye ħudâ dir idi
- 428 Tırdı bu fîkr ile ħırâmân ol
İtdi bir bâġ içini seyrân ol
- 429 Gül kulaġına dür taġup şeb-nem
Nev-bahâr idi her taraf ħurrem
- 430 Mevsim-i ‘ıyş idi zamân-ı bahâr
Hem-ser olmuş ‘ayâr-ı leyl ü nehâr
- 431 Gül ü mül ġam-güsâr ü mûnis idi İÜ88a
Bir müzeyyen kıyâķi meclis idi
- 432 Lâleler mest olup yine ġan zil
Boynun egmiş benefşe lâ-ya‘ kııl
- 433 Câm-ı pirûze tâze bîr kıılar
Şem‘-i kâfûrî ġonçe zanbaķlar

426 a geldügince rüyâsı: düşdügince ol rüyâ AE.

426 b ġâlib olurdı sûrına yâsı: baş ü cândan olurdı nâ-pervâ AE.

427 a neyki ta‘ bîri hayr ola dir idi: zehr içüp gerçi ħûn-ı ġam yir idi İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.87^b, s.15’te yer alır.

427 b def‘-i şer eyleye ħudâ idi: neyki ta‘ bîri hayr ola idi İÜ.

428 b bâġ içini: lâle-zârı İÜ.

429 Bu beyit — İÜ’de.

430 a ‘ıyş idi zamân: ‘işret olmuşdı AE.

430 b hem-ser olmuş ‘ayâr-ı leyl ü nehâr: sebze yüzinde ġalmamışdı ġubâr AE.

431 Bu beyit— AE’de.

432 Bu beyit— AE’de.

433 Bu beyit— AE’de.

- 434 Şem‘ evirdükce sebze de güller
Aña pervâne idi bülbüller
- 435 Şive ü nâz ile bu gonçe-dehen
Ol gül-istânda cilve eyler iken
- 436 Kâtı yil esdi sebze de nâ-gâh
Hiç görünmez oldu tozdan râh
- 437 Kıpdi çün gül-şen içre bu tûfân
Oldı toprağda sebzeler pinhân
- 438 Gözi nergislerüñ olup hîre
Germ kıldı hevâ yüzün tîre
- 439 Oldı âşüfte turre-i sünbül
Yile virdi cemende hırmen-i gül
- 440 İtdi bülbül hazîn olup feryâd
Kaldı hayretde baş şalup şimşâd
- 441 Tünd-bâd oldu çün ‘ayn ü yâr
Nâz ile ‘azm-ı çâder itdi nigâr
- 442 Görüp ol serv-kâmeti fî’l-hâl

434 Bu beyit— AE’de.

436 b hiç görünmez oldu tozdan râh: nâ-bedîd oldu kara tozda râh İÜ.

438 a gözi nergislerüñ olup hîre : gördi tozdan cihân yüzün tîreAE.

438 b germ kıldı hevâ yüzün tîre : gözi nergislerüñ olur hîre AE.

439 a oldu âşüfte turre-i sünbül: yile varup cemende hırmen-i gül İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 88^a, s.9’da yer alır.

440 b yile virdi cemende hırmen-i gül: oldu âşüfte turre-i sünbül İÜ.

442 a görüp ol serv-kâmeti fî’l-hâl: hayme hoş-bûdan oldu mâl-â-mâl AE.

442 b itdi kâfûr ü ‘anber istikbâl: itdi kâfûr [ü] ‘anber istikbâl AE.

İtdi kâfûr ü ' anber istikbâl

443 Ğurre olup sa'âdet-i bahta
Tâc-ı zerrîn giyüp çıkar tahta

444 Şem' zeyn itdi şaneme tahtla tâc AE12a
Taht ü tâc onuñ ile buldı revâc

445 Yine şem' iyle rûşen oldı otağ
Yine meyden piyâle yakdı çerâğ

446 Dûd-ı müşgîn idüp hevâya şu'ûd
Yandı çün her tarafda şandal u 'öd

447 Hoş-ferahlar virüp server-i nağam
Ne elem kaldı cân ü dilde ne gam

448 Şubh olunca piyâle devr itdi
Buldı cânlar şafâ vü gam gitdi

449 Okınup sûz-nâk-maṭla' lar İÜ88b
Yine çağrıldı çâr-mışra' lar

450 Mey ü neyden nigâr alup kâmin
Geçürürdi bu resme eyyâmın

443 a ğurre olup sa'âdet-i bahta: kerem itdi çün sa'âdet ü bahta İÜ.

444 Bu beyit — İÜ'de.

445 b meyden piyâle yakdı çerâğ: mey bezmine görüldi pür ağ AE.

446 a dûd-ı müşgîn idüp hevâya şu'ûd: yandı çün her tarafda şandal u 'öd AE.

446 b yandı micmerler ile şandal u 'öd: dûd-ı müşgîn hevâyı itdi şu'ûd İÜ.

447 b cân ü dilde: hâtırında AE.

448 b buldı canlar şafâ: geldi şadı server İÜ.

449 b çağrıldı: çığıldı İÜ.

450 a mey ü neyden: câm-ı meyden AE.

Ḳıṣṣa-ı pervânenüñ ibtidâsı ve şem‘ -i cem‘ -ârâ ile olan mâ-cerâsıdur

451 Ḳande kim yüz aç bir âfet-i cân
Nice miskîn olur aña nigerân

452 Müşg-bâr olsa kâkül-i pür-ḥam
Nâfe-veş tîre-baḥt olur ‘âlem

453 Bâğ içinde açılmadın güller
Zâr ü nâlân olur mı bülbüller

454 Şem‘ eger gelse bir şeb-istâna
Cem‘ olur çevresine pervâne

455 Hiç dîvânesüz perî olmaz
‘Aşk ‘âlemde serserî olmaz

456 Nâm-ı şîrîni itmeden daḥı yâd
Ḥâzır olur ḥızır gibi ferhâd

457 Rûzigâruñ bu resmedür ḥâlî
Kimse yokdur bu guşşadan ḥâlî

458 ‘Aşk ḥâlin mu‘îdî yâd itme
Ağladursın beni ḳo söyletme

* Başlık — AE’de.

451 b nice miskîn: halk-ı ‘âlem AE.

453 a açılmadın: açılma ter AE.

453 b ü nâlân olur mı: olur niçe niçe AE.

456 a nâm-ı şîrîni itmeden daḥı yâd: naḳş-ı şîrîni yazsa bir üstâd İÜ.

458 a mu‘îdi: melûlî İÜ.

458 b ağladursın beni ḳo söyletme: baña derdüm yiter ziyâd itme İÜ.

459 Kana ğark olmasun mı çeşm-i terüm
Ġuşşadan pâre pâredür cigerüm

460 Niçe bir hasret ile dil yane
Ḵo bu efsûnı başla efsâne

461 Kışsa şehrini resm iden üstâd
Söze bu vech ile urur bünyâd

462 Var idi şâm içinde bir dervîş AE12b
Pâk-meşreb velî muhabbet-kîş

463 Rind-dervîş ü lâ-mekân idi ol
Zâr ü dil-rîş nâ-tüvân idi ol

464 Yakmağa ‘aşk odına cân ü ciger
‘Aşk yolında bağlamışdı kemer

465 Kahr-ı dehr ile pâyimâl olmuş IU89a
Ġam elinden şikeşte-hâl olmuş

466 Oñmaduk derd-mend ü bî-çâre
Pâ bürehne vaţandan âvâre

467 Bâl ü per yakup oda miñnet ile
Adı pervâne idi şöhret ile

460 a niçe: nice İÜ.
460 b ḵo bu: ḵoya AE.
462 b pâk-meşreb velî: ‘ârif-cân idi AE.
463 a dervîş ü: dervîş AE.
464 a ‘aşk: hicr AE.
464 b ‘aşk yolında bağlamışdı: nice pirden kuşanmış idi İÜ.

- 468 Bende-i şâh-ı ‘aşk olup cândan
Cânına geçmiş idi hicrândan
- 469 Hîdmet eylerdi ‘aşka tırmaz idi
Oda gir dirse yüz çevirmez idi
- 470 Tutsa şöhet ‘acemîdür ismi
Bir muşavver belâ idi cismi
- 471 Bir nemed-pûş ü mest-i lâ-ya‘ kıl
Lîkin âyîne gibi şâfi-dil
- 472 Gördi mâ’îl cefâya halk-ı cihân
Künc-i ‘uzletde olmuş idi nihân
- 473 Gündüzün gerçi pür-gam olurdu
Gice geldükçe hurrem olurdu
- 474 Yüzi açılsa mâh-ı pervînüñ
Gün doğardı başına miskînüñ
- 475 Anuñ ahevâli böyle idi müdâm
Giceler uyhu gözlerine harâm

468 b cânına geçmiş idi hicrândan: cânâ irmişdi cevri-i devrândan İÜ.

469 a tırmaz: durmaz İÜ.

469 b oda gir dirse: girüp odlara İÜ.

470 a ‘acemîdür: ‘aceb degül İÜ.

470 b bir: ki AE.

471 a nemed-pûş ü: nemed-pûş AE.

471 b şâfi: sâf AE.

472 b künc-i ‘uzletde olmuş idi: her gün olurdu bir bucağda AE.

- 476 Gicedür sırr-ı ‘âşıka mahrem
Gice handân olur dil-i pür-gam
- 477 Gicedür hicr-i yâra hem-sâye
Gicedür dūd-ı âha ser-mâye
- 478 Gice yâr olup âh ü zâr ile dil
Şoĥbet eyler ĥayâl-i yâr ile dil
- 479 Uyutmazdı giceyle pervâne
Eşer itmışdı nâr-ı ĥam-ı cân
- 480 Ĥâlî yatlu ĥarîb ü ĥasta idi
Zâr ü mecrûĥ dil-şikeste idi
- 481 Bir gice âh ü nâle eyledi çok AE13a
Ĥam-ı ‘âşıq gibi nihâyeti yok
- 482 Dönüp ol ĥasta ĥâlden ĥâle
Gâĥ girye iderdi geh nâle
- 483 Yıl esüp gerçi yağdı çok bârân İÜ89b
Sakin olmadı âteş-i hicrân
- 484 Ĥam füzûn oldı nâle itdükçe
Daĥı ĥarardı göñlü gitdükçe

477 a hem-sâye: ser-mâye İÜ.
477 b ser-mâye: pîrâye İÜ.
479 Bu beyit — İÜ’de.
480 b zâr ü: zâr İÜ.

- 485 Müztarib kaldı nidesin bilmez
Kimesne eşk-i dîdesin silmez
- 486 Ana kayd oldı çün der ü dîvâr
Turdı ‘azm itdi bir yaña nâ-çâr
- 487 Gitdi yolsuz ne tağ dirdi ne taş
Gözlerinden ayardı kanlu yaş
- 488 İçi taşı gam ü elemle tolup
Reh ü bî-reh giderdi vâlih olup
- 489 Seyr iderken giceyle ol şeydâ
Oldı bir şu‘ le qarşudan peydâ
- 490 Vardı pervâne şu‘ leden yaña çün
Rûz-ı rûşen görindi gözine dün
- 491 Gördi bir haymedür münakkaş ü hûb
Ki bulunmaz mişâli dil-keş [ü] hûb
- 492 Hâyme etrâfı tâze gül-şen idi
Dürlü ezhâr ile müzeyyen idi
- 493 Hoqqasın gonçe taldurup gevher

485 a kimesne eşk-i dîdesin silmez: dâmen-i şabr ile yaşın İÜ.

486 Beyit vezne uygun değil.

487 Bu beyit — İÜ’de.

488 Bu beyit— AE’de.

491 a münakkaş ü: münakkaş AE.

493 a hoqqasın sen gonçe taldurup: pür olup gonçe hoqqası AE.

493 b giymiş idi başa: urunmuş idi İÜ.

Lâle giymiş idi başa la‘l-efser

494 Cem‘ olup anda niçe mâh-liqâ
Devr ide başlamışdı câm-ı şafâ

495 Lîkin ortada var idi bir mâh
‘Aklı giderdi görenüñ nâ-gâh

496 Mâh-rûyî siyâh-külâle idi
Hûblar çevresinde hâle idi

497 Söz atup kandedür la‘l-bârı
Güneşe ta‘n iderdi ruḡ-sârı

498 Yüzi pür nûr turreşi tannâz
Gözi maḡmûr ü gamzesi gammâz

499 Kimi kim yaksa çeşm-i bed-hûnı
Ḳayd ü bend eylerdi gîstûsı

500 Leb-i ‘aksi ile hevâ yüzi la‘l
Ḳam-ı zülfi bırakmış âteşe na‘l

501 Ol perî-veş ki cân-ı ‘âlem idi AE13b
Ḳüsn ü ḡlḡla bir ḡoş âdem idi

494 a cem‘ olup: dirilüp İÜ.

496 a mâh-rûyî: mâh-rûyî vü İÜ.

497 a kandedür la‘l-bârı: kande la‘l’-i gevher-bârı AE.

498 a yüzi pür-nûr: ḡaşı mekkâre vü AE.

498 b maḡmûr: aḡyâr AE.

499 Bu beyit — İÜ’de.

501 a cân: şâh AE.

501 b ḡüsn ü ḡlḡla: ḡüsn-i ḡalk İÜ.

- 502 Şem‘-i cem‘ idi ol cefâ-pîşe İÜ90a
‘Iyş aña fendi vü şafâ-pîşe
- 503 Göricek ol cemâli pervâne
Yile vardı mecâl-i pervâne
- 504 Didi yâ rab neyki bu meh-veş
Kim urur şavkı cânıma âteş
- 505 Bâreka’llâh zihî cemâl ü kemâl
Ki kıomaz dilde zerre deñlü mecâl
- 506 Mühr idüp sînesinde mihr ü gamun
Aña dil virdi bir nazarda hemîn
- 507 Dağı ne yâr ü ne haber peydâ
Oldı göñlüñde şûr ü şer peydâ
- 508 Çünkü ol serve şu gibi ağıdı
‘Aşk odı şabrı hırmenin yağıdı
- 509 Oldı bir demde zâr ü ser-gerdân
Yâra meftûn ü kendüye hayrân
- 510 Bilmeyüz nice olduğın anda

502 a şem‘-i cem‘: kendü şem‘ AE.
502 b ‘Iyş aña fendi: aña ‘işret fen ü İÜ.
503 a cemâli: cemâl İÜ.
503 b cemâl: mecâl İÜ.
504 b kim: ki AE.
505 b mecâl: melâl AE.
506 a mihr ü: mihr AE.
507 a yâr: peyk İÜ.
507 b göñlüñde: göñlinde İÜ.
508 Bu beyit — İÜ’de.
509 a zâr ü: zâr İÜ.
509 b kendüye: hâline AE.

Qaldı âşüfte-hâl ü dermânda

511 Bu hevâda idince beñzini sâz
İtdi feryâd ü nâle ile niyâz

512 Boyanup göge dūd-ı nâleleri
Oldı ney-veş delik delik cigeri

513 Ğam ü derdin döküp geh yandı râz
Hayme etrâfını tolandı biraz

514 Gerçi tırmaz söylerdi öte beri
Qâdir olmadı kim gire içeri

515 Döndi maḥrûm geldi ḥânesine
Vâlih idi geçen fesânesine

516 Yandı cânında çünki âteş-i âh
Boyadı ḥânesini dūd-ı siyâh

517 Qararup ḥâli ḥâl-i yâr gibi
Dâğ-dâr oldı lâle-zâr gibi

518 Anı dîvâne eyleyüp gam-ı yâr
İdemez oldı bir arada qarâr

510 a bilmeyüz nice: bilmeyüp niçe AE / anda: ğamdan AE.

510 b qaldı âşüfte-hâl ü dermânda: gözi tolmışdı ğuyâ den-i ğamdan AE.

511 b itdi feryâd ü nâle ile: ğâh feryâd kıldı ğâh AE.

512 a boyanup göge dūd-ı nâleleri: aña te'şir idince 'aşq eñeri AE.

513 Bu beyit — İÜ'de.

514 a tırmaz: durmaz AE.

514 b qâdir olmadı: çâre bulmadı İÜ.

516 a yandı cânında çünki âteş-i âh: pür idüp ḥânesini dūd-ı siyâh İÜ.

516 b boyadı ḥânesi dūd-ı siyâh: odlara yaqdı anı sûz ile âh İÜ.

519 Yağasın dest-i ğam ki pâreledi
Yüregın pâre pâre pâreledi

520 Cevr okına döñüp nişân gibi ‘aşk AE14a
İki bükdi bilin kemân gibi ‘aşk

521 Za‘ fî günden güne kavî oldu IU90b
Ğam bucağında münzevî oldu

522 Dîde pür-ğûn ü dil pür-âteş idi
Zıkr-i da‘ im bu şi‘ r-i dil-keş idi

523 Çünkü hâtif sözini ğûş itdüm
Ğâh ğûş ü geğî ğurûş itdüm

Hezâr derd ile pervâne-i yegâne şi‘ r-i ‘âşık-âne okuyup terâne itdügidür

Mefâ‘ ilün / fe‘ ilâtün / mefâ‘ ilün / fe‘ ilün

524 Müsellem olsa mağaldür baña vilâyet-i ‘aşk
Ki cümle varımı virdi fenâ-yı ğâret-i ‘aşk

525 Ne cevri-i dil-bere ğad var ne kağır-ı dehre şümâr
Dirîğler ki bulunmayu ğaldı ğâyet-i ‘aşk

526 Nesîm-i şubğ-vişâl ile ğoş-dem olmış iken

519 b pâre pâre pâreledi: yare yare yareledi AE.

520 b bilin : bili İÜ.

523 Bu beyit— AE’de.

*AE’de “ ğazel”.

525 b bulunmayu: bulunmadı AE.

Komadı ‘âfiyetüm zerre deñlü âfet-i ‘aşk

527 Eger cefâdur eger özge şâkirem bi’llâh
Dilümde niceye dek derd ola hikâyet-i ‘aşk

528 Ne denlüdür hem iderse ‘ilâç ü merhem olur
Selâmet-i dil ü cândur baña melâmet-i ‘aşk

Pervânenüñ nâr-ı şevkle yanup cân ü cihândan uşanup gezdigidür

529 Berü gel ey ğarîb ü hasta göñül
Seng-i hicrân ile şikeste göñül

530 Niçe bir bezm-i ğamda hûn içelüm
Demidür câm-ı bâde şun içelüm

531 Göremezsüñ cemâl-i dil-dârı
Yüri var qapusın tolan bârî

532 Yüri illerle bekle reh-güzerin
Bir gün ola ki alasın haberin

533 Eger olsa belâ vü ğam bâkî
Añma n’olurdu hâl-i ‘uşşâkı

534 Gerçi ğam baħrine kenâr olmaz

527 a özge: ğuşşaya İÜ / bi’llâh: bi-ħamdli’llâh İÜ.

528 a ‘ilâç ü: ‘ilâç AE.

* AE’de “mesnevî”

529 a ğarîb ü: ğarîb İÜ.

531 b yüri var qapusın: yüz urup eşigin AE / tolan: dolan İÜ.

532 a illerle bekle: bilelerünle İÜ.

533 b n’olurdu: ne olurdu AE.

Ḥamdli'llâh ki ber-ḳarâr olmaz

535 Her ḳazâ kim görindi bir yüzi var İÜ91a
Şeb-i târuñ soñuñda gündüzi var

536 Devr-i 'âlem nedür fenâr-i ḥayâl
Gösterür bir nazarda biñ eşkâl

537 Gâh dâm-ı firâḳ ü dâne-i ḡam
Gâh bezm-i vişâl ü zevḳ-i naḡam

538 Çünki irmez bu nükte pââyâna AE14b
Görelüm n'oldı ḥâl-i pervâne

539 Ol siyeh-kâr olunca zâr ü nizâr
Ḳatı kâr itdi nâr-ı fırḳat-i yâr

540 N'ola yıldız şayarsa dîdeleri
Tîre-şâm idi 'ömrinüñ seḫeri

541 Ḳalmayup zerre deñlü ḥayra mecâl
Başdan ayğa doldı vecd ile ḥâl

542 Gördi yoḳ çâre dilde yaresine
Ḥânumân terkin urdı çâresi ne

535 a görindi bir yüzi: görüne yiryüzi İÜ.

535 b soñuñda: soñ ucu AE.

536 a devr: durur İÜ.

536 b bir nazarda biñ eşkâl : niçe niçe şûret-i ḥâl İÜ.

537 b bezm: câm İÜ / zevḳ-i naḡam: ḥâne-i cem İÜ.

538 a çünki: çün kim AE.

539 b ḳatı kâr itdi nâr: anı şûride itdi AE.

540 a n'ola yıldız şayarsa: ola yâ pür-sitâre AE.

541 Bu beyit — İÜ'de.

542 a gördi yoḳ çâre dilde: bulmayup çâre göñlü İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 91^a, s.7'de yer alır.

- 543 K ara ba tına eyleyüp nefr n
Yine  v re oldu ol misk n
- 544 Gün yüzinden görem diyü lem a
C n atup gitdi  ayme-i  em e
- 545 K puya karşu t rd  v lih   deng
G nl  mir   t   u  adan t lu reng
- 546 Didi ey  fit b-ı zevk    af 
Beni yakıp ey n nde itme cef 
- 547 Ey gözüm n r  gönlüm  r m 
  ir olmaz mı fir at     m 
- 548  deli dilde mihr  ni pinh n
Olm  um zerre gibi ser-gerd n
- 549 Leb   h dd  s z ey b t-i meh-ve 
Menzilüm oldu  b ile  te 
- 550 N ola kanlar dökülse d demden
Y reg m p re p red r  amdan
- 551 Bana yazık meded ne   are kılam

544 b gitdi: vardı AE.
545 a t rd : vardı AE.
546 a zevk    af : hüsn   bah  AE.
548 a mihr  ni: mihr  ni I  / pinh n: nih n I .
548 b olm  um: y r rem I .
550 Bu beyit  AE'de.

Gitdi hûş ü hîred çâre kılam

552 Dil-i pür-gamda inkisârum var
Gerçi âyîneyüm gubârum var

553 Tâ ki sevdâ ile başum töludur İÜ91b
Mezra‘-i cürme yaşum töludur

554 Hâşılum bâde vardı anuñiçün
Bir gedâyum esirge cânuñiçün

555 Düştüm ayaga dest-gîrüm yok
Âsitânuñdan özge yirüm yok

556 Kande irsün gül-i murâda elüm
Hâr-ı gam töldi gül-şen-i emelüm

557 Tolaşaldan berü kemendüñe dil
Göz karasıyla düşdi bendüñe dil

558 Gerçi ‘uşşâka fitnedür her işüñ AE15a
Beni yakdı kıya kıya bakışuñ

559 Kan tölup yaş yirine dîde-i ter
Guşşadan pâre pâre oldı ciger

560 Gözlerüm döñdügince seyyâre

552 b âyîneyüm: âynayum AE.

556 b emelüm: elüm AE.

557 b bendüñe: bendiñe İÜ.

559 Bu beyit — İÜ’de.

560 a döñdügince: döñdiginçe AE.

560 b sîne gerdün gibi tolar yare: gündüzüm oldı giceden kıare AE.

Sîne gerdûn gibi tolar yare

561 Raḥm ider ḥâlîme egerçi gören
Zâr olur nâlişûme gûşın uran

562 Kimse gelmez yanuma nâlemden
El yudum göz yaşıyla ‘âlemden

563 Âşinâlar yanında yâd oldum
Niçe mağbûn ü nâ-murâd oldum

564 Olup âzürde hem-civârum olan
Kodı gitdi kadîmi yârüm olan

565 Göñül âteş göz âb tolmışdur
Ḥânumânüm ḥarâb olmışdur

566 Sen iseñ bir nezzâre kılmazsın
Ölsem öñüñde çâre kılmazsın

567 Görmedüm şîve-kâr sencileyin
Olmasun kimse zâr bencileyin

568 Almaduñ gitdi hışşe ḥâlümden
Bâri kaçmaz mısın vebâlümden

569 Âh ü nâlem kulağuña girmez

561 b zâr olur nâlişûme gûşın uran: olur âşufte ḥâtır ü mey şoran AE.

563 b niçe: nice İÜ.

564 a olup âzürde: benden incindi AE.

565 b ḥânumânüm: kanı ḥâlüm AE.

568 Bu beyit — İÜ’de.

Göge peyvestedür saña irmez

570 Kışşadan hışşe almaduñ gitdi
Üstüme sâye şalmaduñ gitdi

571 Âhire irmeyüp gam-ı hicrân
Müşkilüm olmadı hergiz âsân

572 Ayruluk derdi özge zaḥmetdür İÜ92a
Çâre ancak bu derde vuşlatdur

573 Dimezem kim kıcal bu şeydâya
Kâyilem bir kıru temâşâyâ

574 Sözüñe ‘âşıkum tekellüm kı
Hâl-i zârum görüp teraḥḥüm kı

575 Bî-kîne yüregümi ḥûn itme
Cevrüñ endâzeden füzûn itme

576 Çok cefâ kıma cânâ bekcegizüm
Kıyma ben nâ-tüvâna bekcegizüm

577 Baña çün ‘aķıbet dimezdüñ gül
Niye ‘arz eyledüñ yüzüñ ey gül

578 Senüñ ol şîveñe inandum idi AE15b

570 Bu beyit— AE’de.

573 a kim kıcal: bûse vir AE.

573 b bir kıru: gâh ki İÜ.

575 a ḥûn: ḥûn AE.

575 b füzûn: birûn AE.

576 Bu beyit — İÜ’de.

577 b ey gül: evvel İÜ.

578 a senüñ ol şîveñe inandum idi: ben senüñ va’deñe inanur idüm İÜ.

Kâmetüñ gibi toğrı şandum idi

579 Şimdi bildüm ne âfet imişsin
Niçe aqt-i kıyâmet imişsin

580 Güle bakmaz iseñ yüzime benüm
Kulağüñ bâri tut sözüme benüm

581 Dağı bu resme nice âh [ü] figân
İtdi kim inledi zemîn ü zamân

582 Ğam-ı hicr ile olmağın mağzûn
Dîdeden dökdi âb ü dilden hûn

583 Taşlar altında kalup iki eli
Derd ü dilden okıdı bu ğazeli

Pervâne müsâhîr-i hicr ile bağrın yakup ve hâlete münâsib ğazel
okuduğıdur

Fe' ilâtün / mefâ' ilün / fe' ilün

584 Yakdı yandurdı oda cânı firâk
Ne dil ile idem beyân-ı firâk

585 Âh eger arz olunmaya ölicecek

578 b şandum idi: şanur idüm İÜ.

579 a ne âfet imişsin: seni ne âfetsin İÜ.

579 b niçe aqt-i kıyâmet imişsin: başdan ayağa pür-zerâfetsin İÜ.

581 Bu beyit— AE'de.

582 Bu beyit— AE'de.

583 b derd ü dilden okıdı: şevk ile okurdu AE.

* AE'de "ğazel".

Âsitânuña dâsitân-ı firâķ

586 Nice nâm ü nişân ki öldüriyor
Beni oķa diküp kemân-ı firâķ

587 Ocağuma şu koydı göz göre âh
Bile varsun bu hânûmân-ı firâķ

588 Ey dirîğâ ki bî-nihâyetdür
Ėam-ı âşık gibi zamân-ı firâķ

589 Bezm-i gamda piyâle göz yaşıdur
Dilde eglencemüz terân-ı firâķ

Pervânenüñ nâle vü âhı ol mâh har-gâhı halden âgâh itdügüdür

590 Ol kadar nâle vü figân itdi İÜ92b
Ki nigâr ol figânı işitdi

591 Baķdı kimse görünmedi gözine
Bir nazar kıldı ‘anberüñ yüzine

592 Didi bilür misin ki bu kimdür
Bu siyâh-kâr kaygılı kimdür

593 Didi kimdür bu âh ü nâle iden

586 a nice: niçe AE.

587 Bu beyit— AE’de.

589 Bu beyit — İÜ’de. Bu beyit AE’de art arda iki kez yazılmış.

*AE’ de “ mesnevî”.

590 a ol kadar nâle vü figân itdi: girye-i nâle ol kadar kıldı İÜ.

590 b ki nigâr ol figânı işitdi: ki dil-i şem‘ i söz eşir kıldı İÜ.

592 Bu beyit — İÜ’de.

593 Bu beyit— AE’de.

Bize âhı odın havâle iden

594 Bunda her gün gelür zevâli nedür
Kapudan gitmez oldu hâli nedür

595 Yüri var kim ise aña söyle
Ki edebsüzlük itmesün böyle

596 Hayme öñünde bilmezem ne arar
‘Âşık olmak anuñ nesine yarar

597 İşigüm ka‘bedür tavâf itsün
Çün tavâf eyledi dönüp gitsün

598 Turmasun artuğ ol burada dağı
Gele vakt ola bir fütâde dağı

599 Ceng ü gavğa olur hâzer kılsun AE16a
Kosun ibrâmı haddini bilsün

600 Ne sebebeden şebâtı yok işinüñ
‘Arzı kendü elündedür kişinüñ

601 Bu sözi söyleyince ol meh-rû
Taşra ‘azm itdi ‘anber-i dil-cû

594 Bu beyit— AE’de.

595 b ki edebsüzlük itmesün: bir dağı itmesün gelüp AE.

596 a arar: var AE.

596 b ‘âşık olmak anuñ: garañı yoğ ise İÜ.

597 Bu beyit İÜ nüshasında v.92^b, s.9’da yer alır.

598 a artuğ ol: hergiz AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.92^b, s.10’da yer alır.

599 b kosun ibrâmı haddini bilsün: bir kapuya dağı güzer kılsun İÜ.

600 Bu beyit İÜ nüshasında v.92b, s.8’de yer alır.

601 a meh-rû: dil-ber AE.

601 b ‘azm itdi ‘anber-i dil-cû: çıkdı hemin turup ‘anber AE.

602 Gördi bir nâ-tüvan turur maḥzûn
Dili pür-sûz dîdesi pür-ḥûn

603 Çâk idüp sînesini yir yir ‘aşk
Başdan ayağa dek muşavver-i ‘aşk

604 Didi ey bî-ḳarâr dîvâne
Âşinâ iseñ olma bî-gâne

605 Ne içün dil-figâr ü nâlânsın
Ne idük böyle deng ü hayrânsın

606 Hoşluguñ yok yüzüñ gözüñ argar
Yoḥsa okun yidüñ mi yâr-ı süvâr(?)

607 Baḥr-ı eşküñ zemîni ğark itmiş
Nâr-ı âhuñ zamânı ḥark itmiş

608 Gerçi biñ yaş döker gözüñ bir dem İÜ93a
N’oldı şabr idemez misin bir dem

609 N’ola ger mübtelâ iseñ şabr it
Şabr idüp câna bir nefes ḥayr it

610 Çeke tut böyle mübtelâlanma

602 a bir nâ-tüvan turur: pervâneyi görür AE.

602 b dili: dil İÜ.

603 a idüp: ider AE / yir yir: bir bir İÜ.

606 Bu beyit — İÜ’de.

607 a baḥr-ı eşküñ zemîni ğark itmiş: dîd-ı âhuñ zamânı ḥark itmiş AE.

607 b nâr-ı âhuñ zamânı ḥark itmiş: seyl-i eşküñ zemîni ğark itmiş AE.

608 a biñ: bir AE.

608 b idemez misin: idemezsın AE.

609 Bu beyit — İÜ’de.

610 a böyle: ḳâtı AE.

Mürğ-i bismil gibi yuvalanma

Ol şem‘ -i huceste-cemâl haberin ‘ anbere îşâl itdükde pervâne ‘ arz-ı cemâl
itdügidür

- 611 Çünkü pervâne anı gûş itdi
İçmeden câm-ı bâde cûş itdi
- 612 Didi ey hâk-ı pâ-y-ı müşg-i hotan
Sözümü diñle verhem itme iñen
- 613 Merhamet kıl ki nâ-tüvânım ben
Ėam ü derd ile dâsitânım ben
- 614 Dilegüm çok degül budur senden
Varıçağ yâra diyesin benden
- 615 Ey beni zâr ü dil-şikeste kılan
Göñlüm alup şikeste-beste kılan
- 616 Ehliye gün yüzün muţâlî‘ -i nûr
Ėam-ı ‘ aşkuñ virür cihâna sürûr
- 617 Nice bir fırkatüñle pür-ğam olam
Dağı vaķt olmadı mı hurrem olam

* AE’de “ niyâz-ı pervâne-i dil-firûz be-şem‘ -i meclis-efrûz”.

611 b cûş: nûş AE.

612 b sözümi: kışşa-ı mey AE.

613 a ki:— AE.

613 b Ėam ü derd ile dâsitânım: nâ-tüvân cism ü hasta cânım AE.

615 a zâr ü dil-şikeste: zâr-ı nâ-tüvân AE.

615 b göñlüm alup şikeste-beste: Ėamze tiğıyle dil-fikâr AE.

616 Bu beyit — İÜ’de.

617 Bu beyit— AE’de.

618 N'ola şâh iseñ ey cefâ-pîşe AE16b

Göricek şefkat eyle dervîşe

619 Cânuma yâra urma yârumsın

Ėamum arturma Ėam-güsâroomsın

620 Varlığum hicrũñ odı Ėâk itdi

Beni bir kerre oñmaduñ gitdi

621 Beni bir kerre itmedũñ dağı yâd

Dâd elũñden hezâr Ėayf ile dâd

622 Giceler 'ıyş ü 'ışret eylersin

Mũdde'ilerle şoğbet eylersin

623 Pũr-cefâsın vefâya meylũñ yok

Derdi çok mübtelâya meylũñ yok

624 Çũnki cân virũrũm řehâ yoluña

Bir nazâr eyleseñ n'ola kuluña

625 Vehm idũp alma nâle vũ âhum

İ'timâd itme Ėũsnũñe şâhum

626 şanma pâyende çarĖ-ı nev-tâķı

Bu mekânuñ mekĩni yok bâķĩ

619 a yârumsın: cânumsın AE.

619 b Ėamum arturma: Ėoma Ėam-gĩn ki AE.

620 Bu beyit — İÜ'de.

621 Bu beyit— AE'de.

623 b çok:— AE.

625 a vehm idũp alma: alma vehm ile AE / nâle vũ: nâle-i AE.

626 a sanma pâyende çarĖ-ı nev-tâķı: satma pâyende çarĖ-ı eflâķı AE.

626 b mekĩni: 'aķsini İÜ.

627 anı yildür ki açılan güller
arşusunda okurdu bûlbûller

628 Güllerinüñ azân idüp şoldı
Yiri peydâ degül ‘aceb n’oldı

629 Bu cihânuñ beası yok hergiz İÜ93b
Kîne-cûdur vefâsı yok hergiz

630 Geldi ‘anber bu mâ-cerâyı didi
Bir bir avâl-i mübtelâyı didi

631 ‘Anber ol deñlü okıdı efsûn
Ki bu leylâyı eyledi mecnûn

632 utuşup ‘aşk odıyla rişte-i cân
Şem‘-i dem-beste kıldı niçe zamân

633 Eşer idüp am odı âyet ile
Mum-veş bezm olur bu âlet ile

634 Gözi yaşın aıtdı seyl itdi
odı cevri vefâya meyl itdi

635 Çün ezelden nikû şemâ’il idi

627 Bu beyit — İÜ’de.

628 Bu beyit — İÜ’de.

629 a cihânuñ: cihândur AE.

630 b avâl: âl AE.

631 a ‘anber: lîkin İÜ / okıdı efsûn: okıtdı efsûn İÜ.

631 b ki bu leylâyı eyledi: eyledi şem‘i germ idüp AE.

632 a utuşup ‘aşk: dutuşup hier İÜ.

633 b âlet ile: âlet ile İÜ.

634 Bu beyit — İÜ’de.

Gözi yaşlu vefâya mâ'il idi

636 Gördi kim yakdı şevk odı yüregın
Kaldıruñ didi çâduruñ etegin

637 Perdesi ref' olunca har-gâhuñ
Mihr-i hüsni göründi ol mâhuñ

638 Yüzın açınca şem' -i cem-ârâ
Nûr ü fer tıldı ser-i ber-dibâ

639 Çıkdı ol hûri çün kaşûrından AE17a
Gice rûz oldı yüzi nûrından

640 Gerçi yüz açmış idi cânâne
Taşradan gâfil idi pervâne

641 Pür iken sîne zaḥm-ı âfetden
Ḥaberi yoğ idi bu hâletden

642 Nâ-gehân ol garîb açup gözini
Cem' ider gayret ile kendüzini

643 Gördi 'âlem huceste-rûz olmuş
Şem' ü mihr ü cihân-firûz olmuş

635 Bu beyit— AE'de.

636 a kim yakdı şevk odı: gördi ditrer ceres gibi yüregın AE.

636 b etegin: diregin AE.

637 a perdesi def' olunca: açdılar perdesini AE.

637 b ol: bu İÜ.

638 a yüzın: yüz AE / açınca: açınca bu AE.

638 b ser-i ber-dibâ: her taraf şaḥḥa.

640 b taşradan: taşra AE / idi: yaturdı AE.

641 a sîne zaḥm-ı âfetden: cân ü dil melâletden İÜ.

642 a nâ-gehân ol garîb açup : gelicek 'aḥlî açdı çün AE.

643 b şem' ü mihr ü: şem' -i mihr AE / cihân- firûz: cihân-efrûz AE.

- 644 Karşudan toğmış âfitâb-ı cemâl
Ki virür mâh ü mihre nağs ü zevâl
- 645 Cilve seyr itdi hüsn-i mevlâdan
Kaldı dem-beste bu tecellâdan
- 646 Ne tecellâ ki bark-ı âfetdür
Yağdı miskîni bir kıyâmetdür
- 647 Oldı pervâne zâr dağı beter İÜ94a
Vâlih ü dil-figâr dağı beter
- 648 Kopardı feryâdlar nihâdından
Baş ü cân fikri gitdi yâdından
- 649 Çünkü bu câmı eyledi nûş ol
Mest olup hâke düşdi bî-hûş ol
- 650 Bir zamân bil ki ol gice yatdı
Fûlk-i dil bil ki hayrete batdı
- 651 Özgedür 'aşk içinde vecd ile hâl
Ana irmez hesâb-ı fikr ü hayâl

644 b mâh ü mihre nağs ü: mâha nağs ü mihre İÜ.

645 a cilve seyr itdi: bir eşer tıydı AE.

645 b tecellâ: tecellî AE.

646 a tecellâ: tecellî AE.

646 b bir: bu AE.

647 a vâlih ü dil-figâr: kaldı bî-iẖtiyâr AE.

648 a kopardı feryâdlar: şu'leler bark urup İÜ.

649 a nûş ol: ol nûş İÜ.

649 b mest olup: şevkiyle AE / bî-hûş ol: bî-hûş İÜ.

650 b fûlk-i dil ilk hayrete batdı: iki dünyâyı bir deme şattı AE.

651 b fikr ü hayâl: fikr [ü] mâ'il AE.

652 Şem‘ ol aḥvâle ṭakılup ḥayli

Yine itdi otağına meyli

653 Ḥaymesine girüp ol âfet-i cân

Ṭolu aydur bulutda oldı nihân

654 Añada ‘aşk odı eşer kıldı

Eski dil derdine ḥaber kıldı

655 Zâr olup yile vardı şabr ü qarâr

Düşüp âteş içine ağladı zâr

656 Ağlayup şubḥ olunca zârı ile

Dil-figâr oldı guşşa ḥârı ile

657 Çıkdı başına dûd-ı sevdâlar

Nitekim zûlf-i ‘anber-âsâlar

658 Çâk idüp lâle-veş giribânuñ

AE17b

Dilde şaqlardı dâğ-ı hicrânuñ

659 Giceler itdügince nâz ü niyâz

Yoğ idi ğamdan özge maḥrem- i râz

660 Yıgup âḥir binâ-yı âb ü gilin

Baş virürse dimezdi râz-ı dilin

652 a ol aḥvâle: bu ḥâle AE.

655 a zâr olup yile vardı şabr ü qarâr: düşüp âteş içine ağladı zâr İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.94^a, s.9^a’da yer alır.

655 b düşüp âteş içine ağladı zâr: yile vardı metâ‘-yı şabr ü qarâr İÜ.

657 a çıkdı başına: başına çıkdı AE.

658 a giribânuñ: giribânın AE.

658 b hicrânuñ: hicrânın AE.

659 a giceler itdügince nâz ü: kodı nâzı göñülden itdi AE.

660 a yıgup âḥir: yaqduğınca İÜ.

661 Sepelerdi odına âb-ı revân
Dil ü cândan ururdu âh ü figân

662 Anı gâyetde zâr idüp gam odı
Ağlayurak biraz yatup uyudı

663 Bu yatur nağ‘-ı lâle-gûn üzre
Taşra pervâne hâk ü hûn üzre

Bir seher kâfûr pervâne-i mehcûr-peri kıpuda bulup hûr u maķhûr
sürdügidür

664 Ref‘ idüp lutf-ı hâķ şeb-i târı İÜ94b
Çün zuhûr itdi şubhuñ âşârı

665 Oldı taķ-ı sipihr-i nîlîden
Şem‘ kâfûr şaķuña rûşen

666 Rûz-ı ‘ıyda irüp şeb-i mâtem
Giydi zer-beft câmesin ‘âlem

667 Yüz açınca güneş niķâbından
Turdı kâfûr uyandı h‘âbından

668 Uyanup uyķudan ki açdı gözün
Yudı şâmi gül-âb-ı terle yüzün

661 a seplerdi: ki sepe AE.

661 b dil ü cândan ururdu âh ü: cân ü dilden iderdi âh AE.

663 b hâk ü hûn: hâk-i hûn İÜ.

* AE’de “şıfat-ı rûz agâh-şoden-i kâfûr ez-aķvâl-i pervâne ve ‘itâb-gerden-i bâd”.

668 b şâmi gül-âb-ı terle: yudı mâ-yı verd ile elin ü AE.

- 669 Taşra ‘azm itdi bâğı seyrâna
Bağdı gördi şapuda pervâne
- 670 Guşşadan lâle gibi lâl olmuş
Mâh-ı pür-nûr iken hilâl olmuş
- 671 Yanup odlara dūd-ı âhından
Tîre-dil tâli‘ -i siyâhından
- 672 İdüp ol âsitâneye secde
Gelmiş esrâr-ı ‘aşk ile vecde
- 673 Kîne-cû serd-hûy idi kâfûr
Didi ol nâ-tüvâna ey rencûr
- 674 Tur edebsüzlük itme saña dirin
Kişi yigdür ki bile kendü yirin
- 675 Gördi pervâne virmez aña cevâb
İtdi yüz dürlü verhem ile hîtâb
- 676 Didi ey bî-şayâ adın bilmez AE18a
Kendü haddin bilüp ‘amel kılmaz
- 677 Kimsin aduñ nedür ne yirdensin
Hele âşüfte şastalardansın

669 a taşra ‘azm itdi: taşraya çıkdı AE.

672 a idüp ol âsitâneye secde: gelüp esrâr-ı ‘aşk ile vecde İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 94^b, s.10’da yer alır.

672 b gelmiş esrâr-ı ‘aşk ile vecde: itmiş ol âsitâneye secde İÜ.

673 a kîne-cû serd-hûy: kimine cömerd-huy İÜ.

673 b ol nâ-tüvâna: pervâneye ki AE.

674 Bu beyit İÜ nüshasında v.95^a, s.16’da yer alır.

675 Bu beyit — İÜ’de.

676 Bu beyit— İÜ’de.

677 a kimsin: nesin AE.

- 678 Tab‘uñuñ gerçi istikâmeti var
Üzerüñde ölüm ‘alâmeti var
- 679 Yüregüñ gamze tîgi çâk itmiş
Ten-i zâruñ gam odı hâk itmiş
- 680 Dün ü gün zerrece huzûruñ yok
Ecelüñ geldi yüzde nûruñ yok
- 681 Allâh allâh ne hâle düşmişsin
Nice bâtlı hayâle düşmişsin
- 682 Hiçbir derde beñzemez derdüñ
Özge şeş-derdedür meger nûruñ
- 683 Turmadan mevc urur gözüñ yaşı İÜ95a
Oñmayu kaldı bağıruñuñ yaşı
- 684 Yiñi ‘âşıkşın eski dâğuñ var
Bu cihânda ‘aceb firâğuñ var
- 685 Delürüp terk-i ‘âr kılmışsın
Bir nemed ihtiyâr kılmışsın
- 686 Tekye-gâhuñ reh-i mezelletdür

678 a tab‘uñuñ gerçi istikâmeti: añladum gönüñüñ melâmeti AE.

679 Bu beyit— AE’de.

680 a dñh ü: dñh AE.

680 b yüzde: gibi İÜ.

682 b özge şeş-derdedür meger nûruñ: kimi sevdññ ne şûha dil virdññ AE.

683 a turmadan: turmadın İÜ/ urur: urup AE.

684 a yiñi ‘âşıkşın: iki yaqasın AE.

684 b cihânda: cihândan AE.

Bu ne şûrîdelik ne hıffetdür

687 Niçe fettâne âşinâ olduñ
Ki ğam ü derde mübtelâ olduñ

688 Saña ol gerçi hem-nefes gibidür
Nisbetüñ âteş ile ğas gibidür

689 ‘Âşık olduñ mı bu ğası bir şanma
Uğramışsın hezâr dürlü ğama

690 Gözüñüñ yaşı kanlara boyanuk
Bahtuñ uyğuda fitneler uyanuk

691 Ğam eliyle yakarı çâk itdüñ
Bizi feryâduñ ile incitdüñ

692 Bülbülü başdı âh ü efgânuñ
Yohsa görmez misin gül-istânuñ

693 Hele ğâyet şikestesin ancak
Derd-i hicr ile ğastasın ancak

694 Niye geldüñ buraya bilemedüm
Niçün uyduñ hevâya bilemedüm

695 Bu hevâ özgedür heves kılma

687 a niçe: nice İÜ.
687 b ğam ü: ğam İÜ.
688 b nisbetüñ: nisbeti AE.
689 Bu beyit — İÜ’de.
690 Bu beyit — İÜ’de.
691 Bu beyit — İÜ’de.
694 a bilemedüm: bilmedüm İÜ.
694 b bilemedüm: bilmedüm İÜ.

Ėam odından yaşıñ eres kıľma

696 Bir yanar oddur aña olma yaķın AE18b
Yire dökme yüzüñ şuyunı şaķın

697 Gel bu endişeden ferâgat kıľ
Sen huzûr eyle bizi râhat kıľ

698 Saña şaķın bu hûy ‘âdet olur
Soñı amma büyük fazâhat olur

699 El-hazer sâki bir kazâ irişür
Şahne-i şehre bu peyâm irişür

700 Yüri turma hemîn ayağı götür
Yirüñi bekle bir bucaķda otur

701 Señi artuķ bu yirde görmeyeyin
Ėapuda reh-güzerde görmeyeyin

Pervânenüñ kâfûr ile güftârı ve derd ü hasretle âh ü zârıdur

702 Diñledi çün bu sözleri egilüp İÜ95b
Didi pervâne âh ü nâle kıľup

695 b Ėam odından: nâr-ı Ėamdan AE / eres: res AE.

696 a bir: bu AE.

696 b yüzüñ: yüzin AE.

698 a ‘âdet: ‘âlet AE.

698 b büyük: bünüñ AE.

699 a kazâ: kazâ mı İÜ.

700 a hemîn: hemân AE.

* Başlık — AE’de.

702 a çün: çü AE.

- 703 Beni söyletme epsem ol bi'llâh
Kimse derdümnden olmasun âgâh
- 704 Bilmezem ben dağı ne hâlüm var
Kılca ne şabr ü mecâlüm var
- 705 Olalı bir perîye dîvâne
Bilmezem âşinâ vü bî-gâne
- 706 Menzilüm gerçi kûşe-i gamdur
Gice gündüz hayâli hem-demdür
- 707 Zülf-i yâr itmiş idi fettânluğ
Bende neylerdi bu perîşânluğ
- 708 Veh ne zülf-i siyehdür âh andan
Hâne-i dil olur siyâh andan
- 709 Yire döksem n'ola yüzüm şuyın
Mest olup içmişüm üzüm şuyın
- 710 Sîne şad-çâk ü ser bürehne vü zâr
Delü gön'lüm ne şabr ider ne qarâr
- 711 Dâd-ı 'âlemde yâr derdinden
Yâr ile rûzigâr derdinden

703 b agâh: aña İÜ.
707 a fettânluğ: fettânluğ İÜ.
707 b perîşânluğ: perîşânluğ İÜ.
708 b dil: halk İÜ.
709 Bu beyit — İÜ'de.

712 Çünkü dâmân-ı yâr elümde degül
Ne kılam ihtiyâr elümde degül

713 Yol sürürken yaşum bihâra dahı
Gelmez ol serv-şad kenâra dahı

714 Kan yudar gerçi guşşadan cânım AE19a
Mey çeker gayrılarla cânânım

715 Ben kimine belâ vü mişnetde
Ol rakîb ile ‘ıyş ü ‘ışretde

716 Hâra karşı açup yüzi vü rûyın
Bilmez ol gonçe bülbülün derdin

717 Seyr ider ol güneş gibi tenhâ
Sâye-veş ben ırakdan bî-ser ü pâ

718 Gördi düşdüm ayağa sâye gibi
Beni başdı vü geçdi pâye gibi

719 Ay olur gün yüzini göremezem
Yüzüm izi tozına süremezem

720 Kendü hâlümde deng ü hayrânım İÜ96a

713 a yol sürürken: cûya döndi AE.
714 a gerçi guşşadan: guşşadan benüm AE.
714 b gayrılarla: gayrlarla İÜ.
716 a karşı açup yüzi vü rûyın: hem-râz idüp gül elin AE.
716 b derdin: hâlin AE.
717 Bu beyit — İÜ’de.
718 a gördi düşdüm: düşeliden İÜ.
719 a gün: ki AE.

İtdüğüm işlere peşîmânım

721 Yaturam künc-i gamda zâr ü garîb
Dün ü gün hem-demüm hayâl-i habîb

722 Dilde tahtın kuralı şâh-ı belâ
‘İzzet ü câhum oldı çâh-ı belâ

723 ‘Amelüm oldı âh ü zâr benüm
Sevdigüm bilse bâri yâr benüm

724 Ben bu efgâr ile dil-figârum
Beni âzürde kılma kim zârum

725 Sâ’ilüm itme kapudan beni red
Ger elüñden gelürse eyle meded

726 Beni men‘ itme bülbülüm gülden
Ne umarsın bu hasta bülbülden

727 Başma reh-zenlük eyleyüp râhum
Saña hayr eylemez şakın âhum

728 Baña zağm urma ta‘n okıyla iñen
N’itsin olsun mı yâ cihândasun

721 b dün ü gün hem-demem: hem-nişînüm hemîn AE.

723 a ‘amelüm: hem-demüm AE.

723 b bilse bâri: bâri bilse İÜ.

724 a bu efgâr: efgâr İÜ.

726 b ne umarsın: garâzuñ ne AE.

727 reh-zenlük: reh-zenlüg İÜ.

728 a baña zağm urma ta‘n okıyla: kes naşîhat sözün özüme AE.

- 729 Nâleme incinüp yüzüñdürme
Sende derd üzre derdüm arturma
- 730 Dimezem şâh olup sipâhum var
Bir gedâyum velî âhum var
- 731 Ne ğam olsa belâ vü derdüm çok
Ölür isem devâya meylüm yok
- 732 Derd-i dil-ber kişiye dermândur
Nice dermân ki mâ' i-i cândur
- 733 Ğam-ı hicrân egerçi zaḥmetdür
‘Âşık-ı derd-mende raḥmetdür
- 734 Niçe bu resme yandı yakıldı
Ağlayu ‘arz-ı mâ-cerâ kıldı
- 735 Merḥamet kılmayup velî kâfûr AE19b
Gûş-mâl itdi nîtekim ṭanbûr
- 736 Ḥayli verhemler eyleyüp sövüñdi
Ḳaḳıyup ğâh sövüñdi geh dövüñdi
- 737 Acı dil virüp ol dil-figâra
Urdı yüz yirde bağına yara

729 a nâleme incinüp: incinüp nâleme AE.

729 b sende derd üzre derdüm arturma: sineñi germe kendüñi görme İÜ.

730 Bu beyit— AE’de.

731 a ğamı: var İÜ.

732 Bu beyit— İÜ’de.

733 Bu beyit— AE’de.

734 a niçe: nice İÜ/yandı yakıldı: nâleler kıldı AE.

734 b ağlayu ‘arz-ı mâ-cerâ: şöyle kim taşlara eşer AE.

735 a kılmayup: kılmadı AE.

- 738 Zahm irüp mürğ-i zâra süsenden IÜ96b
Göze göz men' olındı gül-şenden
- 739 Tırdı pervâne zâr olup gam ile
Dil-i pür-sûz ü çeşm-i pür-nem ile
- 740 Ağlayu hâneden yaña gitdi
Yağasın çekdi çâk çâk itdi
- 741 'Azm idüp cânib-i nişîmenine
Düşe tura irişdi meskenine
- 742 Yine cânâneden cüdâ düşdi
Yine zâr oldı mübtelâ düşdi
- 743 Derd ü gam kûşesin vağan kıldı
Kendüye ağlamağı fen kıldı
- 744 Dimege sırr-ı 'aşkı mahremi yok
Kanlu yaşından özge hem-demi yok
- 745 Cû gibi gerçi eşki çağlar idi
Şi' r-i pür-sûz okıyup ağlar idi
- Ol derd-mend-i 'âşık hâline muvâfık şi' r okıduğıdur

738 a mürğ-i zâra: 'andelibe AE.

740 Bu beyit — İÜ'de.

741 Bu beyit— AE'de.

744 a dimege sırr-ı 'aşkı mahremi yok: kanlu yaşından özge hem-demi yok İÜ.

744 b kanlu yaşından özge hem-demi yok: dimege zâr-ı 'aşkı hem-demi yok İÜ.

745 a eşki: yaşı İÜ.

Fe' ilâtün/ fe' ilâtün/ fe' ilâtün/ fe' ilün

746 Nûş idüp 'aşk meyin mest ü humârum kime ne
Gam-ı cânâne ile câna kıyârum kime ne

747 Müdde'iler ne ki dirse kıo disün haqqımıza
Cümleden fâriğüm ü yâr ile yârum kime ne

748 Pend idüp n'eyler ola zâhid-i şad-sâle baña
Ki eger deyre eger mescide varum kime ne

749 Hâlet-i nez'e gelürsem de 'ilâc istemezem
'Âşık-ı hasta-dil ü zâr ü nizârum kime ne

750 Kimse ta'n eylesün âh ü figân itdügüme
'Andelib-i çemen kûy-ı nigârum kime ne

Pervâne-i siyeh-rûzuñ giceye intizârı vü çarha hitâb idüp

751 Rûz-ı rûşen gözine perde idi
Gâh taşra gehî içerde idi

752 Ser-bürehne yürürdi yalın ayak
Tâli'nde gün uzun ahşâm ırâk

753 Gözedür tolana diyü güneşi AE20a

* AE'de "gazel".

747 a dirse kıo: dir ise AE / fâriğüm ü: fâriğüm AE.

748 b ki eger deyre eger: 'azm-ı meyhâne kılam AE.

749 b 'âşık: 'âşık ü AE.

* AE'de "mesnevî".

751 b gehî: gâhî AE / içerde: içerde AE.

752 a yalın: yalın İÜ.

753 a tolana: toluna AE.

Ki tûlû' ide yâr-ı mâh-veşi

754 Rûze-dâr-ı firâk-ı dil-ber idi İÜ97a
Giceyi anuñiçün ister idi

755 N'ola hoş gelse añña tal'at-ı şeb
Kuhl idi gözlerine zulmet-i şeb

756 Dir idi çarha ey cefâ-pîşe
İñen arturma zulmü dervîşe

757 Bu nedür bir kıyâmetüñ gündür
Meger eyyâm-ı firkatüñ dünüdür

758 Ne fesâd oldu kutb ü mihverde
Münhalinde kimi şöyle bir yirde

759 Göze göz mahv olup arada nehâr
Gitdi bir yirde eyledüñ mi qarâr

760 Yire mi geçdi encüm-i rahşân
Ne içün oldu bu vech ile nihân

761 Ne içün ithez encümüñ seyrân
Neden olduñ bu vech ile hayrân

755 a gelse: gelmes İÜ.

755 b kuhl idi gözlerine: nev-ziyâdur gözine AE.

759 a mahv: — AE.

760 Bu beyit — İÜ'de.

761 Bu beyit — AE'de.

762 Kaşruña gün meger ki revzendür
Revzen-gedeye câm rûşendür

763 Baña dem dem füzûn idüp cevrüñ
Ber-çarâr olduñ unudup devrüñ

764 Merhamet kıl ki ‘ âşık-ı zârum
Çâresüz derd-mend-i bîmârum

765 Âşikâr oldu sûz-ı dil saña çün
Ḵo cefâyı demidür üstüme dön

766 Kesme ben derd-mende râh şaķın
Yerde kalmaz hadeng-i âh şaķın

767 Gördi gerdûnı virmez aña cevâb
Bu belâ odına saçılmadı âb

768 Ḵodı anı hudâya tutdı yüzün
Kesdi gayrı kimesnelerle sözün

Zârî-i pervâne ez-dûrî şem‘ -i tâbân ü sıfat-ı şeb ü ‘azm-ı pervâne
yâ-gûy şem‘ -i üftân ü hîzân

769 Didi ey hayy ü hâlik-i ‘âlem
H̱ân-ı lûtfuyla râzık-ı âdem

763 a cevrüñ: devrin AE.

763 b olduñ: oldu AE / devrüñ: devrin AE.

764 a merhamet kıl: kıl terahhüm AE.

764 b derd-mend: derd ü mend AE.

* Bu başlık — İÜ’de.

769 a hayy ü: hayy İÜ.

769 b lûtfuyla: fazl ile AE.

770 Ne diyem ben ki hâle ‘âlimsin
Ne dilerseñ elüñde hâkimsin

771 Halkı maşşûda irgüren sensin
Oldurup yine dirgüren sensin

772 Giceyi gündüz ile ref idici AE20b / IÜ97b
Üstümüzden belâyı def idici

773 Sen idersin kimini bende-i şâh
Başına tâc olur felekde ki mâh

774 Hasta diller şifâyı senden umar
Ehl-i zulmet ziyâyı senden umar

775 Gerçi ne zühdüne ‘amel kılorum
Aña minnet ki birlüğüñ bilürüm

776 Dil kaçan ire dânişüñe senüñ
Kimse dahl idemez işüñe senüñ

777 Yâ ilâhî bu kâr-hâne haqqı
Rûz [ü] şeb gerdiş-i zamâne haqqı

778 İki ‘âlemde pâk zâtüñ içün
Biñ bir aduñ sekiz şifâtüñ içün

772 Bu beyit AE’de iki kez art arda yazılmış.
773 a sen idersin kimini bende: dem olur bendeyi idersin AE.
775 a ne zühdüne ‘amel kılorum: mücrimlerüz güneş kıloruz AE.
775 b bilürüm: bilürüz AE.
777 b rûz [ü] şeb: dün [ü] gün IÜ.
778 b biñ bir aduñ sekiz: şol kadimî senüñ AE.

- 779 Çarh-ı gerdûnda zîb ü zîver için
Kamer ü âfitâb ü ahter için
- 780 Nûr-ı maşrık sevâd-ı mağrib için
Hâk-i pâ-y-ı resûl-i yeşrib için
- 781 Dağ-ı evlâd-ı ile âli için
‘Arşa çıkdıkdâ vecd ü hâli için
- 782 Dem-i firkatde âh için olsun
Ka‘be-i vaşla râh için olsun
- 783 Ehl-i ‘aşkuñ cigerde başı için
Dûd-ı âh ile kanlu yaşı için
- 784 Serv-i gül-ruhlaruñ cefâsı için
Yüzi âh gözi qarası için
- 785 Benüm ol şem‘-i dil-firûzum için
Nâ-tüvân cânüm içre sözüüm için
- 786 Saña tutdum yüzimi red itme
Yüz qarasın yolumda sed itme
- 787 Dâmen-i rahmetüñ ile yaşum sil

782 a firkatde: firkat ü İÜ.

783 b kanlu: gözi AE.

784 b âli: ay AE.

787 a rahmetüñle: luṭfuñ ile AE.

787 b târumı rûz: târum şabah İÜ.

Şeb-i târımı rûz-ı rûşen kıl

788 Sen bilürsin sen âh-ı serdümi sen
Sen irişdür devâya derdümi sen

789 Tâb-ı hicrâna tâkatüm yokdur İÜ98a
Dil ü cân yandı râhatum yokdur

790 Baña hergiz ne cân gerek ne cihân
Bir kez irgür vişâl-i yâra hemân

791 Dağı bu sözde iken ol miskîn AE21a
Görünü düşdi mâh ile pervîn

792 Çözülüp halka halka tarra-i şeb
Oldı her halkadan ‘ayân kevkeb

793 Nedür ol halkalarda ahterler
Şeb içre düzilü gevherler

794 Şeb zihî şeb mişâl-i dîde-i hûr
Bir yire gelmiş idi zulmet ü nûr

795 Nazar itdükde mâh-ı tâbâna
Şükr idüp haqqa turdı pervâne

788 a sen bilürsin sen âh-ı serdümi sen: sen irişdür devâya derdümi sen İÜ.
788 b sen irişdür devâya derdümi sen: germ idersin çün âh ü serdümi sen İÜ.
790 b kez:gün İÜ.
791 a sözde iken: sözdeyken İÜ.
791 b görünü: görüne AE.
792 b halkadan: halkadür İÜ.
793 b şeb: şebe İÜ/ düzilü: düzilür İÜ.

796 Kõdõ cümle ne var ise kıyđı
Şeb-revâne kabâların giydi

797 Cân atup geldi ky-ı dil-dâra
Hasta blbl iriřđi gl-zâra

‘Âşık-ı bî-çârenñ mnâcâtı ve hâlık-ı perverdigâra ‘arz-ı hâcâtı ve şem’-i
nâz derdle dilñ dâğladuğı ve hayâl-i yâra karşı ağladuğıdur

798 Bir yana şîvelerle şem’ oturup
Yüzin açmış niķâbını götürüp

799 Ortaya gerçi varını yaymış
Yine kâfrî câmesin giymiş

800 Tõnanup yine giymiş ol hrî
‘Âlî câme ile kâfrî

801 Giyüp üstüne saru dibâlar
Ayağına yakındı hnnâlar

802 Yine gösterdi ol bt-i çîni
Lâle-zâr üzre serv-i şîmîni

803 Tahta binüp oturđı nâz ile çn

796 b şeb-revâne kabâların: şeb-revân kabâlardan AE.

797 a dil-dâra: cânâna İ.

797 b hasta:zâr İ / iriřđi gl-zâra: gibi gl-istâna İ.

* AE’de “meclis-ârâşten-i şem’-i dil-firz ve iştiyâk-numden be-pervâne-i pr-sz”.

798 a bir: b İş.

799 Bu beyit – İ’de.

800 Bu beyit – AE’de.

801 a giyüp üstüne şaru: giydi çünkim bu resme İ.

801 b yakındı: şakındı AE.

802 b serv-i şîmîni: tâze sebzini AE.

803 b hayâ ile: hicâbla İ.

Geçdi yirden yire hayâ ile gün

804 Cem' idüp niçe yâr ü hem-zâdın
Urdı bir özge bezm-i bünyâdın

805 Çün şevk-i hâzır itdi meclis-i mey IÜ98b
Aldı mâh ü şihâb ele def ü ney

806 Zühre çengilük eyledi ol şeb
Def'-i mâhuñ celâcili kevkeb

807 Getürüp çarha çarhuñ ahterini
Ebr çözdı saçı girihlerini

808 Toldı yâkût ile piyâle-i zer
Cur' alardan yire saçıldı güher

809 Çün pâyanı tolandı câm-ı şarâb
'İyş ü nûş ehli oldı mest ü harâb

810 Şem'e keyfiyyet-i şarâb gelüp AE21b
Süzdi şehlâ gözini h'âb gelüp

811 Bâdeden germ olup dimâğı anuñ
Kızarur gül gibi yañağı anuñ

804 a yâr ü: yâr IÜ.

805 a meclis: ortada AE.

806 a cengilük: cengilüg IÜ.

810 b şehlâ: hûnî AE.

811 a bâdeden germ olur dimâğı anuñ: kızarup gül gibi yañağı anuñ IÜ. Bu beyit IÜ nüshasında v.98^b, s.7'de yer alır.

811 b kızarur gül gibi yañağı anuñ: bâdeden germ olur dimâğı anuñ IÜ.

- 812 Bu neşât ile ol gül-i bî-his
Başına takmış idi bir nergis
- 813 Nice nergis şerâr-ı âteş-i gam
Ki urupdurdı şem'e dâğ-ı sitem
- 814 Ki ğazeller okıyup ağlar idi
Cigerin ğâh od ile dâğlar idi
- 815 Çeküp âh derdün âh üzere
Kevkeb-efşân olurdı mâh üzere
- 816 Âh ü yaşından od ü şuda idi
Halka-veş gözleri kapuda idi
- 817 Ol bu hâliyle zâr iken ğamdan
Bil ki bî-zâr cümle 'âlemden
- 818 Gönlüne düşdi hâl-i pervâne
Oldı pervâne gibi divâne
- 819 Yâd idüp yârını hâzîn oldı
Nâzenîn şem'e nâz enîn oldı
- 820 Kimse hiç olmasun diyü âğâh
Turdı taşra çıkar gibi ol mâh

812 a bu neşât ile ol gül-i bî-his: mest-i nâz idi 'ıyş ü nûşa heves AE.

813 a nice: niçe AE.

814 b cigerin: cigerün AE.

815 a âh derdün: âh ü derûnı İÜ.

816 a od ü: od AE.

817 a iken: itdi AE.

819 a yâd idüp yârını: añup ol 'âşıkı İÜ.

820 a kimse hiç: kimesne İÜ.

820 b çıkar: gider AE.

- 821 Bir bucağda oturdı hasret ile
Yaralanmış hadeng-i firkat ile
- 822 Kendü pür-sûz ü yüregi tolu yaş İÜ99a
Bir yevm biñ dökerdi gözleri yaş
- 823 Gördigüm gâlib oldı sûz ü güdâz
İtdi bir dem hayâl-i yâra niyâz
- 824 Didi ey bir nazarda ‘âşık olan
Ehl-i diller içinde fâ’ik olan
- 825 Ey siyeh-rûzigâr ü bed-tâli‘
Dil ü cândan her emrime tâbi‘
- 826 Nicesin hicrüm ile hâlûñ ne
Beni añar mısın hayâlûñ ne
- 827 Yoğsa geldüñ bir od idi urduñ
Yine hâlûñde fâriğ oturduñ
- 828 Ayagüñ bağladı mı hubb-ı vañan
Gitdi hiç añmaduñ bu cânibi sen
- 829 Kani ‘aşkımda itdüğüñ da‘vâ AE22a

821 b firkat: mihnet AE.
822 a pür-sûz: pâ-mâl AE.
827 a geldüñ: gördüñ AE.

Aña uymaz bu nâz ü istîgnâ

830 Nemden âzürdesin ki gelmezsın
Var ise mürdesin ki gelmezsın

831 Ğam ü derdüñi bilmezem şañma
Sûc -i zan ile benden uşañma

832 Tâ hayâlün gönülde tutdı maķâm
Hâb-ı nâz oldı gözlerime ħarâm

833 Giceler şubĥa dek aķup yaşum
Ħoş degüldür devâ ile başum

834 Beni yir tırmadın içimde ki derd
Aña şâhit yiter bu çehre-i zerd

835 Dûd-i âhum olupdur ey dil-dâr
Başum üstünde ebr-i âteş-i bâr

836 Seni yakduķca sûz-ı hicrânım
Tutışur oda rişte-i cânım

837 Baña ĥasret kılıcı kaçumdur
Şu kıoyan ocaguma yaşumdur

838 Yakup odlara cism-i zârımı pâķ
Bu hevâ ile eyledün beni ĥâķ

839 Ölürem ben bu derd ile âķır IÜ99b
Baña raķm itmeyen olur ķâfir

840 Gül iken ‘andelîb-i zâr oldum
Har-ı cevriñle dil-figâr oldum

841 Dökünüp gözde eşke yir yokdur
Sîne çâk oldu şabra yir yokdur

842 Der ü dilden çekerken âh ü figân
İtmiş idi bu şî‘ri vird-i zebân

Gazel-i dil-keş ü pür-sûz ez-zebân-ı şem‘-i dil-efrûz-ı dil-rûz

Mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün

843 Pür yara oldu yüregüm ey yâr kandasın
Oldum gamuñla hey gözi bîmâr kandasın

844 Ârâm ü ‘aql ü şabr-ı qarârüm tağıldı âh
Kaldum belâ vü derd ile nâ-çâr kandasın

845 Cellâd-ı firkatüñ yine kaçd itdi başuma
Gel bâri ağla üstüme ey yâr kandasın

846 Sensüz yaşum cihânı kızıl kana boyadı
Ey nûr-ı çeşm ‘âşık-ı bîmâr kandasın

847 Hâr-ı firâkuñ eyledi cân bûlbûlünü zâr AE22b

840 b cevriñle dil-figâr: cevri ile bî-qarâr AE.

841 a yir: ter AE.

842 a çekerken: aydurken İÜ.

*AE’de “gazel”.

843 a pür yara oldu: yarayla tıldı AE.

843 b gamuñla: gam ile AE.

844 a ‘aql ü şabr: şabr ü ‘aql ü AE.

846 a kana: kana AE.

847 b kaddi: kadd AE.

Ey kıaddi nârûn yüzi gül-zâr kıandasın

848 Gıtdükçe nerd-i dilde ziyâd oldı naķş-ı ğam
Bu şeş-der içre kıoma beni zâr kıandasın

Şem‘le ‘anberüñ tenhâca tekellümi ve şem‘üñ sûzişine ‘anberüñ
terahhümidür

849 Yoĝ idi bir kimesne maħrem aña
Ki ğörüp zaħmun ura merhem aña

850 Kendü yaĝıyla kıavrulup şeş ü rûz
Rište-i cânı pür-ħarâret ü sûz

851 Yalıñuz aĝlar iken ol dil-ber
Nâ-ĝehân ĝeldi üstüne ‘anber

852 Ğördi ol şûlĝı ıztırâb içre
Zülfi mânendi pîç ü tâb içre

853 Dûr olalı o serv-i dil-cûdan
Kırı şâĝ olmış idi kıayĝudan

854 Teş ü tâb ile nâ-tüvân olmış İÜ100a
Dildeki dâĝ ü ğam ‘ayân olmış

855 Ğam ğörüp mâħ mihr-bânından

AE‘de “âĝâħ-şoden-i ‘anber ez-ĝâl-i şem‘ ve âverden-i pervâne râ be-cem‘ ”.

851 b nâ-ĝehân: uğrayu İÜ.

852 b mânendi: mânend İÜ.

853 b kırı şâĝ olmış idi: dönmiş ince nihâle AE.

854 b dâĝ ü: dâĝ İÜ.

855 a ğam ğörüp mâħ mihr-i bânından: ğörüp ol ĝâlî yâr-ı cânında AE.

Sâye gibi oturdı yanında

856 Didi ey nûr-ı çeşm râhat-ı cân
Gün yüzüñ kıble-gâh-ı cân ü cihân

857 Bezm-i hüsnüñ hemîşe zînetisin
Ehl-i ‘ıyşuñ kemâl-i devletisin

858 İdüp âşüfte-ca‘d-ı gîsûñı
Yine çîn eylemişsin ebrûñı

859 Gül yüzüñde niçün tarâvet yok
Sende hergiz ezeli hâlet yok

860 Nergisüñ böyle hasta olduğına
Reng ü rûyuñ şikeste olduğına

861 Nice gül şevki bülbül itdi seni
Yâ ne âteş yakup kül itdi seni

862 Dâğ-dâr olma lâle-veş gülsin
Gül gibi gül ki şûh-ı bülbülsin

863 Derdüñi rûşen eyle bir göreyin
Dem ola kim devâya ırgüreyin

856 b kıble-gâh: kıble-gâh ü AE.

857 a hüsnüñ: cânuñ AE.

857 b ‘ıyşuñ: ‘aşkuñ AE / kemâl: başında AE.

859 b ezeli: ezeliñi İÜ.

862 b bülbülsin: şen-gülsin İÜ.

863 b kim: ki İÜ.

864 ‘Anber ibrâm idince dil-dâra
Geldi yüz şîve bile güftâra

865 Didi ey yâr-ı mahrem-i râzum
Bilürem kim saña geçer nâzum

AE23a

866 Sen benüm atam ile anamsın
Ki yanumda güzîn-i ‘âlemsin

867 Hâlüm ol şart ile dirüm saña ben
İşidüp kaçımayasın baña sen

868 Utanu kızaru gözin süzerek
Kara zülfi girihlerin çözerek

869 Arturup nâle ile efgânın
Dökdi ortaya derd-i nihânın

870 Ğark-ı sîm-âb idüp ruḡ- ı zerdin
Dutuşup yandı ‘anbere derdin

871 ‘Âşık-ı zâruñ añup ağladuḡın
Reh-i ‘aşka bilini bağladuḡın

872 İtdüḡiçün günini ḡam şeb-i târ
Bezmden gitdüḡini bir yaña zâr

İÜ100b

864 b bile: ile AE.
867 a ben: AE.
867 b sen: AE.
869 Bu beyit — İÜ’de.
870 Bu beyit— AE’de.
871 a zâruñ: zârın AE.

873 ‘Anbere bir bir eyleyüp takrîr
Didi hâlüm budur gerek tedbîr

874 Baña pervânenen diye ne haber
Ölürüm görmez isem anı eger

875 Ne iki hâl-i zâr ü giryânımı
Dağı şûrîde vü perîşânımı

876 Bilmezem anı ben helâk oldum
Yüzümüñ şuyı gitdi hâk oldum

877 Hele artuğ ben ansuz olımazum
Cisme döndüm ki cânsuz olımazum

878 Didi ‘anber ki ey güzîde habîb
Müjde olsun ayağa geldi tabîb

879 Ser ü cânuñ idüp yoluñda fedâ
İşte hâzırdur o şikeste-gedâ

880 Kapuya karşı dil-fiğar tırur
Boynın egmiş garîb ü zâr tırur

881 Emr iderseñ hemân tırur varayın
Gam elinden garîbi kırtarayın

882 Gösterüp hîdmetüñde isti‘ câl

877 b döndüm ki: döndüm AE.

878 a güzîde habîb: perî sîmâ AE.

878 b müjde olsun ayağa geldi tabîb: üste ol hasta ‘âşık-ı şeydâ AE.

879 Bu beyit— AE’de.

882 a gösterüp hîdmetüñde isti‘ câl: kılca bu işde itmeyüp ihmâl AE.

Alup anı getüreyin fi'l-hâl

883 Bunı didi vü taşra çıkdı hemân
Vardı pervâne hizmetine revân

884 Didi gam yime irdi âhire gam
Olmasun hâtruñda hâtır-ı gam

885 Giryeden el çeküp inâbet kııl
Da'vete gelmişüm icâbet kııl

886 Niçe da'vet ki yâr da'vetidür
Dem-i vahdet visâl şöhetidür

887 Sevin ey oñmaduk levend-i belâ AE23b
Oñup işüñ çözüldi bend-i belâ

888 Vaşfuñ işitmiş ol nigâr senüñ
Vaşluña hayli şevki var senüñ

889 İçi tolmasa nâr-ı sûzândan İÜ101a
Yaş döker miydi çeşm-i giryândan

890 Tâlib olmasa bezm-i vuşlatuña
Beni göndermez idi hizmetüñe

891 Ârzûsı tapuñdan özge degül
Secde-gâhı kapuñdan özge degül

884 a irdi âhire gam: güşşadan ey yâr AE.

884 b olmasun hâtruñda hâtır-ı gam: müjde olsun saña ki da'vet var AE.

885 Bu beyit— AE'de.

886 b dem-i vahdet visâl: mey bulur cân-ı pâk AE.

- 892 Ğam-ı hicrũñle gidüp ârâmı
Bana yalvârup itdi ibrâmı
- 893 Geldüm anuñ söziyle ben nâ-çâr
Gidelüm imdi müntazırdur yâr
- 894 Gül-i bî-hâr gibi tenhâdur
Şoĥbet esbâbı hep müheyyâdur
- 895 Bu sözi ğuş idince pervâne
Hızr olup irdi âb-ı hayvâna
- 896 Sevinüp ĥurrem oldı gül gibi ol
Geldi cûş ü ĥurûşa mül gibi ol
- 897 Didi yâ rab düşüm midür ya ĥayâl
Hele ferĥundedür bugün yine fâl
- 898 İçi taşı feraĥla çün tıldı
Dil-berinden yaña revân oldı
- 899 Yolda bir dem qarâr kılmaz idi
Kim gelürse öñine bilmez idi

892 b baña yalvârup itdi: itdi biñ dürlü baña AE.

893 a ben:— AE.

894 b hep:heb İÜ.

895 b hızr olup itdi âb-ı hayvâna: irdi o mesken-i yek-câna AE.

897 a düşüm midür: düş midür İÜ.

897 b ferĥundedür bugün yine: ğâyetde kuthı geldi bu AE.

900 a bir düşerdi her adımıñ başına: sebķat eylerdi gerçi göz yaşına İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 101^a, s.12'de yer alır.

900 Bir düşerdi her adımıñ başına
Toķunur bilmez idi yol taşına

Pervâne ile şem' üñ mülâkatı ve ol mülâkatda ba' z hâletidür

901 Kânı sâķî şarâb-ı meclis-i hâs
Bizi ' âlem ğamından eyle halâs

902 Kânı ol la' l-i zer nigâr-ı kadeh
Teşneler cânı âb-dâr kadeh

903 Demidür şâd ü hurrem eyle bizi
Câm-ı vahdet şunup cem eyle bizi

904 Göñlümiñ gerçi yüz melâleti var
Şükr aña kim ğamuñ nihâyeti var

905 Derd yoķdur cihânda dermânsuz AE24a / İÜ101b
Hâķ yaratmazdı nesne pââyânsuz

906 Ğama şabr eyle şâdumân olasın
Geç bedenden ki pâķ-i cân olasın

907 Mârsuz kimse genç bulduķı yoķ
İtmedin girye hurrem olduķı yoķ

908 Çekmedin nice kerre zaķmet-i hâr

* AE'de sıfat-ı bezm ü nâz ü niyâz-ı şem' ü pervâne.

903 a şâd ü: şâd İÜ.

903 b câm-ı vahdet: vaşl-ı câmın AE.

904 b şükr aña kini ğamuñ: aña şâdum ki bir İÜ.

905 a cihânda: ki ola İÜ.

905 b yaratmazdı: yaratmadı AE.

906 b pâķ: tâze AE.

907 b itmedin: itmeyen AE.

Bâğdan gül direr kimesne mi var

909 Kân eger yutmasaydı peymâne
Kânde irerdi la‘l-i cânâne

910 Kişi irmez huzûra miñnetsüz
Dünyâda nûr olur mı zulmetsüz

911 Ne içündür bu deñlü teşvîşüñ
Uyuma sonuñda nûşî vü inişüñ

912 Nev-amân bil vişâl-i hicrânı
Ka‘be yolında gör muğaylânı

913 Dîde yumduñsa zîr ü belâdan
Kesme ümmîdi haq teâ‘lâdan

914 Şâhid isterseñ ey dil-i pür-gâm
Diñle pervâne kışşasın bir dem

915 Ki tutup tîre-şâm içinde vañan
Kara kaygu ile belâda iken

916 Nâ-gehân şem‘-i mâh olup zâhir
Oldı ol guşşa günleri âhir

908 a çekmedin: çekmeyen AE.

908 b bâğdan gül direr: güle irmiş eli AE.

910 a huzûra: şafâya AE.

912 a nev-amân bil vişâl-i hicrânı: guşşasuz okuma vâsl-ı cânânı AE.

913 a dîde yumduñsa zîr ü belâdan: n’ola nef’ üñ yog ise dünyâdan AE.

915 a tutup: dutup İÜ / tîre-şâm içinde: şâm-ı tîre içre AE.

- 917 Geldi ya‘ni ki da‘vete ‘anber
Şundi maḥmûra câm-ı cân-perver
- 918 Bezm-i şem‘e getürdi anı da
Ber-murâd itdi tañrı anı da
- 919 Hoş-şafâlar sürüp iki maḥzûn
Yine ḥaşr oldı leylâ vü mecnûn
- 920 Bir yire geldi ol iki ‘âşık
İrdi ‘azrâya şanasın vâmık
- 921 Añulup dilde dâğ-ı dîrîne
Kûh-ken vâşıl oldı şîrîne
- 922 Vîs ü râmîn bulışdı birbirine
Ki feraḥ tıldı sîne gam yirine
- 923 Biri yûsuf biri züleyḥâdur IU102a
İkisi daḥı mest ü şeydâdur
- 924 Yine bir yire geldi mihr ü vefâ AE24b
Yâ hümayûna hem-dem oldı hü mâ
- 925 Yandı pervâne derdin ol mâha
‘Arz-ı ḥâl itdi varḫa gül-şâha
- 926 Cilve idüp cemâl-i cânâne

917 b cân-perver: cânı perver İÜ.

919 b leylâ vü: leylî AE.

920 Bu beyit İÜ nüshasında v. 101^b, s.16’da yer alır.

921 Bu beyit İÜ nüshasında v. 101^b, s.15’te yer alır.

922 a râmîn: râmîn İÜ.

926 Bu beyit — İÜ’de.

Gündüzün yadı kaldı pervâne

- 927 Şevk ile naqd-ı cân idince nişâr
Şem‘ iken gördi hâlin ağladı zâr
- 928 Buluşup hamza ile mihr ü nigâr
Biri birine hâlin ağladı zâr
- 929 Hüsn ile şem‘ iken şeb-istâne
Şem‘ e kâr itdi sûz-ı pervâne
- 930 Mîr-i bezm iken oldu bende-nevâz
Didi ey gam-güsâr ü mahrem-i râz
- 931 Niçe yil esdi bu yaña geldüñ
Hayr-ı maqdem begüm şafâ geldüñ
- 932 Niçesin hoş mısın şafâca mısın
Dağı derdümle mübtelâca mısın
- 933 Seni her lahza sağ esen görelüm
Gül-i ra‘ nâ mişâli şen görelüm
- 934 Sensüzün gitdi ise nem gitdi
Şimdi geldüñ belâ vü gam gitdi
- 935 Baş urup ayagına düşdi hemân

927 Bu beyit — İÜ’de.

928 Bu beyit— AE’de.

929 Bu beyit— AE’de.

930 b gam-güsâr ü: gam-güsâr İÜ.

931 a niçe: nice İÜ

932 a niçesin: hicesin İÜ.

934 b şimdi: hele İÜ.

935 b görüşüp öpüşüp kocuşdı: öpüşüp kocuşup görüşdi İÜ.

Görüşüp öpüşüp koçuşdı hemân

936 Bir zamân kaldı çün bu hâl ile
Didi hâdimlere işâret ile

937 Ne tırursuz bu özge mihmândur
Nice mihmân ki cismime cândur

938 Böyle diyince ol perî-peyker
Tırdı kâfûr ü geldi hem ‘anber

939 Yine tertîb-i şoĥbet eylediler
Ayaĥ üstünde ĥidmet eylediler

940 Sıĥayup sîm-i sâ‘ idin sâkî
İtdi râĥat şikeste-‘ uşşâkı

941 Bezm-i ‘âlî ĥuruldu çün ol şeb
Meh gümüş tebsi nuĥl idi kevkeb

942 Dökölüp orta yire ĥırman-ı gül İÜ102b
Âfitâb olmuş idi sâĥar-ı mül

943 Şoĥbet esbâbı cümle ĥâzır idi
Şeker [ü] nuĥl ü piste vâfir idi

944 Çalınup nây ü çeng ü rûĥ-efzâ

936 a hâl ile: hâletiyile İÜ.

938 a böyle diyince ol perî-peyker: böyle fermân idince şem‘ -i münîr İÜ.

938 b tırdı kâfûr ü geldi hem ‘anber: düşünüp yir yirin basa taĥrîr İÜ.

939 b ayaĥ: ayak AE / ĥidmet: ĥizmet AE.

940 a sîm-i sâ‘ idin: geldi öz-mâye sâkî AE.

Çopdı meclisde fitne vü gavğa

945 Geldi bezme kemânçe itdi enîn AE25a
Ne enîn cân-fezâ şadâ-yı hazîn

946 Gûş-ı ‘uşşâka şöyle tokındı
Anda bu şi‘r-i dil-keş okındı

Gazel ez-zebân-ı kâl ki münâsib-hâl-bûd

Fe‘ ilâtün / fe‘ ilâtün / fe‘ ilâtün / fe‘ ilün

947 Câm-ı mey şun nûş idelüm bize sâkî bu gice
Döngiden kalmadı mey gizlüce bâkî bu gice

948 ‘İyş ü ‘işret günidür hasret ü miñnet gitdi
Vaşl-ı dil-ber demidür añma firâkı bu gice

949 Âh idüp şevk ile çarhuñ yüregi dâğhyalum
Yaçalum odlara bu tâk ü revâkı bu gice

950 Şem‘-veş karşıda pır pır yanar ol meh-lika
Yine yüz tıtdı bize devlet-i bâkî bu gice

951 Çâk olursa lıkamuz itme te‘ accüb ki yine
Yâr ile şöhetimüz geçdi kıyâkî bu gice

946 a tokındı: dokındı İÜ.

* AE’de “gazel”.

947 a şun nûş idelüm bize: nûş idelüm şun yürü AE.

949 b bu: ne İÜ /bu tâk ü revâkı: ne tâk ü râkî İÜ / bu gice: __AE.

950 b tıtdı: gördi İÜ.

951 b bu gice: __AE.

952 Muṭribâ çün bu maḳâma gele dem-sâz ola nâz
Yüri seyr eyle şafâ-hân ü ‘ırâḳî bu gice

Bir niçe piyâle vü dest ü kâmf-nûş olunup meclisüñ aḥşâmıdur

953 Oḳuyup çün ğazel tamam oldı
Şûru şevḳ ile bezm içre tıldı

954 Şalup eṭrâfa ğamzelerle aḳın
Şem‘ pervâneye oturdı yaḳın

955 Mest ü germ olup ol yüzi şulular
Yağdı yağmur gibi yine tılular

956 Şem‘ gördi ki bâde geldi göze
Dönüp ol mübtelâyı çekdi söze

957 Pes itdi ki ey belâ-dîde İÜ103a
Dürlü dürlü ğam ile rencîde

958 Kimesneñ var mı ḳandedür vaṭanuñ
Ne içün yok libâs ü pîrehenüñ

959 Didi bir ‘âşıkum ğarib ü gedâ
Menzilüm kuy-ı ‘aşḳ ü şehir-i vefâ

960 Aydur ol yirde var mı âb ü şemer

952 b bu gice: AE.

* AE’de “mesnevi”.

956 b çekdi: geldi AE.

957 a ki: kim İÜ.

959 b menzilüm: meskenüm AE.

960 a âb ü: âb AE.

Didi toḥm-ı belâ vü ḥûn-ı ciger

961 Aydur andan saña nedür ḥâşıl
Didi cânıma derd olur vâşıl

962 Aydur uşanmaduñ mı bu ğamdan AE25b
Didi ğam dūr olur mı âdemden

963 Aydur odlara atma kendüzüñi
Didi şabr idemez gören yüzüñi

964 Aydur umar mısın vefâ benden
Didi koñulmaz ol kerem senden

965 Aydur olsañ yolumda ħurbânım
Didi bayrama iriše cânım

966 Aydur ölmekden aşşı var mı saña
Didi oldur bu derd-i ‘aşğa devâ

967 Begenüp her cevâbı şem‘ -i münîr
Diledi kim ola ğarîbe zaḥîr

968 Her ne söylerse ol cefâ-pîşe
Şem‘ bir bir iderdi endîşe

960 b tuḥm-ı belâ: tuḥm ü belâ AE.
961 b cânıma derd olur vâşıl: endûh-ı cân ü ḥasret-i dil AE.
962 b dūr olur mı: eksilür mi AE.
963 a odlara: otlara AE.
965 a olsañ yolumda ħurbânım: itsem tutup seni ħurbân AE.
965 b bayrama iriše cânım: ‘ıyd-ı murâda iriše cân AE.
966 b derd: derd ü iÜ.
967 a her: bir AE.
967 b ğarîbe: ħarîre AE.
968 a cefâ-pîşe: vefâ-pîşe AE.

969 Sûz-ı pervâne şem'e kılup eşer

Bu dağı oda yakdı cân ü ciger

970 Key perîşân ü bî-karâr oldı

Cem'-i hâtırla aña yâr oldı

971 Ol gice şöhet eyleyüp iki yâr

Birbirine güherler itdi nişâr

972 Yüz sürüp gâh izine bu anuñ

Gâh elüñ ol öperdi cânânuñ

973 Şubha dek 'ıyş ü 'işret eylediler

'Âşık ü yâr vahdet eylediler

974 Olıcağ şubh eşerleri peydâ İÜ103b

Didi 'özü ile ol kamer-sîmâ

975 Ser-be-ser gark olursa nûra kişi

Toymağ olmaz begüm huzûra kişi

976 Bil ki vardukça hırşî gâlib olur

Dil ü cânıyla dağı tâlib olur

977 Yegdür ol kim hemîn vedâ' idesin

970 a perîşân ü: perîşân AE.

972 a yüz sürüp gâh izine bu: boynuna geh bu şalınur anuñ AE.

972 b elüñ: elin AE.

973 b 'âşık ü yâr: niçe 'işret ki AE.

İñen eglenmedin tırup gidesin

978 Biz isek mest ü vaqt ise tårdur
Ki benüm bir atabegüm vardur

979 Rûz ü şeb ber-ne-şode râhat-ı cân
Reh-i ‘ aşq ü hevâda peyk-i revân

980 Gonçe lebler gam ile nâ-peydâ
Dem-i ‘ isâ mişâli rûh-efzâ

981 Tâze gül-şen harîmine fırâş AE26a
Bil ki mâ‘ nî-i çîn gibi nâkkaş

982 Gülün âyînesine şaykaldur
Bâğ ü dâğ üstüne müvekkeldür

983 Gonçe itdükçe hâra gonc ü delâl
Urup ağzını kan ider fi’l-hâl

984 Her kaçan servi başı taşra bulur
Serzenişler ider ki dersem olur

985 Âb-ı şûrîde olsa bî-tedbîr
Hiç iki bir dimez urur zencîr

986 Yağalar külleri kaçan köz olur
Tünd-ğudur ki mürde yavuz olur

978 a mest ü: mest İÜ.

979 a ü şeb: şeb ü AE.

983 b kan ider: kanadur İÜ.

984 a servi: serv AE.

- 987 Dirler anuñ adına bâd-ı nesîm
Çekerüm gördüğümce guşşa vü bîm
- 988 Bir dem uğrayu gelse gül-şenime
Bîd-veş lerzeler düşer tenime
- 989 Baña gerçi anuñ ‘adâveti yok
Key şovuk depretür letâfeti yok
- 990 Hânedan taşra bula ger beni ol
‘Özrüm olmaz yanında kılca kabûl
- 991 Başuma kasd idüp helâk eyler İÜ104a
Âteşüm bir nefesde hâk eyler
- 992 Gelegendür bize bu demlerde
Bulmasun ikimüzi bir yirde
- 993 Çok degül ey şikeste vü bî-dil
Bugün aḥşâma dek taḥammül kıl
- 994 Gice olduğda bî-ğam-ı ağıâr
Gelesin başum üzre yirüñ var
- 995 Ola mı terk idem olunca sini

987 b guşşa vü: guşşada İÜ.

989 b key şûk-ı depretür letâfeti yok: depretür karşı karşı katı şûk AE.

990 a bula ger: yola gir AE.

990 b yanında kılca: hezâr olursa AE.

991 b âteşüm bir nefesde: göze göz varlığını AE.

992 a bize: baña İÜ.

* AE’de “der zıkr-i aḥvâl-i pervâne”.

Ne belâ çekmişüm bulunca sini

996 Gerçi kapuñda bir pür-sitârum
Beni ma' zûr tut ki nâ-çârum

Hindû-yı şeb tertîb-i meclis itdügi vü pervâne şem'e gelüp gitdügidür

997 Bu sözi gûş idince pervâne
Eşer itdi firâķ odı câna

998 Didi zârılığ ile ol mehcûr
Gidelüm çünki virdüñüz destûr

999 Olup âşüfte bu itâle ile AE26b
Gitdi pervâne âh ü nâle ile

1000 Ağlayup tırdı şem' ayağ üzre
Diline dâğ uruldu dâğ üzre

1001 Hâzır itmışdi yirini ' anber
Yatdı yüz hasret ile ol dil-ber

1002 Dökünüp qalmamışdı eşk-i teri
Bir nefes h' âba vardı ğamzeleri

1003 Yine çün şâhid-i sipihr-i dü-tâh
Gitdi yüz nâz ile qabâ-yı siyâh

998 b virdüñüz: virüñüz İÜ.

999 b gitdi pervâne: 'azm-i râh itdi İÜ.

1004 Mey-i nevden eline câm aldı
Ėam ĥumârından intikâm aldı

1005 Getürüp ortaya şafaķ mey- i nâb
Zer-feşân olmış idi dest-i şihâb

1006 Felegüñ bûstânı ĥurrem idi
Görünen kevkeb anda şeb-nem idi

1007 Yine pervâne tûrdı resmince İÜ104b
Teni mû gibi mûydan ince

1008 Cân atup geldi şem^c meclisine
Yine vaşl oldu yâr-ı mûnisine

1009 Ruĥ-ı dil-dâra her gice nigerân
Seher amma ki bir buçaķda nihân

1010 Gündüzin hicrde yanur pür-ġam
Kuy-ı dil-berde giceler ĥurrem

1011 Seher aĥşâm olunca hicr ile zâr
Gice tâ şubĥa dek muşâĥib-i yâr

1012 Güni cevır ü cefâ ile dün idi
Düni zevķ ü safâ ile gün idi

1005 b dest: andan AE.
1007 b gibi: giyse İÜ.
1008 b yâr-ı mûnisine: yâr ü mûnisine İÜ.
1011 a seher aĥşâm : her aĥşâm İÜ.
1012 Bu beyit — İÜ'de.

1013 Bunuñ üstine geçdi nice zamân
Âşikâr olmadı bu râz-ı nihân

1014 Gerçi olmuşdı râz-ı dil mestûr
Sezinürdi anı velî kâfûr

Feryâd ü figân-ı pervâne-i nâ-tüvân ez- derdî bezm-i şem‘ -i dür-feşân

1015 Kışsa bezmini germ iden sâkî
Böyle naql itdi hâl-i ‘uşşâkı

1016 Didi bir gice şem‘ -i zühre-cebîn
Olmış idi hazîn ü kûşe-nişîn

1017 Ol meh-i bedir olup gamla hilâl AE27a
Yoğ idi zerre deñlü şabr ü mecâl

1018 Yüz urup hâke derd ü miñnet ile
Gün gün eksildi nâr-ı hasret ile

1019 Çün içünden yidügi yirdi anı
Bu gam âhir fenâya virdi anı

1020 Turur idi şeb-i siyâh içre
Niçe şeb bil ki dûd-ı âh içre

1013 b olmadı: oldu İÜ / râz: râz ü AE.

1014 a râz: zâr AE.

1014 b anı velî: velî anı AE.

* Başlık — İÜ’de.

1016 b hazîn ü kûşe-nişîn: anda perde-nişîn AE.

1017 b yoğ idi zerre deñlü şabr ü: gitdi kalmadı zerre deñlü AE.

1018 b gün: gibi AE / hasret: gayret AE.

1019 Bu beyit— AE’de.

1020 b niçe: nice İÜ.

1021 ‘Aşıkı zâruñ añup ağlasa zâr
Ğarķ olurdı yaşına her ne ki var

1022 Gice tenhâca dilden iñler idi
Meh gelüp revzenine diñler idi

1023 Vehm idüp lîk ta‘n ü ğıybetden
Hâli olmazdı ‘ıyş ü ‘ışretten

1024 Kaçan aġyâruñ adın eylese yâd
Aġlar iken olurdı ġurrem ü şâd

1025 Bûlbûl-i dil-figâr olup ġûlsüz İÜ105a
‘ıyş iderdi ġöñüllü ġöñûlsüz

1026 Yine ġoş-şoġbet idi şevķ ile germ
Mum-veş her ġüzel mûlâyim ü nerm

1027 Sîm-berler tûrurdı ġidmetde
Oturanlar neşât ü ‘ışretde

1028 Eline saz alup niçe muṭrib
Naġmeler ṭoldı maşrıķ ü maġrib

1029 Ġonçe-mânend açınca biri dehân

1021 b her ne ki var: dâr [ü] dinâr AE.

1022 a tenhâca: tenhâ AE.

1026 a idi şevķ ile germ: germ-â-germ AE.

1026 b her ġüzel: bir şanem AE.

1027 Bu beyit— AE’de.

1028 a niçe: nice İÜ.

1028 b naġmeler: naġmeden İÜ.

1029 a ġonçe-mânend açınca biri: birisi ġonçe-veş açınca AE.

1029 b dil-keş ile terân: dil-küşâya kırân AE.

İtdi bu şi‘r-i dil-keş ile terân

Ġazel

Fâ‘ ilâtün / fâ‘ ilâtün / fâ‘ ilâtün / fâ‘ ilün

1030 Ey revân olup giden serv-i revânüm gitme gel
Lâle-veş fâş olmasun dâğ-ı nihânüm gitme gel

1031 Sen giderseñ derdle ölmek muḳarrerdür baña
Bâri var iken yitiş cismümde cânüm gitme gel

1032 Âb ü hayvândur lîk dirgür dil ü cân mürdesin
Ey mesîh-i ‘âlemüm ḥaḳdur zebânüm gitme gel

1033 Gül yüzüñ hicrinde her şeb zâr olup bûlbûl gibi
Kimseyi uyutmaz olupdur figânüm gitme gel

1034 Görmeyeliden bilüñi ḳılca mecâlüm ḳalmadı
Ḳılca raḥm idüp ey meh-tâb-ı mihr-bânüm gitme gel

1035 Çeşm-i ḥûn-rizüñ fırâḳıdur beni mecrûḥ iden
Nev-civânsın düşmesün boynuña ḥâlüm gitme gel

Ġazel-i dil-cûy ez-zebân-ı muṭrib-i dil-cûy

Fe‘ ilâtün / mefâ‘ ilün / fe‘ ilün

* Başlık — İÜ‘de.

1030 Bu beyit — İÜ‘de.

1031 Bu beyit — İÜ‘de.

1032 Bu beyit — İÜ‘de.

1033 Bu beyit — İÜ‘de.

1034 Bu beyit — İÜ‘de.

1035 Bu beyit — İÜ‘de.

1036 Gel gel ey burc-ı dilde mâhum gel
Göge boyandı sensüz âhum gel

1037 Ölürem hasret ile gelmez iseñ
Boynuña düşmesün günâhum gel

1038 Her kuluñ devletüñde hurrem iken
Beni ağlatma pâdişâhum gel

1039 Pîr olayın dir iseñ ey yüzi gül
Nev-civân iken alma âhum gel

1040 Hûn-ı sürh oldı yaşı gözlerümüñ
Demidür ey saçı siyâhum gel

1041 Şol kara tonlu ka‘be haqqı için
Yitiş ey nûr-ı kıble-gâhum gel

Pervâne-i pür-sûz ü güdâz hayme-i şem‘ öñinde ‘arz-ı niyâz itdügidür

1042 Lîk pervâne taşrada gam-nâk AE27b
Niçe perde libâsın itmiş çâk

1043 İrişem diyü kûy-ı cânâne

* Başlık — AE’de.

1036 Bu beyit— AE’de.

1037 Bu beyit— AE’de.

1038 Bu beyit— AE’de.

1039 Bu beyit— AE’de.

1040 Bu beyit— AE’de.

1041 Bu beyit— AE’de.

* AE’de “mesnevî”.

1042 a taşrada: taşradan AE.

1042 b libâsın : yaqasın AE.

1043 a kûy: qaşr AE.

1043 b efgâne: hicrâna AE.

El uzatmış kemend-i efgâne

1044 Mest ü lâ-ya‘ kı1 idi zâr ü hâzîn
Rind ü ‘uzlet-güzîn [ü] kûşe-nişîn

1045 ‘Aşk elinden aña ki câm irişür
Qalb-i qalbine inhizâm irişür

1046 Aña biñ gam havâle olmuş idi İÜ105b
İşi feryâd ü nâle olmuş idi

1047 Suhte neylesün ki çâresi yok
Qara göyünlü idi sitâresi yok

1048 Hasta yaturdı bahr-ı hayrete garq
Giceden itmez idi gündüzi fark

1049 Nâle idüp yaşın yaşın ağlar
Gözinüñ yaşı şu gibi çağlar

1050 Ağladup ol garîbi dâğ çeker
Dönmiş ebr-i bahâra dîde-i ter

1051 Lâle-mânendi kana yunmuş idi
Bülbül-i nâ-tüvâna dönmiş idi

1044 a mest ü: mest İÜ / zâr ü: zâr İÜ.

1044 b rind ü: rind İÜ.

1047 b göyünlü:gönlü AE.

1049 Bu beyit — İÜ’de.

1051 b nâ-tüvâna: dil-figâra AE.

1052 Dil-berin qarşuda taḥayyül idüp
Böyle dirdi figân ü gulğul idüp

1053 Ey sipihr-i melâḥat üzre kamer
İtmeyem sensüz âfitâba nazar

1054 Ey benüm şem‘-i cem‘-i temkînüm
Altun üsküflü serv-i sîmînüm

1055 Kûlunum ğayrı pâdişâhum yok
Senden özge daḥı penâhum yok

1056 Gitdi şabrum cemâlünü görelî
Şorma derdüm kapuña yüz süreli

1057 Nakş-ı ğam taldı levḥ-i âmâlüm
Ne diyem şerḥ olunmaz aḥvâlüm

1058 Gâḥ ta‘n-ı raḳîb ü geh ğam-ı yâr
Derdüm olmaya ḥaşr olunca şümâr

1059 Perdeden taşra ideli baña nâz
Oldı beñzüm hevâ-yı ‘aşḳ ile sâz

1060 ‘Aşḳ bezminde dîde sâkîdür
Düñki şoḥbet bu gün kıyâkîdür

1061 Tîr-i ğamzeñ komadı cânda ḥuzûr

1053 Bu beyit — İÜ’de.

1054 Bu beyit— AE’de.

Sîne yir yir delinüp oldı albûr

1062 Beni âhyla gül yüzüñ ki alur AE28a
Cânum egse bilüñi ılca alur

1063 Câ-m-ı la' lüñle ser-oş olmasa cân
Dîde olmazdı cân-ı mey gibi an

1064 Dir iken ababuñı sîb-i vefâ
adı cân gerdenine o-ı cefâ

1065 Halka halka sauñ olalı kemend
Baña geçdüñ anuñla bir nie bend

1066 Ğamze bu kim elinde şahrı var
Ehl-i 'aşa 'aceb sitemleri var

1067 Gözlerüñ 'âşa amân virmez İÜ106a
Ne amân zerrece zamân virmez

1068 Dime ebruña mihr-bândur bu
Nâvek-i cevır içün kemândur bu

1069 Kakülüñden başum olup sevdâ
Dil ü câna belâdur ol belâ

1061 b sîne yir yir delinüp: delinüp sîne yir yir İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.105^b, s.17'de yer alır.

1062 Bu beyit — İÜ'de.

1064 b cefâ: belâ AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.105^b, s.16'da yer alır.

1065 b geçdüñ: geçdi AE / nie: nice İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.105^b, s.15'te yer alır.

1066 Bu beyit — İÜ'de.

1067 a gözlerüñ 'âşa: aşd-ı cân eylese AE.

1068 a ebruña: aşuña AE.

1070 Hâl egerçi ruhuñda zînetdür
Baña şor kim ne dâğ-ı hasretdür

1071 Bu kadar nâz ü cevre ne virilür
Bu nice âfetlerle kim dirilür

1072 Saña dil virdüğümde cân ile ben
Yeñi ay idüñ evc-i fitne-i fen

1073 Şimdi bedr olduñ ise unutduñ
Beni koyup raķibe yüz tutduñ

1074 Hûb-rûlarda çün vefâ yokdur
Bildüm âhir baña devâ yokdur

1075 Mûy ü rûyuñ biñ isteyem haķdan
Tali‘üm yok ne kara ne aķdan

1076 Bezm-i vaşluña bende yokdur ümîd
Kande nef‘ ide bu meh-rûz saķit

1077 Yoluña öldüğüm büyük suç imiş
Kimse dil virmesün saña güç imiş

1078 Veh n’olaydı söze uyar olsañ
Seven üftâde bile yâr olsañ

1070 a ruhuñda: ruhuñdan AE.

1072 Bu beyit — İÜ’de.

1073 Bu beyit — İÜ’de.

1076 a yokdur: yok AE.

1077 a öldüğüm büyük: öldüğüm aceb AE.

1078 b seven üftâde bile: rahm idüp ‘aşıkuñla AE.

1079 Derd-mendüm ki dil-sitânum yok
Tâkatüm gitdi yâr-ı cânım yok

1080 Çekzinür dâiremde gam her-bâr
Nitekim nokta çevresin pür-kâr

1081 Kaddüm iki büküp haddinüñ belâ AE28b
Olmışum dil-figâr ü bî-ser ü pâ

1082 Bî-ser ü pâya himmetüñ yok mı
Hâl-i bîmâra şefkatüñ yok mı

1083 Eksük itme begüm cefâlaruñı
Añadur luṭṭla gedâlaruñı

1084 ‘Âşıka gamzeler dirîğ itme
Ehl-i dilden nazar dirîğ itme

1085 Gerçi kim dûr olup cemâlûñden
Nâ-ümîd olmuşum vişâlûñden

1086 Bu kadar var ki hasta cândur umar İÜ106b
Arayup çâre nâ-tüvândur umar

Pervâne perdeye hitâb idüp şem^c içertüden işidüp teraḥḥümidür

1087 Böyle diyüp iderdi âh ü figân

1081 b dil-figâr ü: gâyetle AE.

1082 b añadur: anaṭur İÜ.

1086 b arayup çâre nâ-tüvândur umar: gayruña bakmayup gözini yumar AE.

* AE’de “resîden-i pervâne-i nâ-tüvân be-bezm-i şem^c -i şem^c - tâbân”.

Hâr-ı miñnetde idi bûlbûl-i cân

1088 Kân yudup dil-fiğar idi miskîn
Kâpuya karşı zâr idi miskîn

1089 Olduğıçün gözine perde hicâb
Ağlıyup derd ile urdı hitâb

1090 Dirdi ey mâni‘ -i vişâl-i nigâr
Beni sensin iden bu vech ile zâr

1091 N’ola diñmezse nâlişüm hergiz
Senden açılmadı işüm hergiz

1092 Gerçi mestûr ü pâk-dâmânsın
Dil-berüm gibi şûh-fettânsın

1093 Nedür ey kîne-cûy-ı düşmen-kâm
Komadun dilde sen dahı ârâm

1094 Gice gibi günümi itme siyâh
Seni yakar hâzer kıl âteş-i âh

1095 Yüzin açmazsa mâh-ı tâbânım
Gûş-ı nâhîde irer efgânım

1089 b ağlıyup: zâr olup AE / urdı: iderdi AE.

1090 a vişâl: cemâl AE.

1092 a pâk-dâmânsın: pâk ü dâmânsın İÜ.

1092 b şûh-fettânsın: şûh ü fettânsın İÜ.

1096 Zülmet olma ol âb-ı hayvâna
Hakka eriş vahtidür şu sür cânâ

1097 Cân virem gibi derd-i hicr ile ben
Perdesin çünkü çeşm-i ‘âşıka sen

1098 Ol kadar kıldı nâle vü efgân
Ki işitdi otağdan cânân

1099 Şûr-ı şevk ile talınup cânı
Cûşa geldi piyâle-veş kanı

1100 Buyurup ol meh-i mübârek kâl AE29a
Perdeyi kaldıruñ didi fî’l-hâl

1101 Gitdi çün perde ref‘ olup hâ’îl
İçerü girdi ‘âşık-ı mâ’îl

1102 Ka‘be-i rûy-ı yârı kim gördi
Şükr idüp yirlere yüzün sürdi

1103 Kõdı mihrâba karşı yüz yirde İÜ107a
Baş urup secde itdi yüz yirde

1104 Arturup ol cem‘ içinde hâlâtı
Okıdı şevk ile bu ebyâtı

1096 Bu beyit — İÜ’de.
1097 Bu beyit — AE’de.
1098 a kıldı: kılındı İÜ.
1099 a talınup: talınur AE.
1099 b kanı: cânı AE.
1101 b mâ’îl: bî-dil AE.
1102 b yirlere yüzün: yüzün yirlere İÜ.
1104 Bu beyit — İÜ’de.

Ġazel

Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fa'ûlün

1105 Terahhüm vaġtidür cevri yiter kı1

Ķuluñum 'ayn-ı şefkatle nazır kı1

1106 Beni odlara yakup âhum alma

Melâhat-ı şemsin bil de hâzer kı1

1107 Lebûñden gâh ki bûse-i nevâl it

İçen 'uşşâkı mest ü bî-haber kı1

1108 Nigâr-ı sîm-bersin zînet için

Ķolumdan biline zerrîn kemer kı1

1109 Açup gün yüzün bizi eyle rûşen

Şaġuñ çöz bâġ için bir müşg-i ter kı1

1110 Ġubâr-ı hâk-i pâyuñ kimyâdur

Anuñla yüzümi lutf eyle zer kı1

Ĥitâb-ı pür-'itâb-ı kâfûr be 'anber

1111 Şem' anı görüp oldu şâd ü ferâh

* Başlık — İÜ'de.

1105 Bu beyit— İÜ'de.

1106 Bu beyit— İÜ'de.

1107 Bu beyit— İÜ'de.

1108 Bu beyit— İÜ'de.

1109 Bu beyit— İÜ'de.

1110 Bu beyit— İÜ'de.

* Başlık — İÜ'de.

1111 b nâz ile: nâle AE.

Şundı yüz nâz ile eline kadeh

1112 Yine zevk ü şafâlar eylediler
Birbirine vefâlar eylediler

1113 Bunlar ol hâlet ile hurrem iken
‘Âlem-i vaşl içinde hoş-dem iken

1114 Nâ-gehân kapuya gelüp kâfûr
İstedi şem‘e görmeye destûr

1115 Çıkdı ‘anber ayıtdı şimdi nigâr
Raḥata vardı bir dem uyḥusı var

1116 Buluşılmaz meger girü gelesin
İdelüm biz ḥaber girü gelesin

1117 Ḥalvet-i şem‘e bulmaduḡına yol AE29b
Bî-ḥuzûr oldu ḡâyet incinüp ol

1118 Çok söḡüp ‘anbere ‘itâb itdi
Döndi bu neva‘yla ḥitâb itdi

1119 Ey siyeh-rû fesâd ma‘denisin
Kendüñi yüce tutma kim denîsin

1120 Tîre-dilsin ki yüzüñ ağarmaz
İşüñ anuñçün ileri varmaz

1114 a gelüp: geldi AE.

1115 a ayıtdı: didi ki İÜ.

1119 a siyeh-rû: sır ü fesâd İÜ.

1120 b ileri: ilerü AE.

1121 İki yüzlü ‘aceb münâfıksın

Oda yaqarlar ise lâyıksın

1122 Nedür ey bî-ḥayâ bu itdügün iş

Biledün yine kendü ḳanuña dış

1123 Yanına düşüp ol perî-rûnuñ

Aña öğretdüñ ola mı ḥûyuñ

1124 Vireli kendüzünü bedr aya

Leke irdi bu gün o bedr aya

1125 Sensin ammâ ki reh-nümâsı anuñ

Daḥı yoḳdur bir âşinâsı anuñ

1126 Sen aña rehber olmasañ ki gâh

Ne bilürdi bu yolları ol mâh

1127 Gice gündüz yanında sâkinsin

IÜ107b

Niçün ol meh-liḳâyâ ḥâ’insin

1128 Söz açup geh ḳurı vü geh yaşdan

Sen çıkarduñ ol âfeti başdan

1129 İledüp gicelerle seyre anı

1122 a nedür ey bî-ḥayâ bu: seni öldürmelüdür AE.

1122 b yine: yine IÜ.

1123 a ol: oldı IÜ.

1125 b yoḳdur bir: yoḳdur IÜ.

1127 a gice: gice vü AE.

1128 a ḳurı vü: ḳurı IÜ.

1129 b gösterdürsin: yâr idersin IÜ.

Gösterdürsin hemîşe gayra anı

1130 Bilmez iken peyâm-ı ‘aşkı ‘aceb
Kimden işitdi nâm-ı ‘aşkı ‘aceb

1131 Okuyup ol güle hezâr efsûn
Yüzün açup sen eyledüñ mağbûn

1132 Ki bir oñmaduğıyla yâr itdüñ
Bizi rüsvây vü anı zâr itdüñ

1133 Kimdür ol rind-i bî-kes ü qallâş
Ki bu meh-rûnuñ ide râzın fâş

1134 Hiç pervâne olmasın aña yâr
Od ile penbenüñ ne oyunu var

1135 Mey ü şeb-nâb olur degül hem-ser
Kara taş ile bir midür gevher

1136 Karga olmaz hümayâ çün hem-dem
Neden oldı ol oñmaduğ maḥrem

AE30a

1137 Ne kişidür bilür misin kimdür
Bu qapuya neden mülâzımdur

1138 Şakınurken ben ol güli yilden
Ne haberler işitmişüm ilden

1133 a bî-kes ü: bî-nevâ AE.

1137 a bilür misin: o mübtelâ İÜ.

1139 Düşürüp ol şeker dehânı dile

Genc-i pinhân iken tıyurduñ ile

1140 Hód bilürsin nedür nesîm-i seher

İrişirse kulağına bu haber

1141 Ne seni qor ne ol perî-zâdı

Yine sensin bu fitneye hâdî

1142 Kâtı gayretlü kîne-cûy erdür

Söz götürmez yegâne serverdür

1143 Gelüp ol şem‘-i cem‘e verhem ider

Nice verhem işini verhem ider

1144 Merhâmet kılmayup gözi yaşına

İÜ108a

Serzenişlerle od yaqar yaşına

1145 Tâç-ı zerrînini başından alup

Qaşd-ı cân eyler anı hâke şalup

1146 Yüzi âynâda nûr ü fer qalmaz

Ki hayâtı gidüp eşer qalmaz

1147 Tünd-bâd ile naql-i ‘ömri düşer

1139 a ol: ol iki İÜ.

1139 b tıyurduñ: duyurduñ AE.

1141 b hâdî: bâdî İÜ.

1144 b serzenişlerle: serzenişler AE.

1145 a zerrînini: zerrîni AE.

1147 b kuşları: kuşlarını AE.

Derd ü ğam kuşları başına üşer

‘Anber kâfûruñ hîṭabuñ ü [diñleyüp] vücûh-ı ma‘ḳûl ile cevâb virdügidür

1148 Çün işitdi bu sözleri ‘anber
Oldı rencîde-hâtır ü muğber

1149 Yanup ol âteş ile nîteki hur
Didi var ey ḥasûd-ı serd-nefer

1150 Kîn tutup dilde başuñ eyleme hiç
Söyle nem gördüñ ise gizleme hiç

1151 İkimüz çünki bir kapu kuluyuz
Ne içün olasın benümle yavuz

1152 Yine bunca sefâhat eylersin
Baña niçün ihânet eylersin

1153 Yiter âzâruñ ile zâr eyle
Ne elüñden gelürse var eyle

1154 Yok yire bu nice kı̇l ü kâl nedür AE30b
Bir şor a ara yerde ḥâl nedür

1155 Sûz-ı pervâneyi eger görseñ

* AE’de “ḥiṭâb-ı ‘anber be-kâfûr ve ğamze-gerden-i kâfûr şem‘ râ be-nesîm”.

1149 a hur: hüsn AE / serd-nefer: serd-nefes AE.

1150 a tutup: dutup İÜ.

1153 a yiter: yine İÜ.

1154 a yok yire bu nice kı̇l ü kâl nedür: nefsüñ atına binüp itme ğazab AE.

1154 b bir şor a: şora bir AE/ ḥâl nedür: var mı sebeb AE.

Yâ ırakdan sözine gûş ursañ

1156 Dil ü cândan olup hû-dârı
Sana te' şîr iderdi ğam-ı nârı

1157 Bir ğarîb âdem özge merdümdür
Felek-i dilde şâh incümdür

1158 Neye benzer ne vaşf idem anı
Şalar âteş cihâna efgânı

1159 Gice gündüz inledü derâyîşi
Şerh olunmaz dil ile teşvîşi

1160 Kahr-ı dehr ile münfa' il görünür İÜ108b
Mürdedür gerçi zinde-dil görünür

1161 Hastadur firkat ile sağ degül
Hâlet-i nez'e geldi lâğ degül

1162 Bir gedâdur pâlâsı görmışdür
Naqd-i şabrını bâde virmişdür

1163 Şeb-i ğam gözlerin idüp hayra
Rûzigârı olupdurur tîre

1164 Ğam derdiyle zâr ü nâlândur

1160 b mürdedür: öliyür AE.

1163 Bu beyit—İÜ'de.

1164 Bu beyit—İÜ'de.

İşi ney gibi âh ü efgândur

1165 Bakmayup dirhem ile dînâra

Şatmış iki cihânı bir yâra

1166 Rûz-ı ömri olup şeb-i tîre

Gözin ol zulmet eylemiş hayra

1167 Hem-dem-i cânı dost kaygusıdur

Anı bir görmenüñ olmalusıdur

1168 Çünkü dîdâr-ı yâra kâni' olur

Kanğı î mânîsuz aña mâni' olur

Kâfûr-ı serd-tab' ü nifâk eşeri bâd-ı nesîme varup bârid haber virdügidür

1169 Bu cevâbı çün işitdi kâfûr

Oldı hâmuş ü dir sözüñ ma' zûr

1170 Kuşanup mekr içün biline kemer

Geldi bâd-ı nesîme virdi haber

1171 Reng alup ' anberüñ cevâbından

Niçe fitne uyardı h'âbından

1172 Pür iken hışm ü kîneden sîne

1165 Bu beyit—İÜ'de.

1166 Bu beyit — AE'de.

1168 b kanğı: kanğı İÜ.

* Başlık — AE'de.

1169 a çün işitdi: işitdi çün AE.

1169 b hâmuş ü: hâmuş İÜ.

1170 Bu beyit—İÜ'de.

1171 Bu beyit— AE'de.

1172 Bu beyit— AE'de.

H̱ab-1 ẖargûş virdi miskîne

1173 Gitdü ammâ zarâfet ile seher
Gizlü varup nesîme virdi haber

1174 Didi ey pâk-bâzûgân-ı vefâ
Bir ‘aceb vâķ’ a yitişdi baña

1175 Bir haberdür ki dimege yaramaz
Dehenüm tütulur dilüm varmaz

1176 Yatmış idüm bu gice yirümde
Yoğ idi gerd-i gam zamîrümde

1177 Uyur iken buñaldum nâ-gâh AE31a
Hergiz ol hâli virmesün allâh

1178 Çün yanumda bulunmadı âdem
Karagu oldu gözüme ‘âlem

1179 Tenime lerze düşdi hayretten
Taşra çıkdum bu havf ü haşînden

1180 Gördüm ol genc-i hüsñ ü sîmîn-ber İÜ109a
Haymesi içre ‘ıyş ü nûş eyler

1181 Oturup kendü gül gibi hurrem

1173 Bu beyit— AE’de.

1176 a idüm: idi AE.

1180 a hüsñ ü: hüsñ AE.

1182 b nice: niçe İÜ.

Var idi meclisinde nâ-mahrem

1182 Bir iken guşsa biñ olup cânda
Bilmedüm nice olduğum anda

1183 Tünd olup işbu sözler ile nesîm
Ğazabından yemînler itdi ‘azîm

1184 Ki varup ‘arz-ı hâl ide şem‘e
Şeb-i nâr içre âl ide şem‘e

Ameden-i nesîm-i neccâr be-ğâne-i şem‘

1185 Üşte anlar gâzabla gelmekde
Nice gelmek şitâb ü yilmekde

1186 Kışşasın diñle ‘anberüñ bu yaña
Gördi ‘aksine döndi çarh-ı dü-tâ

1187 Hurde-dândur bu nükteyi tıydı
Fikr kılduğca göñlüne koydı

1188 Neye uğraduğın bilüp miskîn
Oldı bu vaz‘a vâlih ü gam-gîn

1189 Gözedüp dem-be-dem netîcesini
Şayar idi gün ile gicesini

1184 a ‘arz-ı hâl: gûş-mâl İÜ.

1184 b şeb-i nâr içre âl: pend ile gûş-mâl AE.

* Başlık — İÜ’de.

‘‘‘ b niçe: niçe vü AE.

1189 b gün ile: günin ü AE.

1190 Çün kara guşsa baırına batdı
Vardı şem' üñ yanına cân atdı

1191 Didi ey âfitâb-ı 'âlem-tâb
Gün yüzüñ nûrı zînet-i mihrâb

1192 Hoş olur gerçi şöhet-i gül ü mül
Bu gice 'ıyş ü nûş vaıti degül

1193 Gerçi kim oyalanup gülersin sen
Ėâfil olma kemindedür düşman

1194 Haııumuzda bir iki nâ-kâbil
Eylemişler taşavvur-ı bâıl

1195 Götürüp ellerinde haıerler AE31b
Sûruñı mâtem itmek isterler

1196 Kaşd idüpdür hasûd-ı bî-idrâk
Ki ide câme-i hayâtuñ çâk

1197 İşi haşmuñ hemîşe nisbetdür İÜ109b
Haıer it kim zamân-ı fırsatdur

1198 İncinüp yâre irtibâtuñdan
Kaıar anuñla iıtilâtuñdan

1193 gerçi kim oyalanup gülersin sen: oturursın basup kemânuñ sen İÜ.

1199 Sezinüp sizüñ iktirânuñızı

Cândan ister ki döke qanuñuzu

1200 İmdi ‘ işret varaqların dürelüm

Bir ne icâb ider zamân görelüm

1201 Qo kemânı sözüme kıl taşdıq

Bilürem ben qaziyye-i taḥaqquq

1202 Mâ-cerâyı didüm ben icmâlî

Sen kıyâs eyle bâqı aḥvâlî

1203 Bu sözi söyleyüp figân kıldı

Şem‘ i bir kûşede nihân kıldı

1204 Ḥaymeye geldüğünde bâd-ı nesîm

Bulmayup şem‘ i çekdi guşsa vü bîm

1205 Ne yire gıtdüğini bilmedi

Ğazabından qarâr kılmadı

1206 Âh idüp oldu zâr ü âvâre

Düşdi dîvâne gibi küh-sâra

1207 Baqdı çarḥuñ anup qavurdüğına

Nâdim oldu esip şavurduğına

1201 a qo kemânı sözüme kıl :söze eyle cân ile AE.

1205 a gıtdüğini bilmedi: gıtdüğün ki bildi İÜ.

1203 b kılmadı: kıldı İÜ.

1206 a âh idüp oldu zâr ü: niçe âh idüp oldu İÜ.

1206 b düşdi dîvâne gibi: delûler gibi düşdi AE.

1207 Bu beyit — AE’de.

1208 Olup endûh derd ile nâlân
Düşe tura giderdi ser-gerdân

1209 Dimezüm kim yatur yire yüz urup
Geh yürür gâh diñlenürdi tırup

1210 Gâh olur tağda gâh taşda idi
Gice gündüz kuruda yaşda idi

1211 Bu tarafda velîk o mâh-ı cihân
Olmış idi güneş mişâli nihân

1212 Yine tıutup otağına perde
Gizlenüp yatmış idi bir yirde

1213 Gonçe-veş bir bucağda sönmiş idi
Korhudan eşk-i çeşmi dökmiş idi

1214 Açup okurdi guşsa nâmesini İÜ110a
Lâle-gûn itmiş idi câmesini

1215 Anı idüp ihâta şu'le-i nâr AE32a
Gizlüce eyler idi girye vü zâr

1208 b ser-gerdân: nâlân İÜ.

1209 a dimezüm kim yatur yire yüz urup: za' fi gâyetde ziyâde kuvveti az AE.

1209 b diñlenürdi tırup: diñlenür bî-râz AE.

1210 b gice: gice vü AE / kuruda : kuruda vü AE.

1211 a velîk o mâh-ı cihân: lîk ol fettân AE.

1211 b mişâli nihân: gibi pinhân AE.

1215 a anı idüp: idüp anı İÜ.

1215 b girye vü: giryeyi AE.

1216 Aña dek kim gelüp didi ‘ anber

Müjdeler olsun ey perî-peyker

1217 Kim seni şaklayup hemîşe hudâ

Gitdi düşmen şavuldı bezm-i belâ

1218 Bir adı gerçi bâd-ı şurta idi

Dimek olmaz ki özge varta idi

1219 Hamdi’llâh ki tâze cân bulduñ

Cânlanup ‘ ömr-i câvidân bulduñ

1220 Bu haberden sevinüp ol yüzi gül

Cân olur tâze vü güşâde gönül

1221 Sünbülünden cihân olup hoş-bûy

Gül-i ter gibi tırdı handân-rûy

1222 Yine bezme gelüp cemâl açdı

Söze başladı la‘l ü dürr saçdı

1223 Meclisi gün gibi idüp rûşen

‘ Aks-i ‘ ayn ile her taraf gül-şen

1224 Şem‘ üñ ol serv-kâmetüñ göricek

1216 b müjdeler: müjde İÜ.

1217 a kim: ki İÜ / hemîşe hudâ: hudâ-yi kerîm İÜ.

1217 b bezm-i belâ: âfet-bîm İÜ.

1218 Bu beyit— AE’de.

1219 a tâze: yine AE.

1219 b cânlanup ‘ ömr-i câvidân bulduñ: bir büyük varıadan halâş olduñ AE.

1220 a haberden sevinüp: söz ile açılup AE.

1222 b la‘l ü: la‘l AE.

1223 b ‘ aks-i ‘ ayn ile her taraf gül-şen: hayrete vardı göz diküp revzen İÜ.

1224 a kâmetüñ göricek: kâmetini görüp AE.

1224 b reng-i rûyun: reng ü rûy İÜ / lefâfetüñ göricek: lefâfetini görüp AE.

Reng-i rûyın letâfetüñ göricek

1225 Hayret-engüştin aldı ağzına ney
Kıp kızıl oldu şermden ruh-ı mey

Şem' -i mâh-rûy-ı zühre-cebîn bir hânķâhda kûşe-nişîn olduğudur

1226 Yine çünkim bu sâķi-i devrân
Câm-ı zer-kârın eyledi pinhân

1227 Ele tesbîh alup şüreyyâdan
Geçdi câm-ı şarâb-ı hamrâdan

1228 Gelüp inşâfa itdi istigfâr
Giydi gök hırķasını şüfi-vâr

1229 Zühde meyl itdi çün dil-i pâki
Başı üzre şihâb-ı misvâkı

1230 Zıkr için hâlķa bağlayup hâle
Düşdi zevķ ehli hâlden hâle

İÜ110b

1231 Gice irüp tolandı ya' ni güneş
Tutdı maşrıķ vilâyetini hâbeş

1232 Nûr-ı mehtâb ü zulmet-i şeb-i târ

1225 a aldı: olup İÜ.

1225 b şermden: şerm idüp AE.

* AE'de "ferâġat-ı şem' ez-neşât-ı server ve reften-i be-ziyâret-i ķabr-i h'âce nûr".

1227 b hamrâdan: şahbâdan AE.

1229 a itdi çün: itmegen İÜ.

1229 b başı üzre: oldu başda İÜ.

1230 b zevķ: şevķ AE.

Biri kâfûr ü biri müşg-i tatar

1233 Ne gice bir nigâr-ı sünbüle-mûy
Hûriler zülfi gibi gâliye-bûy

1234 Bâri ol gice rûy-ı zerd ile şem‘ AE32b
Otururdu hezâr-derd ile şem‘

1235 Añup ağılardı hâl-i devrânı
Dürlü dürlü belâ-yı hicrânı

1236 Bildi ‘âlemde kim beğâ yokdur
Ne beğâ zerrece vefâ yokdur

1237 Didi bu ‘ıyş ü nûş niçeye dek
Bezm içinde ğurûş niçeye dek

1238 Vaşl egerçi ferâh virür câna
Diñmez amma ki ğüzn-i hicrâna

1239 Niçe bir nûş-ı bâde gûş-ı terân
Yüregüñ oldı şîşe-veş tolu kan

1240 Demidür diñse nâyüñ efgânı
Yok mıdur bu hevânuñ oranı

1241 Çünkü ‘ömr âfitâbı zâ’il olur
Mezra‘-ı dünyâdan ne hâşıl olur

1236 b ne beğâ zerrece: merd ü zen kimsede AE.

1238 a ferâh: şafâ AE / b ğüzn : bîm ü AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.110^b,s.11’de yer alır.

1240 a demîdür: vaĳtidür AE/ nâyüñ: çengüñ AE.

1241 b dünyâdan: dehrden AE.

1242 K̡ara h̡ake nedür müdâm t̡ama^ç

^ç Anber olursa itme h̡âm-ı t̡ama^ç

1243 Âferîn olsun ol h̡ired-mende

Ki çeke nefsi ejderin bende

1244 Aña bu nükteler virüp h̡âlet

İtdi bu resme niyyet ol âfet

1245 Ki urup kıble-i niyâza yüzün

Kese eşhâb-ı şöhet ile sözün

1246 Dağı ağızına almayup mey-i şâf

Vara ehl-i kubûrı kıla tavâf

1247 Var idi bir ulu ziyâret-gâh

H̡ace nûruñ mezârı h̡âcet-gâh

1248 Merkad-i pâk idi mekân-ı server

İÜ111a

Ravza-ı dil-keş idi maṭla^ç -ı nûr

1249 Bâr-gâhına h̡ıst olup h̡urşîd

Ol idi h̡alka ka^ç be-i ümîd

1250 Meh-i nev aşup anda zêr k̡andîl

1244 b itdi bu resme niyyet ol âfet: şon ucı ile eyledi niyyet AE.
1248 b ravza: ravzına İÜ / mekân: maḡal İÜ.

Aña ser-pûş idi per-i cîbrîl

1251 Olup ol hân-kâh-ı pâke debîr
Defter eylerdi dahl ü hârcını tîr

1252 Göge peyveste ulu sedde idi
‘İlmi üzre mihr şedde idi

1253 Her gün naqqâm olunca zâ’idi çok AE33a
Tolu her kûşe şey-i mücâvir çok

1254 Dün ü gün sâkin olan ibrâre
Şubha olmışdı heft-seyyâre

1255 Gelüp âyende vü revende aña
Yüz urup her biri dilerdi du‘ â

1256 Ol ferağ-bağş ü cennet-âbâda
Bende varsa gelürdi âzâde

1257 Dil-figâr ü şikeste hurrem ü şâd
Şıdık ile her varan bulurdu murâd

1258 Veh ne kuhl idi toprağı anuñ
Ki açardı gözini ‘âmanuñ

1259 Ger ayakşuz varaydı pîr ü civân

1251 b hârcını: hârcı AE.

1253 Bu beyit—İÜ’de.

1254 a dün ü gün: rûz ü şeb AE.

1256 b gelürdi: olurdu AE.

İşi der-hâl oñup yürirdi revân

1260 Yüz urudı ol âsitâneye şol
Hoş olurdı getürmedin dahı ol

1261 Şem‘ gözünden ağıdup yire yaş
Varup ol âsitâneye qodı baş

1262 İçi taşu tölınca sûz ü güdâz
Gelüp âhir kıyâma itdi niyâz

1263 Bırağup hüzn ile öñine başın
Hoş tazarru‘ kılup dökerdi yaşın

1264 Berk-i nesrîn gibi şararmış idi
Lâle-veş gönli hod kızarmış idi

1265 Giceler şubha dek olup kâ’im
İşi tesbîh ü zıkr idi dâ’im

1266 Buyurup şeyh-i ‘aşk aña halvet İÜ111b
Cümle ‘âlemden eyledi ‘uzlet

1267 Gerçi tutmışdı halvet içre qarâr
Lîkin âlâm-ı hicr ile qatı zâr

1260 b getürmedin dahı: dahı getürmeden AE.

1261 a gözünden ağıdup yire: gözden ağıdı ağıdı İÜ.

1261 b varup: vardı AE.

1262 a içi taşu tölınca: töldi çün içi taşu AE.

1265 a giceler şubha dek olup: gice olup sabâha dek İÜ.

1267 b likin: lik AE / qatı: dahı İÜ.

1268 Añduğınca ‘ayân cânânı

Qılca qalurdı çıqmağa cânı

1269 Ğam-ı hâl-i nigâr ile şeb ü rûz

Dâğ-ı dilden tölardı âteş ü sûz

1270 Zülf-i dil-dârı añup itse figân

Qara yaşlu olurdı niçe zamân

1271 Bile varduqca kâr [ü]bârı anuñ

Dağı artardı intizârı anuñ

1272 Dil-rubâsından almış idi haber

AE33b

Depesinden çıkardı dûd ü şerer

1273 Qararup gönli dûd-ı ğayret ile

Od yanardı başında firqat ile

1274 Bet-i leylî cemâl iken mevzûn

Ğam-ı hicr itdi vâlih ü mecnûn

1275 Gözi nergisleri tölup nemden

Uyımazdı sitâre-veş ğamdan

1276 Uyanıqla görüp qara düşler

Yapdı başında âşiyân kuşlar

1268 a ‘ayân: miyân AE.

1269 b tölardı: pür idi İÜ / âteş ü: âteş AE.

1271 b artardı: artar AE.

1273 b firqat: hayret İÜ.

1274 Bu beyit— AE’de.

1276 Bu beyit— AE’de.

Pervânenüñ dem-i firqatde iştiyâkı ve şem‘ -i cem‘ e arzû-yı telâkkîyidir

1277 ‘Âşık-ı derd-mend ü hasta-ı gam
Server-i ‘aşk pâ-y-beste-i gam

1278 Rûz ü şeb nevha-sâz-ı mâtem-i ‘aşk
Merd-i bî-kes garîb-i âlem-i ‘aşk

1279 Bülbül-i bûstân-ı derd ü belâ
Sâki-i bezm-gâh-ı mihr ü vefâ

1280 Ğam ü hasret sipihrinüñ mâhı
Elem ü guşşa şehrinüñ şâhı

1281 Mâtem-i hicr-i yâr ile gam-nâk
Sînesi çâk ü dîdesi nem-nâk

1282 Fenn-i gamda ferîd ü ferzâne İÜ112a
Yidi iklîm içinde yek-dâne

1283 Ya‘ni pervâne-i perîşân-dil
Bezm-i hasretde mest-i lâ-ya‘ kıl

1284 Nâ-gehân ayrılınca yârından
Uyımaz oldu kimse zârından

* AE’de “mükâleme-i pervâne be-âfitâb-ı ‘alem-tâb”.

1277 a derd-mend ü: derd-mend İÜ.

1277 b pâ-y-beste: velî pâ-beste İÜ.

1279 a derd ü belâ: şıdk ü şafâ İÜ.

1281 b çâk ü: çâk İÜ.

1283 b hasretde: miñnetde AE.

1285 b kûh ü: kûh İÜ.

1285 Ol gice şubh olunca üftâde
Gezdi ser-geşte kûh ü şahrâda

1286 Şubh dem kim ‘arûs-ı mihr-i münîr
Giydi nesrîn gibi libâs-ı harîr

1287 Urunup rahlarına gül-gûne
Düşdi âteş tennûr ü gerdûne

1288 Meger ol gün irişmişdi temmûz
Pür idi her taraf harâret ü sûz

1289 Sebze-hüsni zevâle varmış idi
Ruḥ-ı pervâne-veş bozarmış idi

1290 Bâğ içinde mişâl-i cehre-i yâr
Gül-i sürḥ olmuş idi pâre-i nâr

1291 Yoğ idi gökde zerre deñlü şehâb
Yeryüzin tutmuş idi baḥr-ı serâb

1292 Mesken olmuşdı berfe zîr ü zemîn
Tas-ı pür-âteş idi çarḥ-ı berîn

1293 Açup üstünden örtüsin her şeb
Âteş-i maḥzdı meh ü kevkeb

1286 a kim: ki İÜ.
1287 b tennûr ü: tennûr AE.
1288 b her taraf: yer ü gök AE.
1289 Bu beyit— AE'de.
1290 Bu beyit— AE'de.
1292 a zîr ü: zîr İÜ.

1294 K an dere batmış idi c  m-ı şar  b AE34a

Suda m  rg-  b olurdu t  ze keb  b

1295 Bu hev   bile   o alup   umm  

  alebe itdi nergise şafr  

1296   on  e ağzın hev  ya a mış idi

Yüce taşlara ebr kaçmış idi

1297 şoldurup l  len  n   bu od ya a ın

şuya şalmışdı serv-i n  z ayağın

1298 Bilmez  m tab mı t  td   g  l-şende

Cism-i ‘  b olmuş idi lertzende

1299 şuya s  sen şo amayup elini

  ıkarup derd şaşraya dilini

1300 Hareket kılmaz idi berg-i   emen I  112b

Hi  yil esmez idi bir yaşadan

1301 ş  yle germ idi mevsim-i bəşər

T  td   k  lk  l   ab  a‘ t  n k  f  r

1302 L  k bu faşl içinde perv  ne

1294 Bu beyit I   nüshasında v.112^b, s.3’te yer alır.

1295 a bu hev   bile   o alup   umm  : nergise    lib olmağın şafr   I  . Bu beyit I   nüshasında v.112^a, s.13’te yer alır.

1295 b   alebe itdi nergise şafr  : zerd-r  y idi nitekim i  v   I  .

1297 b serv-i n  z: sebzeler AE.

1298 Bu beyit I   nüshasında v.112a , s.17’de yer alır.

1299 b çıkarup derd:   ıkarupdururdu I  . Bu beyit I   nüshasında v.112a , s.16’da yer alır.

1300 b hiç yil: ki şab   I  .

1301 Bu beyit— AE.

Hem-dem olmuşdı âh ü efgâne

1303 Elem-i rûzigâr ile gam-ı yâr
Anı itmişdi kıatı zâr ü nizâr

1304 Issı yerlerde hasret ile yayak
Baş açup seyr iderdi yalın ayak

1305 Sûz-ı dilden delüye dönmiş idi
Yüzi hûn-ı cigerle yunmuş idi

1306 Olup âteş gibi hevâ-yı ıssı
Bir yaña hicr ü bir yaña ıssı

1307 İki od içre yanup ağlar idi
Dûd-ı âha boyanup ağlar idi

1308 Der ü dîvâr ile idüp ceng ol
Gamdan olmuşdı vâlih ü deng ol

1309 İder iken bu zâr ü gam-nâk âh
Güneşe tüş olur gözi nâ-gâh

1310 Çün bakup kaldı bir zamân hayrân
Didi ey âfitâb-ı nûr-efşân

1304 b yalın: yalûñ İÜ.
1305 a sûz: sûz ü İÜ.
1309 a âh: vâh İÜ.
1309 b tüş: düş İÜ.
1310 b ey: ki AE.

1311 Sen ezel secde-gâh idüñ halka
Gam güninde penâh idüñ halka

1312 Zâtuñ âfâka devlet ü ikbâl
Hey' âtüñ vaşfı ahsenü'l-eşkâl

1313 Olalı kimyâ-ger-i gerdûn
Nûr-ı feyzüñle hâk olur altun

1314 Pâdişâhsın başuñda zerrîn tâc AE34b
Yüregüñ ehl-i nûruña muhtâc

1315 Meh-i nev saña bir efgende gibi
Halkadur gûşuñ oldı bende gibi

1316 Ehl-i şıdk ile âşinâsın sen İÜ113a
Reh-i maqşûda reh-nümâsın sen

1317 Sensin eyvân-ı devlete revzen
Ki idersin gönülleri rûşen

1318 Revzen-i kaşr dîdesin meşelâ
Ki virürsin gönül evine ziyâ

1319 Beñzer ol meh-likâyâ dîdârûñ
Dîdemi rûşen itdi envârûñ

1313 b feyzüñle: kayguñla İÜ.
1315 a efgende: fegende AE.
1317 Bu beyit— İÜ'de.
1318 Bu beyit —AE'de.

1320 Ol dil-ârâma sensin âyîne
Yüzi mihrine alnı ayna

1321 Bir dem eglen şitâb ile gitme
Beni dahı beter garîb itme

1322 Seni gördüm nigârumı şandum
Göz ü gönlüm açıldı cânlandum

1323 Yüzine bakup idince nazarı
Ağlarum dilden añup ol kameri

1324 Baña aındurduğınca dildârum
Tolar eşkümle çeşm-i hûnbârum

1325 Doyamaz bakmağa eger ki gözüm
Saña amma ki var bir iki sözüm

1326 Çin-seher kılduğuñca ‘azm-i sefer
Varup ol yâra vir bu resmi haber

1327 Yanup öñünde sûz ü derd-mend
Şem‘ veş söyle rûy-ı zerd-mend

1328 Di ki bir zâr u derd-mendüñ var

1321 a şitâb ile: âşinâ bile İÜ.

1323 a yüzine bakup idince: saña tokuna didemüñ İÜ.

1324 b eşkümle: eşk ile İÜ.

1325 a eger ki: egerçi İÜ.

1326 a kılduğuñca: kılduğınca İÜ.

1326 b yâra : mâha İÜ / bu resmi: peyâm ü AE.

1328 a zâr u: zâr İÜ.

Tîre-baht oñmaduķ levendüñ var

1329 Yürür âzürde cân ü dermânda

Gâh şahrâ vü geh beyâbânda

1330 K̄ara hâlini şorma kim nicedür

Derd ü hicrûñle gündüzi gicedür

1331 Tîr-i ğamdan boyı kemân olmış

Yaralarla derûnı kan olmış

1332 K̄aşlaruñ yayına olup kurbân

Ṭoludur gögsi nâvek-i hicrân

1333 Egleyüp rûz-ı firķatde şebât

K̄almamış kendüde ümîd-i hayât

1334 Baħr ü der-kenâr ü pâyânsuz

AE35a

Ol ise bir ğarîb ü dermânsuz

1335 Düşdi bir baħra kim kenâresi yok

K̄aldı gird-âb-ı ğamda çâresi yok

1336 Oda yanup ğam-ı firâkuñ ile

İÜ113b

K̄an yuṭar câm-ı iştiyâkuñ ile

1329 a âzürde cân : âşüfte hâl İÜ.

1329 b şahrâ vü: şahrâda İÜ.

1330 b derd ü: ğam İÜ.

1331 Bu beyit—İÜ'de.

1332 Bu beyit—İÜ'de.

1333 eglenüp rûz-ı firķatinde: fehm idüp rûz-ı firķatünde İÜ.

1334 a derkenâr: ü derdi İÜ.

1335 a düşdi bir baħra kim: gördi ğam baħrinüñ İÜ.

1335 b gird-âb-ı ğamda: gird-âb içinde İÜ.

1337 Rûz ü şeb ‘ andelîb-i zâruñdur

Zâr ü bîmâr ü dil-figâruñdur

1338 Yola nergîs gibi diküp gözler

Gelesin diyü sen güli gözler

1339 Bir taraftan belürse ebr-i siyâh

Şeb-i zülfüñ añup eyler niçe âh

1340 Dökülüp hâke eşk-i bârânı

Yıldırım gibi qarşular anı

1341 Bezm-i vaşluñdur aña zevk ü şafâ

Ĥâk-i râhuñ gözine kuĥl şala

1342 Geçirür her günini biñ gam ile

Dil-i pür-sûz ü çeşm-i pür-nem ile

1343 Düşünüp hâke yaşdanur taşı

Ĥatı yaşduĥdadur bu gün başı

1344 Gerçi her nesneden gözini yumar

Ayaĥuñ topraĥın şabâdan umar

1345 İdicek ol şanem öñinde sücûd

Eyle bu şi‘r-i dil-keş ile sürûd

1337 b bîmâr ü: bîmâr İÜ / dil-figâruñdur: dil-figârdur AE.

1339 b eyler niçe: urunca İÜ.

1340 a dökülüp hâke eşk-i bârânı: yıldırım gibi qarşular anı AE.

1340 b yıldırım gibi qarşular anı: dökülür hâke eşk-i bârânı AE.

1341 Bu beyit— İÜ’de.

1342 Bu beyit— AE’de.

1343 Bu beyit— AE’de.

1344 Bu beyit— AE’de.

1345 a idicek ol şanem öñinde: ka‘be-i kûyunda itdügüñce AE.

Ġazel-i ‘âşık-âne ez-zebân-ı pervâne

Fe‘ ilâtün / fe‘ ilâtün / fe‘ ilâtün / fe‘ ilün

1346 Benden ol mâha varup medh ü şenâlar kılasın

Yüz sürüp ayağı tozına du‘ âlar kılasın

1347 Diyesin ġam-zede bir ‘âşık-ı bîmâruñ var

Lîk umar derd-i derûnine devâlar kılasın

1348 Kendü kuluñdur añarsañ n’ola ol ġasta-dili

Niçe bir ġayrıya iġsân ü ‘ itâlar kılasın

1349 Ol senüñ yoluña cânını şi‘âr itmiş iken

Ne revâdur sen aña cevır ü cefâlar kılasın

1350 Matem-i ‘âşık için zülfi giyerse qaralar

Ĥâtıruñ ġâh şorup ġâh ezâlar kılasın

1351 Meclisi nağme-i çenk ü def ile germ olıcak

Sen bu şi‘ri okıyup ġûb-nevâlar kılasın

Şeb-i firġatde pervânenüñ iştirâbı ve çarġ-ı bed-mihre ‘itâbıdur

1352 İtdi bu resme niçe âh ü fiġan

İÜ114a

Dolanup âfitâb olınca nihân

* AE’de “ġazel”.

1347 b derd-i derûnine: derdine lutf ile İÜ.

1349 a şi‘âr: revân İÜ.

1350 b Ĥâtıruñ: Ĥâtırun AE.

* AE’de “mesnevî”.

1353 Çünkü ‘azm itdi hüsrev-i ‘âlem
Karalar giydi şeb tutup mâtem

1354 Yine bağlandı gökde revzen-i mihr AE35b
Dûd-ı zulmet pür oldu kaçır-ı sipihr

1355 Her taraftan döküp yaşını şihâb
Dûddan çeşm-i kevkeb oldu pür âb

1356 Yine bu hoşka-bâz bûkalemûn
Bağlayup il gözin okıdı füsûn

1357 Keh-keşândan bu zengî-i şeb-i târ
Eline aldı tîg-i cevher-dâr

1358 Yine cellâd-ı çarh ile encüm
Döşendi na‘ ü dökdi üstüne hum

1359 İşi her kişiye ihânet idi
Dimek olmaz ‘aceb siyâset idi

1360 Tölicak zulm ile bu virâne
Dağı dil-ğasta oldu pervâne

1361 Gördi gelmez gözine zerrece h‘âb
Tırdı dîvâne gibi mest ü harâb

1354 b zulmet pür oldu: zulmetle tıldı İÜ.

1357 a şeb-i târ: hûn-h‘âr İÜ.

1358 b na‘ ü: na‘ İÜ /üstüne hum: yir yir kum İÜ.

1362 İçi taşı tolu harâret ü sûz
Dağı bâkî тұrur melâlet-i rûz

1363 Hicr odı gitdügince kâr itdi
Gözi yaşını cûy-bâr itdi

1364 N'olıyor bilmeyüp ser-encâmı
Gitdi kalmadı şabr ü ârâmı

1365 Didi âhîr figân idüp ey çarh
İşbu bâzâra sen mi virdüñ narh

1366 Niçe bir fitne yolına gidesin
Ben siyeh-rûzigâra cevır idesin

1367 Tıtalı şehr-i dilde 'aşk dükkân
Çekdürürsin baña hemîşe ziyân

1368 Dil ü cândur meger ki cân ü belâ
Geldi yük çözdü kârbân-ı belâ

1369 Fâidem yok dökindi ser-mâye
Kâşki düşmesem bu sevdâya

1362 a içi taşı: içi vü taşı AE / harâret ü: harâret AE.

1362 b bâkî тұrur: bâkîdur AE.

1363 b yaşını cûy-bâr: yaşın iki bînar AE.

1364 Bu beyit — İÜ'de.

1365 a figân idüp ey : ki ey sitem-ger İÜ.

1365 b işbu bâzâra sinemi virdüñ: sinem virdüñ metâ'-yî miñnete İÜ.

1366 Bu beyit —İÜ'de.

1367 a tıtalı şehr-i dilde 'aşk dükkân: ki terâzû-yî 'aşka vireli bân İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.114^a, s.14'te yer alır.

1368 a dil ü cândur meger ki cân ü belâ: tâ yükin çözdü kârvân-ı belâ AE.

1368 b geldi yük çözdü kârbân-ı belâ: kimse dimez metâ'-yî cânâ bahâ AE.

1369 a fâidem yok: nice işşı AE.

1370 Elde ne la‘l-i ter ne dürr-i necef

Dil ü cân nakdi bir bir oldı telef

1371 Olmuşum ben bu guşşadan efkâr

İÜ114b

Dâğ-ı gâmdur elümdeki dînâr

1372 Dâğ-ı sînem ki sûz ü tâbumdur

Qara günlerde âfitâbumdur

1373 Şarılursa baña kefen bir gün

Dönseñ olmaz dilüñce sen bir gün

1374 Sen mi ey qara gönüllü sipihr

AE36a

Eylemezsın ölürsé kimseye mihir

1375 Gönlümüñ senden ulu düşmeni yok

Qaldı bî-kes huzûr ü meskeni yok

1376 Bu gice söyle bî-nihâyet mi

Rûz-ı firqât şeb-i kıyâmet mi

1377 Gerçi sînüñde dâğ-ı gam çokdur

Hâl-i ‘âşıkdan âgehuñ yokdur

1378 Çarh ile söyleşürken ol nâ-gâh

Burqa‘uñ açdı çehresinden mâh

1379 Bu kez andan yaña dönüp yüzini

Söyiedi yana yana her sözünü

1370 b dil ü cân: ‘ömrümüñ İÜ.

1371 b dâğ-ı gâmdur elümdeki: dâğ-ı hasretdür elde her İÜ.

1372 Bu beyit— AE’de.

1379 a dönüp: dutup AE.

Mâh-ı tâbân ile pervâne-i şikeste-bâl şem‘ -i şeb-istâne haber-irsâl
itdügidür

1380 Didi ey adı ile meh- tâbân
Bunca encüm sipâhına sulţân

1381 Şem‘ -i pür-nûr-ı âlem-ârâsın
‘ Âşıka pertev-i tecellâsın

1382 Zînet olup cemâl-i devrâna
Sîmden şemsesin bu eyvâna

1383 Sırruña hergiz âfitâb irmez
Giceler uyhu gözine girmez

1384 Geh siper var elinde gâhi yay
Ki sefer ehlinin yıl on iki ay

1385 Egler idüñ bu zâr ü şeydâyı
Olmasun yâr gibi hercâyî

1386 Harekâtuñdan añladum revişüñ
Kûy-ı yârı tavâf olupdur işüñ

1387 Der ü divârı eyle hem-sersüz İÜ115a
Revzenin şubh olunca beklersüz

* AE’de “mükâleme-i pervâne bâ-mâh ve teslim-i cân-kerden ü derîn-ârâ”.

1384 a gâhi: gâh AE.

1386 a harekâtuñdan: dergâhuñdan AE.

1387 a hem-sersüz: hem-sersin AE.

1387 b revzenin: revzenüñ İÜ / beklersüz: beklersin AE.

1388 Bâri bir fırsata eger iresin
Bacadan düşüp içerü giresin

1389 Gün yüzün gördüğünde cânânun
Düş hemîn hâk-ı pâyına anuñ

1390 Yüz urup lutf ile yüzümden aña
Dür-feşân ol iki gözümden aña

1391 Kesb-i nûr idicek cemâlinden
Söyle ben dil-şikeste hâlinden

1392 Di ki bir hasta nâ-tüvânun var AE36b
Bülbül-i miñnet-âşiyânun var

1393 Tâ kim ol sen perîyi görmişdür
Tâkati kalmayup delürmişdür

1394 Zerrece firqatüñde şıhhati yok
Hîş ü bî-gâne ile ülfeti yok

1395 Söylemez kimseye kelâm idemez
Dün ü gün tınmaz ağ ü kara dimez

1396 Dâğ urup cân-ı derd-nâk üzre

1389 b düş hemîn hâk-ı pâyına: yüz urup ayagına düş İÜ.

1392 a hasta: zâr ü İÜ.

1393 b tâkati kalmayup: tâkat ü şabrı yok İÜ.

1395 a söylemez kimseye kelâm: sakın-i hier iken qarâr İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.115^a, s.8'de yer alır.

1395 b dün ü gün: rûz ü şeb AE / tanımaz: tanımaz ü AE / ağ ü kara: âh ü kara AE.

1396 Bu beyit — İÜ'de.

Lâle gibi yatağı hâk üzre

1397 Dil yakup dem dem âteş alma
Ėarķ olupdur vücûdı hicr-i gama

1398 Yandugıçün gamuñla cânı anuñ
Göge peyvestedür duğanı anuñ

1399 Od olup yiri ey şanem sensüz
Dökdi yüzi şuyını Ėam sensüz

1400 Aña sensüz bir özge hâl olmuş
Nâlelerden vücûdı nâl olmuş

1401 Adı pervâne kendü pervâne
Şem‘-i hüsnüñ diler düşüp yana

1402 Rağm idüp ger şorarsañ ağvâlin
Yakmış âh odına per ü bâlin

1403 Gelimez Ėidmetüñe anuñıçün
Yâr iseñ şefķat eyle cânuñıçün

1404 El yumış gerçi tatlu cânından
Düşmez ammâ aduñ zebânından

1405 Elüñ öpüp ider selâm ü du‘â İÜ115b
Yine senden umar bu derde devâ

1397 Bu beyit — İÜ’de.

1398 b duğanı: figâmı AE.

1399 a od olup yiri: yiri od olup İÜ.

1404 b aduñ: adıñ İÜ.

1405 a öpüp ider: öper idüp İÜ.

1406 Böyle diyüp iderdi feryâd ol
Oldı gitdükçe dağı nâ-şâd ol

1407 K̇ara bahtın sipihre ağlar idi
Ki dönüp mâh ü mihre ağlar idi

1408 Hiç birinden cevâb işitmedi çün
Dü gün üzre üzüldi cânı dü gün

1409 Yine bir âh-ı derd-nâk itdi
Yağasın çekdi çâk çâk itdi

1410 Şabr ü ârâm-ı dil gidüp âhir
Kendüzine hitâb idüp âhir

1411 Didi ey zâr ü hasta vü nâlân AE37a
Ey serâsim-hâl ü ser-gerdân

1412 Dilde hergiz oñulmayup dü günüñ
Rûze-i firkat ile geçdi günüñ

1413 İrmedüñ ‘ıyd ü şalata bir gün
Hâd bulunmadı firqate bir gün

1414 Sevdügüñ meh-liķâ vefâ bilmez

1407 a k̇ara bahtın: ğam ü derdin İÜ.

1408 b cânı: — İÜ.

1410 a ârâm: ârâm ü İÜ.

1411 b ey: di İÜ.

1413 a irmedüñ: irdüñ İÜ.

Yâda mihr eyler âşinâ bilmez

1415 Kulluk urmağ degül gelüp sözine
Ölseñ öñinde bakmaya yüzüne

1416 Sen anuñçün büyük büyük ğamda
Lîkin ol fâriğ özge ‘âlemde

1417 Sen anuñçün şikeste vü rencûr
Ol ferâğatde hoş-dem ü mesrûr

1418 Sen dökersin yolında taşlara yaş
Ol urur ta‘n eliyle başına taş

1419 Olup aña ğam nihâlünüñden
Seni bî-zâr kıldı cânuñdan

1420 Kimsenüñ ögidini tutmazsın
Nâlelerden bizi uyutmazsın

1421 Oldı senden kamu cihân bî-zâr
Sen utanmazsın be hey bî-‘âr

1422 Bir senüñ gibi hiç aħad yokdur İÜ116a
Dilde derd ü belâya ħad yokdur

1415 b yüzüne: yüzine İÜ.

1417 b hoş-dem ü: hoş-dem AE.

1418 Bu beyit— AE’de.

1419 Bu beyit— AE’de.

1420 a tutmazsın: dutmazsın AE.

1422 a bir senüñ gibi hiç aħad: gerçi seyl-âb-ı ‘aşka sed İÜ.

1422 b dilde: ğam ü İÜ / belâya: belâña İÜ.

1423 Geh ğam-ı yâr ile ciger pür-ğûn
Geh ‘ad ü ta‘nesiyle dil mağzûn

1424 Niçe bir dağ ü taşda zâr olasın
Lâle-veş dâğ ile figâr olasın

1425 Bu hevânuñ nihâyeti yok mı
Bu ğamuñ zevk ü râhatı yok mı

1426 Bunca feryâd ü zâr niçeye dek
Her kişiden kenâr niçeye dek

1427 Niye egler gönül rebâb mıdur
Oda niçün yanar kebâb mıdur

1428 Bâri yabanda cüst ü cûy itme
Ara kendüñde güft ü gûy itme

1429 Eylemez itdüğüñi dîvâne
İlde hâlûñ olupdur efsâne

1430 Ne vatan var ne hânumân-ı miskîn
Cem‘ idüp ‘aqluñı utân miskîn

1431 Senüñ işüñ tamâm olmışdur

1423 b ta‘nesiyle: ta‘ne ile AE.

1427 Bu beyit — AE’de.

1428 a cûy: cû AE.

1428 b ara kendüñde: âh gitdüñde AE / gûy: gû AE.

1431 a tamâm olmışdur: tamâmdur şimdi İÜ.

1431 b harâm olmışdur: harâmdur şimdi İÜ.

Saña dirlik arâm olmışdur

1432 Bu ęam ü ęuşsa niçe bir şâd ol
Cân virüp kayd-ı tenden âzâd ol

1433 Aradan gitmeyince ol a ’il AE37b
Olımazsın murâduña vâşıl

1434 Olmadım bu hicâb-ı keşret dūr
Vire mi âfitâb-ı vahdet nūr

1435 amdi’llâh zamân fırsatdur
Fırşatuñ fevt olursa asretdūr

1436 Bōyle diyüp dem-â-dem ağlar idi
Tutup ol asta mâtem ağlar idi

1437 anlu yaşdan olınca dîdeleri
Okıdı derd ile bu şi’r-i teri

Ėazel-i derd-mendâne ez-zebân-ı pervâne

Fâ’ ilâtün / fâ’ ilâtün / fâ’ ilâtün / fâ’ ilün

1438 Bir ęün ol mâhı aņup terk-i diyâr itsem gerek İÜ116b
‘Âķıbet bu kâr ü bâri târumâr itsem gerek

1434 Bu beyit— AE’de.

1435 Bu beyit— AE’de.

1437 a anlu yaşdan: eşk-i ûnın İÜ.

* AE’de “Ėazel”.

1438 a aņup: — AE.

1439 Niçe bir yıldız şaya gam gicesinde gözlerüm
Bir şehir elbetde ‘azm-i kûy-ı yâr itsem gerek

1440 Cânımı cânâneye îşâl idersem vahtidür
Yollar üstünde niçe bir intizâr itsem gerek

1441 Bir iki gün ey ecel bi’llâh mühlet vir baña
Kim elimle yâra cân nakdin nişâr itsem gerek

1442 Şâh-ı ‘aşk olmağıçün bu âh-ı âteş-bârdan
‘Âlem-i dilde ‘ilmler âşikâr itsem gerek

1443 Her taraf sîtemde olsun tağ-ı hûn-alûd ile
Öliceğ hâk-i mezârum lâle-zâr itsem gerek

1444 Tâli‘ mde gün toğup yârûñ yüzün görem diyü
‘Ömrüm oldukça işiginde qarâr itsem gerek

Pervâne aranup şem‘i bulduğı ve ‘âlem-i vahdete vâsıl olduğudur

1445 Nâle itdükçe derdi oldu füzûn
Kalmadı zerre deñlü şabr ü sükûn

1446 Tırdı bu hayret ile ‘azm itdi
Gözi tuşına bir yaña gitdi

1439 a niçe: nice İÜ.

1439 b bir: bu İÜ.

1440 a cânımı cânâneye îşâl idersem vahtidür: cân varup cânâne irsen bir nefes dem virsin AE.

1440 b niçe: nice İÜ.

1442 a âteş-bârdan: âteş-nâkdan AE. Bu beyit İÜ nüshasında v. 116^b, s.6’da yer alır.

1443 Bu beyit — İÜ’de.

1444 a yârûñ: yârın İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 116^b, s.5’te yer alır.

1444 b oldukça: oldukça İÜ.

* AE’de “mesnevî”.

1447 Tolanurken ol gice sağ ü solu
İrdi bir buķ' aya soñ ucu yolu

1448 Niçe buķ' a şerefde hem-ser-i ' arş
Güneş ü ay idi harîmine ferş

1449 Tâķ-ber-tâķ ü hâne-ber-hâne
Sâye şalmış felekde eyvâna

1450 Taşı la' l idi hâki nâfe-i cîn
İçi taşı mişilde huld-i berîn

1451 Şem' kılmış ikâmet ol yirde
Meh-i tâbân gibi feleklerde

1452 Reh-i seyrânı hüsni ile gül-i âl
Leb-i nâbı şafâda âb-ı zülâl

1453 Barmağı ucına yakup hınnâ
Dil ü cân mülkin eylemiş yağma

1454 Nâz ile her kaçan kıyâma gelür
Şaf olup hûrîler selâma gelür

1455 Göriceķ şem' i anda pervâne İÜ117a
Hızır olup irdi âb-ı hayvâne

1447 a tolanurken ol gice: gice ile tolanu İÜ.

1448 a niçe: nice İÜ.

1449 Bu beyit— AE'de.

1450 Bu beyit— AE'de.

1453 Bu beyit— AE'de.

1454 Bu beyit— AE'de.

1455 a şem' i anda: anda şem' i İÜ.

1455 b hızır olup irdi âb-ı hayvâne: derd-mend ilin erdi dermâne AE.

1456 Bir hazân-dîde ‘andelîb idi zâr AE38a

Nâ-gehân karşıusunda gördi bakar

1457 Dîde-i bahtı rûşen oldu anuñ

Qara toprağı gül-şen oldu anuñ

1458 Bir zamân bakup ol perî yüzine

Dirdi bu hayret ile kendüzine

1459 Müjde ey nâ-tüvân ki oldu bedîd

Perde-i yâ ’isden cemâl-i ümîd

1460 Bu felek mihr-bânlık itdi yine

Bağr-ı fitne limanlık itdi yine

1461 Hamdi’llâh kim irmedin ecelüm

Gül-i maqşûduma irişdi elüm

1462 Yine gün toğıdı başuma nâ-gâh

Ṭali’üm işledi bi-hamdi’llâh

1463 Yoğsa ħ̣âbum mîdur bu ħâl benüm

Ki hayâlüm degül vişâl benüm

1464 Ħ̣âb ise mâye-i tarabdudur bu

1456 b karşıusunda gördi bakar: karşıuda görindi bahâr AE .

1460 a mihr-bânlık: ser-bânlig İÜ.

1460 b bağr-ı fitne: fitne-i bağr AE.

1461 a irmedin: irmeden AE.

1462 Bu beyit— AE’de.

1463 Bu beyit— AE’de.

1464 a tarabdudur: tarabdur İÜ.

Degül ise iñen ‘acebdür bu

1465 Gûş-ı yâra irişdi çün bu figân
Da‘ vet idüp kenâre çekdi hemân

1466 Ol sehî-kad ki ayağın tırdı
Gönçe-leblerle hâtırın şordı

1467 Didi kim nicesin belâlar ile
Gam diyârında bed-hevâlar ile

1468 Anı çün yakmış idi gam-ı nârı
Yüze yüz urup itdiler zârı

1469 Görüp ol dil-şikeste bu zevki
Oldı efvân gönüldeki şevki

1470 İrişüp şıhhat ü selâmetler
Geldi miskîne vecd ü hâletler

1471 Eski zahmı yine hevâlandı
Mürğ-i bismil gibi yuvalandı

1472 Yine nûş itdi câm-ı cân-perver İÜ117b
Şûr-ı şevk ile doldı ser-tâ-ser

1473 Ferahından delürdi şabr idemez
Kayd-ı bend oldı bir yana gidemez

1466 Bu beyit— AE’de.

1467 Bu beyit— AE’de.

‘‘‘ b yüze yüz urup itdiler: itdi yüzine yüz urup zârı İÜ.

1472 b şûr-ı şevk ile doldı ser-tâ-ser: şûr u şevk oldı cân-şavl meger AE.

1474 Baş koyup yirlere yüzün sürdi
Şanki dîvâne mâh-ı nev gördi

1475 Yire geh başı tokunur geh ayak
Yir bulmazdı turup oturacak

1476 Gördi artup gider muhabbet odı
Gözi kararadı ayruğunu kodı

1477 Düşdi şem‘ üzre yakdı bâl ü perin
İtdi kırbân bu yolda cân ü serin

1478 Germ olup şevk ile semâ‘ itdi
‘Âkibet cânına vedâ‘ itdi

1479 Şu‘le-i mihr-i hüsn irüp cânâ AE38b
Hâr ü has gibi yandı pervâne

1480 Derd ile bir nefesde cân virdi
Cân virüp hoş murâdına irdi

1481 Hâcetin hâk meger kim itdi revâ
Hoş olup hasta cânı buldı şifâ

1474 b gördi; görindi AE.

1475 b bulamazdı; bulamazdı AE.

1477 b yolda: ‘ıyda İÜ.

1479 a hüsn: vaşl İÜ.

1480 a derd ile bir nefesde cân virdi: ne dehân ü ne hod-zebân virdi İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.117^b, s.9’da yer alır.

1480 b cân virüp hoş murâdına irdi: derd ile bir nefesde cân virdi İÜ.

1481 a hâcetin hâk meger kim; dileğin hâzret-i hâk İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v. 117^b, s.10’da yer alır.

1481 b hoş olup hasta cânı buldı şifâ: ki irişdi marîz-i ‘âşka devâ İÜ.

1482 Buldı gûyâ bir fakîr idi genc
Zevk ü genc oldu aña yana renc

Mâtem-i pervânede şem'üñ hayreti ve derd-i hasretle 'âlemden rihletidür

1483 Hâl-i pervânenen alup 'ibret
Geldi ol şem'-i cem'e çok hayret

1484 Gördi cân virdigin muhabbet ile
Kodı barmak dehâna hayret ile

1485 Giryeler eyleyüp yaşın yaşın ol
Şaldı tırdı bu guşşadan başın ol

1486 Rişte-i cânı odlara yandı
Dûd-ı âh ile göge boyandı

1487 Gördi çünkim bu nâr-ı hicrânı
Tutuşup yandı rişte-i cânı

1488 Olup ol söz ile zebâna zebân
Oldı teb-hâleler lebünde 'ayân

1489 Gördi çün bir bucağı yağma için
Kara yıglatdı yaşı mâtem için

1482 a buldı gûyâ bir fakîr idi: bir fakîr idi buldı tâ ki AE.

1482 b zevk ü: zevk AE.

* AE'de " küşte-şoden-i şem'-i hayât [ü] şem'-i dil-firûz ez-tünd-bâd-ı firât-i pervâne-i pür-süz.

1483 a alup 'ibret: gelüp hayret İÜ.

1483 b geldi ol şem'-i cem'e çok hayret: şem'e kâr itdi âteş-i gayret İÜ.

1484 Bu beyit— AE'de.

1485 a giryeler eyleyüp: zâr zâr ağlayup İÜ.

1486 Bu beyit — İÜ'de.

1487 Bu beyit— AE'de.

1488 b lebünde: lebünde İÜ.

1489 Bu beyit — İÜ'de.

1490 Nice büt-hâle dâğ-ı rihlet idi İÜ118a

Ṭatlu cânında nîş-i ḥasret idi

1491 Çün nuḥûsetde gördi aḥterini

Çıkarup ḥâke şaldı efserini

1492 Oturup zâr kûşe-i ğamda

Ol güler beñzi şoldı bir demde

1493 Oturup künc-i ğamda mâtem içün

Ḳara bağlandı başa bu ğam içün

1494 Bir bir esrâr-ı ‘aşkı fehmi itdi

Ḳaldı ḥayrân kendüden gitdi

1495 Didi ey rûzigâr-ı merdüm-i ḥ’âr

Rûzigâr olmadur işüñ her-bâr

1496 Baḳmayup ehl-i sifle perversin

Bî-vefâsın ‘aceb sitem-gersin

1497 Şâh ü dervîşe hürmetüñ yokdur

Kimseye mihr ü şefkatüñ yokdur

1498 Yüregümüz kebâb iden sensin

1490 Bu beyit— AE’de.

1491 b saldı: urdı İÜ.

1492 Bu beyit — İÜ’de.

1493 Bu beyit — AE’de.

1494 Bu beyit — İÜ’de.

1496 b bî- vefâsın ‘aceb: bî vefâ kîne-cû AE.

1498 a yüregümüz: yüregimüz İÜ.

Hânumânlar harâb iden sensin

1499 Neyledün n'oldı kanı pervâne
Kıyduñ ol mest-mend-i nâlâna

1500 Saña ol n'itmiş idi ey bî-dîn
Kendü hâlinde idi bir miskîn

1501 Gerçi kim evvel âşinâ itdün AE39a
‘Âķibet cevır ile cüdâ itdün

1502 Ol idi cism-i nâ-tüvânuma cân
Baña ansuz ne cân gerek ne cihân

1503 Ser-nigün eyleyüp yine bahtum
Yile virdün bu od ile rahtum

1504 Ne haţası olaydı ey devrân
Beni yâr için eyleseñ kurbân

1505 Yârdan dūr idünce bir yârı
Bile öldürmelü idün bâr

1506 Gerçi kanın suâl eylemezem
Ölür isem helâl eylemezem

1507 Beni ansuz koduñ melâletde
Seni yarın bulam kıyâmetde

1499 b mest-mend-i: derd-mend İÜ.
1505 a idünce: idünçe AE.
1506 a kanın: kanuñ İÜ.
1507 b yarın: : aķır İÜ.

1508 Böyle diyüp iderdi nâle-i vâh
Dûd-ı âhından oldı hâne siyâh

1509 Zeyn idüp yaşı cur' a lülüler İÜ118b
Fıkr kıldukça başdı kaygular

1510 Gam ü endûh ü derd ile tıldı
Yimeden içmeden beri oldı

1511 Bûstân-ı tarab tolup has ü hâr
Gönçe-veş 'âlem oldı gözine târ

1512 Dilden âh itdügince gâh gehî
Hark iderdî felekde mihr ü mehî

1513 Giceler yanup âteş-i gamda
Ol güler beñzi şoldı bir demde

1514 Kalmayup dîdesinde nûr ile fer
Oldı hûrşîd iken çerâğ-ı seher

1515 Şoñ ucu düşdi gözine perde
Eriyüp geçdi tırdığı yirde

1508 a diyüp: yanup İÜ.
1508 b âhından: âhdan İÜ.
1509 a yaşı cur' a: cur' a yaşını AE.
1509 b kıldukça: kıldukça İÜ.
1511 b gözine: başına İÜ.
1512 a dilden: dilde İÜ.
1512 b mihr ü: mihr AE.
1513 Bu beyit— AE'de.
1514 a dîdesinde: çehresinde İÜ.
1515 a şoñ ucu: giderek İÜ.
1515 b tırdığı : durduğı AE.

1516 Çeküp ol mübtelâyı kendüzine
Bir zamân urdı yüzini yüzine

1517 Ağladı baş koyup ayağında
Egilüp öpdi çaķ yañağında

1518 Eyleyüp kahr eliyle gögsini çâķ
Oldı bu vecd ü hâlet içre helâķ

1519 Tîg-i hicr ile sîne çâķ oldı
Bu ğam ü ğuşşadan helâķ oldı

1520 El çeküp gitdi dâr-ı dünyâdan
Gözini yumdı zîr ü belâdan

1521 Çünki ol itdi cânını teslîm
Ağladı baş tutup yidi iķlîm

1522 İşidüp anı didi şâh ü gedâ
Nevver-allâhü kabrehû ebedâ

Pervâne mevlûd-i şem‘ için mâtem tutduğı ve niçeler bu mâtemde piyâle-i
ġam-nevâle gibi ġam ü derdle ķan yutduğıdur

1523 Çâķ idüp câmesini müşg-i tatar AE39b
İtdi bu ğuşşa ile terk-i diyâr

1518 Bu beyit — İÜ’de.

1519 Bu beyit— AE’de.

1520 a dâr: çünki İÜ.

1521 a çünki ol itdi cânını: cânı itdükde ol şanem İÜ.

1522 Bu beyit— AE’de.

* AE’de “şıfat-ı mâtem-i şem‘ -i cem‘ -ârâ”

1524 Gördi hâk oldı serv-i sünbüle-mû
Dögünüp taşlar ile ağladı şu

1525 Giryeler eyleyince âb-ı revân İÜ119a
Hâk koydı başına künc-i nihân

1526 Güher ekdi meger ki la‘l-i terin
Deldi elmâs derdiyle cigerin

1527 İrişüp şahn-ı gül-şene bu haber
Kara yaşlu idi benefşe-i ter

1528 Berk ü bârn bile virüp gül-şen
Urdı hançerle kendüzin süsen

1529 Yoğ idi gülde kaçre-i şeb-nem
Olda ağlardı yaş döküp her-dem

1530 Görüp anuñ semen gibi kefenüñ
Çekdi çâk itdi lâle pîrehenüñ

1531 Yoldı sünbül saçın giyüp kara şâl
Tîre-baht oldı vü perîşân-hâl

1532 Sünbülüñ seyr idüp siyeh-şâlm

1524 a hâk oldı serv-i sünbüle-mû: âb oldı hâk ol aşşıdan AE.
1524 b dögünüp taşlar ile ağladı şu: düzdi şavt-ı hazîn etdi enîn AE.
1525 a giryeler eyleyince: böyle giryân olunca İÜ.
1528 b urdı hançerle kendüzin: hançere düşdi guşşadan AE.
1529 b olda: bil ki İÜ / döküp: idüp AE / her: bir İÜ.
1530 a kefenüñ: kefenin AE.
1530 b pîrehenüñ: pîrehenin AE.
1531 a yoldı sünbül saçın giyüp kara: yolunup giydi tâze sünbül İÜ.
1531 b oldı vü: oldı İÜ.
1532 a sünbülüñ seyr idüp siyeh: seyr idüp sünbülüñ siyeh İÜ.

Şorma bu ğamda nergisüñ hâlin

1533 Kalmayup gövdesinde tâb ü tüvân
Gözlerine görünmez oldu cihân

1534 Acıyup sâgar iñledi ney ü def
Ki kanı ol meh-i sipihr-i şeref

1535 Kavl-i kara-veş figân idüp hayli
Dîdelerden ağıtdılar seyli

1536 ‘Anberüñ toĝdı başına kara gün
Dögünürdi urup diline dü gün

1537 Gitdi şabrı şikeste-hâl oldu
Ruĝ-ı zerdi yaşımdan âl oldu

1538 Didi ey serv-kaç gül-i ruĝ-sâr
Ne içün böyle bizi koduñ zâr

1539 Hasta bir bülbülüm işüm nâle
Yine çâk oldu nitekim lâle

1540 Bilmezem bir naẓar mı degdi saña
Yoĝsa küsdüñ mi ey nigâr baña

1541 Kaydı beñzer saña daĝı bu cihân AE40a

1537 Bu beyit — İÜ’de.

1538 b öyle bizi: bizi böyle İÜ / koduñ: kodın İÜ.

1539 b yine çâk oldu: bil ki pür-daĝ İÜ.

1540 b ey nigâr: şîve bile İÜ.

1541 a kaydı: baĝdı İÜ.

1541 b gül-şen-i ‘ömrüñe irişdi ħazân: ki nazardan cemâlüñ oldu nihân İÜ.

Gül-şen-i 'ömrüne irişdi hazân

1542 Kâkülüñ sünbülü perîşân mı
Kâmetüñ servi hâke yeksân mı

1543 Hâke mi düşdi 'anberîn-mûyuñ
Gül-i ter gibi şoldı mı rûyuñ

1544 Nice yavuz yil esdi üstüne âh İÜ119b
Ki vücûdın nihâlüñ itdi tebâh

1545 La'l ile oldı câm-ı sîmîn pür
Şoĥbet esbâbı cümle hâzırdur

1546 Mey ü ney geldi sen uyanmazsın
Bu niçe uyĥudur ki kıanmazsın

1547 Kâtı çok uyıduñ begüm gözüñ aç
Gün gibi bezme nûr-ı ĥüsnüñi şaç

1548 Sen idüñ çünkü varımız ancak
Sañadur intizârumuz ancak

1549 Nice bu resme idüp âh ü figân
Az kıaldı ki cânuñ ide revân

1542 Bu beyit — İÜ'de.

1544 Bu beyit— AE'de.

1545 a la'l ile oldı câm-ı sîmîn pür: câmlar bâde bile taldı yine İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.119^b, s.2'de yer alır.

1545 b şoĥbet esbâbı cümle hâzırdur: şoĥbet esbâbı hâzır oldı yine İÜ.

1546 b niçe: nice İÜ.

1547 a çok: çoĥ İÜ / begüm: — İÜ.

1547 b gün gibi bezme nûr-ı ĥüsnüñi: kıullaruñ üzre âb-ı lutfuñ AE.

1549 a nice bu resme idüp âh ü figân: böyle derdi idüp figânla âh AE. Bu beyit İÜ nüshasında v.119^b, s.6'da yer alır.

1549 b az kıaldı ki cânuñ ide revân: az kıalupdur dökem olaydı tebâh AE.

1550 Kalmayup h  nde ‘avret    erde
Kodılar ikisini bir yirde

1551 H    e n  ru   mez  rına karşu
Oldı bir birbiriyle hem-pehl  

1552 Yine vaşl oldu ol iki ‘    k
Seyr idenler didi ne hoş-l  y  k

1553 Gitdiler n  r-ı ‘a  k ile   am-    n
Ta  rı n  r ide yirlerin   m  n

1554 Bu ma  amı bilüp ulu’l-el-b  b
Didi   evv  ben lehum v   h  sen    m   ’b

Bu ris  le-i mu  abbet-n  men     enc  mı ve bu derd    z  r ile itm  mıdur

1555 H  amd-i b  -h  d h  ud  ya   ub   ile     m
Ki bu nazm-ı g  z  de oldu tam  m

1556 Mi  li yok bir güzel g  l-ist  ndur
Ki riy    n   ‘anber-ef    ndur

1557 Niçe gün ‘  mr  m eyleyüp a  a   arf
Oldı kağıd       fe m  vesi harf

1552 a yine: ne AE.

* AE’de “der-hüsn-i nazm-ı kit  b”.

1555 b nazm-ı g  z  de: nazm-ı hüceste I  .

1556 a mi  li yok bir güzel: her güzel b       hoş I  .

1557 a niçe: nice AE.

1557 b kağıd       fe: m  y-ı       fe AE.

1558 Bunca ebyâtı kim kitâb itdüm
Levh-i hâtırdan intihâb itdüm

1559 Ta'n idüp bahrı baħr-ı mescûre
Döndi her beyti beyt-i ma' mûre

1560 İbtidâdan görindi ğâyet-i 'aşk AE40b / İÜ120a
Adın urdum anunçün âyet-i 'aşk

1561 Çeşme-i hıızrdan nişân virdüm
Tâlib-i nazma tâze cân virdüm

1562 Yine itdüm bir özge siħr-i helâl
Ki bu meh-pâre kıldı 'arz-ı cemâl

1563 Hacle-i fikr içinde mâşıta-var
İtdi hâmun bu h'âbı naķş u nigâr

1564 Çünkü zeyn oldu hûr-ı efkârım
Döndi firdevse bâĝ-ı eş'ârım

1565 Gerçi bir kân-ı la'l-i terdür bu
Ne diyem kim 'aceb hünerdür bu

1566 Ki bunı ibtidâ kılup dir iken

1560 b adın urdum: kodum adın İÜ.
1561 b tâlib: kâlib İÜ. Bu beyit İÜ nüshasında v.120^a, s.4'te yer alır.
1564 a çünkü zeyn: hulle-pûş İÜ.
1566 a künc: râh AE.
1566 b zâr-ı ğam: zâr ü ğam İÜ.

Künc-i miḥnetde zâr-ı ğam bir iken

1567 Reh-nümûnüm hemân tevekkül idi

Geh işüm fikr ü geh ta‘ammül idi

1568 Kûşe-i ğamda zâr idüm tenhâ

Şem‘-veş dil pür-âteş ü sevdâ

1569 Giceler diledüğüm dürr-i ḥayâl

Bulımazdum sevâd-nażma mecâl

1570 Kılletümden yoğ idi şu‘le-i şem‘

Ki ideydüm bu neşir dürleri cem‘

1571 İrtesi dûr olup murâdumdan

Niçe beyti giderdi yâdumdan

1572 Faqr u fâķum egerçi añar idüm

Aña şâdum ki yine şâkir idüm

1573 Ḥaķķa minnet ki yâr eger aġyâr

Beni kalmadı kimse minnet-dâr

1574 Meskenüm kûşe-i ferâġatdur

Yidigüm tûşe-i ķanâ‘atdur

1567 b geh işüm fikr ü geh: ġâh işüm fikr ü ġâh İÜ.

1568 b âteş ü: âteş AE.

1569 a diledüğüm: diledüğümce İÜ.

1572 a añar: zâkir AE.

1573 a ḥaķķa minnet ki: minnet allâha AE.

1573 b kalmadı: kâpladı İÜ / minnet-dâr: minnet var İÜ.

1575 Bâr-ı qahr ile çün büküldi bilüm
N'ola çeksem iki cihândan elem

Der-hâtime-i kitâb

1576 Ey mu'îdî bu hâl niçeye dek
Bu kadar kıî ü kâl niçeye dek

1577 Bilmezem sînedi ne oduñ var İÜ120b
Başuñ üstünde kara dûduñ var

1578 Rûzuñ ol dûd böyle tîre eyler AE41a
Dil ü cân dîdesini hayra eyler

1579 Dilüñ ucundan odlara yanduñ
Bu hevânuñ bir aşlı var şanduñ

1580 Dağı kırtulmaduñ tenezzülden
Eridüñ âteş-i tahayyülden

1581 Düşüñe düşdüñ uşda şayrı gibi
Şayru n'olur ki cânndan ayru gibi

1582 Et ü kıan gitdi nâ-tüvân kıalduñ
Gün gün eksildüñ üstüñân kıalduñ

Başlık -- İÜ'de.
1576 a niçeye: niceye AE.
1576 b bu kadar: heves İÜ.
1578 a rûzuñ ol dûd böyle tîre eyler: dil ü cân dîdesin hayra ider İÜ . Bu beyit İÜ nüshasında v.
120^b, s.2'de yer alır.
1578 b dil ü cân dîdesini hayra eyler: günüñ ol dûd böyle tîre ider İÜ.
1580 b eridüñ: eriyüp AE .
1581 Bu beyit-- İÜ'de.
1582 b gün gün eksildüñ: kıuru çâtılı İÜ.

1583 Giceler uyḡuyı ḡarâm itdüñ
Devrişüp özge ihtimâm itdüñ

1584 Gelmedi bezm-gâh-ı devrâne
Sen ḡadar ḡidmetinde pervâne

1585 Ḳanı kim var senüñ gibi şâ' ir
Niçe şâ' ir füsûñ-ger ü sâhir

1586 Dimezem hâtifî vü câmîsin
Meşnevîde bugün nizâmîsin

1587 Elüñ urduñ meger ki beş gence
Saña yok rûm ilinde hem-pençe

1588 Sözüñe söz vireli ġam-ı 'aşḡ
Oldı nazḡmuñ nizâm-ı 'âlem-i 'aşḡ

1589 Bilirüz fazluñı nihâyet yok
Ḥalk içinde velî ri' âyet yok

1590 Raḡs idersin uşûlüne uymaz
Kimse nazḡmuñ ḡulaġına ḡoymaz

1591 Ne ḡadar şi' rüñ olsa noḡşansuz

1583 a uyḡuyı: uyḡusı İÜ.
1585 a niçe: nice İÜ / sâhir: mâhir İÜ.
1587 a elüñ: pençe İÜ.
1587 b yok rûm ilinde: olmaz kimse AE.
1590 Bu beyit — AE'de.

Ḳuru taḥsîn iderler iḥsânsuz

1592 N'ola olsun sühânda güher-bâr
Ḥalk-ı bî-zer gören olur bî-zâr

1593 Baḥr-ı efkâra dil yandur tâlib
Güher-i nazma çünkü yok tâlib

1594 Bir 'aceb devr olupdur özge zamân
Maladur 'itibâr şimdi hemân

1595 Ger ma'ârifde zerreden kimsin İÜ121a
Zer ü sîmüñ çoğ ise âdemsin

1596 İnen ey dil güzâf ü lâf itme
Ṭoğrı söyle sözi ḥilâf itme

1597 Ḳalbüñi sâf idüp gel inşâfa
Ne virürler bu denlü çok lâfa

1598 Sen urursın binâ-yı ḥamseye el AE41b
İki gün 'ömr ü dilde ṭûl-ı emel

1599 Sen gerek bir yaşa gerek biñ yıl
Şoñı ölmek olunca ne ḥâşıl

1600 Ṭotalum 'ömrüñ ola dûr ü dirâz

1592 b gören: görüp AE.

1595 b çoğ: yoğ İÜ.

1599 Bu beyit— İÜ'de.

1600 Bu beyit — AE'de.

Olur ölseñ görünür azdan az

1601 Yeñi ay anuñiçün oldı kemân
Ki bizi tîr-i merge ide nişân

1602 Bildigümi ğınâ-yı gerdûni
Olma bildünse böyle meftûni

1603 Nağşına dîr-i çarhuñ aldanma
Pür-cefâdur vefâsı var şanma

1604 Gerçi kim oldı pür-zer ü zîver
İki kapulı bir eve beñzer

1605 Bir kapusı vücûd ü biri ‘adem
Orta yiri kazâ-yı qahr ü nedem

1606 Urulupdur binâsı âb üzre
Âsiyâb ancak inqilâb üzre

1607 Şeb ü rûz ile bu sipihr-i dü-reng
Kulle-i kûh zülme oldı peleng

1608 Eyleyüp dürlü dürlü işkence
Bir gün urur saña dağı pençe

1609 Añladuñ ‘âlemüñ fenâsını çün

1601 b ki bizi tîr-i merge ide: ki ide tîre tîr merge AE.

1605 a vücûd ü: vücûd İÜ.

1605 b nedem: elem AE.

1606 a urulupdur: olupdur AE.

1606 b ancak: ancak İÜ.

1609 b imdi: itdi AE.

İmdi şıdk ile tañrıdan yaña dön

1610 Heves itme şaķın zer ü sîme
Kime hayr itdi sîm ü zer kime

1611 Neydügin aña dirhem ü dînâr
Nokta-ı dâğ ü dâğ-ı âteş-bâr

1612 Toğruya meyl idüp yalandan geç
Geçme dilden dil ile cândan geç

1613 Şûret-i dehre hâlûñ âynâdur
Ehl-i hâle maķâlûñ âynâdur

1614 Ey hudâvend-i âsumân ü zemîn
Ki kapuñdur penâh-ı ehl-i yakîn

1615 Hâlîķ-ı ber-kemâl ü raķmânsın İÜ 121b
Râzîķ-ı zü'l-celâl [ü] mennânsın

1616 Sen eğer olmasan rahîm ü kerîm
Tâze cân bulmaz idi ‘azm-i remîm

1617 Dimezem saña mihr ü meh dirler
Vaķdehu lâ-şerîke leh dirler

1618 Virmişüm gerçi her kaçâya rızâ

1613 a âynâdur: yinedür AE.

1613 b hâle maķâlûñ: maķâlûñ hâle AE.

1615 a kemâl ü: kemâl İÜ.

1616 Bu beyit— İÜ’de.

1617 Bu beyit— İÜ’de.

1618 Bu beyit — AE’de.

Yine yâ rab sen eyle ref'-i kazâ

1619 Sen mu'în ol baña ilâhsın
Sensin il 'âlemüñ penâhısın

1620 Ben mu'îdiyem itdigüm 'işyân
Affuña irmezse hayf virür efgân

1621 Teşneyüm bunda bî-ğarâr ü mecâl
Umarum anda yarın âb-ı zülâl

1622 Virdüñ îmânı çün bidâyetden
İtme âhir cüdâ şehâdetden

1623 Derdüñi dilde ber-devâm eyle
Beni 'aşk ehline imâm eyle

1624 Nüh-sipîhr olduğınca seyr üzre
Her işüm âhir eyle hayr üzre

1625 Beni kırtar belâ-yı 'âlemden
Diyen âmîn emîn ola ğamdan

1619 Bu beyit — İÜ'de.

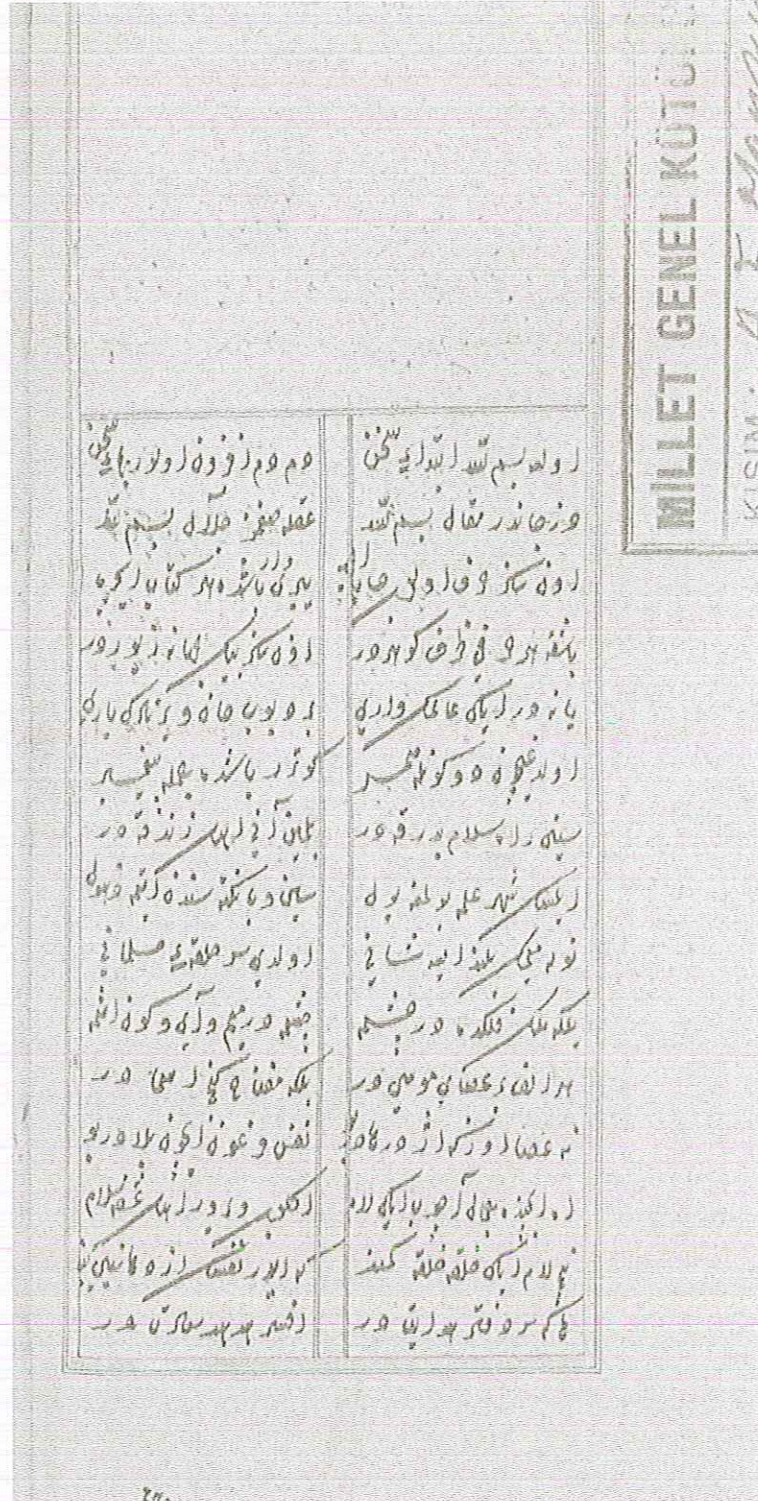
1620 Bu beyit — İÜ'de.

1621 Bu beyit — İÜ'de.

1623 Bu beyit — İÜ'de.

EKLER

Millet Kütüphanesi Ali Emiri Nüshası (1193)

عینا ندر هو بوزنه کوزلو راکه نا به دیم و رسی ند پن طاقی لولعه نه کار ند حار لولعه خنکای نشو روضه خنک و سوغی کور نونه که خنک کن خنک اولد بولشی نه نوزده خنک دلیوب و من لولعه خنک خنک یانه خنک ولرسم خنک لولعه	عینا ندر هو بوزنه کوزلو راکه نا به دیم و رسی ند پن طاقی لولعه نه کار ند حار لولعه خنکای نشو روضه خنک و سوغی کور نونه که خنک کن خنک اولد بولشی نه نوزده خنک دلیوب و من لولعه خنک خنک یانه خنک ولرسم خنک لولعه
عینا ندر هو بوزنه کوزلو راکه نا به دیم و رسی ند پن طاقی لولعه نه کار ند حار لولعه خنکای نشو روضه خنک و سوغی کور نونه که خنک کن خنک اولد بولشی نه نوزده خنک دلیوب و من لولعه خنک خنک یانه خنک ولرسم خنک لولعه	عینا ندر هو بوزنه کوزلو راکه نا به دیم و رسی ند پن طاقی لولعه نه کار ند حار لولعه خنکای نشو روضه خنک و سوغی کور نونه که خنک کن خنک اولد بولشی نه نوزده خنک دلیوب و من لولعه خنک خنک یانه خنک ولرسم خنک لولعه

بند بوزنه کورده که با روفه راول بیدنه خورده یوق بهم بکجه بوم که بکجه بکجه هم راورد هم راوک نه سنده دشیر و تکه که نه جان	راوی بکجه عیانی اولده بکجه نه نه نه لفتیاری یوق بهم ولدر نه نه بکجه بکجه بکجه راوی سکو له سنده کو توله رسته فولده جان
راوی بکجه عیانی اولده بکجه نه نه نه لفتیاری یوق بهم ولدر نه نه بکجه بکجه بکجه راوی سکو له سنده کو توله رسته فولده جان	راوی بکجه عیانی اولده بکجه نه نه نه لفتیاری یوق بهم ولدر نه نه بکجه بکجه بکجه راوی سکو له سنده کو توله رسته فولده جان

نه عبادت او نور کس از او بود در
 کوه بوم از دایه بر درگاه بکا
 کوه بوم از دایه عبادت تو قدر
 بنی یاقم رحیم و رحمن
 بود و لایق صفای شفق
 روشن از طاعتی که در صفا
 بر دشت بکای رخ لایق از دشت
 کوزله نور خیمه بنی یاقم
 و میرد و در دشت و در دشت
 بر دشت و در دشت و در دشت
 نور طاعت زین لایق عبادت
 مصطفی از دشت و در دشت

از کردن پس از کمر که صفرا مانده	بر روی خرد مکرر بباران
از دم با نور طلوع سپید	روند لایق قلب بد بید
چنی از دل زلف غبار لاسه	بر اثر بوی عصای اویسی ده
تا غبار از دل لایق خنده از که	کز نور خانی سلیمان که
مخاک باغی کیم طلوعی در	نقش بر آب که لایق نباشد در
و کیم که را ای روضه	در پیش خورشید نور صف صفت
بر ده در روضه جاده و لایق	هر کیز از و خا که از ناله ناله
چون کیم شش دو عالم در بهر	بهره لطف از بطون و یکه کوسر
سنگ مرغان از مرغان تا از و سن	ناله کیم باغی تا از و سن
بنی یغی از لایق از و سن	ناله کیم شفق قیل عالم با ق
یوزم از و سن از و سن	با و سن از و سن
تا از و سن از و سن	با و سن از و سن
بهر از و سن از و سن	با و سن از و سن
نور با کلام از و سن	با و سن از و سن
با که از و سن از و سن	با و سن از و سن
و از و سن از و سن	با و سن از و سن

ناله کیم شفق قیل عالم با ق	با و سن از و سن
با و سن از و سن	با و سن از و سن

حق رسول الله وکشته اوله فرایند
کونی در دو کوه و در دو دره
و عینک و آبی در دو دره و در دو دره
مالک اوله تا به لاله که
سپید اوله خفته و تپه کشتی
راستانه که در دو دره
سفر رفته و در دو دره
بقا و در دو دره و در دو دره
نظم نور و در دو دره و در دو دره
قنی از نو که یکی کزیده رسول
و که در دو دره و در دو دره
مسکنت اوله و در دو دره
نور و در دو دره و در دو دره

در هر جای که طایفه از ایشان رسیده است چاه

باز خیمه را در همان جا برپا نهادند	کن و سبیل را با باریک
نمایان سن که نزد و تا بگریزید	هوا و از رنجیده افتاد بگریزید
نخمد و از طبعه سنیان	و صفی از نیش چاه و از طبعه
نور و شمس حسن و و پیرور	نشان و از بیل چمن و پیرور
نفسه که پیرور و پیرور	سکه جانپلو و از پیرور

از دریا که حکم هفت ماه	در بری خفته ببار و بار
از دریا که حکم هفت ماه	از ویدای قلب پر بید
چون از لطف غیب رسد	بر لطف و غیب رسد
تا عباد از دلش نماند	کز نور خانی سبیل نماند
مگر که باغی کیم طالع در	نشد مو را چنان زنده بنام در
و کیم که را در حق	در سبیل و شریف و شریف
برده در دوش و جاده و جاده	هر کس از و نماند که از نماند
چون که در عالم رهبر	بهر نماند از طالع و طالع
نشد که در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
بانی بر خدای او و نماند	نشد که در دوش و جاده
بوزم و در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
تا نماند در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
بهر دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
نور با کلمه در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
با کلمه در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
و از لطف و جاده	نشد که در دوش و جاده

نشد که در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده
نشد که در دوش و جاده	نشد که در دوش و جاده

بیدار و تهنیت تمام شریف	میلوی جان تو ز هر لب لطیف
میوه ی بازگشتی از کسب	کشتی با و می در بزم
طاهر گوشت و نو بال و پر	و زیاده ی تو را در پر
بلکن دود و باری غایتی	پیش از بزم ز قافیه ی
و ندیم دود و نه بی کینه ی	سپیدش و اندر در گوشت نشین
رودار را در دلی تاج	کودم دیار تاجی که ضایع
باری و لوسن و نور ز کلمه	دور هم را و بوضوح ی
دلالت و دولت از بزم	دردم و قیاسی سر نام
کوزه دانه ی خونی و از هم	نظم و در دانه ی قصه ی باز هم
نی که بونظم از تمام از بزم	درگاه و بونظم و تمام از بزم
خوش بیاض جوق مسو و ده	ملا و دوم کور می و ده
بر لایحه نهاده از بزم دانه	خلفه یوز را چو یازین ناکام
کلیک دور و بونظم و ده	در کف زلف و کمانه و ده
نظم نازین از بزم و ده	دولای زورین نقطه و ده
ناز و کلین که از بزم و ده	نقطه ز کینه ی با سید و ده
بوگونند از بزم و ده	تیا کلین زلف و ده
کوری غایتی از بزم و ده	سکر زید با قلم و ده
و دندی از کلمه ی بزم و ده	دولام از کلمه ی بزم و ده
که بزم با قلم از بزم و ده	بن از بزم و بزم و ده

دولای

بلیب کشتن معارف قدر	که علوم رموز و انوار
ناتوانند که لای زخرد بی	پای پیر و مانع لاف بی
ماه می ی پر کو چه کیم ساج	نور لبین رقی و وای
خویش پاک نیاید از پیر	لیکای سجد و کاه و نوح
رکت بگز که در شمس و نور	فسی نمک و سلس و نور
لوسن طبعی که نم بولده	صایع هفت جو فی و میرده
لومدر و بی خسته فصاح	زنده لاله که مانع فصاح
لوه لایک ننده خوش هزار	حد نده و کور کور و دار
معدن که نسی و ه علی	لیکای نشانه و لبر رکی
کرم کاه و لطف معدر	خوه و کتی عطا بی ندر
بزم دو نور و زین و شمار	نوشته متن بی و قی و بار
ر لیکان ز ز ز ز ز ز ز	نینه کیم باغی زنده که فله
ز ب جو و یلم تازانه چمن	لام لای و سیم و لور و کیم
نشدی عالمده خاتم طی و	بلکم خاتم یا ننده لای و
بر که کیم و کنده لای و	ویر و اول و کور و کیم و
نم جان و بی و لای و	هر کتی و کانی و کانی و
لای و لای و بی و	ننده و لای و کیم و
نای و کیم و کیم و	شوم و لای و کیم و
کیم لای و بی و لای و	که فی و کیم و کیم و

نینه کیم

برنج بوغیدی خورنده	صاف رغاییدی لطفه
تاچه دوله نازنده زین لطفه	لاله لعلین ساه غشون لطفه
یوزلایی ورسیم نوزلور	روشن اولور و یوزلایی لطفه
نوزلایی باریدی کرم غل سوز	برنج لور و یوزلایی غشون سوز
غشون لاله زین لیدی اول	آینه کیم اوله قشون لیدی اول
سایه صلیم لیدی یوزلور	لور و یوزلایی کیم سوز لور
خوشنده طرب لایکه خام	خوش لایه یوزلور و کیم
روزن لایه کیم غل لیدی	برنج کافور لیدی غل لیدی
برنج لور و یوزلایی غل لیدی	کوزه و لور و یوزلایی لور
دار لیدی یوزلور و کیم	زین و زین جنت شانه
بلکه جنتی لیدی بانه	لور و یوزلایی جنت لایه
یاز و زین طایر لیدی	بلایه و زین لیدی
صاحب لور و کیم سوز	خوش لایه طایر و کیم
مینی مانع سوز و لور	خوش لایه یوزلایی لیدی
چو یاز لایه لیدی لور	صوت لور و سوز و کیم
هر طایر لور و لیدی لیدی	قشون لور و لیدی لیدی
نایه نو باده لور و لیدی	نوبار لیدی هر طایر
بوی ریخته باغی لیدی	نیم سوز و مایه طایر
و لور و لور و لیدی	و کیم سوز و مایه

عین ایدر دی و بوره بیگر
لا روس باغ لایحه روناع
سینه صحنه باغ لایحه لایحه

[illegible]

چندانکه بزم خاص و شمع لایق
 بزم یار و دلای چون فلک باد
 سازد لایق بزم جانانده

و در زنده باد و شمع لایق
 زوید بزمی که ز لاله ساغر
 بزمی که لایق بزم جانانده

چون صدای او بر سر اولادش
وضع و صدقه ندهد کم بلی
نیمه ساعه گوشت جام چاول
طعام ناکه اولاد غایب نام
مسکن کوچه صیقل کشند
نوم لودی و در کج نوش نوش
سایه ناکه اولادش بوی خوش
نبی شاه اولاد بی کلک
بولور و چون که حال دارد
کرم ناکه اولادش حالیکه بیل
نقد اولادش سکه بود و ناکه
یار کوچه حیا اولادش و ب
نور اولادش و ناکه و ب
که اولادش خزان اولادش
زنجیر ناکه اولادش و ب

بني سپه ديدم سوور قام	مير کوهانه فرار کوه دارم
بيندنه تو ديب اودنلوسن	خواب غفلتده سن روپنوسن
نوله غوغا طرسيه ز حاکم زبجي	اولويه لوتن ايلکوز اولدي کي
بالله انصاف خايرده نه لايقي	عيتد غفلتده باقي کي ياز کدر
سن صفا لاهه مدين جفان اولم	وجيهت عريف باهه اولم
سوز لاکسن تو ييلم اوغچي بوغ	ولو قتلده راسن خوچ
دشمن کي چوي نه ياندنه شفا	توپوز کيدنه حده بلنه

بوسوزي ده قلم قورمکلين
 اکتين غايي ليدنه نوزين

و بدني حور و يلاري مهر لايه	هله روز تگاک نانه و ونه چاک
سوکساک کوه نه نازلشم اکتين	بده سن سو فرار لشم اکتين
باشن دگوبه کجا چي آه کاه	غوغا اولم ندر بو نقش کاه
بنام او قبلي خيالدير سپهرم	عيتد عشق ناسپهرم
بکمه خنله سويلم سن سوز	دشمن جليله شوق اولور عشق
کله کوه بدهم بيلم ملدم اولور	نه قدر بوغم ايديه ختم اولور
نوله ميسا اشد کجا ايد عالم	عشق ناکشتم بتم خاتم
دشمن بزمه پيشاتم کاه	بکاه کله ملدم اولور بيلم
د بدم طبع او قبلي اکتين	بزه باللا لغنه نه عتاسن
خواجه ديسه غوغا نوله ندر	خجور بکوه کسک آه و شانه ندر

چون صول فی بار و ده فقه جام
و دیده ای ساز بکوف جام

نیمایه فقه فنی و خطاست	کمال کده بولدم کباب حیات
نیز که ویرگه بجهای تقدیر	درم کوره درم ابلجی و
مازم لایکه نه بولم یو دا	سکه بولم قطلم یو دا
نیمایه زایم تر بیه که	تو کم باشم اوزم و بر که
و ختم کیم سکه بیلیم	حلقه و رکوش لایم تو کیم
و نفسی ای و اولم یا غده	لبا که بقیس و غاده
بیشتر از نفس بن لولم	دند نو و سرفه و بانی لولم
بیشتر خلفه لایم	اره و کیه و کیه کیه
لوتور لاسو نه بولم لولم	غنیگی لاجلای لولم
یشتر کم لولم جلس یا و	اروی مقصود و بولم
دکلی جفته جفته طو لولم	لوشور بوق و لولم
رفی لولم اوره و نه	بی بی جلس لایم کولم
هم بکار لایم لایم کولم	تو لایم جفته لایم کولم
شلی لولم لولم لولم	لایم صبر لایم کولم
بلفظ کیم باقم	عقلن لولم لایم کولم
باشم جفت کون کل لولم	کله لایم کولم لایم کولم
لایم جلس کولم لایم کولم	طوره لایم لولم کولم

نیمی بر تنی بر ده اولاد و ده
 کوریکه شوی از کلبه دیر
 و سیم رنگی نوخته یوزده
 نه لافه در ده بر تو نور
 کله کله را دوی علی الله
 با ده نه و ده و کله لوله زویا
 تباکی نسبی خیر لوله و لیدی
 طوری بوشه لیدی خال خال
 در خورای غنچه و رهاقی شیف
 میهم عشق را و شیدای بهار
 شنبه و نازم بوغلی به این
 قایم بهار لیدی سبزه ده ناک
 قوی پتی کشن لجه بوغلی
 لوله یوزده نه بهار یوزده نه
 لوله لشفه طه شبا
 لندی بلبل خن لوب و زیا
 نده با ده لودی جوان و پیر
 لندی کافور غنچه زشت فضا که
 غده لودی بهار تا بخش

باشی از و نه چنانی و ده
 کله ذر زنده بو صبر تکیه
 لویانی لوفه نه لودی کور
 یوزده نه بر پنج طوله فو و ده
 قله نو قویده قله و ده الله
 باش و جانه اولاد نه ناک
 و ده شکر لیدی خدر و لیدی
 لندی بهار لیدی سبزه لیدی
 تو بهار لیدی هر طرفی خرم
 سبزه یوزده نه قلمشای غما
 لوله کله نه ده جوده لیدی لیدی
 بهار کور نوز لودی یوزده نه
 لودی طهر قه سبزه بهار نه
 لودی نوزده نه لودی یوزده نه
 سیم و ده یوزده نه خونی کل
 قادی حیرت باش صلی شین
 نازم غم چاه رانده لیدی
 قبیله خوشبوده اولدی مال و مال
 نازم زین کوی بهار تکت

شعبي زيبه دني مني كليله نابي بيند شمعيل روشن دودي دونا بانه ي چي موط فقه فقه دونه نوش خاكو دي برونه نغم سجاد بچي بيا د و رديده دوق سوزناكه اطلال جام میده كه ردي بكان قده بكم بوز ايم و افق چاه مشكبار د اوله كا كا بانج لکیده اچله تر كلتر شمار كو كلم بشتان بهره بوزان تر دي اولو نام شين يه لاقده و اقياد روزگار كه بوسه در خاي	تري و نا به لوكلم بولدي رو بيند ي مني كور لاي ي راغ و و شكنه بولم رديده نالم قايدي خاط نده نغم بولدي جانك صفا و نغم كدي بيند چاي لاي چار مصرع بچي روده بوسه ليامن حلق عالم اولور لكانه لانه ناله وشن يهر بچي بولور علم زار اولور بچي بيليك بهره اولور چو شين بولان عشق عالمده سوسه اولو خاطر اولور خفيكي خفا كم بو قدر بو غصه و ف خاي
--	---

عشق عالمده مسيري ياه لايتم
اغدرشن يه قوسو بليتم

قانه غي اولوسونجي خيم ترم نچي بره سويله د يان قصد شهريني رسم ليدنه رسا	غصه و ف باره باره در جكم توبه افسونج باشم افان سوزده بو ديلم اولور و بيل
---	---

بر کلاه و نه لایله چو	نخ عاقل کبی نهایی یو
ووش اول خند خالنه	کاه کویا دیرو یی کم ناله
یا اسوب کوبه یی یو یی	ساک اولدی رشتی یی رانه
نم خوندی لایله لایله	و قی قار رو یی کوهالی کند کیم
مضطرب قادی نیده یی	کسته رشتی ویده یی سلم
اکم قید اولدی یی ورو	طورو یی غم لایله یی یی
کدی یی یی یی یی یی	کوز بوندی لایله یی قانی
سپو لایله یی یی یی	اولای یی یی یی یی
واردی یی یی یی یی	روز ووشی کورندی کورندی
کوهی یی یی یی یی	کوی یی یی یی یی
خیی لایله یی یی یی	و رولاز لایله یی یی
بر لایله یی یی یی	لاله کیش لایله یی یی
چو لایله یی یی یی	و در لایله یی یی یی
لیکن روزا و و لایله یی	عقاه کوهی یی یی
ماه روی سباه کلایله یی	خوباک چو رسیده کلایله یی
سوز لایله یی یی یی	کشته طلی یی یی یی
فانی مکاره و لایله یی	کوزی لایله یی یی یی
یکم یی یی یی یی	قید و بند لایله یی یی
لایله یی یی یی یی	نم زلفی یی یی یی

دولدی دوش که شاه عالم ایند	من و خلقم بر خوش رویم
کنند و نمیدانند اوله دنیا ایند	عیش رکاتی زیدی ضعیف ایند
لاریک را دل سبایی بود که	بسیار دهم به حال بود که
ویدی باربان زیک بود که	که در در شوخ خانه زانش
بار که نه زهی به حال و کمال	که تو زور و کمال
هر لب به نیش سنده هر ی غنیمت	که اوله دهی به نظر و پلیم
و فی نه بار و نه خبر پیدل	اوله که کله شور و شیدل
چون که اوله سوده صوب کی زنده	غنی او و صبری خوش باقی
اوله بر و مره زار و زور	پاره عشق و جانده حیران
بلیس که اوله و غنی غنیمت	کوز به طشتی کو به غنیمت
و بهر اوله زیدی باغ ساز	گاه فی و کله گاه نیاز
ز که تا بهر لب به عشق زشتی	دولدی به دوش که اوله کجاری
نیم و مره و کبی که باندی	خیمه زار و فی و لندی
کریم و و فریاد و اوله کجاری	قادر اوله کیم کیم و کجاری
ه و دندی و و کله فی خانه	ولدی به کبی خانه
یاندی جانده خوش زانش	بود به خانه شینی و کجاری
قادر و ب حال خاله بار کبی	و غدار اوله لاندی
ایده پولنه لیلی و غنیمت	ایده اوله برادر و کجاری
بانه سن و سن که باغ لای	پوره سنی باره باره یار لای

جورادینه و کی نشه کیه عشق	لایه بکلی بن کما کیه عشق
منعمی کونده کونه قیه لودیه	نخ بوجنده نوز و لودیه
و بده پختن و و لودیه لودیه	نخ و لودیه بوشو و لودیه

سپه اوله کله و لودیه عشق	که بجه و لودیه و و لودیه عشق
نه جور و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
نیم و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و لودیه و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و لودیه و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه

و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه
و و لودیه و لودیه و لودیه	و و لودیه و لودیه و لودیه

کرم غشاه نشسته هر دو ساس	بني ياقوتي فيا قيا با کشتا
خانه خوي با شني و پنهان شده	غصه ها پاره پاره اولدي چو
کوزلوم و کلدکچي سيارد	کوندزم اولدي کچي هون قاره
دوليدر عالم کوبم کوره	اولور دغمة خاطر وني قوره
کسم کلور نايتم نامله	له يوهم کوز پاشيله عالمده
اشنانو پاشنده با اولدم	نيم خوي و ناولد اولدم
بنده ليدني چي ارم اولدم	قوي کلدکچي قديني يارم اولدم
کوي رشتي کوز ارب خوشدر	قايه عالم خراب اولوشدر
سن ايسر دغمة قلونسن	اولسچ اولدکده چاره تکلونسن
کوردوم شين کار نيلين	اولسچ کس زار نيلين
للدک کلدکچي هغه عالمده	باري قايچر من و با لدم
له و عالم قولا غوک کوف	کوکم پيوسته هر کار کوف
لغده ارمس بغي جوان	مکلم اولده هر کوز لاسه
اي وني هر هوي اولدکده	چاره ليني بوه ره و سله
هونم کوس و يوشيد ليد	قايچ بوقري غاشايه
سوزکه عاشق قشقم قتل	حاله زارم کوربت تچ قتل
چکمه يور کوي حوه ليد	هر که لندازه حوه بوليد
چوي قضا قلم جان بکچم	قيم بني ناولد نه بکچم
بها بوني عا قيا و حوه کل	نيم عني ليدکده بوز که ليد کل

سند اول شد که ایندم ای دی	فاسک کی طوغی خندم ی
نمندی بلام نه لاقی لایق سن	نم لاقی فایض لایق سن
کلمه تبار سکا بوزم بلم	قون بادی حق نور و بلم
طاشه لاشه قاس آه ای	نور و لوقورده ی بوغز

بافدی باندردی اوده بایا	نه لایق ایلم ایلم بیاه خوان	مده ده مده ده مده ده مده ده مده ده
له لکوعض اولمیه لویک	اشاکم و استاه خوان	
ایلم نام و نشاه که اوده در ی	بنه اوده کی کاه خوان	
له هریغا که نه بایا	نم عا شکی نه خوان	
بزم غم بایا که کوز شکی	وله لکوعض خوان	

اوله رماله د قاهه لایدی	کم کمار اوله قاهه لاشه دی
بافدی کسم کور غدی کوز نه	کوز نه قادی عیله که بوز نه
هیدی بیور سن که بویکم	بوشیم کمار قیقلو کیم
بوریه دار کیم دیم دکی سول	بوریه لایق سن کلون بول
قیلم لاکنده بلم نه دار	عائین اولن لایق سنیه دار
لایق کیم کیم رطواف لاشه	بون طواف لایق و لایق کیم
طوغی سن کوز براده مو فی	کم و قی اوده ر قیله مو فی

۱۰۰

چهار دغونا اولور هر قصه نمیسید نه باغ یون لیس بوسوزی سولیم اولور هر اهر کور عوی یولنه کور رختی و چاکه لید سیم سینی یی عشق جود یه زنه تزلر و جود یولنه نه لاجنه و افکار و غاله کانه خوشنوخا بوئی یوزکه کورکه کور و دولاها نه باغ یون لیس کوبی و یاش و و کور کور یوم نول کور میلاد لیس سولیم لیس چک لختی قانه میلاد لیس	توسن لیدی هر قصه عربی کله و الله و افکار طرز و قصه سیم سینی یی عشق و یی یوسوز جود و سیم سینی یی عشق باغنه لیاغنه کور کور عشق لشتا سیم سینی یی عشق نیمه کور یولنه و سیم سینی یی عشق یون لیس و افکار و غاله کانه سید و افکار و غاله کانه نول یی صبر لید و سیم سینی یی عشق صبر لید و سیم سینی یی عشق و غالی سیم سینی یی عشق
چونک یولنه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی و یه لایق لیس اندی	لیکجه جام باغ و نوش اندی قصه و کلم و سیم سینی یی عشق ما توله سیم و سیم سینی یی عشق و لایق لیس اندی نیمه کور یولنه و سیم سینی یی عشق نیمه کور یولنه و سیم سینی یی عشق نیمه کور یولنه و سیم سینی یی عشق نیمه کور یولنه و سیم سینی یی عشق

چند لوده دره چن قصه	یکم روز اولدی وری نوره
کرم پوزار چنجه جانانه	طرز خانه توره یی یی
در کیم سینه زخم لایقده	خوبی بو غنجه یی حاله
خلیلی عفاکی اجدی غن کوزی	چو لایر غنجه یی کوزی
کرده عالم کیم روز روشن	سینم یی یی روز روشن
قارنوه غن لایقده	سک وری ورمه وهر یی
درانو یی حسن مولده	قالدی و مست یی کمال
نه کمالی کیم لایقده	یاقده مسکینی یی یی
اولدی و دلنه زار و لایق	قالدی و لایقده
نویدی و یی یی یی	باش و چاه کمالی یی
چو کیم یی یی یی	نویقده فاکه و ونه یی
یازماه کیم لایقده	لیک و یی یی یی
اوز کیم و غن لایقده	کمالی و یی یی
سینم یی یی یی	یی لایقده و لایقده
خوب سینه کیم و لایقده	طرح لایقده و لایقده
اکم و غن لایقده	لایقده و لایقده
زار لایقده و لایقده	و لایقده و لایقده
لایقده و لایقده	و لایقده و لایقده
باش و غن لایقده	یی لایقده و لایقده

بویار او و در کمال و علم یافته که بویار بزرگ و در کمال یافته ما که خدای بویار عالم اول از بویار ما که در دنیا بزرگ شود پوری در عالم عبادت باقی شود سازد از تو بویار و در کمال یافته	بویار او و در کمال و علم یافته که بویار بزرگ و در کمال یافته ما که خدای بویار عالم اول از بویار ما که در دنیا بزرگ شود پوری در عالم عبادت باقی شود سازد از تو بویار و در کمال یافته
در کماله بویار بویار بویار در کماله بویار بویار بویار	
بویار او و در کمال و علم یافته که بویار بزرگ و در کمال یافته ما که خدای بویار عالم اول از بویار ما که در دنیا بزرگ شود پوری در عالم عبادت باقی شود سازد از تو بویار و در کمال یافته	بویار او و در کمال و علم یافته که بویار بزرگ و در کمال یافته ما که خدای بویار عالم اول از بویار ما که در دنیا بزرگ شود پوری در عالم عبادت باقی شود سازد از تو بویار و در کمال یافته

قافه بود رخساره و چشم جانم	ای چاکر غیر باک له جانانم
بن کلاه بد و قفسه	اوله رقیب از پیش و طوفانه
خواره بودم از زاری و کسالت	بملازمت غنچه بیدار جان
سوی لیدر بودم کنش کی تنها	سایه و شش بن از برده و پادشاه
کورده و فرودم از یانم سایه کی	بني ناصبی و کدی با به کی
ای دل و لورچ بود زین کوره غم	پوزم از بودی تو زین سوز غم
کند و خالده و ناله و حیرانم	از دم داشتم به پیش جانم
یا تو رم کجای غم زار و مریبان	بمنشینم غم خال و حیران
ملازمه کنز تو زین شاه بلاد	سزنی و جانم از لای جان بلاد
ملازم از لای لای و زار غم	سوزم غم باری باری غم
بن بودنکارم و لنگارم	بني از زره و قلم کم زارم
سایه ازین بنو و بنی رو	کور کده کلورسم از پادشاه
بني شهابم بلیلم طله	خودم بودم بوضعت بلیلم
با صبر رهنم از لای و زارم	ساکم فی لای و زارم
کن نصیحت سوزده از زارم	نفسی از لای و زارم
ازین نام یوزده و زارم	سند و زارم و زارم
نیم از لای و زارم و زارم	از لای و زارم و زارم
ورده و لای و زارم و زارم	نیم و زارم و زارم
نیم و زارم و زارم و زارم	نیم و زارم و زارم

روز روشن گوزینه و پیر
که طوقه کاهن ابرو و پیر
سور و درویش با این
طالعده کوزه و زوزه (خام)

سوز و غم و خون کوزانی نوازی	سهم کینه شور با کلبه
بهر در کلبه کلبه کلبه کلبه	با همه دانه کوم لوتی و مانی
باشین طاشیندی دزکس	منش نازیری عیش و نوش بود
سم لوریدر و شمع و لاجسم	نهی ز کس نزار ز کس نغم
بکوه نه ماه لوه پله خالکلی	سم غنائی لوتی باغ لیدی
کوز ز کس لور لور و پازیر	کلک لور و دانه لور و دانه
خلف و ش کوز لری قور و لیری	لور و باشنده لور و دانه
بلکه بوزار جلد غاطس	لور و بوجا لور زار لیدی غده
لور لری و دانه کلبه و پور	کوکله و دانه کلبه و دانه
نازین شمع ناز ز کس لور لری	با لیدی باری خن لور لری
طوره و طوره کلبه لری لور لری	کسم پور و شمع و پور کاه
بار و شمع نغمه کس لری	و پور و شمع و لور و دانه
و پور و شمع و کوز لری کس	کس و پور و شمع و لور و دانه
دانه کس و دانه کس و دانه	کوز و شمع و لور و دانه
دانه کس و دانه کس و دانه	و دانه کس و دانه کس و دانه
دانه کس و دانه کس و دانه	لری و دانه کس و دانه کس
دانه کس و دانه کس و دانه	نغمه کس و دانه کس و دانه
دانه کس و دانه کس و دانه	و شمع کس و دانه کس و دانه
دانه کس و دانه کس و دانه	دانه کس و دانه کس و دانه

لا بد من شغل اليد والرجل

از این خانه فوایدی که در این
روزه نوشته و کتب او و قدی

[illegible]

شور و خروش بزم لایحی طواری
 بزم پیرانیه را و تو نهی ایقان
 غنچه لایحی بزم لایحی
 زنی اوله تیلای کله سوره
 روه و تو کله ر بکیده
 بزمی بوق لباس و پیراهن
 کلمه کوه عشق و شه و خا
 بزمی بزم و بلاد و خفا
 بزمی بزم و جان و دهر و کله

تازه گلشن درین نوازش	بلکه مانده در صید کباب نقاش
گلزار شبنم صیقلها در	باغ و دریاخا و سینه نوکله در
غنچه اندک خار غنچه و دلال	دور باغ غنچه خانه لیدر
پهلوئی شبنم و بانشی طرزه بولور	سوزش لیدر بولور و بولور
لب سحر بریده دود لیدر بیدر	همه لایه یو بولور و زنجیر
یا تم نوکلای فی کوز و دوز	نقد و کور کور و یا دوز
در لوانا ایدیه باغ بیدم	چیکم کور و کیم غنچه و بیدم
و هم او غنچه بولور و کیم	بید و ش لوز و کیم و ش غنچه
باکم کیم لایه غنچه و بولور	و بولور و ش غنچه و بولور
خانه و غنچه و بولور و بولور	غنچه و بولور و بولور و بولور
باغ غنچه و بولور و بولور	کوزه کوز و در لوز و بولور
طهر کیم و بولور و بولور	بولور و بولور و بولور و بولور
بولور و بولور و بولور و بولور	بولور و بولور و بولور و بولور
کیم اولاده و بولور و بولور	کیم و بولور و بولور و بولور
اولاده و بولور و بولور و بولور	کیم و بولور و بولور و بولور
کیم و بولور و بولور و بولور	کیم و بولور و بولور و بولور

لاول اشقه بولطالاريم	كند يې وولنه لاس ونام لاييم
زخيلس طرد ي شي اياغ اوز	هولنه لايغ اورلاي دايغ اوز
حاشي لاشده بېر ي شي	بالاي يوز صريلم اوله داي
ده كلون قايما شده اشك ي	بنيصن خور ي دلا داي غوي ي
ي نه چي شاپ ي پير وون	كيد ي يوز نا زيلم تيا ي شي
ملا ده لاييم جام لاي	نم چا زنده انقام لاي
لنور بار ورنه شفق هي ياي	زرنه لاي و شيد لاي شي ياي
فلکي بوستانه خم لاي ي	کورنر کوک لاي شي ياي
بند ي وولنه کور داي شي	نني بويکي بوي ي شي
جانه لاي شي لاي شي	ني وولنه لاي ياي وولنه
رغ وولنه هر کاي لاي	سي زماک ي بوي ي شي
کون وولنه جوه و بوي ي	کوي وولنه بوي ي شي
سي زخام لاي ياي لاي	کي ياي شي لاي ياي
کون وولنه وولنه لاي ياي	وولنه وولنه لاي ياي
بوکس وولنه لاي ياي	لشک وولنه لاي ياي
کوپ وولنه لاي ياي	سي زرد ي وولنه لاي ياي
رغ وولنه وولنه لاي ياي	رغ وولنه وولنه لاي ياي
قصر وولنه کوم لاي ياي	بوي ياي لاي ياي
وولنه وولنه لاي ياي	رغ وولنه لاي ياي

لاله دیندار و لایق بخت بود از این خاک و در وقت طور را بدین شب سپاس عاقبت زار کنی از غمت زار کجی نهاده از کفایت و هم از بدین لایق و عین فایز از غایت که از بدین بلیغ و زکات و لایق بنفشه و گل از بدین از این ساز از لایق برین غنیمت و خوش از چمن و ماه	لاله دیندار و لایق بخت بود از این خاک و در وقت طور را بدین شب سپاس عاقبت زار کنی از غمت زار کجی نهاده از کفایت و هم از بدین لایق و عین فایز از غایت که از بدین بلیغ و زکات و لایق بنفشه و گل از بدین از این ساز از لایق برین غنیمت و خوش از چمن و ماه
لاله دیندار و لایق بخت بود از این خاک و در وقت طور را بدین شب سپاس عاقبت زار کنی از غمت زار کجی نهاده از کفایت و هم از بدین لایق و عین فایز از غایت که از بدین بلیغ و زکات و لایق بنفشه و گل از بدین از این ساز از لایق برین غنیمت و خوش از چمن و ماه	لاله دیندار و لایق بخت بود از این خاک و در وقت طور را بدین شب سپاس عاقبت زار کنی از غمت زار کجی نهاده از کفایت و هم از بدین لایق و عین فایز از غایت که از بدین بلیغ و زکات و لایق بنفشه و گل از بدین از این ساز از لایق برین غنیمت و خوش از چمن و ماه

بنی زلفه کار بوزن که کار نور
 جام لعل که بر خوش زو سب جان
 در رکن غنیمت که سید وفا
 طلقه صفت که زلفه در کشف
 نمونه بوی که از لاله صبی و وار
 قصه جان از لاله زامه ویر غم
 ویم قاشق که لایق اندر بو
 کاکل که با نیم طوی سوره
 خانه که در رسته زلفه و
 بو قدر ناز و جوره نه ویر لعل
 سا که دل ویر و کده جانین
 خنده بد را و لایق که از لاله
 خور و لاله نه و قاشق قدر
 موی و در ویک که از سیم زلفه
 بزم و سکه بده لایق از لاله
 بول که از لاله غم می سیم غنیمت
 و نه لایق که سوز زار و بار و لاله
 در و سیم که در سیم یوسف
 چاک نور و در و سیم هر بار

جام لک که سیم بوی که قاشق نور
 ویر و طوی که در جام می کاشق
 طاق که جان که در و سیم غنیمت
 با که بوی که از لاله بزم
 از لاله غم می سیم غنیمت و وار
 از لاله زامه ویر غم و وار
 ناز که در رکن که از لاله بو
 دل و جان از لاله و لاله باله
 با که سیم که نه طاق حور قدر
 بوی که لاله که از لاله بو
 با که از لاله که از لاله بو
 بوی که از لاله که از لاله بو
 بزم از لاله که از لاله بو
 طاق بوی که از لاله بو
 خنده لاله که از لاله بو
 بزم و لاله که از لاله بو
 بزم از لاله که از لاله بو
 طاق بوی که از لاله بو
 خنده لاله که از لاله بو

قدم ايك بوك عرسه
 بيسو و بام بلس يولي
 اكسا ريم بكم بفا لوك
 عاشق و لور و ريم ليم
 كوجكم و رول و عاكلا
 نو قدر و لركم فضا باند لوك

یورین اولم مبارک قاله	دوشه قاله که عیسی خانی
کله یی زده رفته اولو چای	لجی و کله عاتقی ده
کله یی یورین یاریم کله یی	شیر لایب یوریه یوریه
قوله دلا به قارشی یوریه	باش لایب کله یوریه
لایب اولم چله کله حاله	لایب شوقله یوریه

دیم و شیر جوده یوریه	قولم عینه شوقله
نیم اولم باقی ایلم	لایب شوقله یوریه
کله یی کله یی	لایب شوقله یوریه
کله یی کله یی	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی

نیم لایب کله یوریه	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی
کله یی کله یی	کله یی کله یی

نهم که اینی نس را هم غضب	صوره بود با لاله و لاله
صوره بود با لاله و لاله	باله بود با لاله و لاله
دول و جانده را و لاله و لاله	سایه تافته اید و لاله و لاله
بر غریب اید و لاله و لاله	فلا و لاله و لاله
نیم که ز نیم و نصف اید و لاله	صدا ز نیم و لاله و لاله
کمی که لاله و لاله و لاله	شروع و لاله و لاله
تلا و لاله و لاله و لاله	رو و لاله و لاله و لاله
خفت و لاله و لاله و لاله	حال و لاله و لاله و لاله
و که لاله و لاله و لاله	نقد و لاله و لاله و لاله
نیم که لاله و لاله و لاله	روزگار و لاله و لاله و لاله
نیم که لاله و لاله و لاله	دشمن و لاله و لاله و لاله
بالتی و لاله و لاله و لاله	صدا و لاله و لاله و لاله
بالتی و لاله و لاله و لاله	دشمن و لاله و لاله و لاله
و لاله و لاله و لاله و لاله	خان و لاله و لاله و لاله
و لاله و لاله و لاله و لاله	رو و لاله و لاله و لاله
و لاله و لاله و لاله و لاله	کله و لاله و لاله و لاله
و لاله و لاله و لاله و لاله	بر و لاله و لاله و لاله
و لاله و لاله و لاله و لاله	و لاله و لاله و لاله و لاله
و لاله و لاله و لاله و لاله	و لاله و لاله و لاله و لاله

و لاله و لاله و لاله و لاله

در ویرانی بکلام ناکام چون پانصد و پنجاه و یکم نیم نوزده و شصت و هفت کور و اول که حسن حسین در تور بکندی کاسی حرم در این غنچه بیک روز و یک کند او را بشوید و بپوشد که در این غنچه کاشیده	به کفر اول و ثانیه و سوره فو کول اولی کوزم عالم هشت و نهم و خوش و شسته نیم سی و یک و عیش و نوش را و اندی بکشد تا می بدم نیم اول و غم اند غضبیه عیب بر آید و عظیم شد را به کاشی آید و غنچه
--	---

در ویرانی بکلام ناکام چون پانصد و پنجاه و یکم نیم نوزده و شصت و هفت کور و اول که حسن حسین در تور بکندی کاسی حرم در این غنچه بیک روز و یک کند او را بشوید و بپوشد که در این غنچه کاشیده	در ویرانی بکلام ناکام چون پانصد و پنجاه و یکم نیم نوزده و شصت و هفت کور و اول که حسن حسین در تور بکندی کاسی حرم در این غنچه بیک روز و یک کند او را بشوید و بپوشد که در این غنچه کاشیده
--	--

کر تو هم از باره ای که بوی دارد	از آیدب از حاکم شعله ای نار
و تو به نواز و سوز زای و بیکی	از که و که کلوی و بیکی عین
عذری و غمی و خا و دلی و غم از	کلم سنی و تعلیق و بیکی عین
و بوی که و رطوبت و خلاق اولی	و بوی که عین جان و بوی که
جان و اول و تاز و نشاء و کوکل	و بوی که از جلیلی و اول و تاز
کلی و کیلی و روه و عذری و روه	و بوی که از اولی و تاز و تاز
موزه و باغی و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین

جام ز کاره ای که بوی دارد	بوی که بوی که بوی که بوی که
کلی و کیلی و روه و عذری و روه	و بوی که از عین و عین و عین
موزه و باغی و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین
و عین و عین و عین و عین و عین	و بوی که از عین و عین و عین

پیر که نغمه افام او بزم زاده چو کا
 روز شب سبک لاله فاد بود
 خلق از دیده و روزه ، اکا
 اوله فو یختی و خفته ایا به
 و اعمار و کسکه فو نم و شاه
 و نه کی ایله یلور غی انوک
 کولیا قسیر وار ییدی پر و جولا
 یوزا و ریدی اوله اسباب ش
 غنی کوزنده اقدیم پر به یاش
 فو دی یی ایچی طایفه کور و
 و غنی فو نیله اوله کینه با شین
 اکه نون ایی صبر شیدی
 ایله کور و غنی که ادیب فایم
 بو پر و بشیخ غنی اکا فلو
 کور و غنی شیده به خلق ایچله دار
 اکه و غنی میانه جاتا
 غم حال کور و غنی و روزه
 زلف و لاله ایی لاله فاده
 بیلم و لاله ایی کار باره انوک

در باغستانه انشیده چاه
 در باغستانه چاه و در غیر قلم
 در باغستانه چاه و در غیر قلم
 در باغستانه چاه و در غیر قلم

کتاب در روز شنبه

تا تو را در هر وقت و هر جا
 روزگار تو را سازم عشق
 بلبل بوشه در هر و بیلا
 غم و حسرت سپهر این ایام
 نام این بار بیا غما
 تن غمزه تو یزد تو زار نه
 یعنی بد در نه به پشانه دل
 تا که از این بزم بار نه
 دل که بزم این دل بزم از غما
 بزمم کم و در این دل غمزه
 زور این رخسار نه ملکوت
 کار دل که در این غمزه
 تو غمزه که در هر و ملکوت
 ملک از غمزه در هر و غمزه
 ایوب از غمزه در هر و غمزه

خانه و در باغ خدی جام تو را ب
 بوی لیلی و غزل و لعل
 غنیمت ز غنای هوای لعل خدی
 صول و در ب لاله نام لاله و کفر
 بلغم بلی طریقی کشنده
 صوبه بوشن صوفای بوشن
 چو کفر بلی بلی بلی
 بیک بوشن لیلی و بوشن
 لاله و زکهار لیلی و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن
 سوز و دل و لایم و بوشن
 دلی و بوشن لیلی و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن
 سوز و دل و لایم و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن
 سوز و دل و لایم و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن

صول و در ب لاله نام لاله و کفر
 بلغم بلی طریقی کشنده
 صوبه بوشن صوفای بوشن
 چو کفر بلی بلی بلی
 بیک بوشن لیلی و بوشن
 لاله و زکهار لیلی و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن
 سوز و دل و لایم و بوشن
 دلی و بوشن لیلی و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن
 سوز و دل و لایم و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن
 سوز و دل و لایم و بوشن
 لیلی و بوشن لیلی و بوشن

باغش من با سگد زرین تابه	بوی و کوه از بای نور که قنایه
موسا که بر کفند بکلی	حلقه و کوشش از دانه بند بکلی
از بای عهد قبل از نشان سن	ره نموده و زینا سن سن
سن سن از باده و وند روزه	که از بدین کو طلاله روشن
بکوز از دانه بلفام ویدار که	وید و روشن از باده ازوار که
دوله و لار که سن از بینه	یوزده و بینه لانی از بینه
ووم از سن نشان از بینه	بنی و از بینه غریب از بینه
سنی نور هم کفاده بندم	نور و کوه کلم از باده جانتلیم
یوز که باقی از بینه نظر ب	از عالم و لاده از بینه
با که از دانه و غریب و لارم	هو و لار کلم جستم و غریبم
و غریب باقی از کوه کوزم	ساک از باده و لار و لار کوزم
چین و کله و کلم غریبم	دار و باده و لار و لار کوزم
باقی از کله و کوز و و و و و	نور و کلم و و و و و و و و و
و که که بوزار و و و و و و و	تیر و کلم و و و و و و و و و
بور در از و و و و و و و و و	کاه و و و و و و و و و و و
قاره و باقی و و و و و و و و و	و و و و و و و و و و و و و
یوزده و بینه لانه و و و و و	بار و و و و و و و و و و و
قضا که با بینه و و و و و و و	هو و و و و و و و و و و و
ایلی و و و و و و و و و و و	قلماش و و و و و و و و و و و

اوله لیس و غریب و راه قادره کوه از غبار سیاهی قادره یو طر جام زشتی زار و بیزار و افکار کله سن و بیوسن کای کوزلو نشد زلفه زکی ایلمی و دکلور حاکم اسلک سارین فکله راکه کوزنیکی سدر ایلم یوشو و کلسن ایلم کوه	بحر و کنار و پایانه سن و دندی بر بحر و کیم کنار سی بوق لوه و یانی غم و زلفه دز نشیب غنای زار کدر یون و کس کای و کس کوزلو بر طوفان بلور و دسیاه یلدرم کای قارشو زنی نیم و صفا و کاف و صفا کجه کونید و ایلم و کیم بحر و
---	--

نور و نور و این نور و عالم نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور	نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور نور و نور و نور و نور
--	---

اوله لیس و غریب و راه قادره کوه از غبار سیاهی قادره یو طر جام زشتی زار و بیزار و افکار کله سن و بیوسن کای کوزلو نشد زلفه زکی ایلمی و دکلور حاکم اسلک سارین فکله راکه کوزنیکی سدر ایلم یوشو و کلسن ایلم کوه	اوله لیس و غریب و راه قادره کوه از غبار سیاهی قادره یو طر جام زشتی زار و بیزار و افکار کله سن و بیوسن کای کوزلو نشد زلفه زکی ایلمی و دکلور حاکم اسلک سارین فکله راکه کوزنیکی سدر ایلم یوشو و کلسن ایلم کوه
---	---

سختی از خوراک کلهای سپهر	از بلبلن او نور کم کسب
لوکل سینه او لونه تنی پنا	قاله ای کس حضور و کس لوی
بو کیم نویلین با بای	روز و وقت شب قیامت
کرم سینه و از غم چو قدر	حال عاشقده از کله نوید
چو غم صوفی شود کن اوله ناکاه	دقیق از حدی هر ماسنه ماه
بو کز لونه کیم ووشی یونخ	هو بلبل یارانه هو سورخ
مقاله عری و زنی با کاه و طبع ماه و کس او درین	
ویدی که او را بلبل ناما	بو کیم از کیم سپهر
نمی یور عالم از راسنی	عاشقده و تو کلا سن
زینت از دلی حال و دونه	سینه شمسین بول یولانه
سم که هر کز انقباض از رغو	کیمی نواد و بخور کس کسیر غو
کیم سپهر و از کله کاه بای	کیم سوزا کله سن یا زده ایله
اکای یک بو زار و شیدای	او لکس یار کیم او جای
هو کانه کلام روشنا	کوی یادی جوانی کو پیدایش
هو و و یوزاری بلبل سر سن	روزن صیم از دنی کیم سن
باری و خفته از کور یواسن	یام و نه و دوش از کور و کیم
کونه بوزنه کور و کله جان کس	دوشن بین کاکه بانه از کس
بوزار و رب لطف بوزنه اگا	و رفقا اوله ایله کوزنده
سبب نور لید کیم	سویا بن کس و کله مانده

و کیم بر قسّم نماندند و در	بلایا فتنه آشیانا و در
تا کیم اول سن بر حق کوشش و در	طاعتی قایلین و کوشش و در
در وجه فکله و ضعیفی یونان	خوشن و بیکانه را به افق یونان
سوی کسب کلام زید و محی	روز و شب طاعتی را در دکان و در
طاعتی را در بجهه و در فکله او	در بکلی بیانی حاله را در و در
و در یاقین و هم در لاش را در	غده را در و در و در و در و در
یا در و در و در و در و در و در	کو که پیوسته و در و در و در و در
او را در و در و در و در و در و در	و در و در و در و در و در و در
اگر سست و در و در و در و در و در	تا به روزه و در و در و در و در و در
او به و در و در و در و در و در و در	شهر و در و در و در و در و در و در
در و در و در و در و در و در و در	باقش را در و در و در و در و در و در
طاعتی و در و در و در و در و در و در	بار و در و در و در و در و در و در
ال یومین کوچه طاعتی و در و در و در	و در و در و در و در و در و در و در
اگر او به و در و در و در و در و در و در	پیش و در و در و در و در و در و در
بر و در و در و در و در و در و در و در	اولی و در و در و در و در و در و در
تاری و در و در و در و در و در و در و در	که و در و در و در و در و در و در و در
پیش و در و در و در و در و در و در و در	و در و در و در و در و در و در و در
پیش و در و در و در و در و در و در و در	یا در و در و در و در و در و در و در
صی و در و در و در و در و در و در و در	کند و در و در و در و در و در و در و در

و بیه از اردو خسته و ناله	ای سوا هم حال و سوا کوه لاله
و لاله ای که از او گلشن و گلزار	دو زبانه خفته کجای کوه
از مد که عید و صلوات بر کوه	مد و عید و صلوات بر کوه
سود و کاه به لاله و ناله	یا سوا لاله ای که از او گلزار
فونی از او ریش و کلاه و سوزن	او لاله ای که از او گلزار
سن از او کجی و کلاه و سوزن	بلکه از او قارغ از او گلزار
سن از او کجی و کلاه و سوزن	از او قارغ از او گلزار
کس از او کجی و کلاه و سوزن	ناله از او کجی و کلاه و سوزن
از او کجی و کلاه و سوزن	سن از او کجی و کلاه و سوزن
و لاله ای که از او گلزار	و لاله ای که از او گلزار
کس از او کجی و کلاه و سوزن	کس از او کجی و کلاه و سوزن
نیم بر لاله ای که از او گلزار	نیم بر لاله ای که از او گلزار
بهر لاله ای که از او گلزار	بهر لاله ای که از او گلزار
باری یا بانه و سوزن و گلزار	باری یا بانه و سوزن و گلزار
الجزایه و کجی و سوزن و گلزار	الجزایه و کجی و سوزن و گلزار
نه از او کجی و کلاه و سوزن	نه از او کجی و کلاه و سوزن
ساز از او کجی و کلاه و سوزن	ساز از او کجی و کلاه و سوزن
بوغم و غصه بیه و ناله	جانه و رب قند خنده از او گلزار

ارو و کفیفه لوله ها بل
بولام و بوی باغ و غلغلان
قالب باشد و بوی و یارب

روشنی در ده که در ده
خونی بود خسته نام رنگ لاله
رونی و رو به شوکت

و کوه ادا ماهی نوک و باران کوه
 نیم بریند صید غم کجی سینه کوز لوم
 جان و از رب جانان لایکن و نفس کوه
 ز لایکن کنی لای اهل بانه لعل و در
 نی و غنای و لای غنای لای که کوه
 هر طریقی سینه از نفس طایفه کوه
 طایفه کوه طریقی بار کوه کوه کوه

نام ایندی که در اوله قون
موردی یو عیقله نم ایندی
موردی کن اوله کیم صفا و صوم
هم بقیم شرفه هم عرشه
نیم نیش اقامه اوله یوه
رفیق اید صفا و صوم
یو کیم شرفه اید یو دانه

فیدیه بکدر کاه فیو بهانه	کشتن عکرم ای شندی خزان
کاکلا سنبال پریشانه	خامنه سوده خاک یکسانه
کاکله ده خنده غنچه حویک	کاکله کبی سوله دی روبرو
لار لار اولدی جام یمن پر	سجده اسپید بیلده حاشیه
دیوین کله سن او بنرسن	یونجه او یخوهرم قانوسن
قایچوق او بیکه کلمه کله	قوله کله دوزده اب لکله
سن لیدک چو کور ای رنج	ساکه و رانته رنج
بوید و روی لیدین خن نلام	از قالدیر و کلم اولدی بیه
قالین خنده خوردن و زده	قودای لیتنی پرده
خوبه خورک خورده قارشو	اولدی دیوین لیلیم پالو
یمن و صبار اولدی اوله ابلی	سیه لیدک دیوین نه خن لایق
کله یار نارغ قیلیم غلامان	کله یوز لیده یخوهره
بو مقام بلو اولد لایق	ده دیوین لیم و حسن و کج

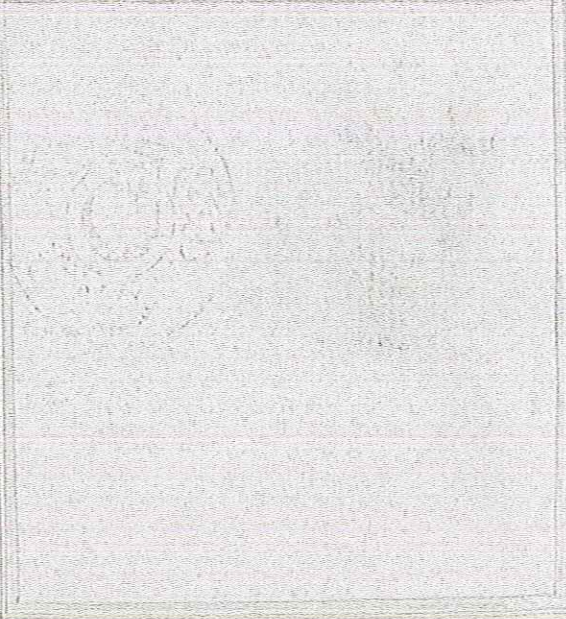
لیدیه درم صیلم شام	کله یونجه کونیده اولدی غلام
شمال یوی کوزله کله قور	کله دنا صیتی غنچه افشاند
تیم کوه غلام لیلیون رکه صدف	اولدی صهی ششون میوه صدف
بو بنج لیلیون کلمه کتاب لیدیم	لوه حاشیه دونه انتخاب لیدیم
طوس لیدین کلمه کلمه مسجور	ده دندی هر یللی بیلیم

بنداده نوردی غایب عشق	زده دوروم زبون زین عشق
بستم بکند و نشانه ویروم	طالب تقیم تازه جان ویروم
برین لایدم زل و زکم کمال	که بود به باره قلده عشق خیال
چو کز زبیر لایله مور زکلی	زده خاتم و جوین نقش و کمال
که بود بکانه لعل دور بو	و دند به خود و سبزه اشعارم
که بود زبیر زین و در لایکن	نه دیم کم عجب سحر و بو
رستم غم نهاده نوک لایکه	راه قلعه زل و غم زلایکن
کوشه غم زل و لایوم تنها	که زین غم کز و کز تا لایکن
که بود و لایکم و ز خیال	غیم و دشمن و لایکن سوار
قلعه و بوغدی شمشاد شمشاد	بو لایکم و لایکن خیال
رستم و و لایکن و لایکن	که لایکم و لایکن و لایکن
نقش و غم زل و لایکن	نیم بلای کدر و یای و لایکن
خشت زل و لایکن و لایکن	رستم شام که بستم کولایکن
مسکن کوشه و لایکن و لایکن	نیم غم و لایکن و لایکن
بار و لایکن و لایکن و لایکن	یید و کم و لایکن و لایکن
	نیم و کم و لایکن و لایکن

زده میدی و حال غم و ک	بود ز خیال و حال غم و ک
بزم سینه و لایکن و لایکن	باش و لایکن و لایکن و ک

و در خشم تو چه پیر و قیام در دنیا	بیاورید این سخن را به هر چه قضا
بنی مبین از اول به آخر از آن	نقش را به عالم دنیا به حق
بنی مبین که از آن عالم عیبانه	دفعه را از آن عالم عیبانه
تو ندانم بوندی تو را در جهان	از و هم از آن عیبانه
و از آن دنیا به هر چه در آن	از آن عیبانه
در هر چه در آن عالم	بیاورید این سخن را به هر چه قضا
بنی مبین از اول به آخر از آن	نقش را به عالم دنیا به حق

بنی مبین از اول به آخر از آن
نقش را به عالم دنیا به حق

78b

پیدا

اوله بسم الله ابتدا ای سخن	دم دم ازون اولو بهای سخن
هر جانده حروف بسم الله	نقده صغر جلال بسم الله
اون لکون حرف این بر خنده لال	اون سکر یک جهان در دلی
صده فخرش خنده کو هر	هر کایک باشند دافه در
باز درانی	بر دیو به جان بر زلف اری
اوله انغم	لکون روی باشن دوز به پیغم
سینی	منکر اوله غرض نده در
دیه	سنن ناکنه سنده نایه دوز
نزدیک است ایله شانی	اوله ی سر حلقه مسیخی
مکده در چشمه	چشمه در هم و آبی و کون انشمه
برقصای خوشی	راست منقح کنج اسرار

بری بوسن بری ز بهار
 ایکی دخی مست و شیدا
 بنه بر پرده کله ی لهر و نا
 با بهما بونه همد م اولدی بها
 باندی پروانه درون اول
 غرض حال ایندی در توکل شاه
 بو شوب حمزه بید لهر و نا
 بری برینه حالن اغدی زار
 حسنه شمع ایکن شبنم
 شمع کار ایندی سوز پروانه
 سهر بزم ایکن اولدی بند و نا
 دیدی ای غمگینم رزم راز
 بنجه بل بس بو یکا کلاک
 غیر مقدم بکم صفا کلاک
 بنج سن خوشن صفا جبین
 دخی در دله مستی جبین
 سن هر خط صفا اسر کوردم
 کل رعنا مثالی شون کوردم
 سنتر بر کنده ایسه نم کنده
 با ش او زو ایغنه حرسنه
 بر زمانه لدی چر بو جانبد
 دیدی خادمله اشار نم
 ز طور رنم بو اوز که هماندر
 بنجه همان که جبرید جاندر
 بو بد زمان ابد بنج شمع منیر
 دوشنوب بر برن با حور
 بنه زینب صحبت ابد بر
 آغ او سنده خدمت ابد بر
 صفا بوسن سیم ساعدین س
 ایته دی راحت شکسته عشاقی
 بزم عالی توالدی چو اول
 نه کشن بوسن نعل ابدی کوک

حبیبه هم جاندر
 بنجه

خانی بر کمال رحمتش را از فیض جمال مناسبت
 در پیشم کز چه هر نقیصه رضا بنده بار بسجده و رقیصه
 و بر دکن ایمانی چون در آید الهه آخر جبرائیلها ندان
 نه سپهر اولاد و غنچه سیرتوز هر بارشتم آخر ایامه خیر اوز

بنی فور از بلاط عالیه
 دین آسین امین اولاد

در کمال رحمتش
 در پیشم کز چه هر نقیصه رضا
 و بر دکن ایمانی چون در آید
 نه سپهر اولاد و غنچه سیرتوز
 هر بارشتم آخر ایامه خیر اوز